

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

МАХИБОРОДА КАТЕРИНА ВЯЧЕСЛАВІВНА

УДК 339.13:631.147:639.3(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ
ПРОДУКЦІЇ АКВАКУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ**

051 «Економіка»

05 «Соціальні та поведінкові науки»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання
на відповідне джерело

К. В. Махиборода

Науковий керівник

Вдовенко Наталія Михайлівна,
доктор економічних наук,
професор

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Махиборода К. В. Формування та функціонування ринку органічної продукції аквакультури в Україні. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2023.

У дисертаційній роботі обґрунтовано теоретико-методичні засади та розроблено науково-практичні рекомендації, спрямовані на формування ринку органічної продукції в Україні.

Встановлено, що особливого значення набуває проблема насичення внутрішнього ринку власно виробленими продуктами саме провідними галузями національної економіки. Серед таких галузей виокремлено й аквакультуру. Зважаючи на це можна стверджувати, що закріплення вітчизняного виробника, зокрема й органічної продукції, відповідно до стандартів, вплив на процеси розвитку органічної продукції аквакультури з метою адаптації до змін в країні, усунення дестабілізуючої дії сезонних і цінових коливань агропродовольчого ринку можливо лише за умов пошуку напрямів удосконалення формування та функціонування ринку органічної продукції аквакультури в Україні. Усе це дозволило не тільки проаналізувати підходи до формування аграрного ринку, а й з'ясувати на основі аналізу еволюції наукової думки першочергові проблеми галузевого регулювання ринку аквакультури, з урахуванням формування попиту на органічну продукцію аквакультури в Україні.

У дисертації теоретично та емпірично доведено, що зростаюча інтеграція органічної продукції аквакультури відкриває нові можливості для застосування методів державного регулювання та надає їй відповідний вектор розвитку. В цьому контексті розроблені та запропоновані інструменти для регулювання попиту, в тому числі регулювання цін, здатні сприяти згаданому процесу. Також визнано необхідним зосередитися на застосуванні інструментів для

регулювання пропозиції, зокрема на органічну продукцію аквакультури, надання пільгового кредитування.

У роботі обґрунтовано, що у сфері законодавчих ініціатив здійснюються кроки для позиціонування України як надійного виробника водних організмів, включаючи вимоги та стандарти органічної продукції. Основні принципи й вимоги до органічної продукції аквакультури сформульовано, триває гармонізація національного законодавства з європейським, що допоможе відповідати вимогам стосовно виробництва органічної продукції.

Відповідно до звітності № 1А-риба (річна), обсяги виробництва 2022 року продовжили багаторічний тренд стагнації та поступового зменшення обсягів виробництва товарної риби аквакультурного походження. Разом із тим варто зауважити, що на аквакультуру впливають різні фактори.

Так, кліматичні зміни зумовлюють зростання температури води і повітря, відбувається зменшення обсягів поверхневих вод, збільшується кількість аномальних погодних явищ та їх посилення, ускладняється доступ до води як витратного ресурсу (посилення конкуренції з іншими видами економічної діяльності), зміни екосистем водних об'єктів.

На підставі аналізу динаміки пропозиції продукції аквакультури підприємств встановлено, що у 2022 році її загальний обсяг становив 14630,2 тонн (у попередньому 2021 році цей показник був дещо більшим – 16881,8 тонн). Наразі можна констатувати загальне зменшення обсягів реалізації продукції вітчизняної аквакультури за даними суб'єктів господарювання порівняно з 2021 роком. Виключенням стали осетрові та лососеві риби. За звітними даними динаміка реалізації вітчизняної продукції аквакультури виявилася наступною: зростання: осетрові (11,1 %), лососеві (6,7 %); зменшення: звичайний короп (- 18,5 %), рослиноїдні (- 41 %), сомові (- 47,7 %), інші види (- 63 %). Органічна аквакультура відносно нова сфера органічного виробництва порівняно з органічним сільським господарством, де існує тривалий досвід на рівні ферм. Вона повинна базуватися на вирощуванні молодняку, що походить з органічних виробничих підрозділів.

У дисертаційному дослідженні доведено, що сектор органічної продукції аквакультури в Україні активно розвивається. Нарощення обсягів експорту продукції органічної аквакультури у 2022 році на 79,6 тонн більший, порівняно з 2021 роком, що свідчить про зростаючий інтерес до української органічної риби на міжнародних ринках. Розвиток згаданого сектору досить важливий і для забезпечення продовольчої безпеки України, адже тут використовуються новітні методологічні підходи, інновації для оптимізації внутрішнього ринку органічної продукції. Крім цього, в Україні працюють акваферми, які зараз проходять сертифікацію одержаної продукції за європейськими стандартами і вже в наступному році стануть повноцінними сертифікованими виробниками та переробниками органічної продукції аквакультури.

На підставі проведеного аналізу у 2020 році виробництво аквакультури досягло 87 млн тонн у всьому світі, де Китай виявився найбільшим виробником, на частку якого припадає 57 % світового виробництва з 49,6 млн тонн. Другим за величиною виробником аквакультури стала Індія з 8,6 млн тонн, або 10 % світового виробництва. ЄС-27 досягнув 10-го місця із показником 1,3 % світового виробництва та 1,1 млн тонн продукції.

Проведений аналіз особливостей функціонування досліджуваної галузі країнами ЄС у 2022 році вироблено майже 75 тис. тонн органічної продукції аквакультури, що становить 6,5 % від загального обсягу товарної аквакультури, яка одержана рибницькими господарствами ЄС. За п'ять років виробництво зросло на 60 %, що може здатися вражаючим.

Однак зростання далеке від рівномірного, оскільки значною мірою зважене на користь виробництва мідій, тоді як питома вага лосося та більшості інших видів риби доволі низька. За існуючими статистичними даними, основними видами продукції виділяються мідії (41,9 тис. тонн), на які припадає більше половини загального виробництва органічної продукції аквакультури, далі це лосось (12,9 тис. тонн), форель (4,6 тис. тонн), короп (3,6 тис. тонн), устриці (3,2 тис. тонн), морський окунь та дорадо (2,8 тис. тонн).

Дослідження аспектів структурної політики формування пропозиції на органічну продукцію аквакультури на світовому ринку, вивчення та адаптація таких в Україні при наданні пропозицій з метою максимального застосування європейського досвіду, формування ринку органічної продукції аквакультури з внесенням пропозицій до визначення детальних правил органічного виробництва та обігу органічної продукції аквакультури. Деякі з наданих пропозицій було враховано від 23.10.2019 № 970-2019-п в Законі України «Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції», а потім з уточненими рекомендаціями в редакції від 07.07.2022 року № 970-2019-п Закону України.

Розроблено пропозиції щодо визначення коефіцієнта валової продукції органічної аквакультури, який стане значним внеском у розвиток галузі. Обраний коефіцієнт не лише дозволяє точно встановити ефективність виробництва, а й цілком придатний для практичного застосування, що у свою чергу здатне суттєво впливати на ринок органічної продукції аквакультури.

Доведено, що один з основних аспектів, який варто виокремити, це можливість використання такого коефіцієнта для регулювання цін на ринку органічної продукції аквакультури. За допомогою цього інструменту можна контролювати цінові коливання та створювати стабільні умови для виробників і споживачів.

Запропоновано вдосконалити інструментарій формування і функціонування ринку органічної продукції аквакультури з виокремленням пропозицій та стратегічних орієнтирів, визначених в європейських документах і Регламентах, а також Національній економічній стратегії на період до 2030 року. Це означає, що ринок органічної продукції аквакультури стає прозорим, регульованим та орієнтованим на досягнення стратегічних цілей у сфері сталого розвитку та економічного зростання. Удосконалення інструментарію допомагає поліпшити управління ринком і забезпечити його розвиток відповідно до глобальних та національних пріоритетів.

Запропоновано внести доповнення до діючої форми звітності й додати новий розділ про органічну аквакультуру, з двома підпунктами та уточнюючими даними по кожному виду, що сприятиме збору точнішої інформації для подальшого аналізу та прийняття рішень у галузі аквакультури. Також доцільне виокремлення органічної продукції аквакультури в КВЕД-2010, як окремого виду економічної діяльності. Для отримання фактичної, достовірної інформації про біологічні активи запропоновано доповнення до Методичних рекомендацій 29.12.2006 № 1315, що підвищить ефективність згаданої галузі. Для більш точної й системної ідентифікації та класифікації органічної продукції аквакультури для міжнародної торгівлі внесено доповнення до УКТ ЗЕД, з виокремленням коду товару 0309 «органічна аквакультура», що надасть можливість без ускладнень визначати ставки мита та інші митні обмеження, що стосуються цього виду товарів.

Ключові слова: ринок, органічна продукція аквакультури, попит, ціна, пропозиція, регулювання, аквакультура, риба, розвиток, рибне господарство, експорт, галузь.

ABSTRACT

Makhyboroda K. V. Formation and functioning of the market of organic aquaculture products in Ukraine. Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

The thesis for the degree of a Doctor of Philosophy of the specialty 051 «Economics». National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 2023.

The dissertation substantiates the theoretical and methodological principles and develops scientific and practical recommendations aimed at the formation of the market for organic products in Ukraine.

It was established that the problem of saturation of the domestic market with self-produced products by the leading industries of the national economy is gaining particular importance. Among such industries, aquaculture is singled out.

Taking this into account, it can be argued that the consolidation of the domestic producer, in particular organic products, in accordance with the standards, the influence on the development processes of organic aquaculture products in order to adapt to changes in the country, the elimination of the destabilizing effect of seasonal and price fluctuations of the agro-food market is possible only under the conditions of finding directions improving the formation and functioning of the market of organic aquaculture products in Ukraine. All this made it possible not only to analyze the approaches to the formation of the agricultural market, but also to find out, based on the analysis of the evolution of scientific opinion, the primary problems of the sectoral regulation of the aquaculture market, taking into account the formation of demand for organic aquaculture products in Ukraine.

The dissertation theoretically and empirically proves that the growing integration of organic aquaculture products opens up new opportunities for the application of state regulation methods and provides it with an appropriate vector of development. In this context, tools for regulating demand have been developed and proposed, including, in particular, price regulation, which can contribute to this process. It is also recognized that it is necessary to focus on the application of tools to regulate the supply, in particular on organic aquaculture products, the provision of preferential lending.

The paper substantiates that in the field of legislative initiatives, steps are being taken to position Ukraine as a reliable producer of aquatic organisms, including requirements and standards of organic products. The main principles and requirements for organic aquaculture products have been formulated, the harmonization of national legislation with European legislation is underway, which will help meet the requirements for the production of organic products.

According to report № 1A-fish (annual), production volumes in 2022 continue the long-term trend of stagnation and gradual decrease in production volumes of commercial fish of aquaculture origin. At the same time, it is worth noting that aquaculture is influenced by various factors. Thus, climate changes lead to an increase in water and air temperature, a decrease in the volume of surface water, as

well as an increase in the number of abnormal weather phenomena and their intensification, the complication of access to water as a consumable resource (intensification of competition with other types of economic activity), changes in the ecosystems of water bodies.

Based on the analysis of the dynamics of the supply of aquaculture products of enterprises, it was established that in 2022 its total volume was 14 630,2 tons (in the previous year, 2021, this figure was slightly higher – 16 881,8 tons). Currently, it is possible to state a general decrease in the volume of sales of domestic aquaculture products according to the data of business entities compared to 2021. Exceptions were sturgeon and salmon fish. According to the reported data, the dynamics of domestic aquaculture production was as follows: growth: sturgeon (11,1 %), salmon (6,7 %); decrease: common carp (- 18,5 %), herbivores (- 41 %), catfish (- 47,7 %), other species (- 63 %). Organic aquaculture is a relatively new area of organic production compared to organic agriculture, where there is a long experience at the farm level. Organic aquaculture should be based on the cultivation of juveniles originating from organic production units.

The dissertation study proved that the sector of organic aquaculture products in Ukraine is actively developing. The increase in export volumes of organic aquaculture products in 2022 is 79,6 tons higher than in 2021, which indicates the growing interest in Ukrainian organic fish on international markets. The development of this sector is also important for ensuring food security of Ukraine, because the latest methodological approaches and innovations are used here to optimize the internal market of organic products.

In addition, there are aqua farms in Ukraine that are currently undergoing certification of their products according to European standards and will become full-fledged certified producers and processors of organic aquaculture products next year.

Based on the analysis, aquaculture production reached 87 million tons worldwide in 2020. China turned out to be the largest producer, accounting for 57 % of world production with 49,6 million tons.

India became the second largest aquaculture producer with 8.6 million tons, or 10 % of world production. The EU-27 reached 10th place with an indicator of 1,3 % of world production and 1,1 million tons of products.

The analysis of the peculiarities of the functioning of the studied industry by EU countries produced almost 75 thousand tons of organic aquaculture products in 2022, which is 6,5 % of the total volume of commercial aquaculture produced by EU fisheries. In five years, production has increased by 60 %, which may seem impressive.

However, growth is far from uniform, as it is heavily weighted in favor of mussel production, while the specific weight of salmon and most other fish species is quite low. According to existing statistical data, the main types of production are mussels (41,9 thousand tons), which account for more than half of the total production of organic aquaculture products, followed by salmon (12,9 thousand tons), trout (4,6 thousand tons), carp (3,6 thousand tons), oysters (3,2 thousand tons), sea bass and dorado (2,8 thousand tons).

Study of the structural policy of the formation of offers for organic aquaculture products on the world market, study of experience and its adaptation in Ukraine when providing offers with the aim of maximum application of European experience, formation of the market for organic aquaculture products with the introduction of proposals for the definition of detailed rules for organic production and circulation of organic aquaculture products. Some of the submitted proposals were taken into account in the Law of Ukraine «On the approval of the Procedure (detailed rules) for organic production and circulation of organic products» dated 10.23.2019 № 970-2019-p, and then with specified recommendations in the edition of 07.07.2022 № 970-2019-p of the mentioned Law of Ukraine.

Proposals have been developed to determine the coefficient of gross production of organic aquaculture, which will be a significant contribution to the development of the industry. The chosen coefficient not only allows you to accurately establish the efficiency of production, but is also quite suitable for practical use, which in turn can significantly influence the market of organic aquaculture products.

It has been proven that one of the main aspects worth highlighting is the possibility of using such a coefficient to regulate prices on the market of organic aquaculture products. With the help of this tool, you can control price fluctuations and create stable conditions for producers and consumers.

It is proposed to improve the toolkit for the formation and functioning of the market of organic aquaculture products, highlighting the proposals and strategic guidelines defined in European documents and Regulations, as well as the National Economic Strategy for the period until 2030. This means that the market of organic aquaculture products becomes transparent, regulated and oriented towards achieving strategic goals in the field of sustainable development and economic growth. Improving the toolkit helps improve market management and ensure its development in accordance with global and national priorities.

It is proposed to make additions to the current reporting form and add a new section on organic aquaculture, with two subsections and clarifying data for each species, which will facilitate the collection of more accurate information for further analysis and decision-making in the field of aquaculture. Also, the selection of organic aquaculture products in KVED-2010 as a separate type of economic activity. In order to obtain actual, reliable information about biological assets, an addition to Methodological Recommendations № 1315 is proposed, which will increase the efficiency of the mentioned industry. For a more accurate and systematic identification and classification of organic aquaculture products for international trade, an addition was made to the UCT of the ZED, with the product code 0309 «organic aquaculture» highlighted, which will provide an opportunity to easily determine duty rates and other customs restrictions related to this type of goods.

Key words: market, organic aquaculture products, demand, supply, regulation, aquaculture, fish, development, price, fish farming, export, industry.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у науковому виданні,

включеному до міжнародних наукометричних баз даних

Scopus та/або Web of Science Core Collection

1. Radchenko O., Matveyeva M., Holovanova H., **Makhyboroda K.**, Haibura Y. Information and analytical provision of budget support of institutional sectors of the economy (on the example of the agricultural sector of Ukraine). Independent journal of management & production (IJM&P). V. 11. №. 9. 2020. С. 2355–2378. DOI:10.14807/ijmp.v11i9.1418 *(Здобувачем здійснено аналіз інструментів регулювання ринку та програм державної і грантової підтримки й можливості їх реалізації в провідних галузях національної економіки).*

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Махиборода К. В. Функціонування ринку органічної продукції аквакультури в Україні та світі в контексті інноваційної економіки. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія: Економіка та менеджмент. № 20. 2019. С. 102–113. DOI: 10.33813/2224-1213.20.2019.0

3. Махиборода К. В. Формування та пропозиції на органічну продукцію аквакультури в Україні та Європейському Союзі в контексті модернізації системи збирання статистичних даних. Бізнес інформ. № 5. 2020. С. 190–200. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-190-200>.

4. Махиборода К. В. Еволюційні процеси формування базових підходів регулювання розвитку ринку органічної аквакультури в глобальній продовольчій системі. Біоекономіка та аграрний бізнес. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. Т. 13. № 4. 2022. С. 71–83. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/economics>.

Статті у колективних монографіях

5. **Махиборода К. В.** Вплив інформаційних передумов механізму регулювання розвитку ринку продукції аквакультури. Напрями підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах формування і функціонування ЗВТ з ЄС: [колективна монографія]. К.: Кондор. 2018. 444 с. (С. 360–362). *(Здобувачем запропоновано механізм галузевого регулювання для*

формування ринку органічної продукції аквакультури).

6. Махиборода К. В. Концептуальні засади стратегії майбутнього формування пропозиції товарної риби в Україні при гармонізації положень Спільної рибної політики ЄС. Формування та функціонування Спільної рибної політики Європейського Союзу та шляхи її реалізації в Україні: [колективна монографія]. К.: Кондор. 2018. 476 с. (С. 123–124). *(Здобувачем деталізовано напрями формування пропозиції товарної риби в Україні з урахуванням впливу на показники споживання риби, рибної продукції, ціни, а також ціноутворення).*

Методичні рекомендації

7. Шарило Ю. Є., Вдовенко Н. М., Шепелев С. С., **Махиборода К. В.** та ін. Практичні рекомендації щодо виробництва смугастого окуня в умовах орієнтації на світові стандарти безпеки і якості. К.: АСТЕКС. 2019. 24 с. *(Здобувачем розкрито основні складові використання інструментів впливу на світові стандарти безпеки та якості).*

Тези наукових доповідей

8. **Махиборода К. В.**, Шепелев С. С. Сучасний погляд на конкурентоспроможність галузі рибного господарства з оцінкою впливу її експорту. Концептуальні засади збалансованого розвитку аграрного сектору економіки України: науково-практична конференція, м. Київ, 01 грудня 2017 року: тези доповідей. Київ, 2017. 130 с. (С. 75–77). *(Здобувачем запропоновані дії та заходи держави для досягнення конкурентоспроможності в галузі рибного господарства).*

9. **Makhyboroda K.**, Pavlenko M. Experience of the organic production of aquaculture market in the European Union. Конкурентоспроможність аграрного сектору в умовах функціонування Зони вільної торгівлі з Європейським Союзом: Міжнародна науково-практична конференція з нагоди святкування 120-ти річчя Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, 21 березня 2018 року: тези доповідей. Київ, 2018. 287 с. (С. 187–189). *(Здобувачем проведено аналіз стану та досвіду ринку органічної аквакультури в ЄС).*

10. **Махиборода К. В.**, Тсікашвілі Н. Г., Парфенюк М. А. Організаційно-економічні та інформаційно-маркетингові передумови механізму державного

регулювання розвитку ринку продукції аквакультури. Конкурентоспроможність аграрного сектору в умовах функціонування Зони вільної торгівлі з Європейським Союзом: II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, м. Київ, 11 квітня 2019 року: тези доповідей. Київ, 2019. 230 с. (С. 14–17). *(Здобувачем доведено актуальність введення в науковий обіг поняття «аквакультурний маркетинг»)*.

11. **Махиборода К. В.**, Сіненко І. О. Базові засади розвитку ринку органічної продукції аквакультури в Україні та світі. Актуальні питання економіки в забезпеченні цілей сталого розвитку: всеукраїнська науково-практична конференція присвячена 65-річчю кафедри економіки підприємства ім. проф. І. Н. Романенка Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, 4 жовтня 2019 року: тези доповідей. Київ, 2019. (С. 91–93). *(Здобувачем проведено аналіз розвитку ринку органічної аквакультури)*.

12. Sinenok I., **Makhyboroda K.**, Dmytryshyn R. Mechanisms for regulating the development of sectors of the national economy. Конкурентоспроможність аграрного сектору в умовах функціонування Зони вільної торгівлі з Європейським Союзом: III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, м. Київ, 9 квітня 2020 року: тези доповідей. Київ, 2020. 154 с. (С. 19–20). *(Здобувачем запропоновано механізми розвитку регулюванні економічної галузі)*.

13. Махиборода К. В. Законодавча база реалізації органічної аквакультури в Україні. Сучасні проблеми раціонального використання водних біоресурсів: II Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 27–29 жовтня 2020 року: тези доповідей. Київ, 2020. 160 с. С. 150–152.

14. **Махиборода К. В.**, Сіненко І. О., Коваленко Б. Ю. Інструменти регулювання якості для зростання попиту на рибу виловленої в рибальстві та виробленої в аквакультурі із світового досвіду. Новітні інструменти формування сукупної пропозиції на рибу та інші водні біоресурси в умовах глобальних продовольчих викликів: II Міжнародний науково-практичний семінар, м. Київ, 18 березня 2021 року: тези доповідей. Київ, 2021. 57 с. (С. 45–48).

(Здобувачем запропоновано вдосконалення інструментів регулювання якості для зростання попиту на аквакультуру).

15. Махиборода К. В. Пропозиції до концепції розвитку органічної аквакультури в контексті інтеграції галузі із сільським господарством. Конкурентоспроможність аграрного сектору в умовах функціонування зони вільної торгівлі з Європейським Союзом: IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, м. Київ, 14 травня 2021 року: тези доповідей. Київ, 2021. С. 85–87.

16. Махиборода К. В. Органічна аквакультура в аграрному секторі: теоретичний аспект. Механізми збалансованого розвитку рециркуляційних аквакультурних систем в Україні: сучасні технології, економіка та право: I Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 20 квітня 2021 року: тези доповідей. Київ, 2021. 54 с. С. 17–18.

17. **Махиборода К. В.**, Коновалов Р. І. Структура ланцюга постачання райдужної форелі на італійський ринок. Новітні інструменти формування сукупної пропозиції на рибу та інші водні біоресурси в умовах воєнного стану: III Міжнародний науково-практичний семінар, м. Київ, 21 квітня 2022 року: тези доповідей. Київ, 2022. 126 с. (С. 93–95). *(Здобувачем внесено пропозиції для поліпшення цінового ланцюга у виробництві форелі для груп економічних інтересів й виходу на агропродовольчий ринок).*

18. Махиборода К. В. Прогнозування розвитку ринку органічної аквакультури в умовах глобальних продовольчих викликів. Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективиб I Міжнародна науково-практична конференція м. Харків, 3–4 листопада 2022 року: тези доповідей. Харків, 2022. 480 с. С. 223–224.

19. Makhyboroda K. Prospects of organic production of aquaculture products in Ukraine. Sustainable livestock production and animal welfare: International Scientific Conference, Swedish, January 17–18, 2023: abstracts. Swedish, 2023. 76 p.

20. Махиборода К. В. Перспективи ринку органічної продукції аквакультури. Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті:

національна візія та виклики глобалізації: XX Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених, м. Тернопіль, 19 травня 2023 року: тези доповідей. Тернопіль, 2023. 1045 с. С. 87–90.

21. Махиборода К. В. Органічне виробництво на законодавчому рівні в Україні. Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу: Міжнародна-науково-практична конференція присвячена 125-річчю Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, 25 травня 2023 року: тези доповідей. Київ, 2023. 382 с. С. 215–216.

22. Махиборода К. В. Удосконалення системи відстеження обсягів виробництва органічної продукції аквакультури для ефективного функціонування ринку. Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: XII Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 8–9 вересня 2023 року: тези доповідей. Одеса, 2023. 154 с. С. 17–18.

Довідник

23. Шарило Ю. Є., Вдовенко Н. М., Поплавська О. С., **Махиборода К. В.** та ін. Збірник технологій виробництва різних видів риби з використанням інструментів впливу на попит та пропозицію риби, інших водних живих ресурсів для забезпечення конкурентних переваг рибного господарства. Довідник. К.: НУБіП України. 2021. 172 с. *(Здобувачем обґрунтовано прикладне застосування інструментів впливу на попит і пропозицію риби та органічну продукцію аквакультури в умовах трансформаційних процесів).*

Свідоцтво на авторське право України

24. Вдовенко Н. М., **Махиборода К. В.** Формування рівня конкурентоспроможності рибного господарства при виробництві органічної продукції для досягнення цілей сталого розвитку ООН. Авторське свідоцтво № 91217 від 02.08.2019. Рішення про реєстрацію авторського права № 92818 від 17.07.2019. *(Здобувачем запропоновано інформаційне забезпечення системи програмних документів економічного розвитку ринку органічної аквакультури).*

ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО РИНКУ В ГЛОБАЛЬНІЙ ПРОДОВОЛЬЧІЙ СИСТЕМІ.....	27
1.1 Еволюція теоретичної думки у напрямі функціонування аграрного ринку	27
1.2 Методичні засади розвитку аграрного сектору економіки у напрямі виокремлення органічної аквакультури.....	45
1.3 Інструментарій правового методу регулювання розвитку ринку органічної продукції аквакультури.....	67
Висновки до розділу 1.....	84
Список використаних джерел до розділу 1.....	86
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОДУКЦІЇ АКВАКУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	96
2.1 Національні тенденції виробництва основних видів продукції аквакультури...	96
2.2 Структурна політика формування попиту і пропозиції на органічну продукцію аквакультури в світі	123
2.3 Європейський досвід формування ринку органічної продукції аквакультури та шляхи його реалізації в Україні	144
Висновки до розділу 2.....	159
Список використаних джерел до розділу 2.....	161
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ АКВАКУЛЬТУРИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	167
3.1 Інформаційне забезпечення системи програмних документів розвитку ринку органічної продукції аквакультури	167
3.2 Концептуальні підходи щодо забезпечення формування вітчизняного ринку органічної продукції аквакультури в умовах інтеграційних процесів.....	176
3.3 Удосконалення інструментарію регулювання для функціонування ринку органічної продукції аквакультури в Україні	186
Висновки до розділу 3.....	196
Список використаних джерел до розділу 3.....	198
ВИСНОВКИ.....	205
ДОДАТКИ.....	209

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Держрибагенство – Державне агентство меліорації та рибного господарства України;

Держстат – Державна служба статистики України;

ЄАВТ – Європейська асоціація вільної торгівлі;

ЄС – Європейський Союз;

ЗУ – Закон України;

КВЕД – Класифікація видів економічної діяльності;

Мінекоенерго – Міністерство енергетики та захисту довкілля України;

НААН – Національна академія аграрних наук України;

ННЦ – Навчально-науковий центр;

ООН – Організація Об'єднаних Націй;

П(С)БО – Положення (стандарти) бухгалтерського обліку;

РАС – рециркуляційна аквакультурна система;

РЄПіР – Регламент Європейського Парламенту і Ради;

УКТ ЗЕД – Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності;

ФАО – Продовольча та сільськогосподарська організація ООН.

ВСТУП

Актуальність теми. Аграрний ринок, зокрема в сучасних умовах, зазнає досить відчутних трансформацій, де однією з ключових тенденцій стало виокремлення органічної аквакультури як окремого сегмента цього ринку. Органічна аквакультура являє собою спеціалізовану галузь аграрного сектору, яка дотримується високих стандартів і принципів щодо якості, безпеки та екологічності продукції. Органічна аквакультура підпорядковується відповідним стандартам, що включають в себе вимоги до використання хімічних речовин, методів вирощування, умов утримання тварин та інших аспектів виробництва. Це сприяє створенню продукції вищої якості, яка відповідає вимогам як сучасних споживачів, так і ринків експорту. Зростаючий попит населення на органічні продукти, у тому числі й органічну продукцію аквакультури, веде до розвитку окремих ринків для органічних товарів. Це може бути внутрішній ринок, а також зовнішні ринки, зокрема країни Європейського Союзу, де існує великий попит на органічні продукти. Органічна аквакультура вимагає високого рівня наукових досліджень і розвитку нових технологій для досягнення оптимальних результатів в умовах дотримання стандартів.

Стосовно аспектів функціонування аграрного ринку теоретичними і практичними напрацюваннями у напрямі функціонування аграрного ринку виділяються класики економічної науки: А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Кейнс, П. Самуельсон, В. Нордгауз, Г. Армстронг і Ф. Котлер та ін. Слід вказати і на значний внесок у теорію ринку також відомих українських вчених, серед яких О. Березін, В. Геєць, А. Діброва, О. Жемойда, С. Кваша, Ю. Коваленко, С. Мочерний, Т. Осташко, О. Точилін, П. Саблук, А. Чухно та ін.

Вирішення проблем, розвитку, формування та функціонування ринку органічної продукції аквакультури посідає провідне місце в наукових працях В. Ткачука, Ю. Біляк, О. Лабенка, Ю. Негоди, Л. Олійник, Н. Вдовенко, В. Маргасової, В. Коваля, Ю. Перегуди, Ю. Шарила та інших науковців.

Виокремлення органічної продукції аквакультури на аграрному ринку підтверджує розвиток цього сектору як перспективної галузі, з великими можливостями сприяти якісному та сталому виробництву продукції в умовах зростаючого попиту на органічні продукти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою: «Прикладні рішення забезпечення конкурентоспроможності рибного господарства у нових умовах функціонування національної економіки» (номер державної реєстрації 0118U000306), розробити науково-практичні рекомендації, спрямовані на оцінку методичної складової щодо функціонування аграрної і рибної політики, конкурентного середовища вітчизняного та європейського ринків з акцентом на ринок органічної продукції. Розроблені пропозиції сприятимуть застосуванню новітніх заходів з метою регулювання та забезпечення функціонування ринку органічної продукції аквакультури України у контексті обґрунтування моделі прогнозування рівня конкурентоспроможного розвитку рибного господарства з використанням інструментів впливу на попит та пропозицію риби (довідка № 1 від 10.02.2020 р.); «Прикладна розробка новітнього організаційно-економічного механізму регулювання сталого рибальства і аквакультури через розвиток сільських територій» (номер державної реєстрації 0120U102110), адаптовано на практиці новітні методичні підходи при формуванні пропозиції на органічну рибу (довідка № 253 від 13.10.2022 р.); «Прикладні рішення регулювання розвитку сільського та рибного господарства в умовах надзвичайних викликів для національної безпеки України» (номер державної реєстрації 0122U001643), запропоновано практичний інструментарій регулювання для модернізації механізмів формування ринку органічної продукції аквакультури в Україні, відповідно до рекомендацій ФАО ООН (довідка № 249 від 11.10.2022 р.).

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи – поглиблення теоретичних положень і розроблення науково-практичних

рекомендацій, спрямованих на формування та функціонування ринку органічної продукції аквакультури. Досягнення поставленої мети зумовило визначення та вирішення наступних завдань:

- узагальнити теоретичні засади функціонування аграрного ринку в глобальній продовольчій системі;
- систематизувати методичні засади розвитку аграрного сектору економіки у напрямі виокремлення органічної продукції аквакультури;
- виявити особливості та тенденції функціонування методів регулювання розвитку ринку органічної продукції аквакультури;
- проаналізувати стан і національні тенденції виробництва основних видів продукції аквакультури;
- обґрунтувати структурну політику формування пропозиції на органічну продукцію аквакультури у світі;
- проаналізувати європейський досвід формування ринку органічної продукції аквакультури та шляхи його реалізації в Україні;
- запропонувати інформаційне забезпечення системи програмних документів розвитку ринку органічної продукції аквакультури;
- розробити концептуальні підходи щодо забезпечення формування вітчизняного ринку органічної продукції аквакультури в умовах глобальних викликів.

Об'єкт дослідження – процес формування та функціонування ринку органічної продукції аквакультури в умовах глобальних викликів.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, науково-методичних і практичних аспектів щодо формування та функціонування ринку органічної продукції аквакультури в Україні.

Методи дослідження. Теоретико-методичним підґрунтям дисертаційного дослідження стали фундаментальні положення економічної теорії, концепції і стратегії, представлені в науковому доробку вітчизняних і закордонних учених з питань функціонування аграрного ринку, формування ринку органічної продукції аквакультури, підвищення ефективності інструментів регулювання

розвитку аквакультури, зокрема законодавчі та нормативні акти України в сфері формування та функціонування ринку аквакультури.

З метою проведення комплексного економічного дослідження, вивчення й реалізації поставлених у дисертації завдань, використано загальнонаукові методи дослідження, зокрема: діалектичний – у процесі напрацювання змістовного наповнення сценарного підходу до формування ринку аквакультури; економічний – для визначення методичних підходів до формування ринку продукції аквакультури; логічний, економіко-математичний – при обґрунтуванні методичного інструментарію для розрахунку впливу державної підтримки пріоритетних напрямів функціонування ринку аквакультури; порівняльний, статистичний та факторний – у процесі систематизації підходів до використання на практиці формування та функціонування ринку аквакультури в Україні з оцінкою результативності інструментів державного регулювання такого ринку.

За інформаційну та статистичну базу дослідження слугували дані з зарубіжних і вітчизняних джерел, зокрема: дані Державного агентства меліорації та рибного господарства України, законодавчо-нормативні акти і статистичні дані країн ЄС та України, щорічні звіти ФАО, ресурси Інтернету, публічні результати наукових досліджень Інституту рибного господарства, Національної академії аграрних наук України, Національного університету біоресурсів і природокористування України, Державного агентства меліорації та рибного господарства України, статистична звітність і статистичні дані Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби статистики України, Державної установи «Методично-технологічний центр з аквакультури», «Органік Стандарт».

Наукова новизна одержаних результатів. Основні положення дослідження, що характеризують наукову новизну одержаних результатів, які є особистим здобутком автора та виносяться на захист, полягають у наступному:

удосконалено:

– закономірності функціонування ринку органічної продукції аквакультури у світі, що дає змогу врахувати специфічні особливості галузі, вплив євроінтеграційних процесів на структурну політику виробництва продукції органічної аквакультури в умовах надзвичайних викликів. Аналіз цих закономірностей допомагає зрозуміти динаміку і тенденції розвитку ринку органічної продукції аквакультури, включаючи зміни в попиті й пропозиції, зміни у споживчих вимогах та стандартах, а також вплив зовнішніх факторів, таких як євроінтеграція, на розвиток галузі;

– комплексний підхід до формування ринку органічної продукції аквакультури передбачає врахування економічних, екологічних та соціокультурних аспектів. Основні принципи та вимоги до органічної аквакультури сприяють можливості підтримувати баланс між виробництвом і збереженням навколишнього середовища, а також створенню надійної системи сертифікації та гарантують публічний доступ до інформації;

– методичні засади для визначення валової органічної продукції аквакультури, в тому числі обчислення загальної вартості продукції та подальший розрахунок коефіцієнта на основі обсягу виробництва, провести аналіз інших основних показників для комплексної оцінки ефективності та планування розвитку галузі;

– інструментарій формування і функціонування ринку органічної продукції аквакультури з виокремленням пропозицій та стратегічних орієнтирів, визначених в європейських документах і Регламентах, а також Національній економічній стратегії на період до 2030 року. Ринок органічної аквакультури стає прозорим, регульованим і орієнтованим на досягнення стратегічних цілей у сфері сталого розвитку та економічного зростання. Удосконалення інструментарію допомагає поліпшити управління ринком та забезпечити його розвиток відповідно до глобальних та національних пріоритетів;

набули подальшого розвитку:

– систематизація теоретичних засад дослідження функціонування аграрного ринку в контексті реалізації можливостей та позиціонування в

глобальній продовольчій системі, що дозволить налагодити ретельний аналіз рибної галузі й виявити можливості її вдосконалення, адже отримані результати сприятимуть розробці стратегій для забезпечення сталого розвитку аграрної галузі та її успішного виходу на світові ринки;

– методичні підходи до обґрунтування пріоритетних напрямів щодо забезпечення внутрішнього попиту на органічну продукцію аквакультури з урахуванням аналізу рівня виробництва, імпорту та експорту різних видів риби, що дозволило виявити потенціал досліджуваного сектору національної економіки та позиціонувати вітчизняних виробників риби як головних учасників серед гравців на ринку;

– рекомендації, спрямовані на удосконалення вітчизняної рибної політики з метою максимального застосування європейського досвіду формування ринку органічної продукції аквакультури з внесенням пропозицій до визначення детальних правил органічного виробництва та обігу органічної продукції аквакультури.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертаційній роботі положення стали підґрунтям для подальших досліджень, розвитку теоретичних узагальнень і розроблення комплексу заходів щодо формування та функціонування ринку органічної продукції аквакультури в Україні. Основні положення та рекомендації дослідження використано в роботі:

– Державного агентства меліорації та рибного господарства України. Надані результати досліджень визначають особливості формування і функціонування ефективного ринку органічної аквакультури та транслюють механізми налагодження систематичного постачання сільськогосподарської продукції, в тому числі й продукції аквакультури за межами України. Крім того, розкрито особливості органічного виробництва аквакультури в Україні та розроблено пропозиції щодо ефективного виробництва вітчизняної органічної продукції (довідка № 3-6.2.2-10/41221-23 від 19.07.2023 р.);

– Державного підприємства-українського державного інституту по проектуванню підприємств рибного господарства і промисловості

«Укррибпроект». Розроблено науково-практичні підходи з удосконалення інструментів формування пропозиції на органічну продукцію аквакультури (довідка № 01/25 від 20.01.2023 р.);

– Асоціації «Укррибспілка». Запропоновано вдосконалення інструментів і заходів з метою активізації функціонування ринку вітчизняної органічної продукції аквакультури в Україні. Важливою також виявилася пропозиція щодо поліпшення інструментарію для зниження забруднення довкілля. Запропоновані пропозиції дозволяють підвищити ефективність виробничих і технологічних процесів суб'єктів господарювання в питаннях органічного виробництва та можуть бути застосовані в інших галузях національної економіки (довідка № 27 від 28.04.2023 р.)

– Державного підприємства «Укрриба». Запропоновано підходи до функціонування ринку органічної продукції аквакультури, які допоможуть виробникам встановити стабільні, зрозумілі й фіксовані відносини з державою, надати значно ширший спектр можливостей у цій сфері (довідка № 02-13/44 від 08.06.2023 р.);

– Державної установи «Методично-технологічний центр з аквакультури». Рекомендації спрямовані на удосконалення функціонування ринку органічної продукції аквакультури та системи програмних документів розвитку такого ринку. Запропоновано методичні підходи до оцінювання ефективності функціонування аквакультури, заходи регулювання розвитку рибного господарства у напрямі органічного виробництва (акт № 15 від 08.09.2023 р.).

Теоретичні положення та практичні результати дослідження впроваджені в навчальний процес Національного університету біоресурсів і природокористування України, зокрема, при викладанні дисциплін за спеціальністю 051 «Економіка»: «Прикладні програмні рішення в економіці «Агмемод», «Регіональні економічні програми та програми сприяння розвитку», «Аграрна політика», «Глобальна економіка» для студентів ОС «Магістр» освітньо-професійної програми «Прикладна економіка» та дисципліна

«Міжнародна економічна діяльність України» для ОС «Бакалавр» освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка» (акт № 8 від 08.05.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові результати та пропозиції, що містяться в роботі, одержані автором особисто і викладені в опублікованих працях. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження доповідалися та обговорювалися на: науково-практичній конференції «Концептуальні засади збалансованого розвитку аграрного сектору економіки України» (м. Київ, 1 грудня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції з нагоди святкування 120-ти річчя Національного університету біоресурсів і природокористування України «Конкурентоспроможність аграрного сектору в умовах функціонування Зони вільної торгівлі з Європейським Союзом» (м. Київ, 21 березня 2018 р.); II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Конкурентоспроможність аграрного сектору в умовах функціонування Зони вільної торгівлі з Європейським Союзом» (м. Київ, 11 квітня 2019 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій 65-річчю кафедри економіки підприємства ім. проф. І. Н. Романенка Національного університету біоресурсів і природокористування України «Актуальні питання економіки в забезпеченні цілей сталого розвитку» (м. Київ, 4 жовтня 2019 р.); III Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Конкурентоспроможність аграрного сектору в умовах функціонування Зони вільної торгівлі з Європейським Союзом» (м. Київ, 9 квітня 2020 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми раціонального використання водних біоресурсів» (м. Київ, 27–29 жовтня 2020 р.); II Міжнародному науково-практичному семінарі «Новітні інструменти формування сукупної пропозиції на рибу та інші водні біоресурси в умовах глобальних продовольчих викликів» (м. Київ, 18 березня 2021 р.); IV Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Конкурентоспроможність аграрного

сектору в умовах функціонування зони вільної торгівлі з Європейським Союзом» (м. Київ, 14 травня 2021 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Механізми збалансованого розвитку рециркуляційних аквакультурних систем в Україні: сучасні технології, економіка та право» (м. Київ, 20 квітня 2021 р.); III Міжнародному науково-практичному семінарі «Новітні інструменти формування сукупної пропозиції на рибу та інші водні біоресурси в умовах воєнного стану» (м. Київ, 21 квітня 2022 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи» (м. Харків, 3–4 листопада 2022 р.); International Scientific Conference «Sustainable livestock production and animal welfare» (Kyiv, January 17–18, 2023); XX Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації». (м. Київ, 19 травня 2023 р.); Міжнародної науково-практичної конференції «Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу» (м. Київ, 25 травня 2023 р.); XII Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики» (м. Одеса, 8–9 вересня 2023 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 24 наукових працях загальним обсягом 5,8 друк. арк., з яких 1 стаття в наукометричній базі Web of Science обсягом 0,43 друк. арк., 3 статті у наукових фахових виданнях України обсягом 2,28 друк. арк., 2 монографії у співавторстві обсягом 0,3 друк. арк., 1 методична рекомендація у співавторстві обсягом 0,16 друк. арк., 1 довідник у співавторстві обсягом 0,76 друк. арк., 1 свідоцтво на авторське право України обсягом 0,12 друк. арк. та 15 тез наукових доповідей обсягом 1,75 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст дисертації викладено на 228 сторінках друкованого тексту, містить 28 таблиць, 14 рисунків і 10 додатків. Список використаних джерел налічує 216 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АГРАРНОГО РИНКУ В ГЛОБАЛЬНІЙ ПРОДОВОЛЬЧІЙ СИСТЕМІ

1.1.Еволюція теоретичної думки у напрямку функціонування аграрного ринку

За час тривалого періоду розвитку ринок постійно удосконалювався через залучення нових суб'єктів та застосування перспективних форм їх взаємодії. Ринок виступає результатом історичного процесу розвитку сфер виробництва та обігу. При визначенні поняття «ринок» використано теорію класиків економічної науки – А. Сміта, Д. Рікардо, Д. Мілля, А. Пігу, Дж. Кейнса, П. Самуельсона, В. Нордгауза, Г. Армстронга і Ф. Котлера та ін. Значимим у теорію ринку став внесок відомих українських вчених, таких як О. Березін, В. Геєць, А. Діброва, С. Дусановський, О. Жемойда, С. Кваша, Ю. Коваленко, С. Мочерний, Т. Осташко, О. Точилін, П. Саблук, А. Чухно та ін.

Поняття «ринок» в економіці дуже багатоаспектне й може трактуватися різними способами, залежно від контексту і теоретичного підходу.

У древніх греків «ринок» мав назву «agora», у римлян – «forum». Еволюція ринкової системи дійсно тривалий і складний процес, який розглядається на різних етапах розвитку суспільства. Такий процес відбувався упродовж тисячоліть, тому в цей період матеріальне виробництво було натуральним, а ринок насичений невеликими обсягами товарів.

Одне з перших визначень терміну «ринок» надав шотландський економіст Адам Сміт – «місце торгівлі, місце купівлі та продажу товарів», де першочерговим визначено продавців і покупців, зіставлення попиту та пропозиції, формування ринкових цін.

Разом із тим П. Самуельсон і В. Нордгауз стверджують, що «ринок – це механізм, через який покупці і продавці взаємодіють, щоб визначити ціну і кількість товару» [90, с. 18]. Подібним виявилось і визначення американських

учених Ф. Котлера і Г. Армстронга, за яким «ринок – це сукупність наявних і потенційних покупців товару» [10, с. 34]. Оскільки потреби покупців схожі, тому саме обміном їх можна задовольнити. Таким чином, розмір ринку залежить від кількості покупців, які потребують товар та мають кошти і бажання, щоб запропонувати ці кошти в обмін на потрібний для них товар (рис. 1.1).

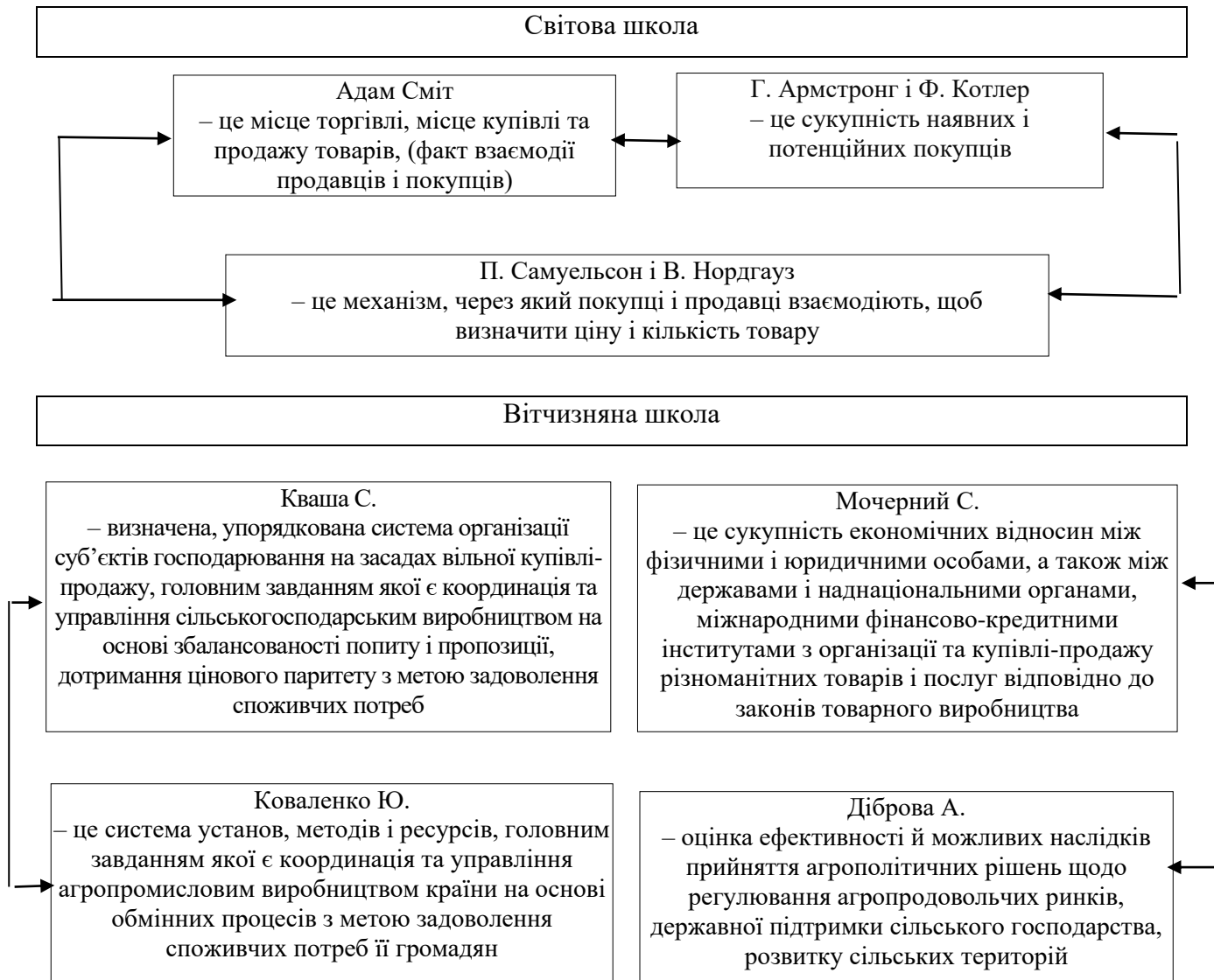

Рис. 1.1. Еволюція теоретичної думки у напрямі функціонування аграрного ринку

Джерело: складено автором на основі [50, 51, 52, 63, 10].

Ринок виступає основним механізмом функціонування ринкової економіки. Ринок – це система економічних відносин, яка включає в себе всі процеси виробництва, обігу, розподілу і руху грошових коштів. Важливою характеристикою ринку визнана свобода суб'єктів, які можуть обирати

продавців і покупців, участь у визначенні цін, формуванні та використанні ресурсів [50, с. 420]. Держава в таких відносинах здійснює регулюючу роль, через запровадження непрямих економічних регуляторів, серед яких кредитні ресурси, податки, митні платежі, бюджетні асигнування.

За визначенням С. Мочерного, «ринок – це сукупність економічних відносин між фізичними і юридичними особами, а також між державами і наднаціональними органами, міжнародними фінансово-кредитними інститутами з організації та купівлі-продажу різноманітних товарів і послуг відповідно до законів товарного виробництва» [63, с. 235]. Таке розуміння ринку достатньо глибоке, оскільки охоплює відносини власності, економічного механізму розподілу та споживання, матеріального виробництва.

Ринкові відносини та роль ринку в суспільстві пройшли складний еволюційний процес протягом свого розвитку. Цей процес можна узагальнити на трьох основних рівнях економічного розвитку: економіка, виробництво, ринкова економіка. До значних змін в економічному розвитку людства саме ринкова економіка привела і довела, що для неї немає альтернативи у вирішенні головних економічних завдань, адже ринок являє собою важливий механізм, що сприяє ефективному розподілу ресурсів і задоволенню потреб споживачів, а також стимулює конкуренцію та підвищення якості продукції. Крім цього, він відображає суспільну оцінку результатів праці виробників через визначення цін на товари і послуги.

Історія обміну товарами сягає далеко в минуле, і продукти сільського господарства були одними з перших предметів обміну. Перші люди, які займалися збиральництвом і полюванням, обмінювалися їжею та іншими ресурсами для задоволення власних потреб. Такий процес обміну сприяв не лише виживанню, а й розвитку соціальних відносин та розвитку економіки.

З плином часу системи обміну розвивалися і ставали складнішими, тоді як сільське господарство так і залишилося однією з основних галузей економіки в багатьох суспільствах. Обмін продуктами сільського господарства це пріоритетний напрям глобальної торгівлі й дотепер, що продовжує мати

важливе значення для світової економіки [52, с. 47]. Сучасна наука дійсно виділяє аграрний ринок як окремий галузевий ринок. Аграрний ринок охоплює всі економічні відносини, пов'язані з виробництвом, обігом і споживанням сільськогосподарської продукції та послуг, а також всі елементи ланцюга виробництва і постачання сільськогосподарських товарів. З економічної точки зору, «...аграрний ринок як сфера взаємодії продавців і покупців, пов'язаних системою обмінних товарно-грошових відносин, охоплює безпосередніх виробників і споживачів сільськогосподарських товарів та представників ринкової інфраструктури – посередників».

Згідно з думкою Ю. Коваленко, «аграрний ринок – це система установ, методів і ресурсів, головним завданням якої є координація та управління агропромисловим виробництвом країни на основі обмінних процесів з метою задоволення споживчих потреб її громадян» [52, с. 50].

Аграрний ринок слугує основною платформою для обміну сільськогосподарською продукцією та забезпечення задоволення потреб споживачів. Цей ринок також впливає на регулювання пропорцій розвитку галузей національної економіки і розподілу ресурсів, що виділяється ключовими аспектами функціонування ринкової економіки.

За умов приватної власності і відособленості товаровиробників, аграрний ринок стає центральною точкою взаємодії між виробниками і споживачами сільськогосподарської продукції. Він відіграє важливу роль у визначенні цін на продукцію, сприяє конкуренції, регулює обсяги виробництва і розподіл ресурсів. Основна мета ринкової економіки, яка полягає в забезпеченні дохідності виробництва, поповненні бюджетних надходжень і задоволенні потреб споживачів, якнайповніше здійснюється через ефективне функціонування аграрного ринку та розподіл ресурсів у галузі сільського господарства.

На переконання С. Кваші, «аграрний ринок – це просторово визначена, упорядкована система організації суб'єктів господарювання на засадах вільної купівлі-продажу, головним завданням якої є координація та управління сільськогосподарським виробництвом на основі збалансованості попиту і

пропозиції, дотримання цінового паритету з метою задоволення споживчих потреб [51]. За визначенням А. Діброви, «аграрний ринок – це оцінка ефективності й можливих наслідків прийняття агрополітичних рішень щодо регулювання агропродовольчих ринків, державної підтримки сільського господарства, розвитку сільських територій» [50].

За визначенням П. Сухого, аграрний ринок – це система товарно-грошових відносин в аграрній сфері, де на основі співдії попиту і пропозиції та відповідно до умов конкуренції в межах економічної свободи, гарантованої державою, встановлюються ціни на товари і послуги і відбуваються акти їх купівлі та продажу [92]. Разом із тим В. Мамчур аграрний ринок визначає як інституційну систему або простір економічних, соціальних, господарських, галузевих відносин усіх суб'єктів господарювання, завданням якого визнано співпрацю та управління, що здійснюється в умовах виробництва, обміну, зберігання, транспортування, розподілу і купівлі, та є сукупністю великої кількості спеціалізованих ринків, а також здійснює формування ефективного поля їх діяльності, формуючи відповідні правила та механізми спільної участі в цьому середовищі з метою забезпечення продовольчої безпеки та споживчих потреб громадян [60, с. 96].

Дещо повніше визначення аграрного ринку у теорії права надав В. Семчик. На його думку, аграрний ринок – це сфера товарного обміну, який здійснюється між продавцями і покупцями (юридичні й фізичні особи, територіальні громади та держава) як товарообмін, що виникає за результатами аграрного товаровиробництва в установлених місцях, формах, шляхом укладення та виконання договорів купівлі-продажу, інших цивільно-правових правочинів на добровільних узгоджених умовах та за відповідними цінами й волевиявленням продавців і покупців [91, с. 225].

У науковій літературі часто транслуються ототожнення деякими дослідниками понять аграрний ринок та агропромисловий ринок [88]. Так, П. Саблук визначає аграрний ринок як сферу взаємодії суб'єктів ринку щодо забезпечення виробництва і вільного руху сільськогосподарської продукції,

продовольчих товарів, технологій, засобів виробництва та послуг для агропромислового комплексу, аграрної науково-технічної продукції.

При цьому Є. Майовець трактує поняття аграрного ринку наступним чином: «аграрний ринок – це система економічних відносин між суб'єктами ринку у сфері обігу сільськогосподарських і продовольчих товарів, факторів сільськогосподарського виробництва та послуг» [57, с. 104].

Стабільність продовольчого забезпечення визначає добробут країни, виступає визначальним фактором розвитку економіки держави. Продовольча складова являє собою вагомий елемент економічної безпеки країни, а аграрний ринок відіграє важливу роль у задоволенні потреб населення у продуктах харчування, досягненні продовольчої незалежності й стабільності. Можемо стверджувати, що кінцевою метою функціонування аграрного ринку є забезпечення продовольчої безпеки держави як невід'ємної складової її національної безпеки.

Визначальна роль аграрного ринку в забезпеченні продовольчої та національної безпеки вимагає значної уваги і підтримки від держави. Заходи державного регулювання аграрного ринку мають бути скеровані у напрямі створення підґрунтя для його ефективного функціонування.

З нашої точки зору, аграрний ринок – це динамічна система економічних відносин, форм обміну продукцією аграрного сектору (в інтересах задоволення суспільних потреб) у їх поєднанні й взаємозв'язку з процесами виробництва, розподілу та споживання, зумовлених роз витком суспільного поділу праці.

Аграрний ринок це складна багатфункціональна система соціально-економічних відносин між людьми (що складаються у процесі виробництва, обміну й споживання), яка покликана створювати сприятливі умови для забезпечення населення необхідною сільськогосподарською продукцією і продуктами харчування. Нині ряд економістів вважають, що аграрний ринок являє собою не тільки сферу товарного обміну чи безпосередньої взаємодії попиту і пропозиції, як це заведено спрощено трактувати, а й поєднання процесів виробництва та споживання. Тому для нього притаманні властивості

системи, що знаходиться у стані безперервного розвитку. Аграрний ринок є системою економічних відносин, що забезпечують ефективне функціонування агропромислового комплексу на основі зацікавленості усіх суб'єктів ринкових відносин у кінцевих результатах діяльності.

У цьому контексті Є. Злобін трактує аграрний ринок як певну систему товарно-грошових відносин, направлену на забезпечення відтворення в аграрному секторі економіки [43, с. 34].

Головним у дослідженнях процесів функціонування та розвитку аграрного ринку виділяється системний підхід, що базується не лише на різносторонньому аналізі ринкового механізму, а й на розкритті сутності ринкових процесів на основі вартісних співвідношень. Це дає можливість глибше розглянути характер взаємозв'язку між ціною і вартістю як на сутнісному, так і функціональному рівнях.

Аналіз наукової літератури демонструє доволі неоднорідні погляди на функції аграрного ринку, кількість яких істотно різниться. Так, С. Кваша та С. Григор'єв виділяють кілька функцій, серед яких: регулююча (регулювання суспільного виробництва); адаптивна (адаптація структури виробництва товарів до обсягу та структури суспільного виробництва); інформаційна, посередницька (підтримка прямих і зворотних зв'язків між виробниками та споживачами); сануюча; ціноутворююча (встановлення цінового еквівалента для обміну товарів); конкурентна (посилення конкуренції між виробниками у межах окремих країн і світового господарства); стабілізуюча (стабілізація грошового обігу); стимулююча (сприяння розвитку ринку); техніко-економічна; алокаційна інтеграційна, розподільна [51].

Погоджуючись загалом із думкою вказаних науковців варто зауважити, що певні функції виділено подрібненням інших (це регулююча й адаптивна; ціноутворююча та техніко-економічна), деякі подібні за змістом (посилення конкуренції та сануюча). Ситуацію, що склалась, можна розглядати як наслідок розвитку аграрного ринку та глобалізаційних процесів, які зумовлюють трансформацію функцій ринку, появу нових або виділення певних актуальних

аспектів у межах наявних функцій, що згодом призводить до виокремлення нової функції. Тому такий широкий перелік функцій не стає абсолютно інформативним для оцінки ефективності функціонування аграрного ринку та розробки заходів щодо удосконалення його господарсько-правового забезпечення, а може призвести до знецінення значення згаданих функцій.

Із наведеного переліку важливе значення має регулююча функція аграрного ринку, виокремлення якої підтверджується всім вищевикладеним, зокрема метою та призначенням аграрного ринку, як і будь-якого іншого товарного ринку. Економічний зміст регулюючої функції ринку знаходить прояв у встановленні постійних зв'язків між різними галузями виробництва, між попитом і пропозицією, забезпеченні безперервності процесу відтворення.

По-іншому кажучи, ринок регулює виробництво й споживання тих чи інших товарів, визначає структурні пропорції виробництва і забезпечує розподіл ресурсів відповідно до попиту.

Разом із тим Т. Дудар і В. Дудар називають лише п'ять функцій аграрного ринку, серед яких: соціальна, виявлення ринкових цін, стимулююча, селективна, координаційно-управлінська [39].

До прикладу, функція виявлення ринкових цін на продукцію означає генерацію й підтримку ринкових цін, які складаються як синергетичний результат попиту і пропозиції. Виконання цієї функції сприяє просуванню продукції від продавця до покупця. Наступна стимулююча функція, яка на основі виявлення ступеня суспільної необхідності та значимості товару, заохочує виробництво.

Селективна функція ринку означає, що за допомогою конкуренції на ринку залишаються тільки найбільш ефективніші його суб'єкти. Координаційно-управлінська функція властива саме сучасному ринку, оскільки наразі поряд із конкуренцією існує співробітництво конкурентів щодо дотримання пропорцій в обсягах виробництва та збуту сільськогосподарської продукції. Варто зауважити, що за змістом координаційно-управлінська функція наближена до регулюючої функції аграрного ринку. На сучасному

етапі ця функція доповнюється державним регулюванням, оскільки загальноновизнана необхідність та доцільність державного впливу на згаданий ринок. Одночасно державою задекларовано напрям на розвиток саморегулювання в аграрному секторі.

Аналізуючи й зіставляючи вищезазначені функції, видається правильним виділяти основні та додаткові функції аграрного ринку. До прикладу, у рамках функції виявлення ринкових цін виконуються техніко-економічна та функція ціноутворення; у межах селективної функції реалізується сануюча, тобто припинення неконкурентоспроможних суб'єктів; поряд із стимулюючою здійснюється контролююча функція; додатковими функціями координаційно-управлінської можна вказати розподільну та алокаційну.

Тривалий час існує проблема забезпечення раціонального використання земель сільськогосподарського призначення і зменшення техногенного навантаження аграрного сектору на навколишнє природне середовище та його охорони. Відповідно, можна пропонувати в межах стимулюючої функції зосередитися на екологізації сільського господарства та розвитку органічного сільського господарства.

Наведені функції аграрного ринку мають важливе значення для оцінки ефективності його функціонування, результати якої в умовах поєднання саморегулювання цього ринку з державним регулюванням можуть виступати підґрунтям для розробки та впровадження відповідних засобів, спрямованих на удосконалення господарсько-правового забезпечення аграрного ринку.

Ефективність аграрного ринку залежить від повноти й результативності притаманних йому функцій і визначених цілей, що важливо для забезпечення стабільності, дієвості та справедливості аграрного сектору економіки. Тому якщо аграрний ринок не виконує свої функції належним чином, це може вплинути на різнобічні аспекти сільського господарства та життя сільського населення. При забезпеченні функціонування аграрного ринку зазвичай виділяють наступні функції: соціальну, виявлення ринкових цін, стимулюючу, селективну, координаційно-управлінську (рис. 1.2).

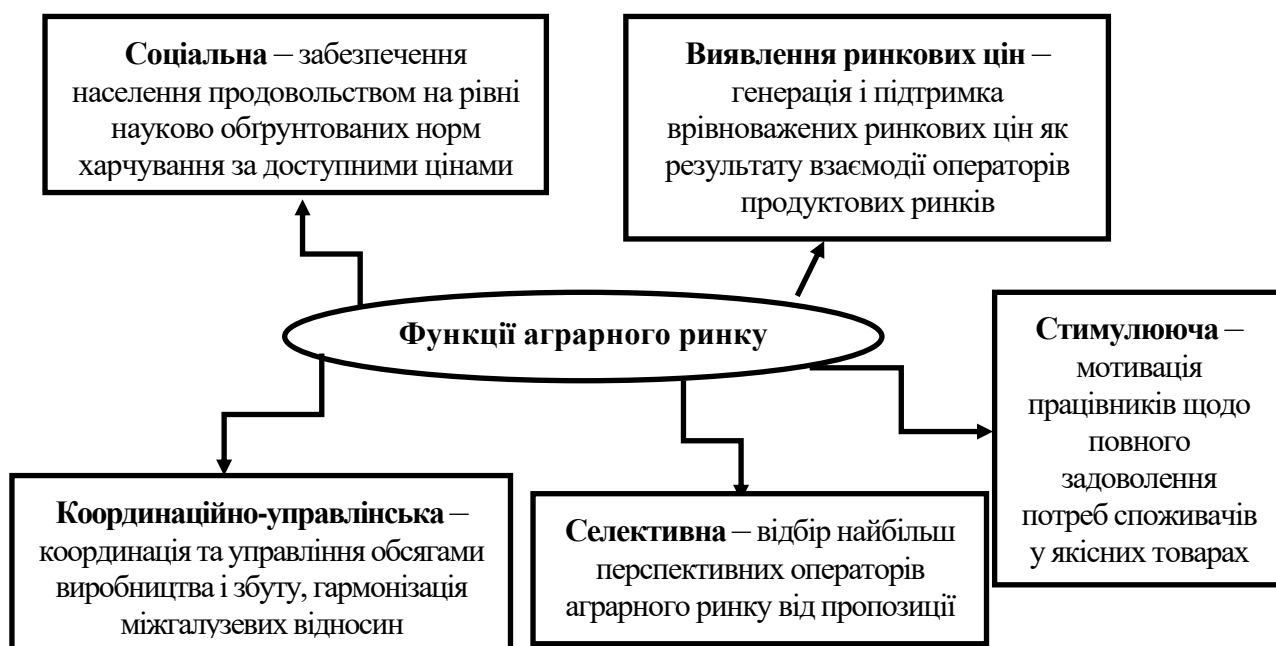

Рис. 1.2. Схема функцій і їх змісту у формуванні та функціонуванні аграрного ринку

Джерело: [51].

Соціальна функція аграрного ринку виступає найважливішою та результативнішою, оскільки головне завдання аграрного ринку забезпечувати населення належною кількістю та якістю продуктів харчування і продовольчих товарів сільськогосподарського виробництва.

Ринок стимулює виробників виготовляти товари, які відповідають потребам споживачів, адже від їхнього попиту залежать обсяги продажів і прибуток. Ця стимулююча функція сприяє розвитку конкуренції і поліпшенню якості товарів. Ринок діє як механізм відбору найефективніших виробників. Так, через конкуренцію лише ті виробники, які можуть пропонувати споживачам кращі умови, залишаються на ринку. Селективна функція сприяє підвищенню продуктивності та ефективності виробництва.

Ринок координує обсяги виробництва й збуту продукції, забезпечуючи баланс між пропозицією і попитом, а також сприяє доведенню до оптимального розподілу ресурсів та об'єднанню зусиль різних виробників для досягнення спільних цілей. Усі функції допомагають досягти раціонального функціонування аграрного ринку й забезпечити інтереси як виробників, так і споживачів, сприяючи розвитку аграрного сектору економіки.

Узагальнюючи погляди вчених-економістів [52, 18], структуру системи аграрного ринку можна показати як органічно цілісну сукупність таких взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих підсистем (рис. 1.3.).

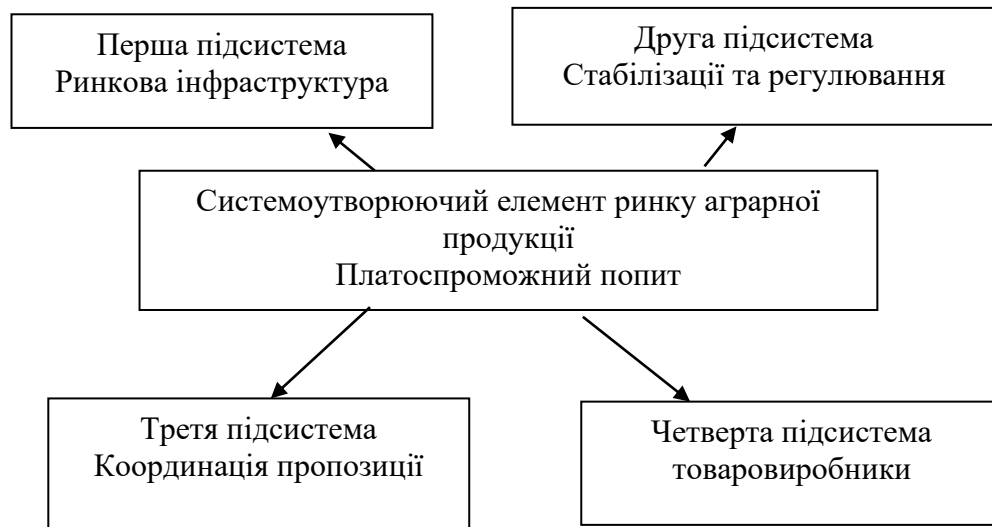

Рис. 1.3. Структура системи аграрного ринку

Як свідчить наведений порядок, структуроутворюючим елементом системи аграрного ринку виступає платоспроможний попит населення. Перша підсистема, ринкова інфраструктура, взаємодіє з операторами ринку від попиту і пропозиції. Вона генерує ринкові сигнали стосовно цін та попиту на сільськогосподарську продукцію.

Друга підсистема – враховує ту незаперечну обставину, що фритредерські моделі ринку на принципах «laissez faire, laisser passer» несуть у собі загрозу незбалансованого зростання та цінових «провалів». Тому потрібна дієва підсистема стабілізації й регулювання ринкового середовища. При її створенні слід враховувати наявний світовий досвід стосовно присутніх тут можливих загроз та особливості аграрної економіки України.

Властивості аграрного ринку, які визначають його унікальність здатні впливати на аграрний сектор та економіку загалом. Аграрний ринок тісно пов'язаний з іншими галузями економіки, такими як ринок землі, ринок праці та ринок інвестиційних товарів. Зміни в одному зі згаданих секторів здатні впливати на функціонування аграрного ринку, і навпаки.

Аграрний ринок охоплює широкий спектр товарів, включаючи продукти харчування різних категорій, тоді як кожній категорії можуть бути притаманні певні особливості стосовно виробництва, збуту, регулювання і споживання. Здоров'я та безпека споживачів виступають основною метою на аграрному ринку. Звідси контроль якості й безпеки продуктів надто важливі для регулювання цього ринку.

Погодні умови і природні катастрофи здатні значною мірою впливати на врожайність і наявність агропродуктів на ринку. Як наслідок, через такі природні фактори можуть коливатися ціни та доступність продуктів.

Аграрний ринок несе велику соціальну відповідальність, оскільки забезпечує населення продовольством. Забезпечення національної продовольчої безпеки визначено однією з його головних функцій. Ці особливості аграрного ринку вимагають дбайливого регулювання та управління для забезпечення стабільності та ефективності.

Вирішення продовольчої безпеки держави академік НААН В. Трегобчук пов'язує насамперед з ефективним функціонуванням національного агропромислового комплексу, його аграрної сфери та наявністю розвинутого аграрного ринку, насичення останнього якісними, екологічними та безпечними продуктами харчування [95, с.157].

У цьому контексті набуває значимості модернізація й оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва для забезпечення продовольчої безпеки та формування конкурентоспроможного аграрного ринку. Сучасні технології і машини важливі для підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва, зменшення витрат та поліпшення якості продукції. Такі інноваційні підходи допомагають підвищити виробничу потужність, знизити втрати і вплинути на якість та безпеку продукції. Без сумніву, інвестиції в модернізацію сільськогосподарського сектору слугують першим повноцінним етапом у забезпеченні продовольчої безпеки та стійкості згаданого ринку.

У цьому контексті можна стверджувати, що ринок аграрної продукції включає в себе засоби виробництва, послуги та технології, які необхідні для сільського господарства. Це ринок, який забезпечує сільськогосподарські підприємства необхідними ресурсами, зокрема насінням, добривами, обладнанням, пестицидами, послугами механізації. Також його вагомість полягає у цілому в підтримці розвитку сільського господарства.

Ринок аграрний надзвичайно важливий елемент економіки, оскільки слугує підґрунтям забезпечення продовольчої безпеки та задоволення потреб як товаровиробників, так і споживачів. Крім цього, він стимулює конкуренцію, підвищує якість продукції, сприяє ефективному використанню ресурсів, інноваціям та розвитку аграрного сектору економіки.

Інфраструктура аграрного ринку охоплює різноманітні елементи, за яких відбувається оптимізація процесів товарообміну та підтримка сталості ринку. Серед таких елементів розрізняють: товарні біржі, оптово-продовольчі ринки, транспортну інфраструктуру, логістичні компанії, фінансову інфраструктуру, інформаційні технології, законодавчу та регуляторну базу.

Забезпечення розвинутої інфраструктури допомагає надати аграрному ринку більшої стабільності, прозорості та відкритості для усіх суб'єктів ринку, що у свою чергу зумовлює підвищення ефективності та справедливості функціонування цього ринку. Конкуренція спонукає до пошуку досконалих організаційних форм бізнесу, до досліджень і впровадження досягнень науково-технічного прогресу. При цьому можна виокремити конкурентні переваги, їхні характерні типи для ринкової структури: чиста конкуренція, монополістична конкуренція, олігополія, чиста монополія (табл. 1.1).

Аграрному ринку в Україні притаманне різноманіття рис типової конкурентної ринкової структури, таких як велика кількість продавців і покупців, недостатнє впливове монопольне позиціонування та багато інших учасників. Велика кількість аграрних суб'єктів і об'єктів обміну у сільському господарстві й харчовій промисловості свідчить про різноманіття товарів і послуг, які пропонуються на цьому ринку.

Типологічна характеристика моделей ринку

Характерна ознака	Модель ринку			
	чиста конкуренція	монополістична конкуренція	олігополія	чиста монополія
Кількість форм	Велика кількість	Багато	Декілька	Одна
Тип продукту	Стандартизований	Диференційований	Стандартизований або диференційований	Унікальний
Контроль за ціною	Відсутній	У досить вузьких межах	Обмежений взаємозалежністю	Значний
Умови вступу до галузі	Перешкоди відсутні	Порівняно легкі	Наявність значних перешкод	Блоковані
Нецінова конкуренція	Відсутня	Значний тиск на рекламу, бренди	Дуже типова, особливо при диференціації продукту	Реклама зв'язків фірми з громадськими організаціями
Приклад	Сільське господарство	Роздрібна торгівля	Виробництво автомобілів, сільськогосподарської техніки	Місцеві підприємства загального користування

Джерело: [55].

Він являє собою важливу складову економіки багатьох країн, у тому числі України. Останніми десятиліттями спостерігається потужний розвиток цього сектору, який охоплює в себе вирощування рослинної і тваринної продукції, а також пов'язані з ними процеси переробки та збуту.

Згідно з дослідженнями ННЦ «Інститут аграрної економіки», аграрний сектор України нині виступає головним модератором забезпечення продовольчої безпеки країни та формування валового внутрішнього продукту. При цьому, аграрний ринок стикається з різноманітними викликами, такими як зміни клімату, стрімкий ріст населення у світі, тарифні й торговельні обмеження, що потребують адаптації та інноваційних підходів.

З іншого боку, ринкове саморегулювання, що властиве ринковій економіці, дозволяє підприємствам визначати ціни та обсяги виробництва відповідно до попиту і пропозиції. Проте цей механізм не завжди здатен гармонізувати диспропорції на ринку та забезпечити сталість розвитку аграрного сектору. Зокрема, у контексті органічної аквакультури державне

регулювання стає важливим елементом для створення необхідної нормативно-правової бази та сприяння сталому розвитку сектору. Дослідження процесів регулювання аграрного ринку можуть допомогти виявити оптимальні інструменти та стратегії для підтримки органічної продукції аквакультури в Україні.

На сьогодні відсутнє необхідне коло актуальних досліджень, спрямованих на встановлення взаємозв'язку аграрного ринку та органічної продукції аквакультури в Україні, що перетворює цю тему на актуальну для подальшого вивчення та аналізу. Із такими твердженням можна повністю погодитися, адже сільськогосподарські товаровиробники в основному не ведуть заготівлю чи переробку сільськогосподарської продукції, а одразу її реалізують.

Конкурентоспроможність продукції визначається багатьма факторами, і якість визнано одним із найважливіших з них. Покупці дедалі більше уваги приділяють якості продуктів, а також їхній безпечності, екологічності та джерелу походження. У виробництві сільськогосподарської продукції важливо впроваджувати енергозберігаючі технології та стандарти якості. Забезпечення високої якості продуктів не лише задовольняє потреби споживачів, а й посилює конкурентоспроможність на ринку. Крім того, враховуючи сучасні екологічні та енергоефективні вимоги, важливо працювати над удосконаленням виробничих процесів та раціональним і бережливим використанням ресурсів.

Україна має потенціал стати провідним виробником якісних та екологічно чистих сільськогосподарських продуктів. Для цього потрібно зосередитися на поліпшенні якості та вдосконаленні виробничих практик. Такий підхід сприятиме підвищенню конкурентоспроможності продукції на внутрішньому і міжнародному ринках. Доступ до фінансування вбачається критично важливим для розвитку аграрного виробництва та підвищення конкурентоспроможності національного аграрного сектору.

Однак існують значні виклики й обмеження, які ускладнюють кредитування цього сектору. Пряма державна підтримка і гарантії повернення кредитів можуть стати підґрунтям для вирішення цієї проблеми. Держава може

надавати субсидії або гарантувати погашення частини кредиту з метою зменшення ризику для банків.

Також важливо розробляти спеціальні кредитні програми і продукти, спрямовані на потреби аграрного сектору, встановлювати низькі ставки відсотка та тривалість кредитів, щоб допомогти сільським господарствам покрити їхні потреби у капіталах.

Більше того, додаткові заходи можуть передбачити створення фінансових інструментів для залучення приватного капіталу в аграрний сектор, підтримку інновацій та диференціацію продукції, а також навчання сільських господарників кращим практикам управління фінансами і ризиками. Загальна інтегрована стратегія, яка охоплює фінансування, регулювання та підтримку, може сприяти створенню досить сприятливого середовища для кредитування аграрного сектору і підтримки його розвитку.

Правильне розуміння системи аграрного ринку, аналіз його структури та нормоутворюючих чинників конкурентоспроможності, а також управління витратами на виробництво, слід вказати важливими аспектами для суб'єктів аграрного бізнесу. Зазначені підходи допомагають підприємствам і фермерам досягати конкурентних переваг, поліпшувати якість продукції, підвищувати ефективність виробництва та вдосконалювати управління ресурсами.

Важливо також приділяти увагу внутрішнім й зовнішнім факторам, що впливають на ринок, і розробляти стратегії, спрямовані на забезпечення стійкості та конкурентоспроможності. Врахування подібних аспектів допомагає суб'єктам аграрного ринку успішно функціонувати в сучасних умовах та досягати власних бізнес-цілей.

Вирішення проблем розвитку, формування і функціонування ринку органічної продукції аквакультури стали провідною темою в наукових працях В. Ткачука, Ю. Біляк, О. Лабенка, Ю. Негоди, Л. Олійник, Н. Вдовенко, Ю. Перегуди, В. Ковалю, В. Маргасової, Ю. Шарила та інших відомих науковців.

Дослідження Ю. Біляк, О. Лабенка, Л. Олійник показали, що однією з основних проблем модернізації аквакультури в умовах воєнного часу і

післявоєнного відновлення, передусім реабілітації постраждалих внаслідок воєнних дій, виділяється нарощення обсягів інвестиційного забезпечення проєктів відновлення та розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу індустрії аквакультури.

Передумовою формування сучасного інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності в індустрії аквакультури виступає Стратегія розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року та схвалення законодавчого акта, пов'язаного із залученням інвестицій у розвиток рибогосподарського комплексу. Ключовими складовими інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності у рибному господарстві мають стати пряма і непряма бюджетна підтримка впровадження рециркуляційних аквакультурних систем, розроблення прозорих і конкурсних умов передачі водних об'єктів у тимчасове користування для потреб рибогосподарського бізнесу, субсидування та дотування розвитку рекреаційного рибальства [53].

За дослідженнями В. Ткачука, Л. Олійник, Ю. Негоди існуюча модель державного регулювання розвитку рибного господарства оперує надмірно звуженим набором методів та інструментів регуляторного впливу, які не забезпечують належних стимулів для суб'єктів рибогосподарської діяльності в частині зростання потужностей вирощування та видобування водних біологічних ресурсів. Як засвідчує передова світова практика, основними пріоритетами удосконалення державного регулювання розвитку рибного господарства в Україні мають стати: 1) диверсифікація методів й інструментів бюджетно-податкового та грошово-кредитного стимулювання розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу рибного господарства; 2) умонтування в спектр методів та інструментів регуляторного впливу на суб'єкти рибогосподарської діяльності розвиток регламентаційно-дозвільного та дорадчого спрямування [94].

Тобто за Ю. Негодою, В. Ткачуком, Ю. Біляк, критично необхідною передумовою для підвищення конкурентоспроможності індустрії аквакультури є модернізація існуючої моделі державного регулювання рибного господарства через

умонтування в існуючий спектр регуляторів комплексу методів та інструментів бюджетно-податкового, грошово-кредитного та регламентно-дозвільного спрямування, котрі стимулюватимуть залучення додаткових інвестицій у розбудову мережі об'єктів рибогосподарської інфраструктури та забезпечуватимуть диверсифікацію діяльності рибогосподарських підприємств [93].

При цьому, як визначають В. Ткачук, О. Лабенко, Л. Олійник, Ю. Біляк, становлення національного ринку органічної продукції аквакультури потребує інституціоналізації інструментарію бюджетно-податкової та грошово-кредитної підтримки суб'єктів рибогосподарського підприємництва, які спеціалізуються на виробництві органічної продукції аквакультури [95]. Додаткових імпульсів для розвитку виробництв органічної продукції аквакультури надасть створення нестатутних об'єднань кластерного типу на основі консолідації ресурсних і організаційних можливостей місцевого самоврядування та приватного бізнесу.

Разом з тим, В. Коваль, Н. Вдовенко та В. Маргасова стверджують, що стабілізація та подальший розвиток ринку органічної аквакультури є важливими завданнями, оскільки ця галузь може мати значний вплив на різні аспекти, включаючи виробництво продуктів харчування, екологію та регіональний розвиток. Вони зауважують, що органічна аквакультура визнана відносно новою сферою органічного виробництва порівняно з органічним сільським господарством, де є багаторічний досвід лише на рівні окремих господарств. Подальше збільшення переходу рибних господарств на органічне виробництво призведе до збільшення досвіду, технічних знань для розвитку, що має бути відображено у правилах виробництва органічної аквакультури в умовах економічних викликів [61].

1.2. Методичні засади розвитку аграрного сектору економіки у напрямі виокремлення органічної аквакультури

Аграрний сектор України визнано одним із найперспективніших векторів розвитку економіки нашої держави. Український аграрний сектор, з його значним потенціалом виробництва, який перевищує потреби внутрішнього ринку, виступає ключовим каталізатором розвитку національної економіки та її ефективної інтеграції у світовий економічний простір. Цей сектор не лише сприяє зростанню доходів сільського населення, що становить понад третину загального населення країни, а й генерує мультиплікативний ефект на розвиток інших галузей національної економіки.

Аграрний сектор України відзначається великим аграрним потенціалом, зважаючи на наявні родючі землі, сприятливі кліматичні умови та водні ресурси, в результаті чого створюються всі передумови для виробництва різноманітної сільськогосподарської продукції. Однак для ефективності використання цього потенціалу на максимальному рівні потрібні наукові дослідження, сучасні технології та належне управління [48].

Сільське господарство об'єднує багато галузей, з яких основними виділяються рослинництво і тваринництво. До галузі тваринництва відносять такі підгалузі, як свинарство, вівчарство, птахівництво, конярство, козівництво, бджільництво, равликівництво, рибне господарство.

Рибне господарство – це галузь господарства, яка здійснює промислове виробництво та розведення риби. Рибне господарство може включати різні аспекти, такі як лов риби в природних водоймах, розведення риби в спеціальних штучних водоймах, інтенсивний штучний процес вирощування риби. Мету рибного господарства становить забезпечення стабільних поставок рибних продуктів на ринок та збереження рибних ресурсів.

Україна володіє одним із найбільших у Європі потенціалом водних об'єктів, придатних для риборозведення, хоча зараз вирощується лише 25 кг риби на один гектар водної поверхні. Разом із тим 1991 року Україна була

одним із лідерів з вилову риби. Від 1995 року загальний обсяг вилову риби й добування інших водних біоресурсів досягали близько 400,1 тис. тонн, тоді як станом на 2019 рік – лише 74,7 тис. тонн (на 81,3 % менше). Проти 2013 року вилов риби зменшився на 151,1 тис. тонн (майже на 66,9 %).

Аквакультура – це галузь сільського господарства, що організовує розведення й вирощування водних організмів, таких як риба, молюски, ракоподібні та водорості, у контрольованих умовах. Аквакультура включає в себе створення штучних умов для росту і розвитку риби, серед яких водні басейни, ставки, струми або спеціальні контейнери. За мету аквакультури слугує забезпечення постійного збереження та виробництва водних організмів для продукції харчування або комерційного використання.

Аквакультура визначає різні аспекти ведення діяльності. Товарна аквакультура виступає ключовою галуззю, оскільки забезпечує вирощування риби та інших морських продуктів для споживачів. Це має важливе значення для галузі харчування та економіки загалом, оскільки аквакультура здатна задовольнити попит на морські продукти та сприяти зменшенню рибальства в дикому середовищі [11].

Відтворення водних біоресурсів – діяльність суб'єктів аквакультури, що пов'язана із вселенням у водні об'єкти гідробіонтів для відновлення їх популяцій та поповнення запасів риби. Надання рекреаційних послуг пов'язане з розвагами та відпочинком, водними видами спорту, до яких відноситься риболовля. Ця галузь допомагає споживачам насолоджуватися природою та сприяє розвитку туризму. Зазначені рівні інтенсифікації аквакультури засвідчують про різні підходи і методи вирощування риби та інших гідробіонтів.

Інтенсивна аквакультура передбачає залучення широкого спектра технологій і ресурсів для досягнення найвищих результатів у вирощуванні риби та інших морських продуктів. Тобто вона характеризується високою продуктивністю, проте вимагає значних інвестицій і високого рівня фахової підготовки персоналу.

Екстенсивна аквакультура використовує природні кормові ресурси й мінімізує впровадження нових технологій та інтенсивних методів. Це може стати ефективним для ставкової аквакультури, проте результати будуть менш задовільними порівняно з іншими формами.

Напівінтенсивна аквакультура поєднує елементи інтенсивного та екстенсивного підходів. Зазвичай її спостерігають в ставковій аквакультурі, що дозволяє досягти середніх результатів за менших капіталовкладень і ризиків.

Виокремлення напівінтенсивної форми аквакультури як поширеної в Україні свідчить про практичність й ефективність такого підходу в національних умовах. Подібне може слугувати підставою для подальшого розвитку аквакультури в країні, з урахуванням специфічних умов та ресурсів.

Розподіл аквакультури за цими напрямками визначає її різнобічність і значущість для різних сфер господарства та соціуму.

Поділ товарної аквакультури за видами відображає різні підходи до вирощування риби та інших гідробіонтів.

Випасна аквакультура являє собою форму екстенсивного виробництва, що передбачає випуск риби в природні водойми з метою поліпшення їхніх рибопродуктивних характеристик. Такий метод може бути природно стійким, коли не виявляє негативного впливу на природне середовище.

Ставкова форма аквакультури визначає розведення риби в штучно створених водоймах, таких як садки, ставки, басейни тощо. Ця форма може бути різних видів залежно від способу побудови водойми.

Індустріальна форма аквакультури використовує різноманітні сучасні технології, такі як рибницькі й плавучі садки, рибницькі басейни, акваріуми та рециркуляційні системи. Вказана форма найбільш технологічна і продуктивна, проте вимагає значних інвестицій та фахової експертизи.

Кожному виду аквакультури притаманні певні переваги та обмеження, звідси і вибір конкретного методу може залежати від багатьох чинників, зокрема доступних ресурсів, фінансових можливостей та екологічних обмежень. Урахування цього важливо для досягнення успішних результатів у

галузі аквакультури. Існує різниця в підходах до годівлі об'єктів аквакультури в різних формах виробництва. Екстенсивна аквакультура не потребує штучних кормів, оскільки риба споживає природні корми, підтримуючи баланс водойми та довкілля. У напівінтенсивній аквакультурі годівля використовується для поліпшення росту і стану риби, хоча природна їжа також відіграє важливу роль.

Збалансована годівля, спеціально розроблена для конкретного виду риби, вирізняється ключовим фактором у забезпеченні їхнього зростання, здоров'я та якості м'яса. Неякісний корм або використання корму для тварин може призвести до проблем у вирощуванні риби, серед яких стрес, хвороби, низька якість м'яса та високий показник загибелі риб. Уведення відходів та додаткових компонентів в раціон годівлі може виявитися ефективним, але потребує обережності та контролю. Важливо переконатися, що використані компоненти безпечні для риб та не містять паразитів або забруднень, які можуть вплинути на здоров'я риби чи якість продукції.

Варто зауважити, що виробництво повноцінних рибних кормів в Україні може стати перспективним напрямом розвитку аквакультури, особливо при зростанні попиту на аквакультурну продукцію. Використання якісних рибних кормів здатне забезпечити рибу необхідними вітамінами та поліпшити результати вирощування. Це також може стимулювати розвиток аквакультури в Україні та сприяти зниженню залежності від імпорту [11].

Однак створення відповідних виробничих потужностей та досліджень з розробки ефективних формул корму потребує значних інвестицій та ресурсів. Звідси, як наслідок, важливо враховувати потреби конкретного виду риби при розробці раціонів і використовувати спеціальні корми, що містять всі необхідні елементи живлення та мінерали. Подібне сприяє поліпшенню якості продукції та зниженню впливу негативних факторів на рибу, забезпечуючи таким чином успішність ведення аквакультури. Наявний взаємозв'язок акцентує важливість розуміння і вибору підходів до годівлі, відповідно до форми аквакультури, що може впливати на продуктивність та сталий розвиток виробництва умовах трансформаційних процесів.

Нині, аквакультура, загалом знаходяться в складних умовах через фінансові труднощі, а ще погіршення стану внутрішніх водойм, недостатній обсяг робіт із відтворення рибних запасів. Ситуація, що виникла, значною мірою впливає на зменшення обсягів вирощування та вилову товарної риби у внутрішніх водоймах. Серед відомих видів аквакультури виділяється органічна, зі спеціалізацією на вирощування риби та інших водних організмів в умовах, що відповідають екологічним стандартам органічного виробництва.

Виробництво органічної продукції аквакультури на сьогодні стало однією з головних вимог сучасності, оскільки відповідає зростаючим потребам споживачів у безпечних та екологічно чистих продуктах. Органічна аквакультура визначається низкою принципів і стандартів, що забезпечують високу якість та відсутність шкідливих хімічних речовин у вирощеній продукції. Такий підхід виробництва враховує збереження і дбайливе використання водних ресурсів та біорізноманіття у водних екосистемах.

Органічна аквакультура сприяє збереженню навколишнього середовища, а також створенню сталого способу одержання продуктів із морських та прісноводних джерел. Разом із тим, враховуються добробут і здоров'я тварин, що вважається важливим аспектом гуманного обґрунтування виробництва.

Органічна продукція аквакультури відзначається потужним потенціалом на внутрішньому і зовнішньому ринках стосовно постачання якісної й безпечної продукції для задоволення попиту. Вказане здатне забезпечити розвиток екологічної обґрунтованої діяльності в аквакультурі та економічно вигідної галузі аграрного сектору, щоб сприяти сталому розвитку сільської місцевості та зростанню економічного впливу України на світовому ринку риби.

Державне регулювання аграрного сектору слід вказати однією з важливих складових системи державного регулювання економіки. Держава виступає гарантом, що забезпечує продовольчу та економічну безпеку країни. Державне регулювання економіки означає цілеспрямовані процеси, які забезпечують підтримку або зміну економічних явищ та їх зв'язків. Регулювання – важлива функція системи керування народним господарством. Регулювання зумовлено

дією законів економічного розвитку та спирається на законодавчу базу, відносини підприємств з бюджетом, ціноутворення, на застосування заохочувальних стимулів та різних економічних санкцій [22].

Мету державного регулювання можна звести до трьох напрямів: забезпечення економічного росту, за яким відбувається прогрес економіки держави, що виявляється у змінах загального стану економіки, результатом чого стає зростання виробництва та підвищення продуктивності праці; забезпечення економічного росту можливе лише в умовах економічної стабільності, коли підтримується стабільність цін, стримуються інфляції, підтримується трудова зайнятість, запобігається безробіття; забезпечення збалансованості доходів і витрат у бюджеті й зовнішній торгівлі, недопущення великого дефіциту, боргу, досягнення рівноваги між пропозицією та попитом.

Для реалізації основних напрямів економічної політики держави може напрацьована система різних методів та важелів регулювання аграрного сектору (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Економічні методи та важелі державного регулювання процесів в аграрному секторі економіки

Сфера застосування	Економічні методи (прямі)
Ринок ресурсів	програми пільгового кредитування на ринку ресурсів
	товарний кредит
	компенсації витрат виробника на паливо та електроенергію
	погашення прострочених заборгованостей сільськогосподарських товаровиробників
	державні гарантії повернення вкладених коштів
Ринок продукції	державна монополія закупівель на окремі види продукції, фіксовані ціни
	дотації й компенсації на сільськогосподарську продукцію
	екологічний контроль продукції
	субсидії а окремі види харчування

Джерело: [66].

На нашу думку, використання цього набору інструментів можливо лише за умови реальної доступності кредитів, удосконалення законодавчої та нормативної бази, виконання рамок бюджетних обмежень.

У дослідженні встановлено, що для кожної групи чи підгрупи товарів наявний власний код УКТ ЗЕД, який дозволяє ідентифікувати товар. Згаданий код використовується при митному оформленні товарів – це його головне призначення, до нього прив'язані практично всі мита та акцизи.

Кожен товар отримує унікальний 10-значний код, який допомагає визначити його класифікацію і застосовувати відповідні митні ставки та контрольні заходи. Також система сприяє веденню митної статистики і спрощує торговельні операції між країнами, оскільки товари однозначно ідентифікуються на основі їхнього коду.

Відомості про експорт чи імпорт продукції аквакультури проводяться під групою 03 «Риба і ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні» згідно з УКТ ЗЕД. Проте в цьому класифікаторі відсутній код для органічної продукції аквакультури, що дозволило б вивести існуючу нішу на державний рівень.

Облік біологічних активів у сфері рибного господарства й аквакультури становить важливу частину облікової політики та вимагає дотримання встановлених у П(С)БО 30 «Біологічні активи» вимог. Застосування єдиної методології обліку дозволяє однозначно визначити вартість біологічних активів, таких як рибопосадковий матеріал та товарна риба.

Облік різних стадій розвитку цих активів, врахування витрат на утримання і годівлю, а також формування відповідних резервів можуть здійснюватися відповідно до встановлених стандартів та з урахуванням технологічного процесу виробництва.

Нині важливе місце у більшості виробництв продукції аквакультури, здійснюється за інтенсивними формами вирощування. Ми встановили, що дійсно не передбачено обліку довгострокових біологічних активів, оскільки зазвичай останні не мають довгострокової природи та швидко набувають товарного вигляду. Облік поточних біологічних активів ведеться через специфічні особливості цього виду економічної діяльності.

Для успішного здійснення рибогосподарського виробництва та отримання фактичної, достовірної інформації про біологічні активи рибництва,

необхідно звертатися до Методичних рекомендацій, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2006 № 1315, розділ 2 «Тваринництво», підпункт «Рибництво, бджільництво, шовківництво». Проте в згаданих рекомендаціях відсутня органічна продукція аквакультури, що не дає можливості виконувати достовірний облік цієї діяльності.

Вважаємо, що для розвитку органічної діяльності аквакультури необхідно підтримувати якість і безпечність в органічних виробничо-збутових ланцюгах; створювати нові технології переробки та пакування; інформувати споживчий сектор з метою його орієнтації на споживання органічної аквакультури.

Існує також проблема органічного сектору – це високі витрати товаровиробників, які зумовлені вимогами технології. В ситуації, коли відсутня підтримка, складно додержуватися всіх необхідних вимог, притаманних сектору органічної аквакультури. Тому органічному сектору потрібна диверсифікація джерел фінансування інноваційного розвитку органічної аквакультури та залучення до Європейського інноваційного партнерства (AGRI) і Системи знань та інновацій в сільському господарстві (AKIS) з метою просування загального зростання органічного виробництва, що підтримують інновації в органічному виробництві.

Аграрний сектор не лише забезпечує продовольчу безпеку населення, а й безпосередньо соціально значимий, оскільки практично впливає на життя сільського населення, розвиток сільських територій та загальну соціальну стабільність. Особливо важлива наявність продовольства в забезпеченні фізичного та економічного добробуту населення. Можливість одержати якісне та доступне продовольство прямо впливає на здоров'я і життєвий комфорт громадян. Також, стабільні ціни на продукти харчування стають запорукою зниження інфляції та підґрунтям для економічної стабільності.

У сучасному світі, де демографічні, екологічні та геополітичні фактори швидко змінюються та ускладнюються, важливість розвитку аграрного сектору і раціонального використання природних ресурсів нині надзвичайно актуальна.

Також згаданий сектор можна вказати як вагомий аспект створення робочих місць та стимулювання регіонального розвитку.

Можна стверджувати, що ефективне функціонування аграрного сектору є однією з основних передумов стійкого розвитку країни. Вибір форм державного регулювання в економіці це складний і важливий процес, який визначається конкретними цілями та стратегією економічного розвитку країни. Держава може використовувати різні інструменти й підходи до регулювання господарства залежно від поставлених з цією метою завдань.

Підтримуємо думку С. Мочерного, який наголошує, що найлогічніше серед форм державного регулювання вирізняти планування (довготермінове, середньо-термінове і короткотермінове), програмування та прогнозування [64].

Разом із тим А. Діброва серед форм державного регулювання аграрного сектору виділяє соціально-економічне прогнозування, макроекономічне планування (директивне за умов адміністративно-командної економіки, індикативне й стратегічне за умов ринкової економіки змішаного типу) та програмування [37].

Державне регулювання здійснюється трьома групами методів: економічними, організаційними та правовими. Економічні методи являють собою сукупність амортизаційної, податкової, кредитної, інноваційної, цінової політики та політики у сфері формування людського капіталу. За аналізом результатів досліджень відомих вчених-економістів, пропонується класифікувати методи державного регулювання в агропромисловому комплексі наступним чином (рис. 1.4).

Особливу увагу варто приділяти контролю над екологічними аспектами та забезпеченню сталого використання природних ресурсів.

Економічний метод, включаючи удосконалення цінової політики, виступає дієвим інструментом державного регулювання аграрного сектору. При використанні методів економічного впливу держава не втручається в процес прийняття рішень суб'єктами економіки. Вона лише створює передумови, за яких при самостійному виборі суб'єкти економіки віддавали перевагу тим

варіантам, які відповідають цілям економічної політики держави. Загалом, оптимальний розвиток суспільних процесів в аграрному секторі вимагає добре розробленої та збалансованої системи державного регулювання, що враховує потреби всіх учасників ринку та сприяє сталому економічному і соціальному розвитку.

Рис. 1.4. Методи державного регулювання в агропромисловому комплексі
Джерело: сформовано автором за матеріалами [39].

Пріоритетні напрями наукових досліджень у галузі аквакультури досить важливі для розвитку й поліпшення її продуктивності в цілому. Оптимізація раціонів і виготовлення високоякісних комбікормів для різних типів аквакультурних господарств виділяється головним фактором для забезпечення належної годівлі гідробіонтів та підвищення їхньої продуктивності.

Робота над створенням нових порід риби і вдосконаленням існуючих для поліпшення їхньої продуктивності й адаптації до умов аквакультури допомагає забезпечувати якість та кількість продукції. Крім цього, має значення розвиток методів профілактики і лікування захворювань риби, а також використання генної інженерії для створення більш стійких та здорових гідробіонтів.

Забезпечення високої якості й безпеки аквакультурної продукції включає в себе контроль якості води та умов вирощування. Інформаційно-економічне забезпечення – це розробка системи збору, обробки й аналізу інформації для ефективного управління аквакультурними господарствами та маркетингу продукції. Усі зазначені напрями допомагають підвищити продуктивність і посилити стійкість аквакультури, що важливо для забезпечення продовольства та розвитку галузі в умовах інтеграційних процесів [8].

Урахування адміністративної форми звітності № 1А-риба слугує дуже важливим елементом аналізу та розрахунків основних показників виробництва риби. Адже форма звітності містить ключову інформацію про виробництво рибної продукції та може бути використана для визначення таких показників, як обсяг виробництва, видатки на виробництво, кількість використаної сировини, ефективність виробництва тощо. Дана форма забезпечує стандартизований і систематизований збір даних у галузі виробництва рибної продукції, що необхідно для розрахунків, аналізу та прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері аквакультури та рибного господарства.

Разом із тим варто зауважити, що при збиранні звітних даних про виробництво та використання продукції аквакультури показники стосовно органічної продукції аквакультури не надаються, оскільки вони не включені в загальний реєстр на державному рівні, а існуючі підприємства переважно приватні. Державний реєстр рибогосподарських водних об'єктів, їх частин являє собою єдину державну інформаційну систему збору, накопичення та обробки даних з використання водних об'єктів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.15 № 979, яка набула чинності лише 01.01.2016 року. Дані про водні об'єкти і результати проведених досліджень надзвичайно важливі для забезпечення сталого управління та раціонального використання водних біоресурсів. Дані про якість води, кількість риби й інші показники допомагають визначати поточний стан водойм та виявляти екологічні проблеми. Із знаннями про обсяги і види риб, наявних у водоймах,

можливо розробляти плани їх раціонального використання, встановлювати ліміти вилову та відтворення.

Дослідження і моніторинг слугують підґрунтям для вчасного виявлення загроз та проведення відповідних заходів з охорони природного середовища. Відомості про використання водних біоресурсів допомагають контролювати дотримання законодавчих вимог та умов використання водних об'єктів. За результатами наукових досліджень у галузі аквакультури і рибного господарства можливо розробляти значно ефективніші методи вирощування риби та створювати наукове підґрунтя для прийняття управлінських рішень у цій сфері. Тобто, збір та аналіз інформації про водні об'єкти виступає важливим елементом сталого управління та використання водних біоресурсів.

Показники виробництва товарної риби визначають за формулами:

1. Обсяг виробництва продукції аквакультури за формулою:

$$O_{na} = P_{vzag} \times O_{tr}, \quad (1.1)$$

де O_{na} – обсяг виробництва продукції аквакультури; P_{vzag} – загальна площа водойм; O_{tr} – обсяг виробництва товарної риби.

2. Рибопродуктивність з 1 га водойми за формулою:

$$P_n = M_{tr} / P_{vzag}, \quad (1.2)$$

де P_n – рибопродуктивність з 1 га водойми; M_{tr} – маса риби, ставкова.

3. Виробнича площа, на якій вирощено рибу за формулою:

$$P_{zcg} = P_{Pcg} \times K_{nz}. \quad (1.3)$$

Показник загальної площі водних об'єктів та рибогосподарських технологічних водойм вибирається з даних майбутнього Державного реєстру рибогосподарських водних об'єктів та їх частин. Розмір загальної площі водойм (P_{vzag}) обчислюють як суму загальних площ рибогосподарських технологічних водойм (P_{rtvzag}) і водних об'єктів (P_{vzag}) за формулою:

$$P_{vzag} = P_{rtvzag} + P_{vzag}, \quad (1.4)$$

де P_{rtvzag} – загальна площа рибогосподарських технологічних водойм; P_{vzag} – загальна площа водних об'єктів.

Розмір загальної площі водних об'єктів розраховують ($P_{взаг}$) як суму площ ставів (P_c) та водних об'єктів ($P_{во}$) за формулою:

$$P_{взаг} = P_c + P_{во}, \quad (1.5)$$

де $P_{взаг}$ – загальна площа водних об'єктів; P_c – площа ставків; $P_{во}$ – площа водних об'єктів.

Різниця площ рибогосподарських технологічних водойм ($P_{пртв}$) визначається відніманням площі рибогосподарських технологічних водойм, які відповідають певним критеріям (до прикладу, площа водойми, де проводяться певні технологічні процеси), від загальної площі рибогосподарських технологічних водойм. Формула для розрахунку $P_{пртв}$ виглядає наступним чином:

$$P_{пртв} = P_{ртвзаг} - P_{ртвкбб}, \quad (1.6)$$

де $P_{пртв}$ – різниця площ рибогосподарських технологічних водойм; $P_{ртвзаг}$ – загальна площа рибогосподарських технологічних водойм; $P_{ртвкбб}$ – площа рибогосподарських технологічних водойм.

Таким чином, у результаті проведених розрахунків обсяг виробництва товарної риби ($O_{тр}$) визначатиметься за сумою виловленої товарної риби в рибогосподарських технологічних водоймах ($V_{нртв}$) і водних об'єктах ($V_{нво}$) за формулою:

$$O_{тр} = V_{нртв} + V_{нво}, \quad (1.7)$$

де $O_{тр}$ – обсяг виробництва товарної риби у нагульних ставах та басейнах; $V_{нртв}$ – виловлено в рибогосподарських технологічних водоймах; $V_{нво}$ – виловлено у водних об'єктах.

Таким чином, запропоновані у дослідженні підходи до здійснення розрахунків основних показників виробництва товарної риби призначені для використання працівниками органів державної статистики, фахівцями сфери рибного господарства, науковими організаціями та установами, що виконують дослідження у галузі аквакультури, а також іншими зацікавленими користувачами, вони важливі та логічні. Ефективна система розрахунків й аналізу виробництва товарної риби досить практична і має значення для галузі аквакультури та рибного господарства в цілому [53]. Продуктивність

аквакультури зазвичай обчислюється як загальна біомаса. Однак у багатьох випадках для проведення ретельних досліджень потрібні додаткові параметри.

Прості алгебраїчні моделі можна використовувати для прийняття важливих рішень у господарстві, за ними легко працювати, а їхня реалізація потребує тільки базової математичної підготовки.

Аквакультура може бути соціально, екологічно й економічно стійкою та сприяти виробництву продуктів харчування і розвитку сільських територій за умови прийняття відповідних систем землеробства та практики управління. Багатопрофільний і багатогалузевий системний підхід визначає, що технічні, економічні, соціальні й екологічні проблеми, а також інституційні фактори повинні враховуватися в процесі розвитку та управління аквакультурою.

Системний підхід допомагає зрозуміти спосіб роботи системи і взаємодію між різними компонентами та слугує основою для успішного управління. Застосування системного підходу до аквакультури зумовлює певні наслідки для більш аналітичного та структурованого підходу до розвитку такої.

Інформаційні вимоги охоплюють соціальну та екологічну взаємодію на рівні ферм, розробку прийнятних практик, спрямованих на важливі екологічні й соціальні наслідки, та пошук стимулів для фермерів застосовувати вдалі практики ведення сільського господарства. Розробка відповідних показників також визнано ще одним важливим фактором. Оцінюючи використання аквакультурою природних ресурсів, останні дослідження підкреслили «екологічний слід». Мета розробки індексу стійкості заслуговує на високу оцінку й залишається актуальною і на сьогодні. Однак існує низка проблем із пропагованими моделями, серед яких: їх статичний та розмірний характер; труднощі включення економічних та соціальних цінностей у підхід; акцент на біофізичних факторах; відсутність сліду та екологічної спроможності прийняти багаторазове використання; відсутність включення екосистемних послуг; труднощі в процесі порівняння між різними місцями та системами.

Варто застосовувати мультидисциплінарний, багатогалузевий і систематичний підхід у розвитку та дослідженнях аквакультури. Залучення

системного підходу дозволяє правильно розуміти та аналізувати проблеми і можливості, а також розробляти рішення, засновані на розумінні того, як працюють системи. Системний підхід передбачає в основному сім етапів: виділити проблему; виявити систему; класифікувати та описати систему, її межі та ключові фактори; проаналізувати проблему; запропонувати рішення; перевірити достовірність; впроваджувати та поширювати знання для вирішення проблеми.

Кодекси практики та найуспішніші практики управління, включені до таких кодексів, дають можливість вдосконалити управління. Тобто їх потрібно розвивати і застосовувати в реальних ситуаціях як практичну основу для операційної системи. Особливу увагу слід приділити впровадженню Кодексів практики; необхідність постійного точного налаштування з урахуванням нових технологій; ефективність саморегуляції.

Варто більше зусиль концентрувати на мультидисциплінарних дослідженнях із використанням системного підходу, щоб повніше зрозуміти проблеми та можливості для розробки відповідних рішень з метою подолання обмежень розвитку аквакультури та невикористаного потенціалу [49]. У рамках ринкової організації господарювання попит і пропозиція виступають як неодмінні складові, що відображають об'єктивні економічні взаємозв'язки у товарному виробництві.

Зазначені категорії слугують вагомим фактором у формуванні суспільної організації товарного виробництва, а також впливають на зміни в системі господарювання, адаптуючись до потреб суспільства. Зростання рівня розвитку суспільства відображається у змінах способів функціонування товарного виробництва. Такі зміни можуть стосуватися організації виробництва, технологій, відносин між суб'єктами ринку. Це призводить до необхідності адаптації механізмів мікро- і макроекономічного регулювання попиту та пропозиції, щоб забезпечити ефективне функціонування ринку і врахувати особливості сучасних умов економічного розвитку.

Загалом, попит і пропозицію визнано важливими детермінантами функціонування ринкової економіки, які спільно формують ринкові ціни й

обсяги виробництва, впливають на рівень зайнятості та розподіл ресурсів. Враховуючи їх значення, виникає потреба у системному вивченні й аналізу попиту та пропозиції в дослідженнях з економіки і ринкових відносин, а також в управлінні економічним розвитком. Попит, в контексті ринкової економіки, дійсно визначає сукупну суспільну або ринкову потребу в товарах і послугах, яка залежить від платоспроможності споживачів та виражена у грошовій формі.

Це означає, що споживачі виражають свою потребу на ринку через купівлю товарів і послуг за встановленими цінами. Важливо відзначити, що попит виступає конкретним і вимірюваним показником. Він виражається у кількості товарів чи послуг, яку споживачі готові придбати за певного рівня цін.

При цьому рівень попиту може змінюватися внаслідок різних факторів, таких як зміни в доходах споживачів, цінах на товари, смаках і попередніх звичках споживачів, рекламі та інших маркетингових впливах, демографічних показниках. Таким чином, попит являє собою динамічний показник, що здатний змінюватися з часом та у відповідь на різні зовнішні й внутрішні впливи. Відповідно вивчення факторів, які впливають на попит, дозволяє чіткіше розуміти ринкову динаміку та сприяє вдосконаленню механізмів мікро- і макроекономічного регулювання для забезпечення ефективності ринку.

Пропозиція у контексті ринкової економіки визначається як результат господарської діяльності, зокрема виробництва товарів, які можуть бути пропонувані на ринку певним суб'єктам. Тобто, вона представляє обсяг товарів, які готові до постачання на ринок у певний час. Продавцям, як суб'єктам ринку, належить особливе місце у представленні пропозиції та реалізації товарів і послуг. Розвиток товарного виробництва і зростання суспільного поділу праці призвели до передачі функції реалізації товарів та послуг на ринку від безпосередніх виробників до суб'єктів торгівлі. Це означає, що продавці стали основними учасниками, які репрезентують товарну пропозицію на ринку.

Вплив ролі продавців на стан пропозиції може бути значним, однак основною передумовою ринкової пропозиції слугує обсяг виробництва.

Збільшення або зменшення обсягу виробництва впливає на кількість товарів, які можуть бути доступні на ринку для споживачів.

Закон попиту визначає, що при всіх інших рівних умовах величина попиту на товар, як правило, зменшується зі зростанням ціни товару, і збільшується зі зниженням ціни товару. Така закономірність може бути математично представлена як обернено пропорційна залежність.

Основна ідея закону попиту полягає зазвичай в більшій зацікавленості у споживачі у придбанні товару, коли він доступний за низькою ціною, і меншій зацікавленості, коли ціна підвищується. Цей закон розглядається ключовим для розуміння того, як зміни в цінах впливають на ринок, на попит і як ринок реагує на різні фактори, такі як зміни в доходах споживачів, смаки та уподобання, а також наявність альтернативних товарів.

Еластичність попиту вимірює, наскільки великою виявилася зміна обсягу попиту на товари або послуги відносно зміни їхньої ціни. Якщо еластичність попиту (позначена як E_d) більша за одиницю ($E_d > 1$), то попит вважається еластичним. Таким чином, звідси, зміна ціни товару або послуги призводить до більшої відсоткової зміни обсягу попиту. По-іншому, споживачі відчутно реагують на зміни цін, тому невеликі зміни в ціні можуть призвести до значних змін у попиті. Еластичність попиту вимірюється кількісно через коефіцієнт еластичності за формулою:

$$K_o = \frac{Q}{P}, \quad (1.8.)$$

де K_o – коефіцієнт еластичності попиту; Q – зміна кількості продажів, %; P – зміна ціни, %.

Крива попиту демонструє, яку кількість товару буде придбано за різних рівнів цін у певний період часу. Тобто, вона показує, як змінюється попит на товар при різних рівнях цін.

Еластичність попиту це головний показник, що характеризує наскільки чутливий попит на товар до зміни його ціни або інших факторів. Чим вища еластичність попиту, тим більше змін можна внести в ціну товару без значних

змін у попиті. У цьому випадку підвищення ціни може призвести до втрати покупців, тому компанії з еластичним попитом мають обмежені можливості підвищення такої.

Еластичність пропозиції – економічний показник, який відображає ступінь зміни обсягу сукупної пропозиції товарів або послуг у відповідь на зміни їхніх цін та вказує, наскільки чутлива пропозиція до змін цін. Коли еластичність пропозиції більша за одиницю ($E > 1$), то це свідчить про еластичну пропозицію. Тобто, підвищення цін спричиняє значніше зростання обсягу пропозиції. Підприємства і постачальники готові нарощувати виробництво або поставки, оскільки підвищення цін сприяє збільшенню їхньої прибутковості.

У разі, якщо еластичність пропозиції дорівнює одиниці ($E = 1$), це означає одиничну пропозицію. В цьому випадку зміни цін призводять до пропорційних змін в обсязі пропозиції. При зростанні ціни обсяг пропозиції збільшується в тій же самій пропорції. За еластичності пропозиції менше одиниці ($E < 1$), формується нееластична пропозиція. Тобто, зміни цін виявляють менший вплив на обсяг пропозиції. Постачальники не нарощують обсяг виробництва або поставок в тій же самій пропорції, в якій змінюються ціни.

Еластичність пропозиції являє собою важливий економічний інструмент, який допомагає розуміти реакцію виробників на зміни умов ринку та ціноутворення. Для компаній згаданий показник важливий для прийняття рішень щодо виробництва, запасів та ціноутворення, а також для прогнозування ринкової поведінки. Еластичність пропозиції обчислюється через коефіцієнт еластичності пропозиції за формулою:

$$K_m = \frac{G}{F}, \quad (1.9)$$

де K_m – коефіцієнт еластичності пропозиції; G – зміна кількості запропонованого товару, %; F – зміна ціни, %.

Основним чинником, що впливає на рух кривої пропозиції, виступають витрати виробництва. Зазвичай це означає, що коли витрати виробництва зростають, до прикладу, через збільшення вартості сировини або праці, то

виробники будуть готові запропонувати менше товарів на ринок при тих самих цінах, що призводить до зміщення кривої пропозиції вліво.

Навпаки, якщо витрати виробництва зменшуються, зокрема, через впровадження ефективніших технологій або зниження вартості виробництва, то виробники можуть запропонувати більше товарів на ринок при тих самих цінах. Це призводить до зміщення кривої пропозиції вправо.

Одним із важливих елементів у системі державного регулювання аграрної економіки варто виділити регулювання агропродовольчих ринків. Будь-який вплив на виробника виявляє регулюючий вплив і на ринок. До регулювання агропродовольчих ринків відносять: регулювання цін, фінансові інтервенції, субсидування, квотування. В цих випадках вплив здійснюється не тільки на ціну, а й на попит та пропозицію.

Вважаємо, що заходи з обмеження пропозиції і підвищення попиту між собою тісно пов'язані. З одного боку, скорочення імпорту впливає на зменшення пропозиції на внутрішньому ринку, з іншого – підвищення попиту на вітчизняне виробництво.

Тому можна вважати підвищення попиту як відносне скорочення пропозиції. Тобто, звідси, складові елементи механізму державного регулювання розвитку аграрного сектору економіки умовно можна розділити на чотири групи: регулювання попиту; регулювання пропозиції; заходи організаційного, інфраструктурного та інформаційного характеру; зовнішньоекономічне регулювання. При цьому до заходів регулювання попиту можна віднести наступні [37].

1. Стимулювання доходів населення – розвиток продовольчих ринків і зростання агропромислового виробництва значною мірою залежить від попиту населення, що безпосередньо пов'язано з його доходами. Держава може збільшити доходи населення через зниження прибуткового податку, збільшення пенсій і заробітної плати працівникам бюджетної сфери, підвищення мінімальної оплати праці та інших заходів.

2. Фінансові інтервенції – це механізм згладжування сезонних коливань попиту на стратегічно важливих ринках. Фінансові інтервенції здійснюються у випадках, коли ринкові ціни знижуються до мінімального рівня, або тоді, коли товаровиробники через скорочення попиту чи надлишку пропозиції не спроможні реалізувати свою продукцію. Для підвищення ціни держава збільшує попит, закупаючи відповідну кількість продукції, яка найчастіше використовується згодом при підвищенні цін для здійснення товарних інтервенцій.

3. Регулювання цін – у країнах із розвинутою ринковою економікою застосовуються наступні види цін на сільськогосподарську продукцію: цільові, гарантовані та заставні. У випадку, якщо заставна ціна встановлюється нижчою за ціну ринкової рівноваги, то вона не виявляє ніякого впливу на рівень ринкових цін, оскільки товаровиробники будуть реалізовувати продукцію на ринку. У разі, якщо заставна ціна встановлена на рівні, що перевищує рівень ринкової рівноваги, то підприємства не будуть продавати продукцію на ринку.

Іншим інструментом, який може застосовувати уряд і який широко використовується для підтримки цін слід вказати встановлення мінімальної ціни на сільськогосподарську продукцію. Мінімальна ціна – це законодавчо встановлена ціна, нижче від якої заборонено продавати продукцію. Ефект від встановлення мінімальної ринкової ціни проявляється в тому, що вона початково вища від ціни рівноваги.

Цілком очевидно, що впровадження мінімальної ринкової ціни як інструмента регулювання надзвичайно витратний для держави механізм. Окрім того, це потребує великих витрат на адміністрування, які не відображені в моделі попит-пропозиція. Впровадження цього заходу значною мірою залежить від еластичності попиту і пропозиції.

Уряд все ж вирішує, що ціна виробників занадто висока і визначає, що така ціна не може бути вищою за максимально допустиму верхню межу. З новою заниженою ціною виробники продукують менше товару. Крім того, при зниженні ціни зростає попит на вироблений товар і кількість, яку споживачі готові купити. Таким чином, попит перевищує пропозицію, виникає нестача,

відома як надлишковий попит. Цілком очевидно, що виробники втрачають у прибутках за такого цінового регулювання.

4. Інформаційне стимулювання попиту – інформація про ціни та якість товарів має першочергове значення для підвищення попиту. Держава здатна стимулювати попит регулюючи рекламний ринок, допомагаючи вітчизняним підприємствам в організації телевізійної, радіо, газетної та Інтернет реклами.

Вивчення інструментів регулювання пропозиції надзвичайно важливе для виробничої діяльності, оскільки її обмеження може сприяти зростанню доходів виробників сільськогосподарської продукції. Регулювання пропозиції здійснюється за допомогою наступних інструментів (важелів):

1. Прямі цінові субсидії виробникам – держава може застосовувати пряму підтримку сільськогосподарських товаровиробників за рахунок платежів за кожен одиницю виробленої продукції;

2. Заходи щодо зниження витрат у сільському господарстві – таке зниження можливе через субсидування ресурсів для аграрного виробництва та виконуватися через виплати фіксованих субсидій на кожен одиницю придбаного ресурсу (придбання мінеральних добрив). Також товаровиробникам можливе надання субсидій для ведення відповідної діяльності;

3. Пільгове кредитування – у зв'язку з високими відсотками за користування кредитами та враховуючи специфіку сільськогосподарського виробництва держава може здійснювати пільгове кредитування сільськогосподарських підприємств. На даний час пільгове кредитування базується на відшкодуванні з державного бюджету різниці у відсоткових ставках за користування кредитами;

4. Ліцензування учасників ринку – може використовуватися передусім як метод збору інформації про стан ринку та як інструмент усунення несумлінних конкурентів. Варто зауважити, що ліцензування відноситься до переліку механізмів, здатних сприяти боротьбі припиненню корупції;

5. Контроль за якістю продукції – це система сертифікації і набір передбачених законодавством інспекційних процедур. Обмеження щодо якості

дозволяють витиснути з ринку дешеvu, проте небезпечну для здоров'я населення продукцію [38];

6. Товарні інтервенції – заходи, симетричні до фінансових інтервенцій, що застосовуються для згладжування сезонного підвищення цін. Товарні інтервенції здійснюють, коли на ринку продукції виникає дефіцит, а також при підвищенні ринкових цін до максимального рівня.

У контексті ефективного регулювання агропромислового сектору та ринку продовольства в Україні важливо враховувати низку факторів, зокрема структуру галузі, рівень доходів населення, технологічний розвиток, якість продукції та зовнішні чинники. Держава має на меті гарантувати стійкість продовольчого забезпечення населення, підвищення якості та доступності продуктів харчування, а також підтримку агропромислового сектору.

Для досягнення визначених цілей держава може використовувати різні інструменти регулювання попиту та пропозиції. Успішне регулювання агропромислового сектору також вимагає комплексного підходу та врахування всіх аспектів ринку продовольства. Важливо забезпечити баланс між попитом і пропозицією, підтримувати якість продукції та сприяти технологічному розвитку. Загалом регулювання агропромислового сектору і ринку продовольства це складна задача, проте напрацювання з існуючих проблем важливі для гарантії стабільного та сталого розвитку України.

1.3. Інструментарій правового методу регулювання розвитку ринку органічної продукції аквакультури

Розвиток рибного господарства й аквакультури в Україні потребує системного підходу та чіткого регулювання. Для цього необхідно формувати та оновлювати відповідні регуляторні акти, які визначатимуть права, обов'язки і відповідальність усіх учасників ринку рибної продукції та аквакультури. Сфера рибного господарства безпосередньо регулюється законами України, серед яких головними визнано: Водний кодекс України, Закони України «Про аквакультуру» від 28.04.2023 №5293-VI, «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» від 01.07.2023 № 3677-VI та «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них» від 16.10.2020 № 486-IV(додаток А).

Державне регулювання у галузі рибного господарства та аквакультури виконують: Кабінет Міністрів України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державне агентство меліорації та рибного господарства України, місцеві державні адміністрації.

Кабінет Міністрів України забезпечує здійснення державної політики у галузі рибного господарства та аквакультури; розробку й виконання загальнодержавних програм охорони, використання та відтворення водних біоресурсів; організацію зовнішньоекономічних зв'язків і міжнародного співробітництва у галузі охорони природокористування.

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, відповідальним за формування і реалізацію державної політики у таких сферах: рибне господарство та рибна промисловість; охорона, використання та відтворення водних біоресурсів; регулювання рибальства; безпека мореплавства суден флоту рибного господарства.

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України має широкий спектр повноважень у сфері рибного господарства та рибної

промисловості, а саме: забезпечення формування і реалізації державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості; організація охорони, використання та відтворення водних біоресурсів; регулювання рибальства, включаючи встановлення правил і режимів рибальства, добування та відтворення водних біоресурсів; забезпечення безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства; затвердження порядку штучного розведення і відтворення водних біоресурсів, вирощування водних біоресурсів та їх використання, а також інструкцій і правил у цій сфері; регулювання питань пожежної безпеки на суднах флоту рибної промисловості та під час проведення вогневих робіт на суднах; встановлення нормативів екологічної безпеки водних об'єктів, які використовуються для потреб рибного господарства; регулювання питань реєстрації рибальських суден; затвердження методики розрахунку збитків, завданих рибному господарству внаслідок порушення правил рибальства та охорони водних біоресурсів; організація системи управління охороною праці в рибному господарстві; регулювання питань пожежної безпеки на суднах рибної промисловості та під час проведення вогневих робіт на суднах; встановлення положень про комісію з проведення технічного нагляду за суднами рибної промисловості; визначення табеля забезпечення постачання суден флоту рибної промисловості; регулювання питань укомплектування екіпажами морських суден флоту рибної промисловості; затвердження положень про інспекцію державного портового нагляду морських рибних портів України; затвердження положень про капітана морського рибного порту; регулювання питань носіння форменого одягу та формених знаків розрізнення працівників рибного господарства; затвердження положень про сертифікацію персоналу суден флоту рибної промисловості; встановлення порядку оформлення приходу з рейсу та виходу в рейс суден флоту рибної промисловості капітанами морських рибних портів України.

Державне агентство меліорації та рибного господарства України – центральний орган виконавчої влади, який відповідає за реалізацію державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості. Також,

агентство має повноваження вносити на розгляд Міністра захисту довкілля та природних ресурсів пропозиції щодо формування державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання і відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, а також забезпечення безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства. Це важливий механізм взаємодії між агентством і Міністерством для розв'язання головних питань у галузі рибного господарства й рибної промисловості та формування ефективної державної політики у цій сфері.

На основі законодавчих актів визначено найважливіші етапи всієї процедури отримання права на здійснення діяльності у сфері виробництва продукції в умовах аквакультури. За результатами консультацій зі стейкхолдерами також відтворено покрокову схему бізнес-процесів ведення аквакультури (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Бізнес-процеси ведення аквакультури

Підготовка	Виробництво	Переробка, продаж
Отримання необхідних документів	Зариблення ставів	Утримання товарної риби
Підготовка до інкубації гідробіонтів	Гордівля риби	Продаж живої риби
Підготовка ставів	Підтримання умов середовища для утримання, розведення та вирощування гідробіонтів	Переробка риби
Селекційна діяльність	Контроль зі технологічними процесами	Зберігання продукції переробки
Заготівля рибопосадкового матеріалу	Виллов товарної риби	Реалізація
Проведення профілактичних та інтенсифікаційних заходів		

Джерело: [21].

Процедура отримання права на здійснення діяльності у сфері аквакультури включає такі основні етапи: взяття в оренду водного об'єкта або рибогосподарської технологічної водойми у комплексі із земельною ділянкою; взяття в оренду гідротехнічної споруди; отримання дозволу на спеціальне

водокористування; отримання висновку з оцінки впливу на довкілля; розроблення паспорта рибогосподарської технологічної водойми; погодження заявок та графіків проведення робіт; отримання ветеринарного сертифіката; щоквартальна сплата екологічного податку; щоквартальна рентна плата за спеціальне водокористування; щорічне подання звітності щодо обсягів виробництва продукції аквакультури; ведення первинної документації для суб'єктів рибного господарства в галузі аквакультури; щорічне подання звітності про використання води; щоквартальне подання податкової звітності.

Головним завданням аквакультури визнано ефективну виробничу діяльність з метою забезпечення населення рибою та рибопродукцією. Зростання рівня життя населення потребує підвищення якості та збільшення обсягу продукції. Постає необхідність проведення економічних досліджень, які б визначили раціональні напрями, технології та моделі розвитку рибного господарства як у цілому, так і окремих його складових частин [40]. Розвиток аквакультури в Україні дозволить створити стійке надходження рибної продукції, морепродуктів і низки інших водних живих ресурсів як на національний, так і на світовий ринки.

Проблемами правового регулювання органічного виробництва у цій сфері загалом та питаннями аквакультури, зокрема переймалися відомі вітчизняні вчені, серед яких: О. Бондар, О. Гафурова, В. Єрмоленко, П. Кулинич, А. Мірошніченко, В. Носік, В. Сидор, М. Шульга.

Законодавством України передбачена така діяльність, як аквакультура. Діяльність у сфері аквакультури не належить до спеціального використання водних біоресурсів, а відноситься за законом до галузі сільського господарства.

Аквакультура може здійснюватися за різними організаційно-технологічними формами, залежно від методів та обсягів виробництва. У межах аквакультури останнім часом все більшого поширення набуває органічний напрям. Згідно із законодавством ЄС органічне виробництво розглядається як цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів, що поєднує в собі найуспішніші екологічні й кліматичні практики, високий рівень

біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів та застосування високих стандартів належного утримання (добробуту) тварин і високі стандарти виробництва, що відповідають певним вимогам до продуктів, виготовлених із використанням речовин та процесів природного походження (преамбула Регламенту (ЄС) 2018/848 Європейського Парламенту і Ради від 30.05.2018 про органічне виробництво та маркування органічних продуктів і скасування Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007).

Нормативно-правова база, яка визначає стандарти і вимоги до органічного виробництва аквакультури, допомагає забезпечити якість та безпеку органічних продуктів і підвищує довіру споживачів до них.

Зазначені закони («Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», «Про аквакультуру», «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів») і Порядок органічного виробництва та обігу органічної продукції встановлюють необхідні стандарти і процедури для виробників аквакультури, що включає в себе вимоги до використання органічних кормів, методів контролю якості води, відсутності хімічних речовин та інших аспектів, які підтримують стандарти органічного виробництва.

Така нормативно-правова база сприяє розвитку органічного сільського господарства в Україні, підтримує екологічну чистоту продукції й спрямована на нарощування обсягів виробництва органічної продукції в країні.

Зокрема, у законодавстві встановлюються особливі умови утримання, годування, лікування об'єктів аквакультури під час органічного виробництва.

Згідно з чинним законодавством, виробництво органічної продукції аквакультури проводиться на територіях, які не були піддані забрудненню. Проте в Україні більшість водних об'єктів належить до категорії забруднених. Саме тому суб'єкти аквакультури перед початком органічного виробництва мають вкладати значні кошти в об'єкт, який призначається для здійснення виробництва органічної аквакультури, з метою поліпшення його екологічного стану та приведення такого у відповідність до вимог органічного виробництва.

Суб'єктам, що здійснюють виробництво органічної продукції аквакультури, заборонено застосовувати гормони або подібні речовини. Крім того, не допускається використання активаторів росту і синтетичних амінокислот. Згідно з чинним законодавством, годівля об'єктів аквакультури проводиться за допомогою кормів, що відповідають їхнім харчовим потребам на різних стадіях розвитку.

Рослинна частина корму повинна походити з органічного виробництва, а частина корму, одержана з водних біоресурсів, отримана з природних популяцій риб, виловлених відповідно до вимог законодавства. У процесі вирощування органічної молоді водних біоресурсів, як корм, може використовуватися традиційний для цих об'єктів аквакультури фіто- і зоопланктон. Це допомагає забезпечити відповідність продукції аквакультури органічним стандартам і зберегти екологічну чистоту виробничого процесу. Разом із тим, за результатами проведеного аналізу можна стверджувати, що згадана сфера надмірно зарегульована (табл 1.4).

Таблиця 1.4

Нормативне регулювання функціонування органічної аквакультури

Нормативно-правовий документ	Номер, дата
Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів»	№ 3677-VI від 08.07.2011
Закон України «Про аквакультуру»	№ 5293-V від 18.09.2012
Наказ Мінагрополітики «Про затвердження державного логотипа для органічної продукції»	№ 67 від 22.02.2019
Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції».	№2496-VIII від 26.10.2023
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції»	№ 970 від 07.07.2022
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції»	№ 1032 від 23.10.2019
Наказ Мінекономіки «Про затвердження форми заявки на внесення до Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції»	№ 109 від 30.01.2020
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»	№ 87 від 12.02.2020

Наказ Мінекономіки «Про затвердження Порядку ведення Переліку органів іноземної сертифікації»	№ 985 від 26.05.2020
Наказ Мінекономіки «Про затвердження Переліку речовин, що дозволяється використовувати у процесі органічного виробництва та які дозволені до використання у гранично допустимих кількостях»	№ 1073 від 09.06.2020
Наказ Мінекономіки «Про затвердження Порядку розгляду апеляцій на рішення органів сертифікації»	№ 1141 від 17.06.2020
Наказ Мінекономіки «Про затвердження вимог до матеріально-технічної бази та інших об'єктів інфраструктури, необхідних для виконання функцій із сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції»	№ 2833 від 31.12.2020
Наказ Мінекономіки «Про затвердження Змін до Порядку підтвердження спеціальних знань інспектора з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції у сфері органічного виробництва»	№ 742 від 12.04.2021
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження органом сертифікації господарської діяльності у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції і визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів»	№ 1005 від 22.09.2021
Наказ Мінагрополітики «Про затвердження Порядку підтвердження спеціальних знань інспектора з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції у сфері органічного виробництва»	№ 326 від 02.06.2022
Наказ Мінагрополітики «Деякі питання звітності у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»	№ 759 від 03.10.2022
Наказ Мінагрополітики «Про затвердження форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду стосовно додержання операторами вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»	№ 45 від 17.01.2023
Наказ Мінагрополітики «Про затвердження уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового заходу державного контролю щодо дотримання органом сертифікації вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»	№ 196 від 16.02.2023

Джерело: складено автором на основі [68–85].

Законодавство встановлює вимоги щодо відокремлення потужностей для виробництва аквакультури з веденням органічного та неорганічного виробництва. Звідси передбачається вжиття заходів для забезпечення фізичної відокремленості між такими потужностями. Зокрема, ці заходи повинні враховувати природні процеси, забезпечити окремі системи подачі води для органічного і неорганічного виробництва, дотримання встановлених відстаней між ними, враховувати течії та розташування потужностей відносно них.

Усе спрямовано на запобігання забрудненню й збереження якості та екологічної чистоти продукції, що виробляється в обох типах потужностей. Дотримання вказаних вимог виступає важливим кроком для забезпечення

сталого та екологічно безпечного виробництва аквакультури. Сектор органічної аквакультури молодий, порівняно з органічним сільським господарством.

При цьому IFOAM схвалили версію власного стандарту органічної аквакультури, за яким і здійснювалося регулювання упродовж 2007-2010 рр. Водночас існують понад 80 стандартів на різноманітні види органічної аквакультури, розроблених у різних країнах світу. Органічні ферми в країнах, що розвиваються, повинні відповідати стандартам країн, де вони мають намір продавати свою продукцію. Для України таким ринком слугують країни ЄС. Тому й орієнтуватися потрібно на європейське законодавство та відповідно до його вимог адаптувати національну законодавчу базу.

Європейський Союз встановив специфічні стандарти і вимоги для вирощування гідробіонтів (водних біоресурсів) з метою маркування їх як органічні продукти. Такий підхід виправданий для забезпечення споживачів високоякісною й екологічно чистою продукцією та уникнення недоречного використання термінів екологічний та органічний. Органічне маркування являє собою важливий інструмент для виділення продуктів, які відповідають високим стандартам сталого виробництва. У 2007–2008 рр. в Європейському Союзі ухвалено Регламенти № 834/2007 і № 889/2008 щодо виробництва та маркування органічної продукції. Перший Регламент прийнято на заміну Регламенту № 2092/91, прийняття якого у 1991 році стало частиною реформи Спільної сільськогосподарської політики ЄС (Common Agricultural Policy) і завершенням процесу офіційного визнання органічного сільського господарства (табл. 1.5).

Уведення Регламенту № 834/2007 і Регламенту № 889/2008 вказує на важливі кроки, вжиті Європейським Союзом для регулювання та підтримки органічного сільського господарства в ЄС. Регламенту № 834/2007 встановив загальні вимоги для органічного виробництва і маркування органічних продуктів, що сприяло підвищенню довіри споживачів до екологічно чистих продуктів. Регламенти дозволяли країнам-членам ЄС приймати свої власні, значно суворіші стандарти органічного виробництва.

Загальна система правил і процедур методичного простору організації формування попиту та пропозиції органічної продукції аквакультури

2018 рік
Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) «Про органічне виробництво і маркування органічних продуктів» № 2018/848 30.05.2018
2020 рік
Делегований Регламент комісії (ЄС) 2020/47 «Про внесення змін до додатку II до РЄПіР (ЄС) 2018/848 щодо окремих детальних правил виробництва органічних продуктів» від 13.01.2020
Імплементаційний Регламент комісії (ЄС) 2020/464, що встановлює детальні правила застосування РЄПіР (ЄС) 2018/848 від 26.03.2020
Делегований Регламент комісії (ЄС) 2020/2146 на доповнення РЄПіР (ЄС) № 2018/848 щодо винятків з правил виробництва в органічному виробництві від 24.09.2020
Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) №2020/1693 «Про внесення змін до Регламенту (ЄС) 2018/848 про органічне виробництво й маркування органічних продуктів» від 11.11.2020
Делегований Регламент комісії (ЄС) 2021/269 «Про внесення змін до Делегованого Регламенту (ЄС) 2020/427 стосовно дати застосування змін до окремих детальних правил виробництва органічних продуктів у додатку II до РЄПіР (ЄС) 2018/848» від 04.12.2020
2021 рік
Імплементаційний Регламент комісії (ЄС) 2021/279 встановлює детальні правила імплементації РЄПіР (ЄС) 2018/848 щодо контролю та інших заходів, які забезпечують простежуваність і відповідність вимогам до органічного виробництва й маркування органічних продуктів від 22.02.2021
Делегований Регламент комісії (ЄС) 2021/716 «Про внесення змін до додатку II до РЄПіР (ЄС) 2018/848 щодо правил органічного виробництва, які стосуються пророщеного насіння та качанів цикорію, щодо кормів для окремих тварин аквакультури та засобів боротьби з паразитами в аквакультурі» від 09.02.2021
Делегований Регламент комісії (ЄС) 2021/771, що доповнює РЄПіР (ЄС) 2018/848 шляхом встановлення критеріїв і умов для перевірки документації в рамках офіційного контролю в органічному виробництві та офіційного контролю груп операторів від 21.01.2021
Делегований Регламент комісії (ЄС) 2021/1006 «Про внесення змін до РЄПіР (ЄС) 2018/848 щодо зразка сертифіката, який засвідчує відповідність правилам органічного виробництва» від 12.04.2021
Делегований Регламент комісії (ЄС) 2021/1189 на доповнення РЄПіР (ЄС) 2018/848 щодо виробництва й реалізації репродуктивного матеріалу рослин з органічного гетерогенного матеріалу конкретного роду від 07.05.2021
Делегований Регламент комісії (ЄС) 2021/1691 «Про внесення змін до частини II РЄПіР (ЄС) 2018/848 щодо вимог ведення документації операторами органічного виробництва» від 12.07.2021
Імплементаційний Регламент комісії (ЄС) 2021/1165, що дозволяє використання в органічному виробництві окремих продуктів і речовин та створює їх списки від 15.07.2021
Делегований Регламент комісії (ЄС) 2021/2304 «Про доповнення РЄПіР (ЄС) 2018/848 правилами видачі додаткових сертифікатів, які засвідчують невикористання антибіотиків у органічному виробництві продуктів тваринництва з метою експорту» від 18.10.2021
Імплементаційний Регламент комісії (ЄС) 2021/1935 «Про внесення змін до Імплементаційного регламенту (ЄС) 2019/723 стосовно інформації та даних щодо органічного виробництва й маркування органічних продуктів, які подають з використанням типової форми» від 08.11.2021

Джерело: складено автором на основі [24–33; 44–47].

Регламент № 834/2007 не обмежувався лише встановленням методів виробництва, він також регулював маркування, обробку, контроль і збут органічних продуктів. Це гарантувало, що всі етапи виробництва й обігу органічних продуктів суворо контролювані та відповідають встановленим стандартам.

Метою таких нормативно-правових документів стало підтримання розвитку органічного сільського господарства, який базувався на концепції сталого розвитку. Проте особлива увага акцентувалася на охороні навколишнього середовища та забезпеченні екологічно чистої продукції. Також важливою складовою виявилось регулювання маркування органічних продуктів та імпорту екологічно чистих продуктів з країн, які не є членами ЄС, що сприяло визнанню органічних продуктів та їх відповідності встановленим стандартам. Усі наведені заходи спрямовані на створення стабільного і надійного ринку для органічної продукції в Європейському Союзі та на захист інтересів споживачів і навколишнього середовища.

Регламент Ради ЄС від 30.05.2018 № 848/2018, який набрав чинності 17.06.2018, дійсно встановив нову нормативну базу для органічного виробництва в Європейському Союзі. Ця ініціатива має на меті забезпечити вищі стандарти для органічної продукції та підвищити довіру споживачів до неї. Плановане введення Регламенту з 01.01.2021 року і подальше його відкладення через пандемію COVID-19 свідчить про складнощі та важливість перехідних періодів у внесенні значущих змін у законодавство. Такі переходи дозволяють підприємствам і організаціям відповідати новим вимогам та адаптувати свою діяльність до нового регулюючого середовища.

Станом на сьогодні згаданий Регламент уже введений в дію. Згідно з Регламентом, категоріями продуктів, які можуть бути сертифіковані як органічні, визнано: жива та неперероблена продукція сільського господарства (тварини, рослини та насіння, гриби); перероблені продукти харчування; корми.

Зараз «групова сертифікація» дозволена лише для третіх країн, що розвиваються. Новим Регламентом це буде дозволено будь-де у світі, включно з

ЄС. Групова сертифікація означає, що певна кількість малих фермерів можуть бути зорганізовані та сертифіковані як єдине виробництво. Єдиний сертифікат охоплюватиме усіх таких фермерів, хто не може продавати сертифіковані продукти ніяк інакше, як через свої групи. Встановлено спеціальні критерії для визначення того, які категорії фермерів можуть приєднатися до такої групи.

Стосовно тваринництва, то більша частка кормів повинна походити із самої ферми або з наближеного регіону. Так, 70 % кормів для великої рогатої худоби, овець, кіз, коней, оленів і кролів та 30 % для свиней і птиці мають бути регіонального походження.

Винятки, які у натеper є постійними, стануть проміжними у новому законодавстві. Таким чином, фермери й надалі матимуть доступ до неорганічного посадкового матеріалу та молодих тварин у тих випадках, коли органічний посадковий матеріал недоступний, проте лише протягом певного періоду. Проміжний характер цих виключень може бути закріплений у національних базах даних, які зроблять публічно доступною інформацію про наявність органічного насіння та молоді тварин. Необхідно чітко розумітися, що ці винятки можна використовувати лише тоді, коли органічний посівний матеріал та органічний посадковий матеріал недоступні на ринку.

При опрацюванні фахової літератури ми зробили висновок щодо групової сертифікації, тому іншою новацією варто вказати те, що щорічна фізична інспекція не буде обов'язковою для всіх. На сьогодні вона застосовується до 100 % сертифікованих ферм/виробничих приміщень. Виключення зроблено для ферм/виробничих приміщень з низьким ступенем ризику, які мають інспектуватися кожні 24 місяці, а не кожного року. Контроль повинен фокусуватися на ризиках. У новому регламенті буде передбачено існування двох систем імпорту органічної продукції до Європейського Союзу:

- торговельні угоди: всі треті країни, які на даний час визнано еквівалентними, мають переглянути положення торговельних угод з урахуванням оновлених процедур ЄС. У рамках чинної системи такими виділено тринадцять

третіх країн: Аргентина, Австралія, Канада, Чилі, Коста Ріка, Індія, Ізраїль, Японія, Республіка Корея, Швейцарія, Туніс, США та Нова Зеландія;

- органи сертифікації: якщо немає торговельної угоди, Комісія створює перелік визначених контрольних органів/установ, які будуть уповноважені здійснювати контроль та сертифікацію у третіх країнах. Регламент ЄС буде імплементовано ідентично усередині ЄС та за межами ЄС. Деяку гнучкість буде дозволено для використання засобів захисту рослин і добрив, що традиційно використовуються у третіх країнах.

Діяльність у сфері аквакультури регулюється державою через застосування інструментів: договір оренди землі водного фонду; договір оренди водного об'єкта; договір оренди гідротехнічної споруди; паспорт водного об'єкта; паспорт рибогосподарської технологічної водойми або технічний проєкт рибогосподарської технологічної водойми; висновок з оцінки впливу на довкілля; дозвіл на спеціальне водокористування; погодження запиту на втручання у водні біоресурси для включення їх у рибогосподарський водний об'єкт; погодження графіка робіт із вселення водних біоресурсів.

Зокрема, аквакультура, як сільськогосподарська галузь, охоплює широкий спектр діяльності, пов'язаної з вирощуванням та утриманням водних організмів (гідробіонтів) у контрольованих умовах з метою одержання продукції аквакультури, в тому числі рибу, ракоподібних, молюсків та інші водні організми. Крім того, аквакультура включає в себе багато інших аспектів, таких як виробництво кормів для гідробіонтів, діяльність з охорони навколишнього середовища, наукові дослідження, роботу з репродукцією біоресурсів тощо.

Ця галузь нині важлива для нарощування виробництва продуктів харчування та збереження біорізноманіття водних організмів [14]. Варто зауважити, що в низці нормативно-правових актів [11; 22] такі поняття, як аквакультура, на думку законодавця, однакові за змістом та ототожнюються.

Аквакультура розв'язує низку важливих питань, головними з яких вирізняються: отримання харчової продукції та сировини для промисловості; вирощування кормових компонентів для сільськогосподарських тварин;

виращування рибопосадкового матеріалу; очищення водойм і стоків від органічних та неорганічних залишків; поліпшення якості води питних, рекреаційних і технічних водойм. Найпоширеніший об'єкт аквакультури – риба.

Зважаючи на спосіб виращування, розмноження, розведення, утримання водних біоресурсів аквакультура поділяється на наступні підвиди: випасна, ставкова, індустріальна. Водночас залежно від форми рибогосподарської діяльності у сфері аквакультури остання може здійснюватися з використанням природних кормових ресурсів рибогосподарських водних об'єктів без застосування засобів інтенсифікації; для виращування об'єктів аквакультури впроваджуються ущільнені посадки із штучною годівлею комбікормами та із залученням окремих засобів інтенсифікації.

Досліджуючи особливості функціонування сфери аквакультури Н. Вдовенко, акцентує увагу на необхідності посилення державних заходів впливу, насамперед фінансово-кредитних і податкових інструментів, для стимулювання інвестицій та розвитку сектору. Стосовно співвідношення між штучно вирощеною продукцією і продукцією, отриманою з дикої природи, це залишається важливим питанням для рибальства та аквакультури. Ефективна політика може включати в себе заходи для забезпечення стійкості рибних ресурсів та зменшення негативного впливу на природне середовище.

Відносно організації власного кормовиробництва, технічної підтримки та інших практичних питань, згадані аспекти важливі для забезпечення стабільності та рентабельності аквакультурних підприємств. Держава може розглядати напрями надання підтримки у цих сферах, а також регулювання оренди гідротехнічних споруд і відносин між учасниками галузі для поліпшення умов функціонування аквакультури. Загалом розвиток аквакультури вимагає комплексного підходу, що враховує економічні, екологічні та соціальні аспекти галузі [13].

Також науковець наголошує на необхідності врахування критеріїв зональності розміщення об'єкта аквакультури та відповідно особливостей регіону. Важливо вказати на відсутність норм, які б урегулювали окремі питання. До

прикладу в Законі України «Про аквакультуру» відсутні положення щодо порядку здійснення контролю та нагляду. Так, ст. 16 Закону бланкетна та відсилає до Закону України «Про ветеринарну медицину» щодо порядку проведення ветеринарно-санітарного контролю. Натомість у самому Законі відсутні норми, що визначають здійснення інших видів контролю (зокрема, контроль за поданням аквакультури вчасної звітної інформації відносно обсягів виробництва продукції аквакультури; контроль за діяльністю суб'єктів аквакультури під час розведення й вирощування чужорідних та немісцевих видів гідробіонтів).

Разом із тим зазначимо, що норми Закону не містять положень стосовно інших форм контрольної діяльності уповноважених суб'єктів: моніторингу, аудиту, нагляду, перевірок тощо. Відсутність засобів управлінської природи у спеціальному нормативно-правовому акті створюють ситуацію нівелювання окремих норм. Прогалиною вбачається також відсутність норми, що встановлює право громадських інспекторів здійснювати громадський контроль за законністю провадження аквакультури як самостійного виду сільськогосподарської діяльності, до прикладу, здійснення громадського контролю щодо дотримання норм Зон аквакультури (рибництва) та рибопродуктивності по регіонах України чи контроль за дотриманням законодавства суб'єктами аквакультури тощо.

Доведено, що Законом України «Про аквакультуру», ні іншими нормативно-правовими актами не визначено шляхи реалізації продуктів аквакультури. Так, на нашу думку, законодавцю варто зосередити увагу та сформулювати порядок реалізації продуктів аквакультури. Зокрема, пропонуємо визначити шляхи реалізації залежно від статусу суб'єкта: а) для суб'єктів державного сектору; б) для суб'єктів приватного сектору; в) для експорту.

Окремим прорахунком Закону слід виокремити відсутність положень, що встановлюють взаємодію суб'єктів аквакультури між собою; взаємодію публічних органів управління та суб'єктів господарювання, які здійснюють аквакультуру; взаємодію між громадськими органами та органами публічного

управління; взаємодію між громадськими органами та суб'єктами господарювання, які здійснюють аквакультуру.

На нашу думку, питання взаємодії має бути описано в окремому розділі у Законі, адже до суб'єктів публічного управління віднесено: Кабінет Міністрів України; центральний орган виконавчої влади, відповідальний за формування і реалізацію державної політики у сфері рибного господарства; місцеві державні адміністрації; органи місцевого самоврядування; громадські інституції; фізичні та юридичні особи. Таким чином, чисельність зазначених суб'єктів дуже широка, а взаємодія між ними потребує законодавчого урегулювання.

На жаль, ефективний розвиток органічного напрямку аквакультури в Україні стримується нестачею органічних кормів та відсутністю у багатьох виробників міжнародної органічної сертифікації. Суб'єкти органічної аквакультури мають використовувати методи виробництва такої продукції, які визначені як у законі, так і у відомчих правилах, а також виконувати інші імперативи, умови, обмеження, що узгоджуються з нормативними вимогами ЄС.

Варто зауважити, що попри значну кількість нормативно-правових актів стосовно органічного виробництва, їхня ефективність та змістовність потребує подальшого вдосконалення. Зокрема, О. Гафурова наголошує: «Зі змісту Закону України від 10.07.2018 №2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» взагалі не зрозуміло, з якою метою здійснюється органічне виробництво і у чому полягає його важливе суспільне значення» [20, с. 34].

Водночас Р. Марусенко акцентує увагу на тому, що «цей Закон спрямований на формування лише ринку специфічного продукту, що не обов'язково має зумовлювати позитивний вплив на споживача та середовище його проживання» [62].

Недосконалість чинного законодавства проявляється також у реалізації споживачам фальсифікованої продукції як органічної, що спотворює й дискредитує внутрішній ринок органічних сільськогосподарських товарів, не дозволяє притягувати винних осіб до відповідальності за такі та інші дії,

внаслідок яких заподіюється майнова і моральна шкода життю та здоров'ю громадян. На сьогодні у національному законодавстві України немає окремого закону, що регулює органічну аквакультуру. Проте органічне виробництво загалом регулюється Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції».

Перспективи розвитку аквакультури пов'язані з практичною реалізацією технологій органічного виробництва. Поштовхом для цього слугує не лише вирішення проблем безпеки харчових продуктів та екологічних загроз, а й зростання популярності органічних продуктів харчування. Для ефективного розвитку органічного напрямку аквакультури в Україні необхідно подолати низку бар'єрів, таких як значна забрудненість водойм, нестача органічних кормів та відсутність міжнародної сертифікації в операторів органічної аквакультури. Усі ці фактори повинні враховуватися у стратегії розвитку вітчизняної аквакультури задля сприяння вітчизняним виробникам у якнайшвидшому подоланні та вирішенні існуючих проблем для забезпечення населення України продукцією органічної аквакультури та для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників на міжнародному ринку.

Натепер серед головних пріоритетних напрямів державної політики у сфері рибного господарства України вирізняється відновлення рибогосподарського потенціалу природних водоймищ через їх зариблення, а також підтримання сталих запасів риби. Це потребує системного підходу, невід'ємну складову якого становить удосконалення законодавчої бази, запровадження та реалізація державних і регіональних програм щодо зариблення водойм, фінансової підтримки відтворення рибних запасів внутрішніх водойм за рахунок аквакультурних підприємств.

Методичним інструментарієм регулювання розвитку аквакультури стало прийняття Державної цільової економічної програми розвитку рибного господарства на 2012–2016 роки, яка передбачила створення сприятливих умов для забезпечення розвитку рибного господарства, його конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках. Серед

таких умов були зазначені: відтворення водних біоресурсів; формування та утримання селекційно-племінної бази для підвищення якості об'єктів аквакультури; підвищення продуктивності використання рибогосподарських водних об'єктів для вирощування водних біоресурсів в умовах аквакультури; отримання державної підтримки для функціонування підприємств галузі тощо.

Програми розвитку інфраструктури ринку риби, інших водних живих ресурсів та харчової продукції, що з них виробляється, яка була спрямована на здійснення в інфраструктурі ринку риби системних перетворень. Програмою задекларовано принципи щодо створення умов для інтенсивного розвитку та підвищення ефективності державного регулювання цього сегмента рибної галузі.

Регулювання органічним виробництвом в Україні бере свій початок із набранням чинності 09.01.2014 Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини». З його прийняттям закінчилася більш ніж десятирічна історія обговорення цієї теми і відбулося узаконення органічного виробництва в Україні. Закон також передбачав визначення правових, економічних, соціальних і організаційних основ ведення органічного сільського господарства, вимоги стосовно вирощування, виробництва, переробки, сертифікації, маркування, перевезення, зберігання і реалізації органічної продукції та сировини.

Однак недосконалість і невідповідність законодавству Європейського Союзу Закону України «Про виробництво та обіг органічної продукції та сировини», створювало негативний вплив на позиціонування України в світі як надійного виробника органічної сільськогосподарської та харчової продукції. Зарубіжні партнери готові закуповувати органічну сировину і продукцію, однак не мають повної довіри до продукту як такого, що вироблений в країні, де фактично не діяло законодавство про виробництво та обіг органічної продукції, відсутній належний механізм регулювання органічного ринку та система контролю.

Висновки до розділу 1

На сьогодні особливого значення набуває проблема насичення внутрішнього ринку власно виробленими продуктами саме провідними галузями національної економіки. Серед таких виокремлено органічну продукцію аквакультури.

Загальною метою тут виступає створення стійкої та якісної системи виробництва органічної продукції аквакультури в Україні, яка не лише задовольнятиме внутрішні потреби країни, а й відкриє нові перспективи для експорту, сприяючи екологічному та економічному розвитку країни.

1. Доведено важливість закріплення вітчизняного виробника на позиціях подальшого нарощування органічної продукції аквакультури для забезпечення внутрішнього рівня споживання, з дотриманням відповідних стандартів, вплив на процеси розвитку органічної аквакультури для адаптації до змін у країні, усунення дестабілізуючої дії сезонних та цінових коливань аграрного ринку за умов пошуку напрямів удосконалення інструментів та методів державного регулювання в Україні.

2. Виокремлено підходи до формування аграрної політики, а на основі аналізу еволюції наукової думки виявлено першочергові проблеми галузевого регулювання ринку аквакультури, в тому числі органічної продукції аквакультури в Україні.

3. Встановлено, значущість інтеграційних процесів для органічної продукції аквакультури, а також важливість нових підходів до державного регулювання згаданої галузі. При цьому інтеграційні процеси мають вирішальне значення для розвитку органічної продукції аквакультури. Інтеграція сприяє підвищенню конкурентоспроможності галузі на ринку та забезпечує їй доступ до нових можливостей, які раніше були недоступні.

4. Доведено, що ситуація з виробництвом органічної продукції аквакультури потребує впровадження нових інструментів державного регулювання, зокрема регулювання цін. Останнє може стимулювати попит на органічну продукцію та сприяти розширенню її виробництва. Запропоновано

враховувати інші інструменти регулювання пропозиції, у тому числі пільгове кредитування для виробників органічної аквакультури. Це може допомогти знизити фінансові бар'єри для вступу на ринок та сприяти зростанню виробництва.

5. Встановлено, що розвиток органічної продукції аквакультури виступає досить перспективною сферою саме через інтеграційні процеси та нові інструменти регулювання. Ці результати можуть стати основою для подальших досліджень і практичної діяльності у сфері органічної аквакультури в Україні.

6. Доведено, що для органічної продукції аквакультури притаманний потужний потенціал для розвитку та створення стійкого виробництва, що потребує підтримки через інтеграційні процеси та ефективне державне регулювання.

7. Визначено, що закріплення основних принципів та вимог до органічної аквакультури в законодавстві зобов'язує Україну до створення високого стандарту якості та екологічної стійкості у галузі. Це важливо не тільки для внутрішнього ринку, а й для розширення можливостей експорту органічної продукції аквакультури.

8. Виявлено, що продовження гармонізації законодавства України з європейськими стандартами це вагомий внесок в інтеграційні процеси в Україні у просуванні на світовий ринок органічної продукції та органічної продукції аквакультури. Цей процес дозволить національній системі виробництва органічної продукції адаптуватися до світових вимог та стандартів, сприяючи підвищенню конкурентоспроможності та зростанню рівня довіри споживачів.

Список використаних джерел до розділу 1

1. Regulation (EU) 2018/848 of the European Parliament and of the Council of on organic production and labelling of organic products and repealing Council Regulation (EC) №834/2007 URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2018.50.01.0001.01.ENG. п1.34
2. The state of world fisheries and aquaculture 2016. FAO, 2016. URL: <http://www.fao.org/3/a-i5555e.pdf>.
3. URL: https://darg.gov.ua/files/6/12_21_akva.pdf.
4. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2017/2017_6/7.pd
5. URL: Інструкція з обліку риби на підприємствах аквакультури. Київ. 2017. 24 с.
6. Xie B., Qin J., Yang H., Wang X. Organic aquaculture in China: A review from a global perspective. Aquaculture. 2013. P. 243–253.
7. Амбросов В. Ефективність використання факторів розширеного відтворення в аграрному секторі. Економіка України. 2009. №4. С. 67–73.
8. Андрійчук В. Г. Внутрішня будова ринку сільськогосподарської продукції: теоретико-методологічний аспект. Економіка АПК. 2004. № 3. С.29–35.
9. Андрющенко А. І. Технологічні основи, пріоритети освоєння та розвитку прісноводної аквакультури в Україні. Біорізноманіття та роль тварин в екосистемах: Матеріали V Міжнародної наукової конференції. Дніпро. 2009. С. 95–97. URL: https://www.zoology.dp.ua/z_09_54.html
10. Армстронг Г., Котлер Ф. Маркетинг: пер. з англ. 2001. 608 с.
11. Бондар О. Г. Розвиток органічного сільськогосподарського виробництва і земельна децентралізація: питання кореляції. Органічне виробництво: право і бізнес. Запоріжжя. 2021. С. 20–24.
12. Борейко В. І. Аналіз стану рибного господарства України. Вісник Національного університету водного господарства і природокористування. 2011. № 2(54). С. 17–22.

13. Вдовенко Н. М. Державне регулювання розвитку аквакультури в Україні: монографія. Київ. 2013. 464 с.
14. Вдовенко Н. М. Рекомендації до нормативно-правових актів з визначення біологічних активів на підприємствах з виробництва продукції аквакультури. Київ. 2010. 50 с.
15. Вдовенко Н. М., Шарило Ю. Є., Курмаєв П. Ю., Дмитришин Р. А. Забезпечення конкурентних переваг рибного господарства з використанням прогресивної виробничо-технологічної бази. Проблеми інноваційно інвестиційного розвитку. 2018. №16. С. 99–108.
16. Вдовенко Н. М., Маргасова В. Г. Конкурентоспроможність рибного господарства та аквакультури як складова ефективності національної економіки. Біоекономіка і аграрний бізнес. 2019. Вип. 1. С. 204–211.
17. Вдовенко Н. М. Нормативно-правове регулювання господарської діяльності у сфері аквакультури. Економічний форум. 2014. № 4. С. 4–12.
18. Вербельчук С. П. Передумови розвитку органічної аквакультури. Матеріали Форуму «Науково-практичні основи розвитку фермерського руху Житомирщини 2018». Житомир. 2018. 8 с.
19. Галушко В. П. Основи аграрної економіки: підручник. Київ. Вища освіта. 2003. 399 с.
20. Гафурова О. В. Принципи органічного виробництва в Україні та ЄС. Органічне виробництво: право і бізнес: матеріали науково-практичної конференції, м.Запоріжжя, 17 червня 2021 р. Запоріжжя. 2021. С. 31–35.
21. Гелюх О. В. Методи та важелі державного регулювання соціально-економічних процесів в агропромисловій сфері. Економіка: реалії часу. № 1. 2011. С. 135–138.
22. Данкевич В. Є. Митне регулювання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції в умовах асоціації з ЄС. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015 року. С.57–60.
23. Даценко Ю. В. Тенденції експортно-імпортних товарних потоків України у міжнародній торгівлі. Конкурентні стратегії розвитку України в

- глобальній економіці: I Міжнародна науково-практична конференція. м. Київ, 26 квітня 2018 року: тези доповідей. Київ. 2018. 156 с.(С.142–143).
24. Делегований Регламент комісії (ЄС) 2020/2146 на доповнення РЄПіР (ЄС) №2018/848 щодо винятків з правил виробництва в органічному виробництві від 24.09.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_024-20#Text
25. Делегований Регламент комісії (ЄС) 2020/47 Про внесення змін до додатку II до РЄПіР (ЄС) 2018/48 щодо окремих детальних правил виробництва органічних продуктів від 13.01.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_026-20#Text
26. Делегований Регламент комісії (ЄС) 2021/1006 про внесення змін до РЄПіР (ЄС) 2018/848 щодо зразка сертифіката, який засвідчує відповідність правилам органічного виробництва від 12.04.2021 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_030-21#Text
27. Делегований Регламент комісії (ЄС) 2021/1189 на доповнення РЄПіР (ЄС) 2018/848 щодо виробництва й реалізації репродуктивного матеріалу рослин з органічного гетерогенного матеріалу конкретного роду від 07.05.2021 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_015-21#Text
28. Делегований Регламент комісії (ЄС) 2021/1691 Про внесення змін до частини II РЄПіР (ЄС) 2018/848 щодо вимог ведення документації операторами органічного виробництва від 12.07.2021 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_023-21#Text
29. Делегований Регламент комісії (ЄС) 2021/2304 Про доповнення РЄПіР (ЄС) 2018/848 правилами видачі додаткових сертифікатів, які засвідчують невикористання антибіотиків у органічному виробництві продуктів тваринництва з метою експорту від 18.10.2021 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_026-21#Text
30. Делегований Регламент комісії (ЄС) 2021/269 Про внесення змін до Делегованого Регламенту (ЄС) 2020/427 стосовно дати застосування змін до окремих детальних правил виробництва органічних продуктів у

- додатку II до РЄПіР (ЄС) 2018/848 від 04.12.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_027-20#Text
31. Делегований Регламент комісії (ЄС) 2021/716 Про внесення змін до додатку II до РЄПіР (ЄС) 2018/848 щодо правил органічного виробництва, які стосуються пророщеного насіння та качанів цикорію, щодо кормів для окремих тварин аквакультури та засобів боротьби з паразитами в аквакультурі від 09.02.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_018-21#Text
 32. Делегований Регламент комісії (ЄС) 2021/771, що доповнює РЄПіР (ЄС) 2018/848 шляхом встановлення критеріїв і умов для перевірки документації в рамках офіційного контролю в органічному виробництві та офіційного контролю груп операторів від 21.01.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_016-21#Text
 33. Дем'яненко М. Я., Лузан Ю. Я., Саблук П. Т. Фінансовий словник-довідник. Київ. 2003. 555 с.
 34. Дем'яненко М. Я., Саблук П. Т. Словник-довідник. Київ.: 2005. 355 с.
 35. Деякі питання звітності у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Наказ Мінагрополітики № 759 від 03.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1475-22#Text>
 36. Деякі питання звітності у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Наказ Мінагрополітики від 03.10.2022 № 759. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-21#Text>
 37. Діброва А. Д. . Кваша С.М., Андрієвський В. Є. Розвиток аграрної політики України в умовах євроінтеграції : монографія. Київ.2014. 568 с.
 38. Діброва А. Д. Сучасне трактування сутності державного регулювання аграрного сектору економіки. Економічна теорія. 2007. №1. С. 768.
 39. Дудар Т. Г., Дудар В.Т. Формування ринку конкурентоспроможної агропродовольчої продукції: теорія, методика, перспективи. Тернопіль. 2009. 247 с.

40. Дюдяєва О. А. Стан гармонізації законодавства України в сфері виробництва органічної продукції аквакультури з європейськими нормами. Водні біоресурси та аквакультура. Київ. №9. 2021. С.62–85.
41. Залізнюк В. П. Державна підтримка аграрного сектору економіки країни як основа забезпечення продовольчої безпеки. Інвестиції: практика та досвід. 2019. №.3. С.123–127.
42. Збарський В. К., Мацибора В. І. Економіка сільського господарства: навчальний посібник. Київ. 2010. 280 с.
43. Злобін Е. Формування регіонального аграрного ринку. АПК: економіка та управління. 1995. № 12. С. 33–42.
44. Імплементативний Регламент комісії (ЄС) 2020/464, що встановлює детальні правила застосування РЄПіР (ЄС) 2018/848 від 26.03.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_023-20#Text
45. Імплементативний Регламент комісії (ЄС) 2021/1165, що дозволяє використання в органічному виробництві окремих продуктів і речовин та створює їх списки від 15.07.2021 URL:
46. Імплементативний Регламент комісії (ЄС) 2021/1935 Про внесення змін до Імплементативного регламенту (ЄС) 2019/723 стосовно інформації та даних щодо органічного виробництва й маркування органічних продуктів, які подають з використанням типової форми від 08.11.2021 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011-21#Text
47. Імплементативний Регламент комісії (ЄС) 2021/279 встановлює детальні правила імплементативності РЄПіР (ЄС) 2018/848 щодо контролю та інших заходів, які забезпечують простежуваність і відповідність вимогам до органічного виробництва й маркування органічних продуктів від 22.02.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-21#Text
48. Каутський Н., Берг Х. Екологічний слід аквакультури креветок та тилапії. 1997. Четвертого азіатського форуму рибного господарства. China Ocean Press, Пекін. 1997.

49. Кваша С. М., Вдовенко Н. М. Специфічні особливості державного регулювання аквакультурного виробництва в Україні. Ефективна економіка. 2011. №8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=648>
50. Кваша С. М., Діброва А. Д. Аграрна політика: навчальний посібник. Київ. 2022. 316 с.
51. Кваша С.М., Григор'єв С.О. Сутність та особливості аграрного ринку. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. 2016. Т.21. Вип.8(50). С.56–59.
52. Коваленко Ю. С. Наукові засади та основні тенденції формування аграрного ринку в Україні. Формування та розвиток аграрного ринку: зб. наук. праць. Київ. ННЦ «Інститут аграрної економіки». 2004. С. 47 – 66.
53. Лабенко О. М., Біляк Ю. В., Олійник Л. А. Стимулювання інвестиційної діяльності як складова державного регулювання рибного господарства України. Інвестиції: практика та досвід. №18. 2023. С. 79–82.
54. Лагуткіна Л. Ю., Органічна аквакультура як перспективний напрям розвитку рибогосподарської діяльності. 2018. Т. 53. № 2. С. 326–336.
55. Лузан Ю. Я. Україна та Світова організація торгівлі. Економіка АПК. 2002. № 4. С. 4–9.
56. Мазур Ю. П. Ефективність функціонування та перспективи розвитку підприємств рибного господарства: монографія. Умань, 2007. 237 с.
57. Майовець Є.Й. Теорія аграрних відносин: навчальний посібник. Київ. Центр навчальної літератури, 2005. 276 с.
58. Майстро С. В. Екологічні засади державного регулювання розвитку аграрного сектору. Аграрна політика та аграрна економіка: теоретико-прикладні аспекти: монографія. Харків.2013. С.126–147.
59. Макконелл Кэмпбел Р., Брю Стенлі Л. Економікс: принципи, проблеми, політика. Київ. 1993. 779 с.
60. Мамчур В. А. Інституціональний капітал як конструкт розвитку аграрного ринку. Економіка АПК. 2016. № 5. С. 93–105.

61. Маргасова В. Г., Вдовенко Н. М., Коваль В. В. Державне регулювання розвитку ринку риби та органічної продукції аквакультури в Україні й світі. Український журнал прикладної економіки та техніки. № 3. 2023. С. 366–371.
62. Марусенко Р.І. Виробництво органічної сільськогосподарської продукції та екологізація виробництва: співвідношення. Правові засади ведення органічного землеробства. Харків. 2017. С. 161–164.
63. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.3. Київ. Видавничий центр «Академія». 2002. 954 с.
64. Мочерний С.В. Економічна теорія: посібник. Київ. 2005. 428 с.
65. Носік В.В. Право на органічне землеробство у контексті здійснення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні. Правові засади ведення органічного землеробства: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 29–30 вересня 2017 р. Харків. 2017. С. 177–181.
66. Осташко Т.О. Ринкова трансформація аграрного сектора. К.: Фенікс. 2004. 280 с.
67. Перегуда Ю. А. Оцінка конкурентоспроможності господарств при виробництві продукції равликових та рибних ферм через призму показників імпорту та експорту. Український журнал прикладної економіки та техніки. № 3. 2023. С. 125–130.
68. Про аквакультуру. Закон України від 18.09.2012 № 5293-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5293-17#Text>
69. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини Закон України від 03.09.2013 № 425-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/425-18#Text> (21)
70. Про затвердження вимог до матеріально-технічної бази та інших об'єктів інфраструктури, необхідних для виконання функцій із сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції. Наказ Мінекономіки від 31.12.2020 № 2833. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0081-21#Text>

71. Про затвердження державного логотипа для органічної продукції
Наказ Мінагрополітики від 22.02.2019 № 67. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0261-19#Text>
72. Про затвердження Змін до Порядку підтвердження спеціальних знань інспектора з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції у сфері органічного виробництва. Наказ Мінекономіки від 12.04.2021 № 742. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0566-21#Text>
73. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження органом сертифікації господарської діяльності у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції і визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.09.2021 № 1005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1005-2021-%D0%BF#Text>
74. Про затвердження Переліку речовин, що дозволяється використовувати у процесі органічного виробництва та які дозволені до використання у гранично допустимих кількостях. Наказ Мінекономіки від 09.06.2020 № 1073 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0763-20#Text>
75. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.02.2020 № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2020-%D0%BF>
76. Про затвердження Порядку ведення Переліку органів іноземної сертифікації. Наказ Мінекономіки від 26.05.2020 № 985. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0506-20#Text>
77. Про затвердження Порядку підтвердження спеціальних знань інспектора з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції у сфері органічного виробництва. Наказ Мінагрополітики від 02.06.2022 № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-22#Text>

78. Про затвердження Порядку розгляду апеляцій на рішення органів сертифікації. Наказ Мінекономіки від 17.06.2020 № 1141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0805-20#Text>
79. Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.10.2019 № 1032. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1032-2020-%D0%BF#Text>
80. Про затвердження Програми розвитку інфраструктури ринку риби, інших водних живих ресурсів та харчової продукції, що з них виробляється на 2005-2010 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2004 № 1755. Офіційний вісник України. 2004. № 52. Т. 1. С. 311. (13)
81. Про затвердження уніфікованої форми акту, складеного за результатами проведення планового заходу державного контролю щодо дотримання органом сертифікації вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Наказ Мінагрополітики від 16.02.2023 № 196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0525-23#Text>
82. Про затвердження форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду стосовно додержання операторами вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Наказ Мінагрополітики від 17.01.2023 № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0365-23#Text>
83. Про затвердження форми заявки на внесення до Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції. Наказ Мінекономіки від 30.01.2020 № 109. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-20#Text>
84. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Закон України від 26.10.2023 №2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>

85. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів. Закон України від 08.07.2011 № 3677-VI.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-17#Text>
86. Реферативний огляд європейського права: інформаційно–аналітичний дайджест. Інститут законодавства Верховної Ради України. Вип. 4. Київ. 2020. 41 с.
87. Саблук П. Т. Основи організації сільськогосподарського ринку. Київ. 1997. 139 с.
88. Саблук П. Т. Формування та розвиток підприємств агропромислового виробництва: посіб. у питаннях та відповідях. К.: ІАЕ УААН, 1999. 362 с.
89. Саблука П. Т. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції: практ. посіб. К.: ІАЕ. 2000. 556 с. . (п1.1,188
90. Самуельсон П., Нордгауз В. Макроекономіка: пер. з англ. Київ. 1995. 574 с.
91. Семчик В. І. Навчаючись, навчаю. Вибрані праці. 2012. 596 с.
92. Сухий П. О. Структура, функції та основні чинники формування агропродовольчого ринку. Науковий вісник Чернівецького університету. 2013. Вип. 655: Географія. 144 с.
93. Ткачук В. А., Лабенко О. М., Олійник Л. А., Біляк Ю. В. Теоретико-прикладні та регуляторні аспекти становлення ринку органічної продукції аквакультури в Україні. Агросвіт. №19. 2023. С. 9–15.
94. Ткачук В. А., Негода Ю. В., Державне регулювання розвитку рибного господарства в умовах надзвичайних та продовольчих викликів: пріоритети та фінансово-економічні методи. Агросвіт. № 18. 2023. С. 19–26.
95. Ткачук В. А., Лабенко О. М., Біляк Ю. В. Теоретико-прикладні та регуляторні аспекти становлення ринку органічної продукції аквакультури в Україні. Агросвіт. №19. 2023. С. 9–15.
96. Трегобчук В. М. Основні передумови формування конкурентоспроможного агропродовольчого ринку в Україні. Формування та розвиток аграрного ринку: зб. наук. праць. Київ. 2004. С. 156–162.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОДУКЦІЇ АКВАКУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

2.1. Національні тенденції виробництва основних видів продукції аквакультури

Протягом останніх кількох років продукція українських агровиробників успішно утверджує свої лідируючі позиції на зовнішніх ринках. Зокрема, особливо високі досягнення відзначаються у секторі органічної продукції, що дозволяє отримувати значний прибуток в іноземній валюті.

З урахуванням стабільного попиту на неї та зростання свідомості споживачів щодо важливості екологічно чистої та якісної продукції, ринок Європейського Союзу стає особливо привабливим для українських аграрних виробників. ЄС, як найбільший за обсягом та найближчий до України ринок, пропонує широкі можливості для експорту органічних продуктів. Не лише його великі масштаби, а й висока купівельна спроможність споживача забезпечують стабільне зростання збуту та рентабельності українських органічних виробників на цьому ринку. Аграрний сектор відіграє надзвичайно важливу роль у вітчизняній економіці, створюючи майже 14 % валовий внутрішній продукт та забезпечуючи робочі місця для однієї п'ятої частини зайнятого населення. На 2021 рік експерти прогнозують ріст сільського господарства на 5 % [60; 17].

Вирощування риби в аквакультурі вирізняється основною перевагою – високим рівнем рентабельності на незначній площі. Це дозволяє підприємствам отримувати прибуток при мінімальних витратах на сировинні матеріали та інші ресурси порівняно з іншими галузями агропромислового комплексу. Проте межі виробничого циклу визнаються певним обмеженням для аквакультури, адже він може бути досить тривалим, залежно від виду риби. Тривалий цикл вирощування означає, що підприємствам потрібно мати довгострокове фінансування та вміти керувати виробництвом і запасами. Також потрібно

враховувати фактори, такі як зміни у попиті та умови управління водними середовищами, що здатні вплинути на результати аквакультурного виробництва. Однак, незважаючи на ці виклики, аквакультура залишається важливою галуззю для забезпечення продовольчої безпеки та розвитку рибного господарства. У зв'язку зі значним зменшенням запасів риби у світовому океані та обсягів її вилову, все більше уваги приділяється розвитку різних форм аквакультури. Експерти передбачають, що найближчим часом валові показники світового рибальства значною мірою залежатимуть від тенденцій, що формуються розвитком товарної аквакультури.

Різкі коливання у виробництві морської риби і зростання заборон на вилов деяких видів спричиняють складну ситуацію в рибній промисловості. Зважаючи на це, товарна аквакультура стає дедалі привабливішою альтернативою для забезпечення світових потреб у рибних продуктах. Розвиток аквакультури надає можливості організувати стабільне постачання рибних ресурсів, зменшити залежність від вилову в природному середовищі та сприяти охороні довкілля. Поширення пандемії COVID-19 справило серйозний вплив на світову економіку і сектор виробництва й розподілу продовольства, у тому числі на рибальство та аквакультуру, зокрема органічну продукцію аквакультури.

Згідно з даними ФАО, 2020 року зазначено, що стан аквакультури буде залежати від багатьох факторів, для вирішення яких потрібно спільно об'єднатися на глобальному, регіональному та місцевому рівнях. Зростання населення, підвищення доходів та зміни у споживчих звичках дійсно призводять до збільшення попиту на продовольство, включаючи рибну продукцію [11].

Україна, як важлива складова світової економіки, повинна активно розвивати власні галузі національної економіки, зважаючи на виклики і переваги, пов'язані з глобальними тенденціями у виробництві нових видів продукції. Забезпечення гармонізації регіональних і національних систем технічного регулювання з міжнародними стандартами стає важливим кроком для конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Однак успішний розвиток галузей економіки України також пов'язаний із зміною поглядів та звичаїв світової спільноти. Вимоги до якості продукції, екологічні стандарти, соціальна відповідальність стають все більш пріоритетними у світі, що у свою чергу впливає на споживчу поведінку та вимоги ринків. Тому необхідно адаптуватися до цих змін, пропонуючи екологічно чисті, інноваційні та соціально відповідальні рішення.

Зовнішні політичні події та геополітичні зміни також виявляють вплив на світову економіку, через що Україна повинна підлаштовуватися під такі зміни. Розвиток нових стратегій економічного співробітництва, пошук нових ринків і партнерів постають важливими завданнями для забезпечення стабільності та зростання економіки країни. За оцінками вітчизняних експертів обсяг виробництва рибного господарства й аквакультури досягає 100 тис. тонн. Тобто, звідси, Україна володіє значним природним потенціалом для його розвитку [42].

Проаналізувавши діяльність вітчизняної аквакультури за останні кілька років можна стверджувати, що зараз відбувається спад обсягів виробництва товарної риби внаслідок зниження фінансових можливостей населення та ситуації, в якій перебуває галузь нині.

Екстенсивні технології, відсутність інновацій, запровадження у виробництво новітніх технологій, які знижують собівартість продукції, невідповідність витратної та дохідної частин технологічного процесу риборозведення спричиняють зниження обсягів виробництва. Однак навіть за таких умов простежуються позитивні тенденції у напрямі оптимізації виробництва: збільшується частка інтенсивної аквакультури, кількість рибницьких підприємств, які представляють малий та середній бізнес, постійно зростає, хоча кількість великих підприємств не змінюється.

У своїй щорічній резолюції Генеральна Асамблея ООН щодо сталого рибальства проголосила 2022 рік роком дрібного рибальства та аквакультури [1]. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС вже призвела до зменшення технічних бар'єрів у торгівлі між двома сторонами. Це відкриває

нові можливості для українських виробників, у тому числі що діють у галузі аквакультури та рибальства.

Органічний ринок Європейського Союзу регулюється Регламентами Європейської Комісії та знаходиться під жорстким контролем. Регламентами Європейської Комісії передбачені умови ведення господарства, вимоги до годівлі, споруд для утримання водних організмів, що мають відповідати еволюційним, фізіологічним і поведінковим потребам кожного виду з мінімальним впливом на екологію, підтвердженням відповідності згідно із сертифікацією. Для одержання товару відповідного рівня та показників кожен повинен дотримуватися встановлених вимог.

Позитивні наслідки інтеграції українського рибного господарства та аквакультури у міжнародну спільноту можуть стати важливими кроками для успішності галузі та забезпечення її сталого розвитку в Україні. Подальший обмін досвідом, впровадження міжнародних стандартів та залучення інвестицій позитивно вплинуть на розвиток рибного господарства та аквакультури в країні.

За колишнього Радянського Союзу аквакультура в Україні мала значний розвиток, а власне республіка була однією з передових у цій галузі. Всі складові виробничого циклу здійснювалися в середині країни: рибальство і переробка риби, відтворення й збереження популяції риби, розвиток центрів вирощування риби. Через зміни в економічній системі в галузі аквакультури було скасовано всі субсидії, що призвело до різкого спаду обсягів вилову риби та виробництва продукції аквакультури. Імпорт став основним джерелом надходження риби та морепродуктів на ринок України.

Згідно з даними Державного агентства рибного господарства України, з 2015 року вилов у внутрішніх водоймах риби у загальних обсягах збільшився на 6 % (до 39,6 тис. тонн). Запровадження міжнародних стандартів, залучення інвестицій та створення відповідних умов для розвитку можуть сприяти відновленню і росту рибного господарства та аквакультури в Україні. При цьому необхідно покладатися на стале рибальство та органічну аквакультуру, що здатне забезпечити значно стійкіший та екологічно безпечніший розвиток галузі.

Розвиток аквакультури в Україні за обсягом та вартістю виробленої продукції протягом останніх десяти років змінився у незначних параметрах (спад 2,58 % порівняно із 60 % зменшення вилову). Тобто, як виявилося, виробництво продукції аквакультури може бути менш уразливим до економічних, політичних та інших факторів порівняно з відомими галузями сільського господарства і продовольства.

В Україні з 2018 року спостерігається незначний ріст споживання риби (432,0 тис. тонн). Згідно з дослідженнями ринку, станом на сьогодні у країні за рік вирощується понад 150 тис. тонн риби. Ці показники відрізняються від даних Держстату (35224 тонни добутих водних біоресурсів) внаслідок тінізації в галузі [52]. За даними Держстату, в 2022 році споживання риби населенням становило 1,4 кг за місяць [29]. Аналіз добування водних біоресурсів відображає незначне зменшення показників (рис. 2.1; 2.2).

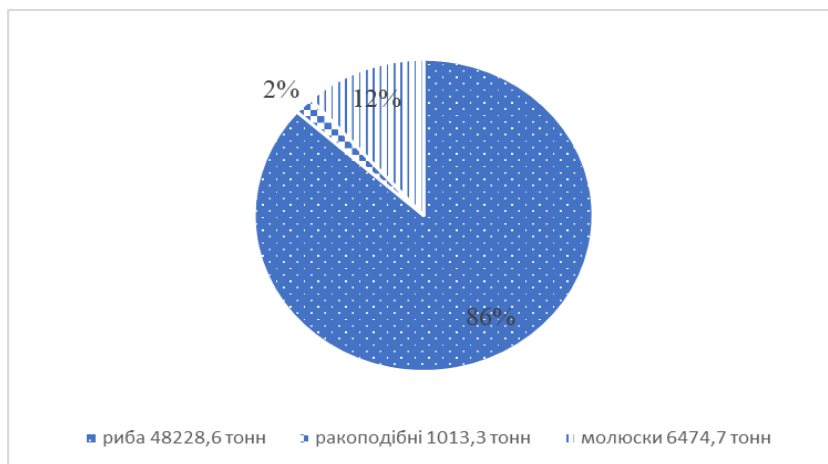

Рис. 2.1. Добування водних біоресурсів за видами, 2022 рік [34]

Однак, враховуючи зміни в чисельності населення України, особливо за активної еміграції й трудової міграції, потрібно зіставити ці зміни зі споживанням індикативних продуктів для виявлення їхньої динаміки.

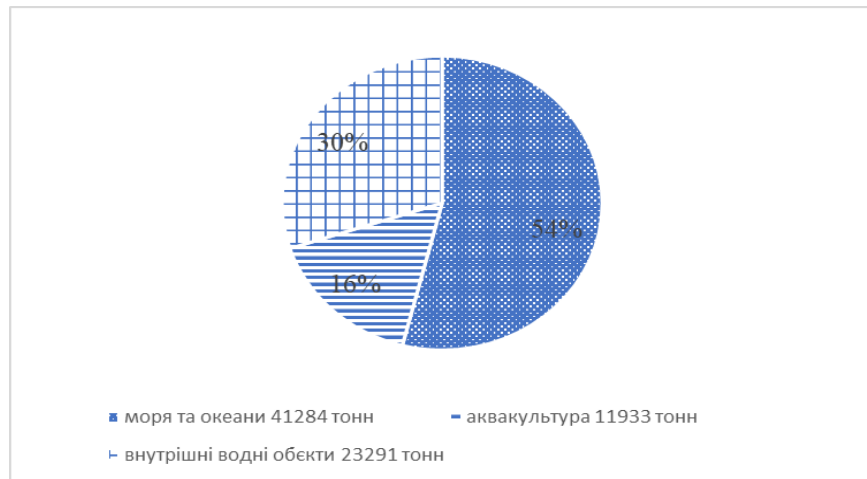

Рис. 2.2. Добування водних біоресурсів у загальному, 2022 рік [34]

Як уже зазначалося, Україна володіє великим потенціалом для розвитку рибного господарства та рибопереробної галузі, особливо у контексті Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та зони вільної торгівлі. Можливість імпорту риби і морепродуктів з Норвегії без митних обмежень та їх подальшої переробки в Україні для експорту до ЄС виступає потужною конкурентною перевагою. Для реалізації цього потенціалу важливо забезпечити високу якість та безпеку рибних продуктів, вдосконалити технології переробки, визначити ринки збуту та споживчі тенденції в Європейському Союзі. Також має значення екологічність і сталість виробництва, оскільки ці питання стають все пріоритетнішими серед споживачів у Європейському Союзі.

Україна може розвивати згаданий сектор, співпрацюючи з міжнародними партнерами й інвесторами, вдосконалюючи інфраструктуру і виробничі процеси та просуваючи власну рибну продукцію на європейські ринки.

Такий механізм діагональної кумуляції і можливість співпраці з Норвегією та іншими країнами-учасницями Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила (Пан-Євро-Мед) відкриває значний потенціал для розвитку українського рибного господарства та рибопереробної галузі. Ця можливість дозволяє не лише імпортувати сировину, а й переробляти її на власній території з подальшим експортом до європейських ринків без митних обмежень.

Здійснення такого проєкту сприятиме зростанню обсягів переробки рибної продукції в Україні, створенню нових робочих місць у рибопереробній галузі, а також підвищенню обсягів експорту до Європейського Союзу та інших ринків. Важливо при цьому забезпечити високу якість і безпеку продукції, що виготовляється, та дотримуватися екологічних і сталих стандартів виробництва.

Відповідно до звітності №1А-риба (річна), обсяги виробництва 2022 року продовжують багаторічний тренд стагнації та поступового зменшення обсягів виробництва товарної риби аквакультурного походження. Варто зауважити, що на аквакультуру виявляють вплив різні фактори.

Серед таких кліматичні зміни, що зумовлюють зростання температури води і повітря, зменшення обсягів поверхневих вод, збільшення кількості аномальних погодних явищ та їх посилення, ускладнення доступу до води як витратного ресурсу (посилення конкуренції з іншими видами економічної діяльності), зміни екосистем водних об'єктів.

У 2022 році загальний обсяг продукції аквакультури підприємств, що звітували, знаходився на рівні 14630,2 тонн (у попередньому 2021 році цей показник становив 16881,8 тонн) у тому числі, тонн: ставки – 13 467,3; садки – 226,8; басейни – 231,4; акваріуми – 53,4; інших водні об'єкти – 651,2.

Відзначається стаке зменшення обсягів виробництва у ставках. У садках обсяг зріс у 9 разів, тоді як в акваріумах впав від 715 тонн до 53,4 (на 92,3 %).

Однозначні узагальнюючі висновки робити некоректно у зв'язку з неповною звітністю суб'єктів господарювання, а також, напевно, з комплексним впливом війни на виробничу діяльність.

Загальні обсяги виробництва товарної риби порівняно з минулим роком зменшилися на 2 252 тонн, де основна частина цього зменшення припадає на ставкове рибництво. Разом із тим, виробництво товарної риби важливе не лише для виробників, а й для споживачів.

Традиційними об'єктами української аквакультури незмінно залишаються коропові види риб: звичайний короп і далеосхідні коропові (рослиноїдні) – білий та строкатий товстолобики, їхні гібриди, білий амур. Крім коропових,

українські товаровиробники вирощують райдужну форель, європейського сома, щуку, судака, лина, кларієвого сома, стерлядь, осетрів, бестера, веслоноса. Асортимент продукції аквакультури залишається майже незмінним протягом багатьох років. Короп і далекосхідні рослиноїдні риби перевершують 81,57 % від загального обсягу вирощеної продукції аквакультури.

Виробництво інших видів риби (щука, судак звичайний, форель, інші лососеві, осетрові, сомові види риби, веслоніс) сумарно не перевищувало 14,2 % відповідно до звітності. Порівняно з попереднім роком у 2022 році звичайного коропа виростили на 28,3 тони (0,38 %) більше, натомість обсяги виробництва рослиноїдних видів зменшилися на 25,6 % порівняно з 2021 роком. Виробництво сомових видів зменшилося на 39,4 %, осетрових – на 39,2 %, при цьому виробництво лососевих видів зросло на 20,2 %. Також зросло вирощування інших видів риби – на 34,8 % (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Обсяги виробництва (за видами риби), тонн

Рік	Сазан/ короп	Рослиноїдні	Сомові	Осетрові	Лососеві	Інші (у т.ч. органічна аквакультура)	Разом
2016	9865	9154,4	107,5	116,4	330,3	1851	21424,7
2017	9624	7750,4	146,2	137,9	344,2	2165,4	20168,2
2018	9584,8	7990,4	133,7	111,5	261,4	2111,2	20193
2019	8516,4	7665,8	224,3	97,1	225,9	1874,3	18604
2020	8014,2	7704,2	274,8	79,1	230,9	2264,4	18568
2021	7410,5	6039,5	283,7	77,1	312,1	2758,7	16882
2022	7438,8	4995,7	171,8	47	391,1	2085,7	14630,2

Джерело: складено на основі [43].

Важливою складовою для успішної аквакультури вирізняються якісні, ефективні та безпечні рибні корми. Неякісні корми, з низьким ступенем перетравлюваності та засвоюваності поживних речовин, крім погіршення показників зростання призводять до забруднення водойм великою кількістю незасвоєного корму, забруднення води та гальмуванню процесу росту, а також сприяють створенню умов, прийнятних для надмірного розвитку бактеріальної флори з відповідними наслідками для добробуту господарства у цілому. Аналіз

структури собівартості вирощеної риби в країнах ЄС дозволяє стверджувати, що вартість кормів – одна з найбільших статей витрат.

Як засвідчують дані з форми 1 А-риба (річна), кількість кормів, яку вітчизняні рибоводи використовують для відгодівлі риби, тривалий час знаходилася практично на одному рівні протягом ряду років. Зменшення кормів у коропівництві можна пояснити поступовим переходом годівлі від зерноsumішей до більш якісних комбікормів. За категорією об'єктів аквакультури для рослинорідних відбулося незначне збільшення, а також сомівництво, де об'єм кормів для відгодівлі за останні роки зменшився у 3 рази (табл. 2.2). Заслужовує на увагу значне зростання обсягу кормів для вирощування осетрових; цей напрям також можна віднести до таких, що активно розвивався, значною мірою за рахунок виробництва кав'яру.

Таблиця 2.2

Витрати кормів на вирощування 1 кг риби

Рік	У тому числі (тонн вирощено/тонн корму)					
	сазан/короп	рослинорідні	сомові	осетрові	лососеві	інші
2016	3,6	0,3	2,6	1,8	1,4	0,8
2017	4,1	0,5	1,3	2,9	1,3	0,7
2018	4,0	0,5	1,3	2,3	2,3	0,7
2019	3,4	0,4	4,3	4,2	2,3	0,7
2020	3,6	0,4	1,4	2,8	1,6	0,4
2021	3,1	0,5	1,0	3,5	1,7	0,6
2022	2,6	0,6	1,0	5,7	1,1	0,4

Джерело: складено на основі [43].

Стосовно витрат кормів на вирощування одного кілограма продукції, то у коропа такі витрати (які умовно можна вважати кормовим коефіцієнтом) трималися протягом шести років на рівні, в середньому, до 3,6 кг корму на 1 кг вирощеної риби. Проте протягом 2022 року вони скоротилися до 2,6 кг на 1 кг продукції. Витрати кормів на вирощування рослинорідних видів риб знаходилися на рівні, близькому 0,5 кг корму на 1 кг продукції. Витрати кормів для вирощування сомових риб становили у 2016 році 2,6 кг на 1 кг продукції, у 2017-му і 2018 роках – по 1,3 кг корму на 1 кг продукції.

У 2019 році показники зросли до 4,3 кг на 1 кг продукції, проте з 2020-2022 рр. скоротилися до рівня, близького до 1,0 кг на 1 кг продукції.

За останні чотири роки витрати кормів для осетрових значно коливалися, а саме: в 2019 році зросли до 4,2 кг на 1 кг продукції, у 2020 році скоротилися до 2,8 кг на 1 кг продукції, потім значне зростання відбулося в 2022 році до показника 5,7 кг на 1 кг продукції. Витрати кормів для вирощування лососевих (ймовірно, передусім райдужної форелі) змінюються стрибкоподібно. Так, у 2016-й, 2017-й та 2021-й роки витрати знаходилися на прийнятному рівні, за європейськими вимогами, тобто 1,3-1,7 кг. Проте у 2018-му і 2019-му роках перевищували позначку 2 кг на 1 кг продукції, що дає підстави сумніватися у коректності отриманих даних.

За аналізом узагальнених даних форми 1 А-риба, швидше за все у форелівництві України (лососеві) використовувалися технологічно застарілі корми, тоді як у всьому світі витрати кормів для вирощування лососевих значно нижчі (щонайменше у 2 рази). З іншого боку, це свідчення низького ступеня достовірності інформації, що надається у межах заходів із заповнення форми 1 А-риба. Як встановлено, за останні роки спостерігається тенденція до незначного зменшення частки традиційних об'єктів аквакультури, однак виробництво корошових видів залишається найстабільнішим.

Відомо, що на ринку пропозиція товару формує попит на цю продукцію. Також зменшення реалізації продукції вітчизняної аквакультури залежить від ефективного маркетингу (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Обсяги реалізації товарної риби, тонн

Рік	Сазан/короп	Рослиноїдні	Сомові	Осетрові	Лососеві	Інші (у т.ч. органічна аквакультура)	Разом
2016	6625,5	6606,2	81,2	49,6	264,6	887,5	14514,6
2017	7016,3	5264,3	72,7	76,1	317	1695,4	14441,7
2018	7049,8	5065,1	107,3	81	226,5	1555,4	14085,2
2019	5305	4211	184,4	50,5	199	1055	11005
2020	4974,2	4495	208,3	29,5	168,7	1656	11531,6
2021	4531,2	3660	222,7	28,7	253,4	1972	10668,3
2022	3691,3	2131,4	116,4	31,9	271,8	728,2	6971,4

Джерело: складено на основі [43].

Дані про реалізацію продукції аквакультури дають можливість встановити мотиви зменшення обсягів виробництва продукції аквакультури останніми роками. В основному українські виробники продукції аквакультури нехтують вивченням уподобань споживачів, мало використовують рекламні ресурси, реалізація товарної риби відбувається в живому, необробленому, непідготовленому вигляді. При цьому більшість заходів із популяризації рибопродуктів у цілому та місцевих видів, зокрема у ЄС, відбувається за суттєвої допомоги різних державних фондів.

Так, стосовно коропівництва європейські аналітики дійшли висновку, що самотужки дрібні господарства не здатні працювати в інформаційному просторі ефективно за власні кошти. Процеси, пов'язані з реалізацією товарної риби потребують досконалого вивчення, оскільки за напрямками (асортиментом) споживання рибопродукції Україна досить чітко (хоча й з певним запізненням) слідує за тенденціями ринку ЄС. До прикладу, зараз переважно найбільшими споживачами рибопродукції є населення великих міст та мегаполісів України, все частіше спостерігається небажання споживачів купувати необроблену рибу, яка вимагає чималих зусиль у доведенні її до рівня готової страви (рис. 2.3).

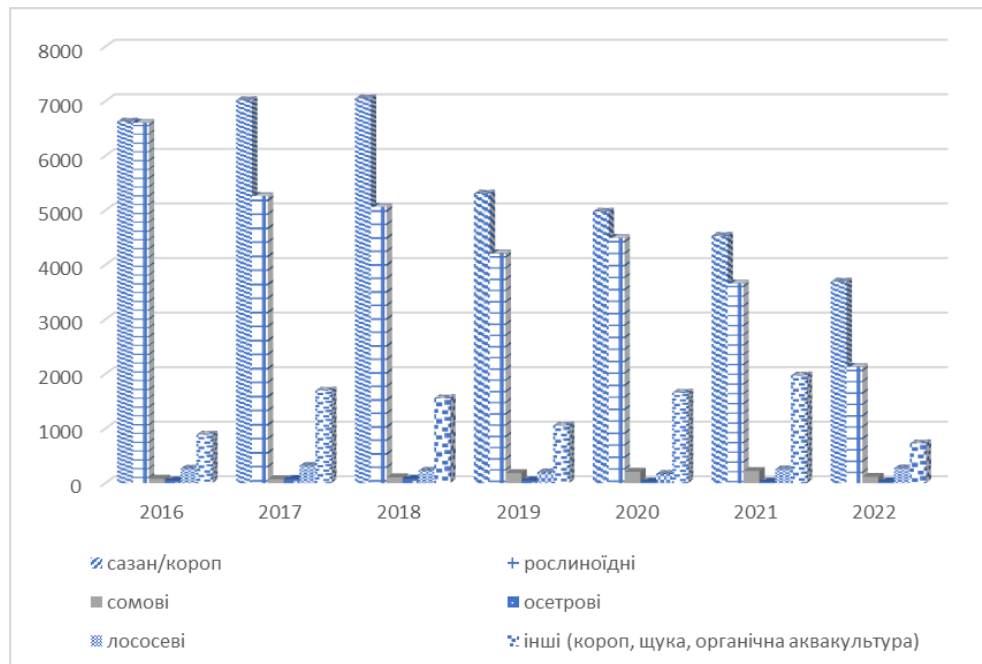

Рис. 2.3. Динаміка реалізації товарної риби, тонн

Джерело: побудовано автором на основі [43].

Наразі, порівняно з 2021 роком, відзначається загальне зменшення обсягів реалізації продукції вітчизняної аквакультури за даними суб'єктів господарювання, що надали звітність за формою 1 А-риба (річна). Виключенням стали осетрові та лососеві риби. За звітними показниками динаміка реалізації вітчизняної продукції аквакультури наступна: зростання: осетрові (11,1 %), лососеві (6,7 %); зменшення: звичайний короп (- 18,5 %), рослиноїдні (- 41 %), сомові (- 47,7 %), інші види (- 63 %).

Органічна аквакультура відносно нова сфера органічного виробництва порівняно з органічним сільським господарством, де існує тривалий досвід на рівні ферм. Зважаючи на це серед іншого для органічної аквакультури нині необхідно зосередити зусилля на вирощуванні молодняку, що походить з органічних виробничих підрозділів. Адже органічні аквакультурні види для розведення або подальшого вирощування не завжди доступні в достатній кількості та якості для задоволення потреб операторів, орієнтованих на продукцію аквакультури. За певних умов повинна бути можливість перевозити дикі виловлені або неорганічні види аквакультури до підрозділу органічного виробництва (табл. 2.4).

Серед вимог до експорту/імпорту органічної продукції аквакультури розрізняють наступні: співпраця з постачальниками органічної сертифікованої продукції; наявність прозорої налагодженої системи простежуваності продукції; вивезення органічної продукції з країни (експорт) і ввезення її в ту чи іншу країну (імпорт) повинно супроводжуватися копією сертифіката, що підтверджує відповідність обігу такої органічної продукції вимогам стандарту, за яким продукція маркується як органічна.

Оператор, який відповідає за одержану органічну продукцію аквакультури, повинен: зберігати органічну продукцію відокремлено у просторі або часі від неорганічної продукції; вживати необхідних заходів для забезпечення ідентифікації партій продукції та запобігати змішуванню або підміні неорганічною продукцією; виконувати операції з очищення виробничих приміщень і ємностей для зберігання органічної продукції.

Вимоги до виробництва органічної продукції аквакультури

Підприємства розміщують у місцях, не забруднених продуктами або речовинами, не дозволеними до використання в органічному виробництві, або забруднювачами, які поставили б під загрозу органічну якість продуктів
Постійне підтримання здоров'я водного середовища та якості навколишніх водних і наземних екосистем
Органічна аквакультура ґрунтується на вирощуванні молодняку, який походить з органічного маточного стада та з органічних виробничих підрозділів. Використовуються переважно природні методи репродукції
Для годівлі використовують корми, що відповідають харчовим потребам різних видів на різних стадіях їхнього розвитку. Рослинна фракція кормів є органічною, тоді як кормова фракція, отримана з водних видів, походить з органічної аквакультури або з рибальства, сертифікованого як стале
Профілактика хвороб повинна ґрунтуватися на утриманні видів в оптимальних умовах завдяки вибору відповідного місця, оптимальної конструкції споруд, а також завдяки належному господарюванню та управлінню, у тому числі через регулярне очищення та дезінфекцію споруд і обладнання, застосування високоякісних кормів, відповідної щільності розміщення, вибору відповідних видів
Ультрафіолетове світло й озон дозволено використовувати тільки в інкубаторах та розплідниках. Штучне підігрівання або охолодження води дозволене тільки в інкубаторах та розплідниках
Для прісноводних риб тип дна має бути максимально наближеним до природних умов
Мінімізація використання невідновлюваних ресурсів і зовнішніх вхідних продуктів
Враховується здатність об'єктів аквакультури пристосовуватися до перебування у повністю або частково контрольованих умовах
Аквакультурні комплекси з системою рециркуляції замкненого циклу заборонені, за винятком інкубаторів і розплідників або споруд для виробництва видів, які використовують як органічний корм
Забороняється штучна гібридизація, клонування і виробництво одностатевих різновидів, синтез поліплоїдних форм
Під час здійснення органічного виробництва продукції аквакультури заборонено використання гормонів або подібних речовин
Забороняється використовувати активатори росту і синтетичні амінокислоти

Джерело: [34].

Нині в Україні працює сертифікований переробник органічної аквакультури – ТОВ «Укрхарчопромкомплекс». Зокрема, на це підприємство «Coast Seafood AS» експортує сертифіковані морепродукти (лосось, скумбрія, тріска, пікша, форель, минтай, оселедець), щоб гарантувати якісну та здорову продукцію. Тому важливо забезпечити надійну продовольчу безпеку, відстеження, добробут риби та стале виробництво. Так, «Coast Seafood AS» має сертифікат MSC для пелагічної та білої риби, органічний лосось сертифікований відповідно до стандартів ЄС щодо органічних продуктів через

сертифікати Debio та KRAV. Сертифікація за стандартами Global Gap і ASC забезпечує стійкість, благополуччя та здоров'я об'єктів аквакультури, мінімізує вплив на навколишнє середовище, а також забезпечує соціальне благополуччя та відповідальність у цій сфері.

До прикладу, органічний охолоджений лосось масою 16653,80 кг, виробник «Coast Seafood AS», Норвегія, надійшов в Україну на митний термінал «Калинівка» 14.12.2022 року, митна декларація 23447 від 08.12.2022, сертифікат походження сировини, санітарний ветеринарний сертифікат на рибу. На митному терміналі відбувається контроль і реєстрація згаданої сировини, на основі чого видається загальний ветеринарний сертифікат на ввезення, ПН044/B125.8/4/451н від 14.12.2022 року.

Надалі рибна сировина потрапляє на підприємство, проходить ветеринарно-санітарний контроль офіційним лікарем ветеринарної медицини та інженерами з якості підприємства, реєструється і присвоюється партія сировини – ORG0609/ ORG0609/1-2.

Органічний лосось далі передається на виробництво, переробляється та присвоюється партія готового продукту, в цьому випадку ORG0131, ORG0131/1, етикетується та готується до відвантаження.

В день відвантаження декларант на митний термінал подає скановані копії вхідних документів на сировину та заявку на отримання органічного сертифіката і подальшу реєстрацію органічної продукції аквакультури в TRACES системі та отримання сертифіката EUR-1. Продукція завантажується під контролем офіційного лікаря, із дотриманням температурного режиму, пломбується.

Оформлюються представниками підприємства Invoice, CMR, CVED, PL (пакувальний лист). Офіційний лікар ветеринарної медицини видає ветеринарне свідоцтво та офіційний сертифікат здоров'я, де вказуються партії органічної продукції. Автомобіль прямує на митний термінал і далі на експорт (табл. 2.5), (рис. 2.4.).

Експорт органічної продукції аквакультури за видами

Рік	Вид експортованої продукції	Код УКТЗЕД	Кількість експортованої продукції, тонн	Країна експорту
2021	Порції філе органічного лосося с/м	0304	51,5	Німеччина
2022	Порції філе органічного лосося с/м	0304	125,68	Німеччина
2022	Порції філе органічного сібаса с/м	0304	2,85	Німеччина
2022	Порції філе органічного дорадо с/м	0304	2,57	Німеччина
2023 (6 місяців)	Порції філе органічної форелі с/м	0304	36,93	Німеччина
2023 (6 місяців)	Порції філе органічного сібаса с/м	0304	7,34	Німеччина

Джерело: складено автором на основі Додатку Д

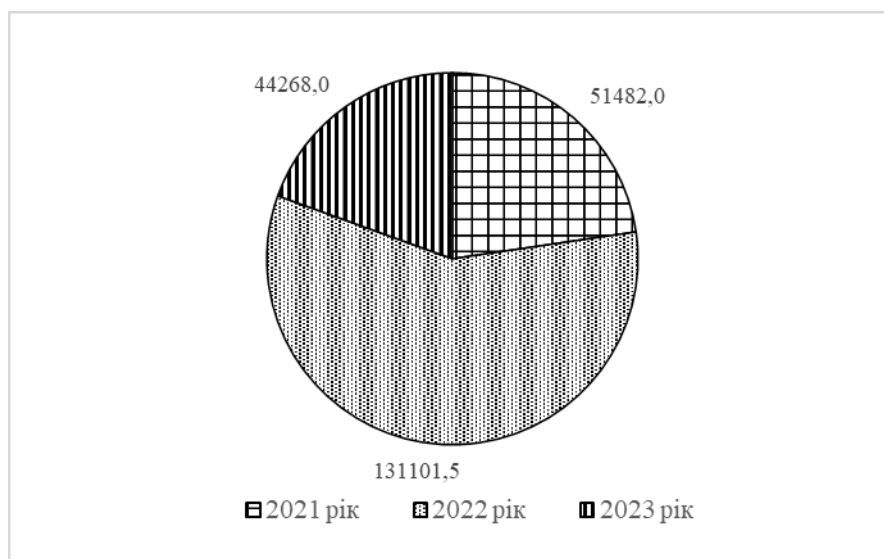

Рис. 2.4 Експорт органічної продукції аквакультури Україною із 2021-го по 2023 рік (код товарних позицій 0304, згідно УКТ ЗЕД)

Джерело: складено автором на основі Додатку Д

Сучасні технології та можливості вирощування більш цінних та високовартісних видів риб та інших морепродуктів відкривають нові перспективи для української аквакультури.

Зміна фокусу від екстенсивного вирощування до інтенсивного та преміум-продукції, а також розвиток органічної аквакультури стають важливими чинниками для підвищення конкурентоспроможності та привабливості галузі для інвесторів.

Разом із тим Україна для залучення інвестицій та досягнення успіху у цій галузі повинна створити сприятливі умови для роботи інвесторів. Тут варто виділити створення сучасного законодавства та регуляторних норм, які б сприяли розвитку аквакультури, а також надання державної підтримки, де забезпечуються фінансові стимули, навчання та консультації для аквакультурних фермерів. Орієнтацію на європейський досвід та підходи слід визнати раціональним кроком для успішного вивчення складових розвитку та надання підтримки галузі в країнах Європейського Союзу. При цьому, необхідно також враховувати унікальні особливості й потенціал України в згаданий галузі та адаптувати підходи до конкретних умов країни.

Забезпечення належних умов для розвитку аквакультури допоможе перетворити цю галузь на більш стійку, ефективну та прибуткову для України, а також сприятиме задоволенню потреб населення на якісну та доступну за ціною рибну продукцію.

Досить цікавим видається підхід до розвитку галузі у Латвії. Вагомим виявився вплив європейський досвіду та програм підтримки, зокрема з фондів Європейського Союзу, що свідчать про важливість інвестицій та підтримки у цій сфері. Заохочення фермерів та аквакультурних підприємств за допомогою фінансових стимулів, компенсацій і дотацій виступає ефективними інструментами для підвищення конкурентоспроможності галузі та стимулювання її росту. Крім того, важливо розвивати і підтримувати наукові дослідження й інновації, оскільки це може призвести до удосконалення технологій вирощування та зменшення негативного впливу на довкілля.

Нині Україна має можливість запозичити деякі з принципів та підходів з європейських програм підтримки аквакультури, а також запровадити власні національні програми та ініціативи для підтримки галузі. Серед таких

зменшення мит на імпорт обладнання та кормів, підтримка ставок аквакультури та інші заходи. Крім того, в Україні вже наявні акваферми, які зараз проходять сертифікацію своєї продукції за європейськими стандартами і в 2024 році стануть повноцінними сертифікованими виробниками та переробниками органічної продукції аквакультури.

До прикладу, акваферма «Тилігул» – найбільша в Європі ферма з вирощування білоногої тихоокеанської креветки, яка зарекомендувала себе якісним виробником на вітчизняному і світовому ринках, тому активно розвивається також і в органічному напрямі виробництва [19].

Акваферма «Аквасіті» – це українська компанія, що спеціалізується на розведенні риби осетрових порід, коропа та рибопосадкового матеріалу. Продукція має міжнародну стандартизацію якості та активно працює на замовників у країнах ЄС. Саме тому компанія вирішила розширити свою діяльність та пройти весь етап сертифікації, щоб надалі забезпечувати споживачів сертифікованою продукцією аквакультури українського виробництва [18].

Баланс попиту і пропозиції на ринку органічної продукції аквакультури слугує ключовим аспектом для забезпечення сталості та успішності цієї галузі.

Баланс попиту і пропозиції органічної продукції аквакультури – це аналіз взаємодії між кількістю продукції, яка доступна на ринку (пропозицією), та кількістю, яку споживачі готові придбати (попитом).

Результати такого балансу надають інформацію про стан ринку та можуть допомогти: визначити цінову динаміку, що дозволяє встановити адекватні ціни на органічну продукцію аквакультури, уникати перепродажу або зниження цін із надлишком пропозиції; плануванню виробництва, згідно з результатами балансу виробники адаптують обсяги виробництва відповідно до попиту, що дає можливість уникнути накопичення непроданої продукції або дефіциту на ринку; створенню стратегії розвитку, враховуючи ринкові умови та потреби споживачів; забезпеченню стабільності, адже рівновага попиту і пропозиції сприяє стабільності ринку та довгостроковому розвитку галузі.

Усі ці переваги допомагають підтримувати успішну і стабільну діяльність у галузі органічної продукції аквакультури та забезпечують баланс між виробництвом і споживанням цих продуктів.

При складанні як фактичних, так і прогнозних балансів, необхідно дотримуватися такої принципової схеми:

Попит = Пропозиції.

Пропозиція = зміна запасів + власне виробництво + імпорт (ввезення).

Попит = внутрішнє споживання + експорт (вивезення).

Внутрішнє споживання складається із фонду споживання та іншого споживання. Фонд споживання – це обсяги споживання продукції населенням на харчові цілі як у переробленому, так і не переробленому вигляді. При розробці прогнозних балансів попиту і пропозиції фонд споживання населенням розраховується множенням прогнозної кількості осіб, що проживатиме в регіоні, на прогнозний рівень споживання продукції на душу населення (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Баланс попиту і пропозиції на ринку органічної продукції аквакультури, тонн

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р. (6 місяців)	Відхилення 2021 р до 2022 р., +,-
Попит на ринку органічної продукції аквакультури	59,7	140,7	50,1	9,6
Усього внутрішній ринок	9,8	13,4	8,4	1,4
Внутрішнє споживання органічної продукції аквакультури	8,2	9,6	5,8	2,4
Виробництво органічної продукції аквакультури	61,3	144,5	52,7	8,6
Товарні запаси	1,6	3,8	2,6	-1,0
Експорт	51,5	131,1	44,3	7,2
Пропозиція органічної продукції аквакультури	61,3	144,5	52,7	8,6
Ємність ринку	11,4	17,2	11,0	0,4

Джерело: складено автором на основі Додатку Д

Ємність ринку бути обмежена різними факторами, такими як попит споживачів, виробничі можливості, конкуренція на ринку, технологічний рівень галузі, доступність ресурсів і т.п. (рис. 2.5)

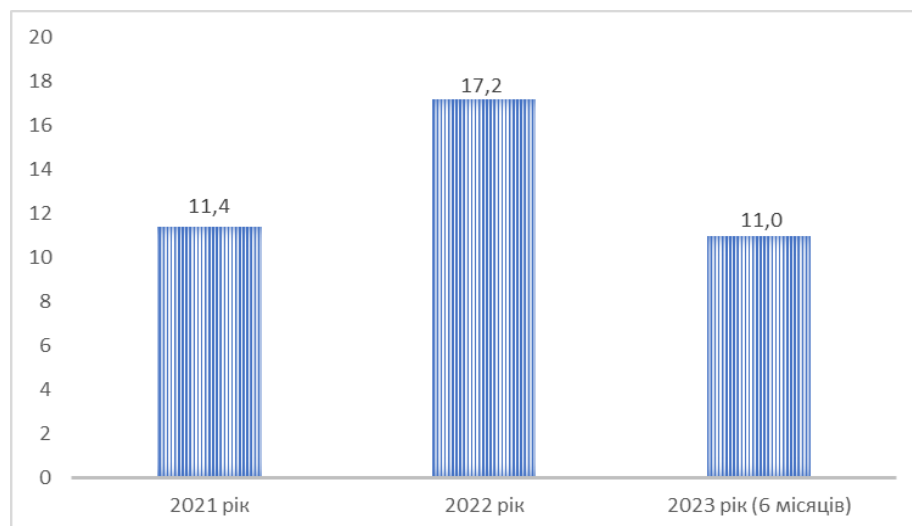

Рис. 2.5. Ємність ринку органічної продукції аквакультури, тонн

Джерело: складено автором на основі Додатку Д

Для оцінки ємності ринку органічної продукції аквакультури важливо аналізувати ринкові динаміки і тенденції, а також враховувати зміни у споживчих вподобаннях, попиті, регулюванні тощо. Ємність ринку може змінюватися з часом і відображати можливості для розвитку галузі або може бути обмежена певними факторами. Розуміння ємності ринку допомагає виробникам і підприємствам у галузі планувати виробництво, розробляти стратегії розвитку та приймати стратегічні рішення для досягнення успіху на ринку органічної продукції аквакультури (рис. 2.6).

Рис.2.6. Динаміка попиту і пропозиції органічної продукції аквакультури, тонн

Джерело: складено автором на основі Додатку Д

Динаміка попиту і пропозиції органічної продукції аквакультури може відрізнятися залежно від багатьох факторів, вона динамічна й змінюється з часом.

Розрізняють фактори, які здатні впливати на динаміку попиту та пропозиції:

1. Фактори, що впливають на попит: споживчі вподобання; здоров'я і безпека, зростаюча свідомість щодо здоров'я та безпеки харчових продуктів може підвищити попит на органічну продукцію; екологічні аспекти, дбайливе ставлення до екології здатні сприяти попиту на органічну аквакультурну продукцію; трендовість, органічна продукція аквакультури може стати вибором у моді, що підвищує їхню популярність.

2. Фактори, що впливають на пропозицію: виробничі обмеження, такі як обмеження на доступ до ресурсів або технічні обмеження; правила і стандарти, які регулюють виробництво органічних продуктів та аквакультури; деякі види органічної продукції аквакультури можуть мати сезонність; розвиток нових технологій; конкуренція.

Динаміка попиту і пропозиції органічної продукції аквакультури може коливатися й змінюватися з роками, тож важливо враховувати ці фактори при розробці стратегій управління бізнесом та ринкової аналітики.

Розуміння, що зовнішній попит переважає і споживання внутрішнього ринку зростає, важливо для стратегічного планування та управління бізнесом у цій галузі. Із надлишком пропозиції, особливо якщо він стабільний або зростає, експорт може виявитися важливим способом забезпечення прибутковості та розвитку галузі. Однак важливо також враховувати динаміку міжнародних ринків і можливі ризики, пов'язані з експортом, такі як тарифи, обмеження на ввезення, коливання валютних курсів і зміни вимог до якості та сертифікації.

Зростання внутрішнього споживання являє собою позитивний показник для розвитку галузі. Важливо надалі аналізувати фактори, що впливають на цей попит, і розробляти стратегії для задоволення потреб внутрішнього ринку. Такий підхід може включати в себе розширення асортименту продукції, підвищення якості та вдосконалення маркетингових заходів.

Загалом управління нерівновагою на ринку потребує володіння належними знаннями та аналізом ринкових умов і тенденцій, щоб ефективно використовувати зовнішній і внутрішній попит для досягнення сталості та успіху в галузі органічної продукції аквакультури. Створення належних умов для розвитку аквакультури допоможе перетворити цю галузь на більш стійку, ефективну та прибуткову для України, а також сприяти забезпеченню населення якісною та доступною рибною продукцією.

На сьогодні у сфері аквакультури відома грантова програма «Підтримка органічного сектору в Україні», ініційована об'єднанням «Органічна ініціатива», що виявляє собою важливим інструментом для розвитку органічного сектору в Україні [47]. Програма була оголошена в квітні 2022 року і реалізується у кілька етапів залежно від наявності фінансування із зазначеними кінцевими термінами для розгляду заявок грантовим комітетом. Згадана програма має на меті надати підтримку українським органічним операторам, які продовжують ведення органічного сільського господарства в умовах складнощів, включаючи втрати земель та інші виклики.

Збереження кількості органічних операторів на територіях, що підконтрольні Україні, сприяння збуту органічної продукції та налагодженню нових ланцюгів постачання в теперішніх умовах, залучення додаткових коштів для підтримки та розвитку органічного сектору України.

У межах проєкту «Комплексне, конкурентоспроможне та економічно раціональне створення ланцюжків доданої вартості у сільському, рибному та лісовому господарствах» продовольча та сільськогосподарська організація ООН ФАО передбачає грантову підтримку для мікро- та малих виробників аквакультури Львівської області [27]. Розмір грантової підтримки становить від \$1 тис. до \$25 тис. (у гривневому еквіваленті), зокрема:

- для фізичних осіб, особистих селянських господарств до \$10 тис. (у гривневому еквіваленті);
- для мікро- та малих зареєстрованих виробників, кооперативів до \$25 тис. (у гривневому еквіваленті).

Кошти проекту можливо інвестувати у наступний перелік обладнання:

- ставки для зимівлі та садки для тимчасового утримання риби;
- морозильні камери (короткочасного та тривалого зберігання);
- обладнання для інкубаторів (інкубатори, басейни, лотки, фільтри та ін.);
- машини для філетування, первинної обробки риби (для потрошіння, відрізання плавників та пакування);
- сушарки, копильні, консервні лінії;
- мінілабораторії для дослідження якості водного середовища (визначення кисню, рН, температури води, прозорості тощо);
- аераторне обладнання, мінінасосні станції для відкачування та наповнення ставків водою, обладнання для підвищення енергоефективності або забезпечення підприємства електроенергією;
- обладнання для профілактичної обробки риби від інфекційних хвороб.

На Львівщині на виробництві аквакультури працює близько 100 суб'єктів підприємництва, для яких інвестиції проекту слугують підґрунтям для старту у створенні ланцюгів доданої вартості для розвитку рентабельного виробництва.

Окрім того, в межах Комплексної програми підтримки та розвитку сільського господарства Львівської області для суб'єктів підприємництва передбачено підтримку з обласного бюджету в сумі 34,2 млн грн, з яких 20 млн грн планується скерувати на пільгові кредити під 3-5 % річних. Ці кредити можна поєднати з грантами ФАО та успішно розвиватися.

Програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО) запустила свою грантову програму в Україні для поліпшення регуляторного середовища у секторі аквакультури [49]. Головна мета діяльності субгрантової програми це розробка нових проєктів регуляторних актів, а також експертне супроводження процесу прийняття вже розроблених проєктів регуляторних актів, які спрямовані на вдосконалення регуляторного середовища у секторі аквакультури та подолання негативних наслідків військових дій, економічної кризи, для представників мікро, малих та середніх підприємств. Проєкт USAID АГРО сприятиме: створенню умов для розвитку ефективного, конкурентного

бізнес-середовища у секторі аквакультури в Україні; нарощуванню виробництва продукції аквакультури; поліпшенню інвестиційної привабливості сектору рибництва; скороченню грошових та часових витрат бізнесу на проходження офіційних процедур; збереженню довкілля. Вважаємо, що надання грантів на аквакультуру, в тому числі органічну, являє собою важливий елемент для розвитку виробництва у цій галузі (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Переваги органічної продукції аквакультури

Безпека та якість продукції	Встановлює високі стандарти безпеки та якості продукції, виключає використання синтетичних пестицидів, гормонів росту, антибіотиків та ГМО
Збереження навколишнього середовища	Розвиває методи і практики, спрямовані на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, прагне до збереження біорізноманітності в місцях вирощування та мінімізації викидів забруднюючих речовин у водні ресурси
Звітність та перевірка	Органічні виробники підлягають обов'язковій сертифікації, що передбачає ретельні й часті перевірки дотримання стандартів, що у свою чергу забезпечує високий рівень відкритості та довіри для споживачів
Високий попит на ринку	зростаюча усвідомленість споживачів про переваги органічної продукції призводить до збільшення попиту на органічні продукти, у тому числі аквакультуру
Зменшення витрат на виробництво	Органічна аквакультура може зменшити витрати на покупку синтетичних пестицидів, гормонів росту та антибіотиків, оскільки їх використання зазвичай обмежене або заборонене, тому це дозволяє зменшити витрати на придбання та застосування хімічних засобів
Стійкість до ринкових ризиків	Органічна продукція може бути менше вразливою до ринкових коливань, оскільки спеціалізується на нішевих ринках зі своїми власними ціновими сегментами, тому така спеціалізація допомагає зменшити ризики втрат при ринкових коливаннях
Вища конкурентоспроможність	Органічна аквакультура може залучити більше інвесторів та партнерів через високий попит на цю нову нішу та можливість отримання вищого прибутку

Джерело: складено автором.

Гранти виступають додатковим джерелом фінансування, сприяючи розвитку нових проєктів та впровадженню інноваційних практик.

Гранти можуть бути спрямовані на різні аспекти аквакультури, зокрема поліпшення умов утримання риби, впровадження нових технологій, підвищення якості продукції, дотримання екологічних стандартів, інфраструктурний розвиток тощо. За грантовими програмами можуть проводитися дослідження і навчання у згаданій сфері. Забезпечення фінансової підтримки через гранти може допомогти розвинути аквакультурну галузь, у тому числі органічну продукцію аквакультури, сприяючи її конкурентоспроможності та дотриманню параметрів й стандартів. Такі ініціативи можуть стати важливим кроком для розвитку сталої і вигідної аквакультурної галузі.

Органічне виробництво, згідно із Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», підлягає обов'язковій сертифікації. Органічним оператором вважається будь-яка юридична особа чи фізична особа-підприємець, яка здійснює виробництво та/або обіг продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Контроль у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції забезпечує Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів і орган сертифікації, який виконує сертифікацію в цій галузі. До галузей органічного виробництва належать:

- органічне рослинництво (у тому числі насінництво та розсадництво);
- органічне тваринництво (у тому числі птахівництво, бджільництво);
- органічне грибівництво (у тому числі вирощування органічних дріжджів);
- органічна аквакультура;
- виробництво органічних морських водоростей;
- виробництво органічних харчових продуктів (у тому числі органічне виноробство);
- виробництво органічних кормів;

- заготівля органічних об'єктів рослинного світу.

Залежно від галузі органічного виробництва оператор повинен зберігати та надавати на вимогу органу сертифікації таку документацію:

- у разі органічного виробництва та обігу органічної продукції – журнали обліку та інші записи щодо виробництва, закупівлі, приймання та зберігання продукції, транспортні та платіжні документи за поставлені товари/надані послуги;
- у разі обігу органічної продукції – транспортні та платіжні документи за поставлену органічну продукцію, сертифікати, що підтверджують відповідність органічного виробництва та/або обігу органічної продукції вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції;
- у разі обігу органічної продукції в частині імпорту – транспортні та платіжні документи на імпортовану продукцію, сертифікат, що засвідчує органічне виробництво та/або обіг такої органічної продукції у державі походження, сертифікат, що підтверджує відповідність обігу такої продукції вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, митні документи.

Документація повинна зберігатися протягом 10 років. Вся документація щодо умов транспортування органічної продукції та її кількості повинна зберігатися щонайменше протягом п'яти років. До державних стандартів органічного виробництва відносяться, зокрема: стандарти Європейського Союзу та його регламенти щодо органічного виробництва: Регламент Ради (ЄС) №834/2007 та Регламент Комісії ЄС 2018/848; Регламент № 2021/2325; стандарти Канади (COR); стандарти Сполучених Штатів Америки, їх Національна Органічна Програма (NOP); стандарти інших країн.

Нині розроблено власний державний стандарт, що визначено Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Цей стандарт максимально наближено до стандартів ЄС. Водночас, оскільки національне законодавство України у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції ще не запрацювало повною мірою, то сертифікація продовжує здійснюватися

переважно за стандартами, що еквівалентні стандартам ЄС. До приватних стандартів можна віднести: Bio Suisse (Швейцарія), Demeter (поширені в усьому світі), Naturland (Німеччина та весь світ), Soil Association (Великобританія), KRAV (Швеція) та інші. Також існують приватні, так звані базові стандарти IFOAM (COROS), ухвалені Міжнародною Федерацією рухів органічного сільського господарства (IFOAM – Organics International).

Сертифікація за приватними стандартами часто доповнює сертифікацію за державними стандартами тих країн, до яких експортується продукція. Практично всі стандарти передбачають щорічне підтвердження органічного статусу, для чого орган сертифікації проводить планові та позапланові перевірки, здійснює відбір зразків (грунту, продукції тощо) та інші дії, передбачені відповідним законодавством та внутрішніми процедурами органу сертифікації. Нині, коли в Україні ще не повною мірою працює Державний реєстр органів сертифікації, сертифікація здійснюється за іншими стандартами, ніж стандарт України, і працюють 22 органи сертифікації:

- 20 із них акредитовані ЄС та мають право здійснювати сертифікацію відповідно до стандартів, еквівалентних стандартам ЄС у третіх країнах;
- 9 із них (7 з попереднього переліку та 2 інших) акредитовані США та мають право здійснювати сертифікацію відповідно до стандартів NOP.

Окрім Державного реєстру органів сертифікації, в Україні вже ведеться Перелік органів іноземної сертифікації. Цей перелік включає органи іноземної сертифікації, що здійснюють сертифікацію з метою імпорту або експорту продукції. Базові поняття та терміни виписано в Законі України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»:

«органічна аквакультура» – органічне виробництво, пов'язане із штучним розведенням, утриманням та вирощуванням об'єктів аквакультури відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції;

«органічна продукція» – сільськогосподарська продукція, у тому числі харчові продукти та корми, отримані в результаті органічного виробництва.

Водночас поняття «ринок органічної продукції аквакультури» слід характеризувати як ефективний механізм задоволення потреб товаровиробників і запитів споживачів, найважливішою властивістю якого визнано здатність виступати чутливим регулятором і координатором системи комерційних зусиль суб'єктів ринку, спрямованих на виробництво й реалізацію конкурентоспроможних товарів для забезпечення продовольчої безпеки та формування експортного потенціалу держави.

В Україні органічна аквакультура знаходиться тільки на початку свого розвитку. Досвід відповідального виробництва ще не накопичено в достатньому обсязі. Проблеми існують протягом усього шляху просування – від акваферми до столу і стосуються вирощування, обробки, зберігання та доставки. Потреба в органічній продукції безумовно існує, кількість споживачів продукції преміум-сегмента збільшується, але пропозиція відсутня.

Активізації інтересу інвесторів до цієї сфери не відбулося внаслідок відсутності досвіду. Разом із тим провідні світові компанії, які розвивають цей напрям бізнесу, досягають конкурентних переваг за рахунок інтелектуальної власності, що дозволяє виробникам пропонувати ринку якісні і дешеві продукти. Такий досвід накопичується роками, проте легко копіюється.

На жаль, традиційно аквакультура відзначається низькою інтенсивністю патентування порівняно з іншими сферами індустрії. І навіть якщо технологія, яку використовує виробник, покладається на чужі права інтелектуальної власності, часто не вистачає свободи діяльності.

2.2. Структурна політика формування попиту і пропозиції на органічну продукцію аквакультури у світі

Згідно з даними Державної служби статистики України, у 2020 році ринок продукції аквакультури становив 21,7 тонн, або 24,4 % порівняно з попереднім роком. У структурі органічного виробництва 2014–2020 рр. спостерігається значне зростання органічної аквакультури, у тому числі й у ЄС.

За результатами дослідження, однією з найважливіших економічних проблем для розвитку органічної аквакультури виявився низький технологічний рівень виробництва. Економія на масштабі – найбільш очевидний спосіб зниження витрат на рівні не тільки виробництва, а й логістики та розподілу. У 2020 році світова продукція аквакультури досягла 106 млн тонн. При цьому на Китай припадає понад 58 % світового виробництва риби, що перевершує 61 млн тонн (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Світові обсяги виробництва продукції аквакультури у 2020 році

Країна	Виробництво, тонн	Частка, %
Китай	61 536 375	58,1
Індонезія	15 649 311	14,8
Індія	5 238 019	4,9
В'єтнам	3 450 200	3,3
Філіппіни	2 348 159	2,2
Бангладеш	2 060 408	1,9
Корея	1 676 489	1,6
Норвегія	1 380 890	1,3
ЄС28	1 301 463	1,2
Єгипет	1 174 831	1,1
Чилі	1 057 742	1,0
Японія	1 103 235	1,0
М'янма	999 360	0,9
Таїланд	897 096	0,8
Інший	6 130 608	5,8
Усього	106 004 186	100,0

Джерело: [11].

Другий за величиною виробник продукції аквакультури – це Індонезія, частка якої становить 15 % світового виробництва – майже 16 млн тонн. Європейський Союз посідає дев'яте місце, відразу після Норвегії, з часткою

1,2 % світового виробництва (1,3 млн тонн). Згідно з проведеними дослідженнями встановлено, що великі роздрібні торговці, які купують органічну рибу, не можуть отримати її в ЄС через відсутність гарантій, тому купують у постачальників обмежену кількість продукції, поза зоною ЄС [2].

Попит і пропозиція не завжди здатні виправдати сподівання, виробникам деколи доводиться продавати органічну рибу за звичайною ціною як звичайний продукт. За вартістю основними видами, які вирощували в Європейському Союзі у 2020 році стали: лосось – 923 млн євро; форель – 585; устриці – 445; морський лящ – 434 ; мідії – 401; морський окунь – 371; синій тунець – 167 і короп – 150 [11].

Виробництво органічної аквакультури в Європейському Союзі протягом кількох років спостерігається в умовах стрімко зростаючої тенденції: +24 % для лосося, вдвічі – для райдужної форелі, втричі – для морських окунів та морських лящів. Ціна виступає ключовим фактором, який може обмежити попит на органічну продукцію в країнах, де органічна риба більш поширена. Для швидшого розвитку органічна продукція аквакультури повинна розглядатися переважно як нішевий продукт і мати конкурентну ціну, нарощувати обсяги та зменшувати ризики.

Внутрішній ринок української продукції аквакультури не повною мірою наповнений рибою власного виробництва, адже продукція аквакультури становить 5 %; промисел – 11,7 %, тоді як 83 % припадає на імпорт.

Сектор органічного виробництва – специфічний сегмент, якому притаманні певні особливості, також повинен розвиватися в межах вироблених практикою рекомендацій, тим паче, що вони також стосуються підтримки стану довкілля. Тож поєднання органічних вимог і результатів практичних напрацювань слід розглядати як загальні вимоги розвитку регіональних аквакультурних систем. Україна в цьому контексті не становить виключення. По суті органічна аквакультура дозволяє усунути екологічні обмеження, з якими стикається інтенсивна аквакультура. Проте перехід до органічної системи достатньо складний і вимагає значних інвестицій.

Крім того, наявність переваг супроводжується зменшенням обсягів отриманої продукції, які будуть значно нижчими, а ціна значно вищою. У такому випадку значно ширше використання органічних технологій допоможе зменшити вплив аквакультури на навколишнє середовище, адже відомо, що аквакультура руйнує середовище, змінює екосистеми, забруднює води, веде до евтрофікації, біотичного виснаження, спалахів захворювань, зростанню токсичності, антибактеріальної стійкості та накопиченню органічних залишків.

Органічна аквакультура витікає з принципів органічного сільського господарства і, по суті, транспонує методи та технології на водне середовище, тобто розглядається як продовження органічного сільського господарства (Infofish, IFOAM EU Group).

Попит на органічну продукцію виникає й зберігається коли існує зацікавленість споживачів у збереженні здоров'я та розуміння тенденцій залежності якості продуктів харчування від стану середовища, в якому вони виробляються. Дикі популяції не можна вважати органічною рибою, оскільки неможливо контролювати їх життєвий цикл. Органічна аквакультура передбачає контроль всіх стадій процесу вирощування водних організмів та ресурсів, які використовуються в процесі штучного виробництва (рис.2.7).

1. Підтримка нормативного рівня якості води
2. Відтворення популяції водних організмів
3. Оптимізація щільності риби
4. Особливі вимоги до кормів
5. Відсутність ГМО
6. Надання переваги корінним видам
7. Використання мальків з біологічного розплідника та біологічних ферм (дозволяється ввозити об'єкти, не вирощені біологічними методами, за особливих умов), заборона використання дикого маточного стада для маточного поголів'я з органічних ферм
8. Врахування здатності до пристосування, стійкість до хвороб та життєздатність
9. Дотримання стандартів, які встановлюють правила переробки органічного продукту
10. Впровадження правил регулярного моніторингу операцій та умов їх проведення, зовнішнього і внутрішнього контролю якості ресурсів та кінцевої продукції

Рис. 2.7. Принципи виробництва органічної аквакультури

Джерело: складено на основі[48].

Органічне виробництво визнається інноваційним напрямом розвитку аквакультури і охоплює вирощування лосося, моллюсків, коропа, креветки, форелі та осетрових. Основними світовими виробниками і споживачами органічної продукції аквакультури виступають країни Азії (лідирує Китай), Європи (лідирують Ірландія, Ісландія, Норвегія) та Латинської Америки (лідирує Чилі), з відповідними частками 81 %:15 %:4 % (за даними 2020 року).

Незважаючи на переваги для навколишнього середовища, роль органічного виробництва у вирішенні проблеми прогонування зростаючого населення світу залишається не до кінця зрозумілою. Органічна аквакультура екологічно чиста, її слід підтримувати та розширювати, проте вона за існуючими оцінками не зможе забезпечити весь світовий попит в харчовій рибі.

Лідером патентування на аквакультуру є Китай. З більше ніж 5000 патентів 80 % отримано від компаній, університетів та підприємців.

При цьому вони дуже специфічні і не дають жодної комерційної вигоди за межами Китаю. Крім того, існує проблема з одержанням сертифіката, оскільки сертифікаційні компанії не отримують замовлень на цю сферу діяльності, а тому не акредитуються на сертифікацію органічної аквакультури.

У 2020 році виробництво аквакультури досягло 87 млн тонн у всьому світі. Китай виявився найбільшим виробником, на частку якого припадає 57 % світового виробництва з 49,6 млн тонн.

Другим за величиною виробником аквакультури стала Індія з 8,6 млн тонн, що становить 10 % світового виробництва. ЄС-27 досягнув 10 місця із часткою 1,3 % світового виробництва і показником 1,1 млн тонн. Загалом обсяги виробництва аквакультури у світі досить значні (табл. 2.9).

Країнами ЄС вироблено у 2022 році майже 75 тис. тонн органічної продукції аквакультури, або 6,5 % від загального обсягу товарної аквакультури, що одержали рибницькі господарства ЄС.

Таблиця 2.9

Виробництво товарної аквакультури в країнах світу, млн тонн

Країна	Китай	Індія	Індонезія	В'єтнам	Бангладеш	Єгипет	Норвегія	Чилі	Бірма	ЄС	Тайланд	Філіппіни	Еквадор	Бразилія	Інші країни	РАЗОМ
	49,6	8,6	5,2	4,6	2,6	1,6	1,5	1,5	1,1	1,1	0,9	0,9	0,7	0,6	6,8	87,5
світ %	56,7	9,9	6,0	5,3	3,0	1,8	1,7	1,7	1,3	1,3	1,1	1,1	0,9	0,7	7,8	100

Джерело: [10].

У динаміці окреслюється тенденція до зростання обсягів виробництва органічного продукту за останні п'ять років більше ніж на 60 % (рис. 2.8).

За наведеною діаграмою чітко виділяються три групи країн за обсягами виробництва органічної аквакультури: перша – Ірландія, Італія, Франція, Нідерланди, Іспанія, Німеччина та Данія з обсягами виробництва органічної аквакультури 5-10 тис. тонн; друга – Болгарія, Угорщина, Греції з обсягами виробництва 1-3 тис. тонн; третя – Румунія, Словенія, Литва, Польща, Хорватія, Австрія та Бельгія з обсягами виробництва менше однієї тисячі тонн.

Варто зазначити, що тільки в Ірландії обсяг органічної продукції аквакультури досягає майже половину загального виробництва. Чехія, Португалія, Фінляндія, Мальта, Швеція, Кіпр, Словаччина, Естонія та Люксембург є виробниками аквакультури, але не створюють товарну продукцію за органічними стандартами [44]. Також аналітики свідчать, що органічне виробництво аквакультури в Європі загальмувалося, за винятком мідій.

За п'ять років виробництво зросло на 60 %, що може здатися вражаючим. Однак зростання далеке від рівномірного, воно значною мірою зважене на користь виробництва мідій, тоді як лосось та більшість інших видів риби мають відносно низьку питому вагу.

Зокрема, у 2022 році в секторі аквакультури було зареєстровано рекордний продаж, оскільки поступове скасування обмежувальних заходів з охорони здоров'я і відновлення роботи ринку, переважно у сфері громадського харчування та туризму, створили підвищений попит, особливо у «вжитку поза домом».

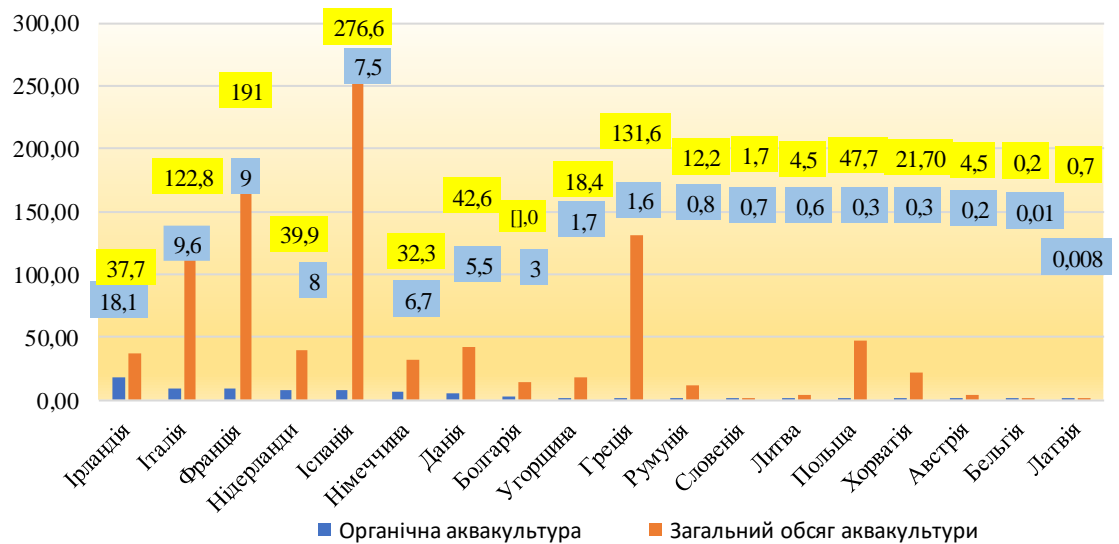

Рис. 2.8. Обсяги виробництва органічної продукції аквакультури в Європейському Союзі, 2022 рік, тис.тонн

Джерело: узагальнено автором на основі даних FAO, EUMOFA.

За видовою структурою найбільше виробляється мідій, лосося, коропа, форелі, осетра, водних рослин, дорадо, креветок, морського окуня, устриць, ляща та окуня. Порівняно з 2015 роком, двостулкові моллюски та особливо мідії стали домінуючими в органічному виробництві (майже 60 %). Виробництво окремих видів риби залишилися стабільним (лосось,) або зменшилося (короп), за винятком європейського морського окуня/дорадо (табл. 2.10).

На основі наявних статистичних даних, основними видами продукції стали мідії (41,9 тис. тонн), що становлять понад половину загального виробництва органічної продукції аквакультури, за ними виділяється лосось (12,9 тис. тонн), форель (4,6 тис. тонн), короп (3,6 тис. тонн), устриці (3,2 тис. тонн) і морський окунь та дорадо (2,8 тис. тонн). За п'ятирічний період із 2015-го по 2020 роки найбільше зросло виробництва органічних мідій, головним чином у Нідерландах, Італії, Німеччині, Ірландії, Данії, Франції, Іспанії та Болгарії. Обсяг продукції виробництва досягнув майже 42 тис. тонн у 2020 році (10 % від загального виробництва мідій в ЄС), що більше ніж удвічі перевищує загальний обсяг виробництва 2015 року (18,4 тис. тонн). Збільшилося практично втричі виробництво органічних устриць (від 1,0 до 3,2 тис. тонн).

Видова структура органічної продукції аквакультури, яка реалізована на
ринку Європейського Союзу, 2022 рік

Види водних біоресурсів	Загальне виробництво ЄС, тис.тонн	Органічна продукція аквакультури, тис.тонн	Країна- виробник органічної продукції аквакультури
Мідія	409,6	41,9	Нідерланди, Німеччина, Данія, Ірландія
Лосось	13,0	16,4 8 % від загального виробництва лосося	Ірландія, Великобританія, Норвегія
Форель	180	4,6 2 % від загального виробництва форелі, вирощеної в ЄС	Франція (52 % від загального обсягу), Іспанія (19 %), Данія (11 %), Італія (9 %) та Німеччина (7 %).
Короп	85,0	15,0	Центральна та східна Європа
Морський окунь та лящ	136,3		Греція 96 % продукції сектору (125,6 тис.тонн),
Устриця	97,5	3,3	Франція (98 %) Італії, Іспанії та Нідерландах
Європейський сібас / дорада	95,0	2,8	Італія, Греція, Франція, Хорватія Іспанія
Осетер	2520	-	Іспанія
Нетрадиційний вид молюсків	1320	-	Італія
Водорості	Знаходиться на початковій стадії. Більша частина виробництва водоростей походить від збору диких запасів (98 %)	Вироблено 586 тонн, із них 564 тонн - в Іспанії., решта – в Данії, Болгарії та Португалії	Збір диких водоростей вважається органічним виробництвом з деякими вимогами до зон виробництва та статусу диких запасів

Джерело: [12].

Наразі основними країнами-виробниками органічної аквакультури в ЄС визнано Ірландію (лосось та мідії), Італію (мідії та риба), Францію (устриці, мідії та форель), Нідерланди (мідії), Іспанію (мідії та осетер), Німеччину, Данію і Болгарію (мідії) (рис. 2.9).

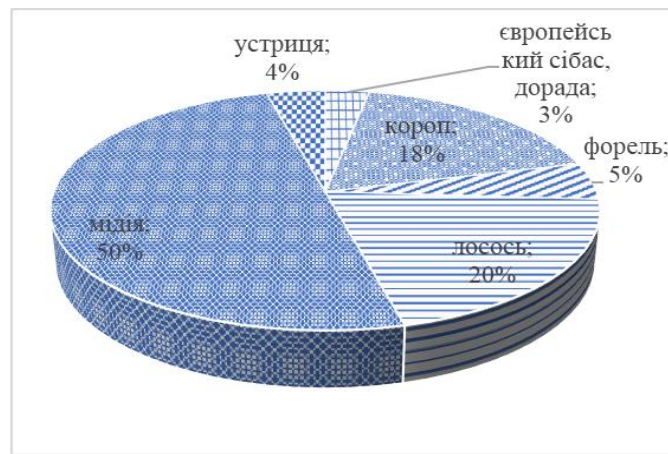

Рис. 2.9. Видова структура органічної продукції аквакультури, 2022 рік, %
Джерело: [12].

Тенденції виробництва органічної риби в більшості країн змінилися в протилежному напрямі або залишилися стабільними. Так, значення головного експортера, зокрема лососю, не втратила Норвегія, яка наростила за останні роки його виробництво майже вдвічі. Виробництво форелі протягом останніх п'яти років не перевищує 5 тис. тонн. Така розбіжність трендів виробництва молюсків і риби пояснюється не тільки технологічною складністю вирощування цих видів, а й відмінностями у попиті, адже попит на органічну рибу все ще залишається обмеженим. Не можна ігнорувати й таку проблему, як консервативне використання технологій, які склалися в країнах, що теоретично мають потенціал для розвитку органічної аквакультури, проте не поспішають переходити на нові технології та розвивати нетрадиційні сегменти внутрішнього ринку риби. Зазначається наявність певної конкуренції органів сертифікації, які здійснюють загальну сертифікацію рибної продукції, представленої на ринку. Варто зауважити, що обсяги споживання риби населенням ЄС складаються на 75 % із виловленої риби, а не штучно вирощеної, тоді як органічна аквакультура – це продукт, що постачається на ринок тільки аквафермами (за виключенням водоростей).

За результатами вивчення європейського досвіду та аналізу успішних практик у галузі органічної аквакультури, сформульовано пропозиції з метою максимального впровадження європейських стандартів та методологій у контексті розвитку органічної продукції аквакультури в Україні. Ці пропозиції

враховують найсучасніші підходи та стратегії, що дозволяють вдосконалити структурну політику формування пропозиції на органічну аквакультуру на світовому ринку. Деякі із зазначених пропозицій використано у Законі України «Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції» №970-2019-п від 23.10.2019. Варто зауважити, що цей закон відображає сучасні вимоги і норми органічного виробництва та обігу органічної продукції аквакультури, враховуючи накопичений європейський досвід. Зокрема, редакція Закону України №970-2019-п від 07.07.2022 року[48] містила уточнені рекомендації та додаткові норми, які базуються на європейських стандартах та сприяють формуванню ринку органічної продукції аквакультури, відповідно до найвищих стандартів та вимог.

Процес адаптації європейського досвіду у контексті української органічної аквакультури засвідчує важливість впровадження європейських стандартів через офіційний законодавчий акт України. Під час виробництва органічної продукції аквакультури застосовуються загальноприйняті технологічні операції вирощування об'єктів аквакультури з урахуванням вимог, установлених Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» та цими Правилами.

Наведені вимоги у розділі не поширюються на території та об'єкти природно-заповідного фонду України. Наразі основою виробництва органічної продукції аквакультури визнано наступне:

1 Відповідне планування та організація біологічних процесів, які базуються в екосистемах з використанням їх внутрішніх природних ресурсів, із застосуванням методів, що забезпечують використання живих організмів і механічних методів виробництва, виробництва органічної продукції аквакультури на засадах раціонального використання водних біоресурсів, заборони застосування генетично модифікованих організмів, похідних генетично модифікованих організмів або продуктів, вироблених генетично модифікованими організмами, за винятком ветеринарних препаратів, та за

результатами оцінки ризику, а також у разі потреби здійснення профілактичних (превентивних) заходів, обмеження застосування вхідних продуктів.

2. Зведення до мінімуму використання ресурсів, що не відновлюються, і продуктів несільськогосподарського походження.

3. Урахування місцевого або регіонального екологічного балансу під час вибору продукції для виробництва.

4. Підтримання у здоровому стані об'єктів аквакультури стимулюванням природного імунного захисту, а також вибір відповідних кормів і методів господарювання.

5. Підтримання біологічного розмаїття природних водних екосистем, забезпечення функціонування у належному стані навколишніх водних і суходільних екосистем.

6. Виробництво органічної продукції аквакультури здійснюється на ділянках, які не піддавалися забрудненню речовинами, використання яких неприпустиме під час виробництва такої органічної продукції.

7. Органічні та не органічні виробничі одиниці для виробництва аквакультури повинні належним чином відокремлюватися. Оператори ведуть відповідні записи для підтвердження такого відокремлення.

Оператори, робочі процеси яких пов'язані з виробничими одиницями, на яких виробляються неорганічні об'єкти аквакультури, також підлягають перевірці органом сертифікації щодо виконання вимог до паралельного та одночасного виробництва. Заходи з відокремлення органічних та неорганічних виробничих одиниць здійснюються з урахуванням природних процесів, відокремлених систем подачі води, дотримання відстаней, течії і розташування відносно неї виробничих одиниць.

Для кожного нового оператора, який подає заявку на перехід до органічного виробництва та вироблятиме більше ніж 20 тонн продукції аквакультури на рік, слід провести оцінку впливу на навколишнє природне середовище. Оператор подає інформацію про результати оцінки впливу на навколишнє природне середовище до органу сертифікації [48].

Оператор розробляє план сталого управління, в якому визначено заходи з управління виробничими одиницями для збору врожаю аквакультури, який щороку оновлюється та до якого додається інформація про вплив виробничої діяльності на навколишнє природне середовище, проведення моніторингу стану навколишнього природного середовища, а також заходи, які здійснюються з метою зменшення негативного впливу на навколишнє водне та наземне середовище, включаючи кількість поживних речовин за один цикл виробництва чи за один рік. Зазначений план повинен містити відомості про нагляд за справністю обладнання. Складову плану сталого управління становлять: програма зменшення відходів, яку слід враховувати під час провадження будь-якої діяльності; програма захисних та запобіжних заходів, які вживають проти хижаків. Заохочується проведення відповідної звірки та узгодження планів управління із сусідніми операторами.

Під час виробництва продукції органічної аквакультури забезпечується використання відновлюваних джерел енергії та мінералів, які підлягають вторинній переробці. Залишкове тепло використовується мінімально.

Органічна аквакультура базується на вирощуванні об'єктів аквакультури, що походить з органічного маточного стада та органічного господарства.

Під час вибору порід і видів об'єктів аквакультури враховується їх здатність пристосовуватися до перебування у штучних умовах або у відповідних рибогосподарських водних об'єктах і рибогосподарських технологічних водоймах. Місцеві види використовуються для виведення порід, які будуть більшою мірою пристосовані до умов існування в господарстві, мають належний стан здоров'я та розвинуту систему травлення. Органу сертифікації надається документальне підтвердження походження об'єктів аквакультури, що надходять до господарства. Для відтворення відбираються такі види об'єктів аквакультури, під час догляду за якими не буде заподіяно значної шкоди диким видам об'єктів аквакультури.

Забезпечується створення умов, що відповідають потребам певного виду для управління маточним стадом, вирощування і виробництва молодняка.

Утримання об'єктів аквакультури здійснюється з урахуванням особливостей технології вирощування та географічного розташування господарства (зони аквакультури). Під час вирощування органічної продукції щільність посадки (біомаса) та практика господарювання з виробництва об'єктів аквакультури повинні відповідати певним показникам (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Перелік вимог до вирощування окремих об'єктів аквакультури

Органічне виробництво лососевих у прісній воді (форель струмкова (*Salmo trutta*), форель райдужна (*Oncorhynchus mykiss*), лосось (*Salmo salar*), голец (*Salvelinus alpinus*), хариус (*Thymallus thymallus*), американська озерна форель (або форель сіра) (*Salvelinus namaycush*), лосось дунайський (*Hucho hucho*))

Система виробництва	Роздавання кормів для систем з відгодівлі у господарствах з вирощування об'єктів аквакультури повинне проводитися з відкритих систем. Потік має забезпечувати не менш як 60 % насичення киснем для поголів'я і комфорт для них та видалення стічних вод із господарства
Максимальна щільність посадки	Для незначних видів лососевих – менше ніж 15 кг/м ³ . Лосось – менше ніж 20 кг/м ³ , форель струмкова та форель райдужна – менше ніж 25 кг/м ³ , арктичний голец – менше ніж 25 кг/м ³

2. Органічне виробництво осетрів у прісній воді (родина *Acipenser*)

Система виробництва	Потік води у кожному господарстві з вирощування повинен бути достатнім для забезпечення благополуччя об'єктів вирощування; якість води, що витікає, має відповідати якості води, що надходить
Максимальна щільність посадки	30 г/м ³

3. Органічне виробництво риби у внутрішніх водах (родина корокових (*Cyprinidae*) та інші пов'язані види в контексті полікультури, включаючи окуня, щуку, сома, сигів, осетра)

Система виробництва	У ставках для розведення риби, що періодично осушуються, та в озерах. Озера мають бути призначені виключно для органічного виробництва, в тому числі вирощування врожаю на сухих ділянках. Зона відлову риби повинна бути обладнана ділянками з чистою водою такого розміру, що забезпечить оптимальний комфорт для риби. Після відлову риба повинна перебувати в чистій воді. Забороняється обробка, що включає синтетичні хімікати для контролю гідрофітів та рослинного покриву у водах виробництва. «Полікультура» з метою відгодовування використовується за умови, що критерії, встановлені в існуючих характеристиках для інших видів риб, застосовуються належним чином.
Вихід продукції	Загальне виробництво видів обмежується 1500 кг/га за рік

4. Органічне виробництво раків (широкопалого *Astacus astacus*)

Максимальна щільність посадки	Для раків маленького розміру (<20мм) – 100 особин на 1 м ² . Для раків середнього розміру (20-50 мм) – 30 особин на 1 м ² . Для дорослих раків (>50мм) – 10 особин на 1 м ² за умови, що наявна достатня кількість місць для переховування
-------------------------------	---

5. Органічне виробництво молюсків

Система виробництва	Перемети, плаваючі конструкції, донне розведення, ставні неводи, клітки, піддони, сітки типу «ліхтар», вертикальні жердини типу «бушо» та інші системи саджалок Для розведення мідій на плаваючих конструкціях кількість звисаючих мотузок не повинна перевищувати одну на 1 м ² поверхні. Максимальна довжина звисаючої мотузки не повинна перевищувати 20 м. Проріджування мотузок не повинне мати місце протягом циклу виробництва, проте розділення вказаних мотузок дозволяється без підвищення початкової щільності посадки
---------------------	---

Джерело: складено автором.

У разі відсутності об'єктів вирощування з органічного маточного стада або органічного господарства для органічного виробництва використовуються виловлені дикі водні біоресурси чи неорганічні об'єкти аквакультури лише з метою годування, поліпшення генетичного матеріалу, а також за відсутності доступу до органічної аквакультури.

Зазначені особини вирощують згідно з вимогами законодавства про органічне виробництво, обіг та маркування органічної продукції протягом не менше трьох місяців до використання у виробництві органічної продукції аквакультури. Для видів, занесених до Червоної книги України, дозвіл на вилов та використання надається Мінприроди відповідно до законодавства на підставі рішень Національної комісії з питань Червоної книги України. Заборонено використання гормонів та гормональних добавок.

Не можна запроваджувати штучне виробництво одностатевих порід, за виключенням ручного відбору, індукції поліплоїдії, штучної гібридизації та клонування. Годівля об'єктів аквакультури здійснюється кормами, що відповідають їхнім потребам на різних стадіях розвитку. Рослинна частка корму повинна походити з органічного виробництва, тоді як частка корму, отримана з

водних об'єктів, з природних популяцій риб, виловлених згідно з дотриманням вимог чинного законодавства. У процесі вирощування органічної молоді водних об'єктів як корм може використовуватися традиційний для цих об'єктів аквакультури фіто і зоопланктон.

Організація кормового режиму для риб, ракоподібних та голкошкірих здійснюється з дотриманням наведених нижче умов:

1. Здоровий стан об'єктів аквакультури.
2. Висока якість продукції, включаючи склад корму, який повинен гарантувати високу якість кінцевої продукції, призначеної для споживання.
3. Незначний вплив на стан навколишнього природного середовища.

Корми у раціоні хижих водних особин використовуються з дотриманням таких умов: органічне походження кормового матеріалу; а також рибного борошна та жиру з продуктів переробки органічної аквакультури.

Походження рибного борошна, а також жиру та інгредієнтів з продуктів переробки риб, виловлених з дотриманням вимог чинного законодавства.

У разі виготовлення кормів із цілої риби відповідна рибна сировина повинна походити з рибальства, яке здійснювалося з дотриманням вимог законодавства. Кормовий раціон може містити не більш як 60 % органічної продукції рослинництва.

Під час утримання таких об'єктів аквакультури, як молюски та об'єкти інших видів, які живляться природним планктоном, забезпечується можливість задоволення їхніх потреб у кормах природним шляхом, крім молодих особин, що відгодовуються у розплідниках та інкубаторах.

Астаксантин органічного походження, такого як панцири ракоподібних органічного походження, може використовуватися як корм для лосося та форелі з урахуванням їх фізіологічних потреб. Якщо органічні джерела недоступні, можливе залучення природних джерел астаксантину (таких як дріжджі *Phaffia*). Гістидин, отриманий в ході ферментації, може бути використаний як корм для лосося та форелі, якщо кормові продукти не забезпечують достатню кількість згаданої амінокислоти, щоб задовольнити потреби раціону риб і запобігти

утворенню катаракти. Не допускається використання активаторів росту та синтетичних амінокислот. Профілактика захворювань ґрунтується на здійсненні заходів з утримання об'єктів аквакультури в оптимальних умовах завдяки вибору відповідного місця та оптимальної конструкції споруд, а також провадження на належному рівні господарської діяльності та управління, зокрема шляхом регулярного очищення та дезінфекції споруд і обладнання, застосування високоякісних кормів, відповідної щільності розміщення, а також вибору видів і різновидів.

Допускається використання ветеринарних імунологічних препаратів. План управління здоров'ям об'єктів аквакультури повинен містити опис заходів з біобезпеки та запобігання захворюванням, включаючи письмову угоду про рекомендації щодо підтримання здоров'я, з урахуванням розмірів виробництва, надання кваліфікованих послуг від ліцензованого лікаря ветеринарної медицини, який повинен відвідувати господарство не рідше одного разу на рік для запобігання захворюванню двостулкових молюсків – не рідше одного разу на два роки. Усе обладнання, техніка і системи повинні бути чистими та продезінфікованими. Чищення обладнання й техніки здійснюється за допомогою фізичних та механічних засобів. Для очищення й дезінфекції можна використовувати тільки речовини для очищення та дезінфекції обладнання і споруд за відсутності водних об'єктів та речовин, які дозволено використовувати як за присутності, так і за відсутності водних об'єктів, зазначених у Переліку речовин (інгредієнтів, компонентів), що дозволяється використовувати у процесі органічного виробництва та які дозволені до використання у гранично допустимих кількостях.

У разі застосування літування як ветеринарно-санітарного заходу рибництва Держпродспоживслужба визначає необхідність і тривалість проведення такого заходу. Надалі захід літування документується після кожного виробничого циклу у відкритих системах виробництва у морі. Метод літування також рекомендується для інших способів виробництва, де

використовуються резервуари, ставки та саджалки. Зазначений метод не обов'язковий для вирощування двостулкових молюсків.

Під час застосування методу літування саджалка або інша місткість, що використовуються для виробництва об'єктів аквакультури, вивільняється, дезінфікується та зберігається порожньою перед початком повторного використання. Залишки рибного корму, фекалій і загиблі особини швидко видаляються, щоб уникнути будь-якого ризику заподіяння значної шкоди навколишньому природному середовищу в частині забезпечення належної якості води, зведення до мінімуму ризиків захворювань та для запобігання привертанню уваги комах або гризунів. Ультрафіолетове світло й озон використовуються тільки в інкубаторах та розплідниках. Для біологічного контролю ектопаразитів перевага має надаватися використанню риб-чистильників, для прісноводних об'єктів аквакультури – морської води та розчинам кухонної солі.

У випадку виникнення захворювання для запобігання стражданню об'єкта аквакультури лікування слід проводити негайно; традиційні ветеринарні препарати, у тому числі антибіотики, можна застосовувати за потреби і виключно за умови, що фітотерапевтичні, гомеопатичні та інші продукти виявилися неефективними [48].

Допускається використання ветеринарних препаратів для захисту здоров'я людей і тварин відповідно до вимог законодавства. У разі коли, незважаючи на профілактичні заходи, виникають проблеми зі здоров'ям, під час ветеринарного лікування використовуються: у першу чергу – речовини з рослин, тварин і мінералів у гомеопатичних розчинах; у другу чергу – рослини та їх екстракти, що не мають знеболюючої дії; у третю чергу – такі речовини, як мікроелементи, метали, природні імуностимулятори або дозволені пробіотики.

Використання алопатичних (традиційних) методів лікування обмежене двома курсами лікування на рік, за винятком вакцинації та заходів із ліквідації хвороб тварин. У випадках, коли виробничий цикл становить менше одного року, застосовується обмеження алопатичних методів лікування лише один раз

на рік. Якщо вимоги стосовно обмеження щодо алопатичних методів лікування порушені, зазначені об'єкти аквакультури не вважаються органічними. Обмеження щодо використання ветеринарних препаратів для обробки від паразитів, не включаючи обов'язкових заходів із ліквідації хвороб об'єктів вирощування, становить два рази на рік або один раз на рік, якщо виробничий цикл менший, ніж 18 місяців.

Період виведення алопатичних ветеринарних препаратів і препаратів для обробки від паразитів, включаючи заходи з ліквідації хвороб об'єктів аквакультури, що здійснюються під обов'язковим контролем, має два періоди встановлених термінів очікування виведення ветеринарних препаратів з організму або у разі, коли цей період не визначено, 48 годин. Про використання ветеринарних препаратів повідомляється орган сертифікації. Заборонено застосування установок замкнутого водопостачання, крім інкубаційних цехів та басейнів, під час одержання органічної продукції аквакультури, в процесі виробництва видів, що використовуються як корм для відгодівлі об'єктів аквакультури. Штучне обігрівання чи охолодження води допускається лише в інкубаторах та розплідниках. Вода з природних свердловин використовується для підігрівання чи охолодження на всіх стадіях виробництва.

Організація середовища утримання органічних об'єктів аквакультури здійснюється з дотриманням таких умов: наявність достатнього простору для нормального існування об'єктів аквакультури з урахуванням потреб кожного їх виду; утримання об'єктів у воді належної якості, з адекватним потоком та рівнем водообміну, з відповідним рівнем розчиненого у воді кисню; відповідність рівня температури та освітлення біологічним потребам видів та географічному розташуванню господарств.

З урахуванням впливу щільності популяції та практики господарювання на умови існування об'єктів аквакультури здійснюється постійний моніторинг стану об'єктів вирощування за такими показниками, як пошкодження плавців, інші ушкодження тіла, темпи росту, поведінка та загальний стан здоров'я.

За виробництва прісноводної риби дно рибогосподарського водного об'єкта та рибогосподарської технологічної водойми повинне відповідати природним умовам. При вирощуванні коропових дно рибогосподарського водного об'єкта та рибогосподарської технологічної водойми заповнюють природним ґрунтом. Забезпечується ефективне використання наявних ресурсів органічних добрив (гною, торфу та торфогнойових компостів, сапропелю, органічних відходів переробки сільськогосподарської продукції тощо).

Удобрення ставів і озер органічними й мінеральними речовинами повинно здійснюватися лише добривами та речовинами для поліпшення ґрунту, внесеними до Переліку речовин (інгредієнтів, компонентів), що можна використовувати у процесі органічного виробництва та які дозволені до використання у гранично допустимих кількостях, із максимальним застосуванням азоту 20 кг/га.

Заходи з біологічної меліорації або хімічної меліорації проводяться із залученням місцевих покладів вапняків, крейди та мергелів. Заборонена обробка із застосуванням синтетичних хімічних речовин для контролю гідрофітів та рослинного покриття, які присутні у водах, що використовуються для виробництва. Дизайн і конструкція водних систем, які запобігають потраплянню забруднюючих речовин, забезпечують такі значення фізико-хімічних параметрів, що гарантуватимуть підтримання здоров'я об'єктів аквакультури та задоволення їх поведінкових потреб. Розташоване на суші господарство повинне відповідати наступним вимогам: здійснення відстежування та контролю за рівнем витрат та якістю води, що надходить та виходить у проточних системах; наявність природної рослинності на не менш як 10 % периметру («земля-вода») зони.

Системи запобігання забрудненню на морі повинні розміщуватися в місцях, у яких водний потік та глибина забезпечують мінімізацію впливу на дно водойми та навколишнє водне середовище, мають відповідний дизайн, конструкцію саджалок та утримуються з урахуванням їх місця розташування в навколишньому природному середовищі [16].

Утримання об'єктів аквакультури здійснюється таким чином, щоб унеможливити їх потрапляння в навколишнє природне середовище. Проте, якщо риба або ракоподібні втекли, вживають належних заходів для зменшення впливу на місцеву екосистему, включно з виловом за можливості таких особин. Також має здійснюватися фіксація подібних випадків.

Система подачі води повинна бути відокремлена та оснащена природними, біологічними фільтрами, технологіями природної фільтрації, в окремих випадках—механічними фільтрами з метою збирання відходів.

У ставках, штучних місткостях для вирощування риби та каналах, які використовуються для виробництва продукції аквакультури, облаштовують лежа з природною фільтрацією або біологічними чи механічними фільтрами для збирання відходів чи залучаються водні рослини та тварини (двостулкові молюски), які сприяють очищенню і поліпшенню якості води.

За потреби оператор, що відповідає за процес виконує моніторинг стічних вод із підприємств аквакультури з регулярними інтервалами. Крім цього, він має забезпечити дотримання законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища. Персонал, який безпосередньо працює з об'єктами аквакультури, повинен володіти необхідними базовими знаннями і навичками щодо здоров'я та належного утримання таких об'єктів. Втручання людини у природні процеси, притаманні для об'єктів аквакультури, обмежують до мінімуму з використанням належного устаткування та складанням відповідної звітності з метою уникнення травм і стресових ситуацій. Поводження з маточним стадом відбувається у спосіб, який передбачає мінімізацію ризику заподіяння фізичної шкоди та стресу; у разі потреби допускається застосування анестезії. Кількість операцій із сортування повинна бути мінімальною для забезпечення нормального функціонування риб. Будь-яке страждання зводять до мінімуму протягом усього процесу вирощування, у тому числі під час забою.

Так, заборонена ампутація стебелець частих очей у креветок, зокрема всі подібні практики, такі як перев'язування, надрізування чи прищипування.

Методи забою використовуються такі, щоб риба була забита миттєво та без відчуття болю. Маніпуляції перед забоєм виконують у спосіб, що дозволяє уникати ушкоджень і водночас звести до мінімуму страждання та стрес. При виборі оптимальних методів забою зважають на різницю в розмірах і видах риб та місця виробництва.

Під час використання штучного освітлення враховують такі обмеження: тривалість світлового дня не перевищує максимального рівня, за якого гарантується дотримання етологічних потреб, географічних умов та загального стану об'єктів аквакультури у господарстві; максимальний рівень не перевищує 14 годин протягом дня, крім цілей відтворення. Необхідно уникати стрибкоподібних змін інтенсивності освітлення за допомогою використання ламп із функцією регулювання яскравості чи фонового освітлення.

З метою підтримання нормального стану здоров'я та життєдіяльності особин дозволяється аерація. Перевагу слід надавати аераторам, які працюють на відновлюваних джерелах енергії. Оператор у довільній формі веде облік інформації про здійснення подібних заходів.

Використання кисню допускається лише у разі необхідності підтримання нормального стану здоров'я об'єктів аквакультури, під час критичних періодів виробництва чи транспортування, а також за певних умов: раптове підвищення температури, падіння атмосферного тиску чи забруднення водного середовища; нерегулярне проведення таких процедур, як відбір проб та сортування; для гарантування виживання популяції.

Оператор у довільній формі веде облік інформації про здійснення проведених заходів. Записи про виконання захисних і запобіжних заходів, що запроваджуються проти хижаків, здійснюються в межах сталого управління. Під час транспортування слід забезпечити необхідні умови утримання об'єктів аквакультури та вжити належних заходів, щоб звести до мінімуму тривалість перевезення. Жива риба транспортується у відповідних ємностях, заповнених чистою водою визначеної температури та з кількістю кисню, що задовольняють

її фізіологічні потреби. Перед перевезенням органічної риби та рибної продукції ємності повинні бути добре очищені, продезінфіковані та промиті [14].

Для зменшення стресу органічної риби здійснюються відповідні заходи: під час транспортування дотримуються щільності посадки особин, яка не заподіє їм шкоди. Оператори, що працюють з органічною аквакультурою, зобов'язані відображати в журналі обліку щонайменше інформацію про:

походження об'єктів аквакультури, які прибувають у господарство (дата прибуття та перехідний період), кількість партій, вік, масу та призначення об'єктів аквакультури, що вибули з господарства; втрачену рибу;

тип і кількість корму для риб, задокументовані випадки використання додаткових кормів для коропів та споріднених видів;

ветеринарне лікування (мета, дата застосування ветеринарного препарату, спосіб застосування, тип ветеринарного препарату та період його виведення);

заходи щодо профілактики захворювань, які містять інформацію про чищення, висушування, водні процедури.

Детальні правила органічного виробництва та обігу органічної продукції слугують головними елементами, що сприятимуть підвищенню якості та довіри до органічної аквакультури в Україні. Залучення до міжнародних стандартів і правил допоможе в гармонізації українського ринку з європейським та світовими ринками, що відкриє можливості для експорту органічної аквакультури.

2.3. Європейський досвід формування ринку органічної продукції аквакультури та шляхи його реалізації в Україні

Основу сталого розвитку рибництва й аквакультури становлять водні біоресурси та їх правильне використання. Це важливий ресурс продовольчої безпеки, який має визначальне значення для забезпечення населення продуктами харчування, особливо з урахуванням теперішніх глобальних трендів [1]. Останні десятиліття світові тенденції розвитку галузі рибництва й аквакультури демонструють зростання їхньої ролі як не тільки додаткового джерела сталого продовольчого забезпечення й важливого елемента сучасних екологічно збалансованих агропродовольчих систем. Враховуючи зменшення запасів дикої риби у світовому океані, аквакультура набуває все більшого значення як ефективний засіб забезпечення рибною продукцією.

Розвиток цих галузей повинен базуватися на збереженні природних ресурсів, утриманні біорізноманітності водних екосистем та забезпеченні їх стійкого функціонування. Однак вирішення економічних і соціальних викликів також надзвичайно важливе, адже гарантує забезпечуючи розумне управління ресурсами, збалансоване планування виробництва, технологічний прогрес та впровадження сучасних стандартів у галузі рибництва й аквакультури.

Варто зауважити, що європейський споживач, який піклується про власне здоров'я та навколишнє середовище, за глибшої обізнаності щодо користі органічних продуктів віддає перевагу саме цій продукції. Щорічно в Європі об'єм споживання органічної продукції збільшується на 10 %. Проте частка органічної аквакультури в загальному світовому обсязі становить поки що лише 0,1 % (100 тис. тонн/рік). На сьогодні в Європі функціонує до 100 органічних рибоводних господарств, які виробляють 10 % від загального обсягу продукції аквакультури [10].

Рівень споживання риби на душу населення у світі з 1961 року збільшився на 12 кг і в 2020 році досягнув 21 кг [11]. Таке зростання виникло завдяки розвитку технологій, збільшенню доходів населення світу, скороченню

втрат і псування продукції, підвищенню обізнаності про користь риби для здоров'я. Органічна аквакультура спрямована на забезпечення високої якості продукції, виробленої з дотриманням високих стандартів безпеки для здоров'я споживачів та екологічної придатності. Органічна аквакультура враховує екологічні аспекти, зокрема збереження водних ресурсів та уникнення негативного впливу на навколишнє середовище. Вона сприяє створенню більш дружніх відносин між «людина та довкілля», враховуючи інтереси обох сторін.

Зростаючий інтерес споживачів до органічної аквакультури виступає потужним стимулом для її подальшого розвитку. Сталий розвиток аквакультури передбачає раціональне використання ресурсів, мінімальний вплив виробництва на навколишнє природне середовище, забезпечення відновлення водних біоресурсів та проведення рибогосподарської меліорації, розвиток органічної продукції, екологічне виховання населення, поширення культу здорового стилю життя.

Додана вартість продукції рибальства та аквакультури, в тому числі органічної, становить великий потенціал для стимулювання розвитку згаданої галузі та підвищення її прибутковості. Додана вартість включає в себе різні елементи, такі як переробка, упаковка, маркетинг, брендування і розробка нових продуктів. Ці дії дозволяють продавцям отримувати вищу ціну за вироблену продукцію і задовольняти попит споживачів на високоякісні та органічні продукти. Проведені опитування в європейських країнах показують, що споживачі готові переплачувати за органічну продукцію. Це свідчить про зростаючу свідомість споживачів стосовно якості та екологічної придатності продуктів. Тобто подібна ситуація може стати стимулом для збільшення інвестування в органічну аквакультуру, а також для розширення ринків органічних продуктів [5].

Зростання інтересу до органічної аквакультури призвело до створення різноманітних стандартів і процедур сертифікації в різних країнах та регіонах.

Оскільки ще не існує єдиного міжнародного стандарту для органічної продукції аквакультури, будь-якій країні або регіону дозволяється розробляти

власні стандарти та норми для цієї галузі. Приватні організації, такі як «Organic Aquaculture Standards» або «Naturland», також можуть розробляти свої власні приватні та національні спеціальні стандарти для органічної продукції аквакультури, створювати органи з підтвердження дотримання відповідності. Проте ці стандарти дуже різняться між собою залежно від місцезнаходження, органу сертифікації та об'єктів сертифікації [14].

В Європі понад 20 компаній проводять сертифікацію органічної продукції аквакультури. Процедури, які вони виконують, однакові, але все ж існують і відмінності, що вводять в оману покупців та споживачів. Деякі компанії забороняють для лосося використовувати в кормах натуральний барвник. Як наслідок органічний лосось, вирощений згідно з цими вимогами, має світле м'ясо. У лосося, одержаного з використанням барвників у штучних умовах м'ясо за кольором подібне до того, що зазвичай спостерігається в природних умовах. У 2021 році на рівні країн ЄС органічне виробництво становило 9,1 % сільськогосподарських угідь (+56 % з 2012 року). Споживання органічних продуктів зростає, досягнувши вже 44,8 млрд євро у 2021 році (+15 % порівняно з 2020 роком), або 4,7 % споживання харчових продуктів ЄС, включно з морепродуктами. Загальне виробництво органічної аквакультури на рівні ЄС-27 оцінюється в 74032 тонн у 2021 році, що становить 6,4 % від загального виробництва аквакультури ЄС. Порівняно з 2016 роком виробництво зросло на 60 %, головним чинником якого стало нарощування виробництва органічних мідій.

Останнє десятиліття органічний сектор виділявся значною динамічністю у Європейському Союзі. Аграрний сектор набув стрімкого розвитку, з точки зору посівних площ та обсягу виробництва. У 2021 році органічні площі у 27 країнах ЄС досягали 14,7 млн га, що більше на 55,6 % порівняно з 2013-го по 2021 рік[1]. Крім того відбулася концентрація органічних площ розташовані у Франції (2 517 478 га у 2021 році, +144 % із 2013-го), Іспанії (2 437 891 га, +39 % із 2013-го), Італії (2 095 364 га, +79 % з 2013-го) та Німеччині (1 590 962 га, +66 % із 2013-го).

Із 2000-го по 2021 рік вартість органічного ринку в ЄС зросла на 707 %. Нині ЄС другий за величиною ринок органічних продуктів харчування у світі після США (49,5 млрд євро). Вартість продажу на етапі роздрібної торгівлі становила 4,7 %, від загального ринку продуктів харчування у 2021 році. І цим ринком була Німеччина із 15,0 млрд євро. Другим за значимістю ринком виявилася Франція із 12,7 євро млрд. Порівняно з 2020 роком, найбільш зростаючим ринком у 2021 році стали Німеччина (+22 %), Австрія (+18 %), Ірландія (+16 %), Данія (+13 %), Нідерланди (+12 %) і Люксембург (+6,8 %). Разом із тим у частині центральної та східної Європи споживання на душу населення залишається досить низьким від 5 євро/людина/рік у Болгарії, у Данії – до 383,6 євро/людина/рік (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Роздрібний ринок органічної продукції країн ЄС

Країна	Рік	Вартість при роздрібній торгівлі, млн євро	Споживання на душу населення Євро/людина	Органічна частка від загального споживання, %
Данія	2021	2,240	384,0	13,0
Австрія	2021	2,265	254,0	11,3
Люксембург	2021	171,0	285,0	9,1
Швеція	2021	2,193	212,0	8,7
Франція	2021	12,699	188,0	6,5
Німеччина	2021	14,990	180,0	6,4
Естонія	2020	62,0	47,0	3,7
Італія	2021	3,872	64,0	3,5
Нідерланди	2021	1,361	78,0	3,3
Бельгія	2021	892,0	77,0	3,2
Фінляндія	2021	409,0	74,0	2,6
Іспанія	2021	2,528	53,0	2,5
Ірландія	2021	189,0	39,0	2,2
Хорватія	2019	99,0	24,0	2,2
Словенія	2014	49,0	27,0	1,8
Чехія	2020	204,0	19,0	1,5
Латвія	2018	51,0	6,0	1,5
Литва	2018	51,0	18,0	1,0
Польща	2020	314,0	8,0	0,6
Болгарія	2021			0,4
Угорщина	2018	66,0	6,0	0,3
Греція	2016	30,0	3,0	0,3
Португалія	2012	21,0	2,0	0,2
Румунія	2017	41,0	2,0	0,2
ЄС 27	2021	44,8	101,8	4,7

Джерело: [10].

Найбільша частка органічних площ, порівняно із загальною площею сільськогосподарських угідь знаходиться в Естонії (22,4 %), Швеції (22,3 %), Австрії (25,3 %) Італії (16 %), Чехії (15,3 %) і Латвії (14,8 %).

У 2021 році виробництво аквакультури досягло 87 млн тонн у всьому світі. Китай став найбільшим виробником із 57 % світового виробництва у 49,6 млн тонн. Другим за величиною виробником аквакультури визнана Індія з 8,6 мл тонн, або 10 % світового виробництва (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Світове виробництво аквакультури у 2021 році

Країна	Виробництво, тонн	Усього, %
Китай	49 620149	56,7
Індія	8635986	9,9
Індонезія	5226594	6,0
В'єтнам	4600828	5,3
Бангладеш	2583866	3,0
Єгипет	1591896	1,8
Норвегія	1490076	1,7
Чилі	1485896	1,7
М'янма	1145018	1,3
ЄС-27	1093796	1,3
Таїланд	962467	1,1
Філіппіни	854178	1,0
Еквадор	774529	0,9
Бразилія	629450	0,7
Інші	6806198	7,8
Всього	87500927	100,0

Джерело: [10].

Згідно з даними EUMOFA, з 2011-го по 2021 рік загальне виробництво аквакультури ЄС-27 зросло на 11 %, досягнувши 1 147 182 тонни. Серед усіх країн вирізняються чотири найуспішніші виробники з найбільшим прогресом – це Іспанія та Греція, зі збільшенням на 21 % до 307,572 тонн і 24 % до 128,748 тонн відповідно. Виробництво в Італії залишалося стабільним на рівні 154 000 тонн, тоді як у Франції знизилося на 5 % до 194 000 тонн (табл. 2.14).

У 2021 році виробництво аквакультури в ЄС за обсягом включало переважно (тонн): мідії (473 000), форель (180 000), устриці (100 000), дораду

(95 000), сібас (86 000), короп (80 000), молюски (32 000), блакитний тунець (22 000) і лосось (13 000).

Таблиця 2.14

Виробництво аквакультури за розвитком країн (тонни)

Країна	2011 р.	2011 р., %	2021 р.	2021 р., %	2011-2021, %
Іспанія	253,787	24,5	306,572	26,7	+21
Франція	204,414	19,8	194,335	16,9	-5
Італія	153,729	14,9	153,937	13,4	0
Греція	104,008	10,1	128,748	11,2	+24
Нідерланди	67,145	6,5	46,340	4,0	31
Польща	30,751	3,0	42,627	3,7	+39
Німеччина	40,694	3,9	41,077	3,6	+1
Данія	32,343	3,1	40,221	3,5	+24
Ірландія	46,189	4,5	34,977	3,0	-24
Чехія	20,420	2,0	20,989	1,8	+3
Хорватія		0,0	20,444	1,8	
Угорщина	14,244	1,4	17,315	1,5	+22
Фінляндія	11,771	1,1	15,296	1,3	+30
Мальта	6,881	0,7	13,823	1,2	+101
Румунія	8,945	0,9	12,848	1,1	+44
Болгарія	7,913	0,8	11,963	1,0	+51
Швеція	10,738	1,0	11,497	1,0	+7
Португалія	8,224	0,8	11,475	1,0	+40
Кіпр	4,107	0,4	8,079	0,7	+97
Австрія	2,167	0,2	4,242	0,4	+96
Литва	3,088	0,3	3,776	0,3	+22
Словаччина	687	0,1 %	2,739	0,2 %	+299 %
Словенія	858	0,1 %	2,087	0,2 %	+143 %
Естонія	573	0,1 %	1,062	0,1 %	+85 %
Латвія	548	0,1 %	628	0,1 %	+15 %
Бельгія	539	0,1 %	86	0,0 %	-84 %
Усього	1,034,762	100 %	1,147,182	100 %	+11 %

Джерело: [10].

За вартістю найприбутковішими видами, вирощеними в ЄС у 2021 році, виявилися (млн євро): форель (623), дорада (494), сібас (491), устриця (455), мідії (433), блакитний тунець (308),; молюски (191), короп (169) і лосось (118) (рис. 2.10).

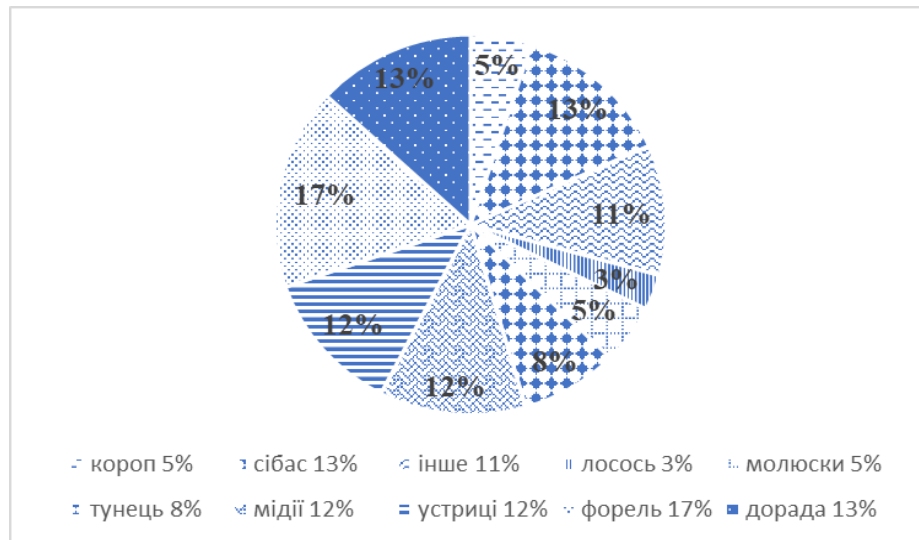

Рис. 2.10. Розподіл продукції аквакультури ЄС-27 за основними видами
Джерело: EUMOFA, 2021.

Головною країною-виробником органічної продукції аквакультури стала Ірландія (18 512 тонн). В Італії, Франції, Нідерландах, Іспанії, Німеччині та Данії одержання органічної продукції аквакультури коливається від 5000 до 10000 тонн. У Болгарії (мідії), Угорщині (риба) та Греції (морський окунь та дорада), виробництво спостерігається від 1000 до орієнтовно 3000 тонн. Менше 1000 тонн такої продукції отримано в Румунії, Словенії, Литві, Польщі, Хорватії, Австрії та Бельгії.

Розвиток органічної аквакультури підтримується політикою Європейського Союзу (табл. 2.15). Створено стратегію «Від ферми до виделки», за якої у 2020 році поставлено мету «25 % сільськогосподарських угідь Європейського Союзу віднести під органічне землеробство до 2030 року». У 2021 році «План дій Європейського Союзу щодо розвитку органічного виробництва» чітко визначає органічну аквакультуру як сектор із потенціалом для розвитку. У кожному випадку можливі як «песимістичні» перспективи, коли різні визначені бар'єри не розглядаються, так і «оптимістичні» перспективи, що вказують на максимальний потенціал зростання, який сприймається на даний момент, якщо перешкоди ідентифіковані.

Перспективи зростання органічної аквакультури в Європейському Союзі

Аквакультура	«Песимістичні» перспективи зростання	«Оптимістичні» перспективи зростання
<p>Молюски</p> <p>Поточна ситуація: органічні 45 000 тонн (в основному мідії);</p> <p>понад 600 000 тонн виробництва (органічне + звичайне)</p>	<p>Перспективи: близько 30.000-33.000 тонн органічних мідій та 3000 тонн органічної устриці (6 % виробництва Європейського Союзу)</p> <p>У песимістичних перспективах «органічна схема» залишається на вибір компанії, також низький попит з боку ринку для органічної продукції</p>	<p>Перспективи: 120 тис. т органічних моллюсків</p> <p>У рамках «оптимістичних перспектив» органічне виробництво моллюсків може досягати: близько 10-20 % виробництва в основних країнах (а саме Іспанія, Франція та Італія для мідій і Франції для устриць).</p> <p>Нині частка 10 % для мідії в Італії та 5 % максимум в інших державах на інші види. Близько 70 % виробництва в інших країнах, з органічною схемою, яка використовується з метою диференціації. Значних технічних чи економічних перешкод для сертифікації органіки немає. Головна перешкода – якість води. Розвиток «оптимістичних» перспектив залежатиме від виробників та професійних організацій із стратегією щодо органіки</p>
<p>Риба</p> <p>Поточна ситуація: органічна 24 000 тонн,</p> <p>понад 500 000 тонн виробництва (органічне + звичайне)</p>	<p>Перспективи: близько 15 тис. тонн органічної риби (3 % виробництва Європейського Союзу)</p> <p>У рамках цих перспектив технічні перешкоди для розвитку органічного виробництва риби залишаються: низька доступність кормів, високі витрати, менша продуктивність, відсутність компенсацій, премій. Невеликий попит на органічні продукти (зокрема для спеціалізованих магазинів органіки). У цьому контексті органічне виробництво в Європейському Союзі залишається невеликим, оскільки на органічний ринок в основному постачається продукція з третіх країн (зокрема Великобританії та Норвегії); ринок вимагає також інших сертифікатів, крім органічних</p>	<p>Перспективи: максимум 125 тис. тонн (25 % виробництво Європейського Союзу) органічної риби</p> <p>Більші витрати на виробництво врівноважуються надбавкою до ціни і там зростає попит на органіку</p>

Джерело: [8].

Наведені перспективи розроблено командою EUMOFA і базуються на даних, зібраних у контекст цього дослідження (обсяг виробництва, визначення перешкод і рушійних сил). Ці перспективи реалістичні, проте не виступають прогнозом майбутнього, оскільки на них можуть впливати певні фактори, серед яких: розвиток органічної продукції аквакультури на рівні ЄС (еволюція органічного регулювання, споживчий попит, витрати виробництва, інші нормативні акти, пов'язані з аквакультурою). Часові рамки для цих перспектив – 2030 рік, як і для стратегії ЄС «Від ферми до виделки».

Оскільки масштаби поширення органічного сільського господарства і споживання органічних продуктів значно різняться між країнами-учасниками ЄС, де частка органічних сільськогосподарських земель коливається від 0,5 % до понад 25 %, надзвичайно важливо, щоб кожна країна-учасниця ЄС якомога швидше розробила власну національну стратегію розвитку органічного сільського господарства, спираючись на комплексний аналіз сектору, із відповідними діями, стимулами, чіткими термінами і національними цілями.

Нові Стратегічні настанови для сталого розвитку аквакультури в ЄС ухвалені Європейською Комісією навесні 2021 року, просувають органічну аквакультуру. План дій розвитку органічної продукції аквакультури організовано за трьома напрямками, які враховують структуру ланцюга виробництва і збуту харчових продуктів. Для підтримки позитивних напрацювань в органічному секторі та збалансованого і прибуткового ринку для органічних операторів, надзвичайно важливо підвищувати загальний попит на органічні продукти аквакультури. Зростання рівня споживання органічних продуктів має важливе значення для заохочення фермерів переорієнтовуватися на органічне виробництво. Потрібні також додаткові стимули для виробництва, щоб досягти частки 25 % оброблюваних органічних сільськогосподарських земель і значного зростання органічної аквакультури до 2030 року. Також існує потреба у подальшому збільшенні внеску органічного сектору у сталість і вирішення екологічних проблем.

Європейська Комісія підвищила частку досліджень та інновацій і спрямовує не менше 30 % бюджету, виділеного на дослідження та інновації в галузі сільського господарства, лісового господарства і сільських територій, на теми, які стосуються та актуальні для органічного сектору [12].

Поширення результатів досліджень й інновацій підтримуватиметься через Європейське інноваційне партнерство (AGRI) і Систему знань та інновацій в сільському господарстві (AKIS) з метою просування загального зростання органічного виробництва в усіх країнах-учасниках ЄС. Усі інституції ЄС, країни-учасниці ЄС та основні учасники сектору повинні бути повністю залучені до розробки заходів, які потрібні для досягнення основоположної цілі закласти міцне підґрунтя для майбутнього розвитку органічного сектору.

Напрямок 1. Органічна їжа і продукти для всіх: стимулювання попиту і забезпечення довіри від споживачів

Кожен житель ЄС витрачає на органічні продукти в середньому 84 євро на рік. Річні показники споживання органічних продуктів на душу населення досить суттєво відрізняються залежно від країни – від 344 до 1 євро. Окрім різниці у купівельній спроможності, причинами таких відмінностей стала ситуація, за якої в деяких регіонах ринок знаходиться все ще на початковій стадії розвитку, відсутні належні ланцюги постачання в багатьох регіонах, недостатній рівень обізнаності споживачів про органічний логотип і переваги органічного виробництва. Хоча органічна аквакультура відносно новий сектор, тут наявний значний потенціал для зростання. Разом із тим, бажаного збільшення площі земель під органічне виробництво неможливо досягти без зростання попиту на органічні продукти [1].

Країни-учасниці ЄС здатні самостійно, за застосування певних заходів, стимулювати споживання органічної продукції аквакультури. До прикладу, країни-учасниці можуть знизити розмір податку на додану вартість на органічну продукцію аквакультури. Просування споживання органічних продуктів заохочуватиме виробників переорієнтовуватися на органічне

виробництво, що у свою чергу допоможе збільшити та диверсифікувати пропозицію для забезпечення високого попиту споживачів.

Також з цією метою можна використати органічний логотип ЄС як найвідоміший серед логотипів схем якості ЄС, проте ще існують можливості для підвищення рівня його визнання [44]. У контексті політики ЄС щодо сприяння розвитку сільського господарства Європейська Комісія вже активно просуває органічні продукти і продовжуватиме цю роботу в майбутньому. Загальна частка бюджету на просування органічного виробництва у 2021 році становила 27 %, що дорівнює 49 млн євро.

У рамках інформування і комунікації Європейська Комісія з 2023 року приділятиме більше уваги органічному виробництву з-поміж тем, винесених на щорічні тендери стосовно інформаційних заходів на тему органічного виробництва; з 2023 року постійно збиратиме дані про екологічні, економічні й соціальні переваги органічного виробництва, в тому числі для аквакультури та інформуватиме громадян, зокрема виробників, про такі переваги через ширше використання соціальних мереж. Продовжить проведення опитувань за допомогою Євробарометра (Eurobarometer), оскільки це цінний інструмент для вимірювання ефективності дій Європейської Комісії щодо просування органічного виробництва, зокрема в країнах-учасниках, де попит на органічні продукти нижчий за середній в ЄС, у співпраці з Європейським Парламентом та іншими органами, такими як Європейський економічно-соціальний комітет, Комітет регіонів і Представництва ЄС у країнах-учасниках ЄС [4].

У межах діяльності з просування Європейська Комісія продовжує виділяти масштабний бюджет у рамках політики ЄС з просування з метою підвищення рівня споживання органічної продукції аквакультури, відповідно до цілей, політики і дій Стратегії «Від ферми до виделки» і Плану боротьби з раком у Європі.

З 2024 року Європейська Комісія: виділятиме розширений бюджет у рамках щорічних робочих програм політики просування сільського господарства з метою підвищення обізнаності споживачів про органічні

продукти і стимулювання попиту на них; запровадить діяльність з просування органічних продукції аквакультури з ЄС у цільових третіх країнах, ринки яких розвиваються, через, до прикладу, участі в торговельних виставках у співпраці з країнами-учасницями ЄС; підвищуватиме обізнаність про можливості експорту для органічних виробників ЄС, щоб скористатися перевагами мережі угод про вільну торгівлю і угод про еквівалентність; стимулюватиме помітність сектору шляхом вручення нагород, якими відзначають відмінну роботу органічних виробничо-збутових ланцюгів у ЄС.

Великі міста, містечка та регіони відіграють все важливішу роль у просуванні органічного виробництва. Так, Копенгаген став першим містом, у якому частка органічної їжі в державних закладах харчування досягла 100 %. Продукти для них постачаються від господарств, що обробляють близько 25 000 га органічних земель, переважно навколо міста[8]. Місто Відень оточує мережа міських органічних садів площею близько 860 га, які також постачають продукти в державні заклади громадського харчування, зокрема в ясла-садки.

В державних закладах харчування Риму подають орієнтовно 1 млн органічних страв на день. Постачання органічних продуктів у державні заклади харчування зробить їх доступними для значно ширшого кола споживачів. Зелені публічні закупівлі створюють потенціал для розвитку органічного сільського господарства. При впровадженні таких процедур закупівлі особливу увагу слід приділяти малим фермам, мікро-підприємствам і малим та середнім підприємствам.

З метою підвищити рівень споживання органічних продуктів в державних закладах харчування, варто підвищувати рівень обізнаності про критерії зелених публічних закупівель, роботу публічних закупівель продуктів харчування заради здоров'я і Спільного плану дій BestREMAP, аналізувати поточну ситуацію щодо їх застосування. Успіх органічних продуктів з позицій розуміння розвитку ринку та вподобань споживачів залежить від довіри останніх до органічного логотипу ЄС і системи контролю. Шахрайська поведінка та зумисне порушення правил органічного виробництва можуть

підірвати довіру споживачів до органічної продукції [39]. Співпраця між посадовими особами, які знаються на агропродовольчих виробничо-збутових ланцюгах, поліцією і митниками, що наділені повноваженнями проводити розслідування, судьями й прокурорами має важливе значення на національному рівні та на рівні всього ЄС для запобігання і боротьби з шахрайством в органічному секторі.

Із 2024 року Європейська Комісія посилить боротьбу з шахрайством і, зокрема: забезпечуватиме посилений нагляд за системами контролю в країнах-учасницях ЄС і третіх країнах; посилить співпрацю з органами управління країн-учасниць ЄС і третіх країн, визнаних як еквівалентні, покладаючись серед іншого на їх засоби та результати попередніх аудитів; допомагатиме країнам-учасницям ЄС у розробках і впровадженні політики запобігання шахрайству в органічному виробництві через проведення спеціалізованих семінарів для обміну засвоєними уроками та найвдалішими практиками; співпрацюватиме з Мережею ЄС із запобігання харчовому шахрайству та Європолом, аналізуючи сектор задля його викорінення і координації проведення розслідувань; посилюватиме співпрацю з компетентними органами влади і правоохоронними органами третіх країн для обміну інформацією щодо торгівлі органічною продукцією і шахрайства; надаватиме підтримку країнам-учасницям ЄС у формі рекомендацій щодо посилення контролю за імпортом на кордоні; просуватиме суворіші заходи боротьби з шахрайством шляхом запровадження каталогів санкцій; буде застосовуватися для інформування споживачів та/або відкликання з обігу шахрайської продукції; розроблятиме системи раннього запобігання з використанням штучного інтелекту для аналізу даних в ЄС (до прикладу, Система управління інформацією для проведення офіційного контролю (IMSOC) і бази даних країн-учасниць ЄС).

Репутація органічного сектору залежить від здатності простежити продукт від виделки назад до ферми. Для зміцнення простежуваності й прозорості важливо сформувавати перелік операторів, залучених до виробництва, дистрибуції та збуту органічної продукції в ЄС. Контролюючі органи вже

зобов'язані публікувати на своїх сайтах сертифікати операторів органічного виробництва, проте ця інформація ще не централізована на єдиному вебсайті ЄС.

Із 2022 року Європейська Комісія створила базу даних сертифікатів усіх операторів органічного виробництва ЄС, куди пізніше введуть відповідних операторів із третіх країн, обравши за основу аналіз, розпочатий в рамках Плану дій на 2014 рік і в рамках наступних кроків, визначених у рекомендаціях Європейського суду аудиторів; також заохочуватиме компетентні органи влади і контролюючі органи підписувати сертифікати інспекції в системі TRACES у цифровій формі. Такий без паперовий процес зменшить адміністративне навантаження і ризик підробки документів. Нині Європейська Комісія працює над створенням відповідних рішень, у тому числі цифрових паспортів. Органічний сектор також отримає переваги від використання нових технологій, особливо зважаючи на ускладнення виробничо-збутових ланцюгів і потребу в прозорості.

Середній показник сільськогосподарських земель в ЄС, що знаходяться під органічним виробництвом, становить 8,5 %. Проте за детального його розгляду слід вказати на існування значних відмінностей між країнами-учасницями – від 0,5 % до понад 25 %. Теж саме стосується й органічної продукції аквакультури, виробництво якої стрімко розвивається в деяких країнах-учасницях ЄС, тоді як інші знаходяться на ранніх етапах розвитку.

Причини відмінностей між країнами-учасницями ЄС частково пов'язані з недостатньою кількістю в країнах належних структур. Звідси, їхнє створення дозволить належним чином спрямувати органічне виробництво у виробничо-збутові ланцюги, що у свою чергу надасть можливість фермерам отримати всі переваги доданої вартості органічного виробництва. План дій має стимулювати поширення органічного виробництва, особливо в країнах-учасницях ЄС, де частка останнього, нижча за середній показник по ЄС.

Органічне тваринництво повинно відповідати високим стандартам ЄС щодо добробуту тварин і поведінковим потребам, характерним для кожного виду, відповідно до превентивного підходу до здоров'я тварин, що

застосовується в ЄС. Необхідні кормові добавки, такі як вітаміни, все частіше одержують ферментацією з ГМО. Оскільки цей метод виробництва не відповідає принципам органічного виробництва і галузь виробництва кормових добавок не може отримати дозвіл на використання добавок з неорганічних мікроорганізмів, зростає проблема забезпечення органічного тваринництва необхідними добавками. Додатково до зростання доступності кормових білків, вироблених місцево, потрібно знайти альтернативні джерела кормових білків, щоб забезпечити сталий і різноманітний раціон тварин [6].

Європейська Комісія має намір підтримувати дослідження й інновації в рамках програми «Горизонт Європа» (Horizon Europe) щодо альтернативних джерел органічних вітамінів та інших речовин, які можуть виявитися необхідними, а також альтернативних джерел білка з урахуванням їхньої технічної та економічної доцільності; вивчити шляхи підтримки застосування кормових добавок, вироблених без використання ГМО, кормів на основі комах, а також морської кормової сировини; ухвалити у 2023 році ініціативу виробництва у ЄС морських водоростей і підтримки галузі виробництва останніх, з метою забезпечення постачання водоростей альтернативного кормового матеріалу для органічного тваринництва.

Органічна продукція аквакультури може стати вагомим чинником для задоволення споживчого попиту на різноманітні високоякісні продукти харчування, вироблені з турботою про довкілля та із забезпеченням добробуту тварин. Також органіка здатна допомогти закрити прогалину між попитом на продукцію аквакультури, що існує в ЄС, і виробництвом сталої продукції аквакультури, зменшивши тиск на природні запаси.

Із 2023 року Європейська Комісія активно підтримуватиме дослідження й інновації стосовно альтернативних джерел поживних речовин, розмноження і добробуту тварин в аквакультурі; залучення інвестицій в адаптовані системи змішаної і мультитрофічної аквакультури; просування діяльності інкубаторів і розплідників органічного молодняку; визначити конкретні перепони на шляху до розвитку органічної аквакультури у світі та усунути їх належним чином.

Висновки до розділу 2

За аналізом динаміки пропозиції органічної продукції аквакультури можна стверджувати, що Україна активно просувається обертів у розвитку згаданої галузі. Зростання обсягів органічної продукції аквакультури, зокрема в промисловому секторі, свідчить про виокремлення цієї галузі, як однієї з важливих та перспективних у агропромисловому секторі України.

1. Доведено, що Україна досягла успіху в п нарощуванні обсягів експорту органічної продукції аквакультури, порівняно з попереднім роком (2021-й). Так, 2022 році відбулося значуще зростання експорту до 79,6 тонн експортованої органічної риби. Це підтверджує високий попит на українську органічну аквакультурну продукцію на міжнародних ринках та конкурентоспроможність виробників.

2. Встановлено, що органічна продукція аквакультури в Україні не лише нарощує потужності, а й набуває вагомості у розвитку агропромислового сектору, забезпеченні продовольчої безпеки та позиціонуванні країни на світовому ринку як надійного виробника водних організмів, відповідно до стандартів органічної продукції.

3. Виявлено, що тенденції до зростання обсягів виробництва органічного продукту в ЄС більше ніж на 60 % за останні п'ять років підтверджують значущий розвиток цієї галузі в європейському контексті, а також існування високого попиту на органічну продукцію аквакультури на ринку країн-членів.

4. Встановлено, що виробництво органічної риби в різних країнах відрізняється за напрямками розвитку галузі. Так, Норвегія виділяється як головний експортер лосося, що свідчить про її успішну інтеграцію на світовому ринку органічної риби. Різниця у попиті також слугує важливим фактором, оскільки на органічну рибу він тільки починає зростати, що потребує більшої уваги до стимулювання згаданого ринку.

5. Виявлено, що існує конкуренція щодо сертифікації органічної продукції аквакультури конкуренція між органами сертифікації. Тобто назріла необхідність встановлення стандартів і вимог для органічної продукції та

контролю за їхнім дотриманням. Усе разом характеризує ситуацію з розвитком галузі органічної продукції аквакультури та вказує на потребу удосконалення стратегій розвитку та регулювання цього сектору.

6. Здійснено систематизацію методичних підходів до розвитку сектору органічної продукції аквакультури, враховуючи сучасні вимоги і тенденції. Доведено необхідність вивчення міжнародного досвіду та його адаптації в Україні, що підкреслює важливість трансферу знань та успішних практик для досягнення максимальних результатів у галузі органічної аквакультури. Підтверджено глибокий аналітичний підхід та важливість дослідження у сфері агропромислового виробництва.

7. Встановлено важливість структурної політики формування пропозицій на органічну аквакультуру на світовому ринку, вивчення досвіду й адаптація його в Україні при наданні пропозицій з метою максимального застосування європейського досвіду, формування ринку органічної продукції аквакультури з внесенням пропозицій до визначення детальних правил органічного виробництва та обігу органічної продукції аквакультури.

8. Зазначено про врахування деяких наданих пропозицій в Законі України «Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції» №970-2019-п, 23.10.2019, з уточненими рекомендаціями в редакції згаданого Закону України №970-2019-п від 07.07.2022.

Список використаних джерел до розділу 2

1. 2022 рік оголошено роком дрібного рибальства та аквакультури. 2018.
URL: <http://wwf.panda.org/uk/?320832/2022-the-aquaculture-year-UN>
2. EU fisheries control system: URL: https://ec.europa.eu/oceans-and-fisheries/rules/enforcing-rules/eu-fisheries-control-system_en.
3. EU: Sustainable Tools for the World's Largest Seafood Market.
URL: https://balticcluster.pl/wp-content/uploads/2013/10/European-Maritime-and-FisheriesFund-2015-market-facts_en.pdf.
4. European Commission. Common Fisheries Policy. URL: https://europa.eu/fisheries/cfp/fishing_rules_en.
5. European Commission. Fisheries management URL: https://europa.eu/fisheries/cfp/fishing_rules_en.
6. European Maritime and Fisheries Fund (EMFF). European Commission. URL: https://ec.europa.eu/fisheries/cfp/emff_en.
7. European Parliament. URL: [www.europarlamentti.info/en/values and objectives/policies](http://www.europarlamentti.info/en/values-and-objectives/policies).
8. Fact Sheets on the European Union. The Common Fisheries Policy: origins and development. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/114/the-common-fisheries-policy-origins-and-development>
9. Facts and Figures on the Common Fisheries Policy. Basic statistical. 2020. Brussels: European Commission, 2020. 21 p.
10. FAO Fisheries & Aquaculture. Ресурси рибного господарства. URL: <http://www.fao.org/3/ca5223en/ca5223en.pdf#page=43>
11. FAO. 2020. The State of World Fisheries and Aquaculture 2020. Sustainability in action. Rome. URL: <http://www.fao.org/publications/card/en/c/CA9229EN>
12. FAO. 2022. Blue Transformation - Roadmap 2022–2030: A vision for FAO's work on aquatic food systems. Rome. URL: <https://doi.org/10.4060/cc0459en>

13. Nesar Ahmed, Shirley Thompson & Giovanni M. Turchini Organic aquaculture productivity, environmental sustainability, and food security: insights from organic agriculture Food Security The Science, Sociology and Economics of Food Production and Access to Food. Vol. 12 № 6.
14. Organic World. Global organic farming statistics and news. URL: <http://www.organic-world.net>
15. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2016. 333 p. URL: <https://shop.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1698-organic-world-2016.pdf>
16. URL: <https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2021/05/Organic-action-plan-UA.pdf>
17. Václavík T. Netherlands: Organic shops get organized. URL: <https://organic-market.info/news-in-brief-and-reports-article/13783-Netherlands.html>
18. Акваферма «Аквасіті» URL: <http://aquacityfish.com.ua/>
19. Акваферма «Тилігул» URL: <https://mermans.com.ua/>
20. Аналіз динаміки структури ВВП України. Прогноз на 2020-2022 рр. Capital Times. URL: <https://www.capital-times.com/ua-ua/analysis-of-ukraines-gdp-dynamics>
21. Вдовенко Н. М. Роль держави в економічному і соціальному розвитку суспільства. Інноваційна економіка. 2011. Вип. 3. С. 249–253.
22. Вдовенко Н. М., Кваша С. М. Аквакультурне виробництво: від наукових експериментів до промислових масштабів. Інвестиції практика та досвід. 2011. № 20. С. 7–10. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2011/4.pdf
23. Вдовенко Н. М. Глобальні пріоритети сталого виробництва сільськогосподарської продукції. Innovative Solutions in Modern Science. 2016. №. 4. С. 3–17. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u295/globalni_prioriteti_stalogo_virobn_ribi.pdf
24. Вдовиченко А. В. Організаційно-економічне забезпечення ефективного функціонування виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Збалансоване природокористування. 2015. № 4. С. 59–63.

25. Волкова І. М. Дослідження поведінки споживачів на ринку органічної продукції. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. 2013. № 1. Ч. 2. С. 47–53.
26. Гарнаженко Ю. А. Аналіз імпорту риби- та морепродуктів в Україні. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Львів, 2014. Т. 16. № 2. Ч. 3. С. 275–280.
27. Грантова підтримка для мікро- та малих виробників аграрної продукції
URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/hrantova-pidtrymka-dlia-mikro-ta-malykh-vyrobnykiv-ahrarnoi-produktsii>
28. Гуменюк Г. Д., Баджурак О. В., Ляшенко О. К. Органічне виробництво в світі – історія розвитку та сучасний стан. Біоресурси і природокористування. 2010. Т. 2. № 3/4. С. 56–62.
29. Держстат України URL:
https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rg/rg_u/arh_dvbr_reg_u.html
30. Дюдяєва О. А. Стан гармонізації законодавства України в сфері виробництва органічної продукції аквакультури з європейськими нормами. Водні ресурси та аквакультура. Херсонський державний аграрно-економічний університет. Херсон. № 1. 2021. С. 62–85.
31. Загороднюк О. В. Перспективи розвитку вітчизняного ринку риби. Вісник Полтавської державної аграрної академії. Полтава. 2011. № 1. С. 135–138.
32. Кваша С. М., Вдовенко Н. М. Світові тенденції розвитку ринку продукції аквакультури і місце України на ньому. Економіка ринкових відносин. Київ. 2011. № (7). С. 54–62.
33. Кернасюк Ю. Рибицтво: потенціал є! Агробізнес сьогодні. 2014. № 11. С. 14–16.
34. Кіщак І. Т., Корнєва Н. О., Новіков О. Є. Стратегічні імперативи розвитку рибопродуктового комплексу держави. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2014. Вип. 3. С. 5–17.

35. Кононенко Р. В. Технічні засоби в аквакультури: посібник. Ч1. Київ. 2018. 310 с.
36. Корж Т. В. Органічне сільськогосподарське виробництво як чинник соціально-економічної та екологічної безпеки. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. 2011. № 4. С. 156–162. URL: <https://economic-vistnic.stu.cn.ua/tmppdf/593.pdf>
37. Кравець Н. В. Правові аспекти органічного сільського господарства як засобу реалізації принципу екологізації аграрного виробництва. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2014. Вип. 197. Ч. 1. С. 102–109.
38. Махиборода К. В. Органічна аквакультура в аграрному секторі: теоретичний аспект. Механізми збалансованого розвитку рециркуляційних аквакультурних систем в Україні: сучасні технології, економіка та право: I Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 20 квітня 2021 року: тези доповідей. Київ, 2021. 54 с. С. 17–18.
39. Махиборода К. В. Удосконалення системи відстеження обсягів виробництва органічної продукції аквакультури для ефективного функціонування ринку. Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: XII Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 8–9 вересня 2023 року: тези доповідей. Одеса, 2023. 154 с. С. 17–18.
40. Махиборода К. В. Функціонування ринку органічної продукції аквакультури в Україні та світі в контексті інноваційної економіки. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія: Економіка та менеджмент. № 20. 2019. С. 102–113.
41. Миськовець Н. П. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку рибного господарства України. Бізнес Інформ. 2020. № 3. С. 104–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2020_3_15
42. Овчаренко М. Україна має значний природний потенціал для розвитку рибного господарства й аквакультури. Промисловий портал. 2018. URL:

- [http://uprom.info/news/agro/ukrayina-maye-znachniyprirodniy-potentsial -dlya-rozvitku-ribnogo-gospodarstva-y-akvakult](http://uprom.info/news/agro/ukrayina-maye-znachniyprirodniy-potentsial-dlya-rozvitku-ribnogo-gospodarstva-y-akvakult)
43. Огляд виробництва продукції аквакультури в Україні за даними форми звітності № 1а-риба (річна). URL: форма 1а риба за 2022 рік стан україни.pdf
 44. Органічна платформа знань. URL: <https://organic-platform.org/>
 45. Осташко Т. О. Структурно-інституційний аналіз аграрного ринку України. С. 115-125. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_04_3_115_uk.pdf
 46. Охріменко І. В., Вдовенко Н. М., Овчаренко Є. І., Гнатенко І. А. Інновації в системі стратегічного управління безпекою національної економіки в умовах ризиків та невизначеності глобалізації. Економіка та держава. 2021. № 8. С.4–9.
 47. Підтримка органічного сектору в Україні. Грантова програма. URL: <https://www.dossier.org.ua/projects/organic-sector-support/>
 48. Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2022 №970-2019-п. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-2019- %D0 %BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-2019-%D0%BF#Text)
 49. Програма USAID з аграрного і сільського розвитку. URL: <https://organic-platform.org/usaaid-agro/>
 50. Прокопенко К. О., Удова Л. В. Сучасний стан та перспективи розвитку органічного виробництва в Україні з думкою про майбутнє. Економіка і прогнозування. 2022. № 1. С. 160–176.
 51. Прунцева Г. О. Аналіз ефективності державної підтримки сільськогосподарських підприємств. Економіка і організація управління. 2020. № 1(37). С.79–88.
 52. Ринок живої риби в Україні. Рибництво. АПК-Земля. Статистика. 2019. URL: <https://zet.in.ua/statistika-2/rynok-zhivoj-ryby-v-ukraine rybovodstvo/>
 53. Розвиток аквакультури в Україні. Всеохоплюючий аналіз проблем і можливостей галузі аквакультури в Україні, найкращі практики і

- рекомендацій з питань політики. Київ. 2017. URL: https://www.slideshare.net/Easy_Business/ss-83657232
54. Романець О. А. Сутність та зміст державного регулювання аграрного сфери економіки. Електронне наукове фахове видання: Державне управління: удосконалення та розвиток. 2014. С. 1–3.: file:///C:/Users/Anastasiya/Downloads/Duur_2011_5_13.pdf[63]
 55. Споживання продуктів харчування в домогосподарствах (1999-2020). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/gdvdg/sphd/sphd_20ue.xls
 56. Стратегічна рамочна програма на 2022-2031 роки. Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй. 2021. URL: <chromextension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.fao.org/3/ne577ru/ne577ru.pdf>
 57. Ульянченко Ю. О. Державне регулювання аграрного ринку в країнах ЄС і США: досвід для України. URL: file:///C:/Users/Anastasiya/Downloads/DeBu_2007_2_56.pdf
 58. ФАО Сільськогосподарські перспективи 2021-2030. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/34097d76en/index.html?itemId=/content/component/34097d76-en>
 59. Шарило Ю. Є. Позиціонування вітчизняної аквакультури в умовах євроінтеграції. Завдання рибогосподарської науки щодо вирішення нагальних проблем розвитку прісноводної та морської аквакультури України: матеріали наук.-практ. семінару. Київ. 2015. 110 с.
 60. Шарило Ю.Є., Н.М. Вдовенко, М.О. Федоренко, В.В. Герасимчук, та ін. Сучасна аквакультура: від теорії до практики. практичний посібник. Київ. 2016. 119 с.
 61. Шерман І. М., Євтушенко М. Ю. Теоретичні основи рибництва: підручник. Київ. 2011. 499 с.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ АКВАКУЛЬТУРИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

3.1. Інформаційне забезпечення системи програмних документів розвитку ринку органічної продукції аквакультури

Риба, рибні продукти, молюски та водорості становлять складову агропродовольчої системи. Тому будь-які рекомендації стосовно розвитку аквакультури потрібно розробляти з урахуванням факторів, які виступають каталізаторами перетворення цих систем та досягнення глобальних цілей ФАО. Каталізатори водночас можна розглядати як результат подолання певних бар'єрів, що створить передумови розвитку органічного сектору в Україні [5].

Стратегічна рамкова програма ФАО на 2022–2031 роки, яка націлена на сприяння здійсненню Порядку денного на період до 2030 року шляхом переходу до більш ефективних, інклюзивних, несприйнятливих до зовнішніх факторів та стійких агропродовольчих систем, що забезпечують удосконалення виробництва, а також підвищення якості продовольства.

У межах реалізації цієї рамкової програми 8.04.2022 року ФАО офіційно оголосила про підписання Меморандуму про взаєморозуміння (MoU) із Вагенінгенським університетом та дослідницьким центром (WUR) у Нідерландах, спрямованого на розвиток і обмін знаннями та використання наукових знань, технології та інновації для перетворення агропродовольчих систем. Офіційно 8 квітня ФАО оголосила про підписання нового Меморандуму про взаєморозуміння (MoU) з Вагенінгенським університетом та дослідницьким центром (WUR) у Нідерландах, спрямованого на розвиток і обмін знаннями та використання наукових знань, технологій та інновацій для перетворення агропродовольчих систем [4].

У новій Угоді визначено вісім сфер співробітництва: удосконалення економіки агропродовольчого сектору; стійке тваринництво та здоров'я; вплив

зміни клімату, біорізноманіття та навколишнього середовища; стійке рибальство та аквакультура; поліпшення продовольчої безпеки та харчування; зміцнення агропродовольчих систем та безпека харчових продуктів; стійке лісове господарство; зміцнення партнерства.

Означена угода слугує свідомством того, що ФАО переймається розробкою своєї першої в історії Стратегії в галузі науки та інновацій, яка охоплюватиме всі сектори та галузі агропродовольчих систем, від управління природними ресурсами до виробництва, споживання, харчових втрат та харчових відходів [5].

Стратегічна рамкова програма ФАО зосереджує акцент на характеристиках агропродовольчих систем та особливостях їх функціонування, визначенні всіх викликів що сприяють запуску перетворень агропродовольчих систем. Головними виділяються наступні характеристики та дії:

1. Усім складовим агропродовольчих систем, як-то первинне виробництво, переробка, розподіл, споживання, утилізація тощо, в їх взаємодії з соціально-економічними та екологічними системами притаманні критично важливі аспекти і слабкі місця, виникнення яких стає проявом нелінійного розвитку економіко-екологічних систем, а результатом – виникнення ризиків, зумовлених комплексною дією факторів невизначеності в агропродовольчих системах. Тому постає задача виявлення цих факторів, що надають загальносистемний вплив на агропродовольчі системи, інститути та загальне керівництво.

2. Необхідність визначення правил, що враховують сучасні світові тренди розвитку (зміна клімату, погіршення стану довкілля, конфлікти і процеси цифровізації) та гнучких і дієвих інституціональних механізмів регулювання сфери аквакультури, а також методів загального керівництва на всіх етапах функціонування агропродовольчих систем.

3. Необхідність підвищення та використання можливостей обізнаності споживачів щодо видів, кількості та безпеки споживаних риби і рибних продуктів шляхом активізації адресної реклами, а також становлення соціальної

відповідальності всіх суб'єктів агропродовольчої системи, включаючи споживачів.

4. Визначення, застосування та управління інноваційними технологіями в сфері аквакультури, у тому числі для відновлення природної ресурсної бази з метою підвищення продуктивності виробництва продовольства та ведення виробничих процесів на принципах стійкості.

5. Забезпечення більш економічно доступних раціонів харчування населення та створення «персоналізованих» харчових продуктів для лікування хвороб для різних вікових категорій населення.

6. Визначення напрямів міжгалузевої координації, загального керівництва та додержання виконання встановлених правил.

Будь-який національний стратегічний документ стосовно розвитку органічного сегмента повинен окреслювати коло проблем та план конкретних дій (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Дорожня карта розвитку органічної аквакультури в Україні

Превентивні заходи	Визначення видів (можливі дикі види для відгодовування) з урахуванням зони аквакультури, вибір варіантів технології вирощування, визначення дозвільних процедур, прав інтелектуальної власності, процедури патентних заяв, кваліфікації персоналу, статистичне супроводження
Екологічні та економічні вимоги	Запровадження економічних механізмів заохочення і стимулювання гравців ринку органічної аквакультури щодо додержання екологічної безпеки, рекомендації щодо забезпечення ГДК речовин у водних об'єктах відповідно до встановлених нормативів
Утримання	Рекомендації щодо заходів з біобезпеки, запобігання хвороб, ветеринарно-санітарних заходів та моніторингу стану об'єктів вирощування
Годування	Рекомендації щодо організації органічної кормової бази, переліку складових раціону для об'єктів аквакультури та етапів вирощування
Лікування	Рекомендації щодо плану управління здоров'ям об'єктів аквакультури.
Оброблення	Рекомендації щодо технологій оброблення товарної продукції органічного походження
Сертифікація та маркування	Акредитація сертифікації органічної аквакультури сертифікаційними компаніями, запровадження групової сертифікації, правила маркування
Транспортування	Розробка технологій транспортування, оптимізація умов та мінімізація часу

Джерело: розроблено автором.

Варто зауважити, що перехід до органічного виробництва визначається передусім вибором товаровиробника, адже він не має іншого стимулу виробляти органічну продукцію, ніж власне бажання. В Україні не повною мірою працюють стратегії розвитку цього нішевого сегмента рибного ринку ані на рівні галузі, ані на рівні регіону, тим паче на національному рівні. Існують загальноєвропейські стратегічні орієнтири щодо розвитку органічної аквакультури.

Проте згадана ніша залишається вільною, а тому привабливою. Попит – поняття динамічне, і цей факт довів ринок органічної сільськогосподарської продукції, тому не враховувати таку ситуацію не далекоглядно для товаровиробників. Як підтвердження цього слід вказати результати, одержані в рамках проекту опитування Євробарометр (міжнародний проект регулярних опитувань громадської думки, що здійснюється під егідою Європейської Комісії), який довів, що населення країн ЄС обізнані про користь органічних продуктів, адже і за останні п'ять років згаданий показник зріс удвічі.

Це значно більше, ніж знання про знак маркування Fairtrade, зареєстрованого сертифікаційний знак, що ліцензований Fairtrade International. Продукція із цими товарними знаками відповідає узгодженим на міжнародному рівні соціальним, екологічним та економічним стандартам Fairtrade і позначає сумлінно вироблені й справедливо продані товари, а також те, що продукт повністю простежується та зберігається окремо від несертифікованих продуктів на всьому протязі ланцюга «від ферми до полиці».

Тому переважати у перспективі будуть, без сумніву, оптимістичні сценарії як попиту, так і пропозиції. Як свідчить практика, частка споживання органічної продукції аквакультури залишається стабільною в країнах-виробниках. За приклад тут слугують Іспанія, Франція та Італія. Збільшується кількість соціально-відповідальних господарств, які намагаються удосконалити методи рибальства та аквакультури.

Ринок морепродуктів інтернаціональний, тобто об'єднує рибалок і рибників, переробників, покупців, неурядові організації, уряди, фінансові установи, технологічні компанії, щоб розробити шлях до великомасштабних

поліпшень у сфері сталого розвитку. Це основний принцип роботи Seafood Watch – ринкової програми, спрямованої на підвищення обізнаності споживачів про екологічно чисті морепродукти та впливу на способи вирощування і переробки штучно вирощених водних організмів. Seafood Watch працює з усіма рівнями ланцюжка постачання морепродуктів – від дрібних фермерів до великих виробників, урядів і покупців морепродуктів з урахуванням особливостей окремих галузей та регіонів. І це суттєво збільшило споживання морепродуктів й спонукало товаровиробників поліпшувати методи вирощування задля виходу на світові ринки.

Разом із тим попри всі ініціативи як товаровиробників, так і провідних країн – виробників органічної продукції аквакультури, залишаються певні бар'єри стосовно законодавчих змін і стандартів з надзвичайно великим рівнем обмежень, які майже неможливо виконати.

Водночас стандартам у рибництві притаманні власні специфіка й відмінності від сфери тваринництва, які обов'язково мають доповнювати наявність принципів відповідального рибальства, бути своєрідним страховим захистом від потрапляння неякісного продукту до споживачів.

У межах означених напрямів варто розглянути сукупність заходів, реалізація яких дозволить створити сектор органічного рибництва (табл. 3.2).

В основу наведеного переліку пропозицій покладено стратегічні орієнтири, визначені в європейських документах та Регламентах, а також Національній економічній стратегії на період до 2030 року, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179.

У рамках Економічної стратегії визначено напрями розвитку органічної аквакультури. Не всі наведені заходи рівнозначні за складністю та часом впровадження, але вони віддзеркалюють майбутнє бачення створення та функціонування сектору органічної аквакультури на національному і регіональному рівнях та можуть розглядатися як складові відповідних програм. У створенні та розвитку нових секторів економіки головна роль відводиться державі.

Пропозиції щодо розвитку органічної продукції аквакультури в Україні в контексті світових стратегічних орієнтирів та практик

Проблема	Пропозиції вирішення
Сертифікація водойм, які можуть бути використані для створення акваферм. Акваферми виступають потенційним забруднювачем водойм, а технології, що застосовуються, не сприяють досягненню доброго стану прісної і морської води, відповідно до Рамкової водної директиви і Морської директиви ЄС. Це переважно зумовлено забрудненням поживними речовинами і пестицидами, водозабором для зрошування та відводом води.	1.Паспортизація водойм, що передаються в оренду товаровиробникам товарної аквакультури, в т.ч. органічної з наданням інформації щодо гідрохімічного та гідрологічного стану водного об'єкта, можливостей господарського використання, визначення місця та обсягів вирощування, рибогосподарських заходах для забезпечення екологічної безпеки водойми.
Запровадження обов'язкової стандартизації та сертифікації продукції аквакультури за аналогією з продукцією рослинництва та тваринництва, адже технології вирощування повинні забезпечувати безпеку споживання таких продуктів та безпеку середовища. Обговорення щодо сертифікації риби ведеться з 2015 р., що дозволило б визначати походження риби, а не умови її вирощування. Проте цей напрям не реалізовано. В ЄС вже існують та діють сертифікаційні агентства, які проводять незалежну експертизу на відповідність рибницької ферми принципам сталого розвитку, як-то: Aquaculture Stewardship Council, Naturland, Food Alliance, Friends of the Sea. Наразі відзначається наявність значних технологічних відмін вирощування плавників від моллюсків, що потребує значних інвестицій, які не компенсуються ціною на товарну продукцію.	1.Спрощення вимог стандарту вирощування риби. 2.Пошук варіантів оптимізації витрат 3.Вирощування риби одночасно за органічною та традиційною технологіями, з метою компенсації збитків органічного виробництва за умови порядку розподілу витрат на продукцію, вирощену за різними технологіями. 4.Запровадити систему заходів з простежуваності органічної продукції 5.Запровадити систему групової сертифікації, що є важливим інструментом для підтримки малих органічних ферм та зменшення витрат на сертифікацію. Система дозволяє об'єднувати кілька малих фермерських господарств в одну групу та отримувати сертифікацію для всієї групи як єдиної сутності відповідно до Регламенту 2018/848
Залучення українських товаровиробників до європейської системи виробництва органічної аквакультури.	1.Створення реєстрів операторів, залучених до виробництва, дистрибуції і збуту органічної продукції аквакультури в ЄС, що посилить їхній вплив як на національний, так і європейський ринки.
Забезпечення добробуту водних організмів за аналогією з добробутом тварин.	1.Оптимізації логістики органічної продукції з метою оптимізації шляху до споживача. 2. Пошук оптимізації витрат у виробничо-збутових ланцюгах.
Державна та суспільна підтримка розвитку органічної аквакультури в цілому та забезпечення стабільного доходу для фермерів в перехідний період за прикладом інших країн, які реалізують стратегію ЄС – забезпечення якості продукту «Від ферми до виделки».	1.Підтримка товаровиробників шляхом гарантованих закупівель продукції органічних акваферм для подальшого застосування 2.Запровадити економічні стимули впровадження стійких виробничих систем. 3.Забезпечення доступу виробників аквакультури, в т.ч. органічної до об'єктів інфраструктури та послуг.

<p>Органічна аквакультура має запобігти розвитку таких процесів, як: забруднення технологічних водойм; поширення хвороб; Сучасним трендом розвитку аквакультури є розвиток систем, які поєднують в одному технологічному циклі вирощування різних водних організмів, що поділяють сумісне використання кормів таким чином, коли один із видів годується залишками корму, призначеного для іншого виду, що суттєво зменшує вплив на якість води.</p>	<p>1.Цифровізація комплексного моніторингу: гідрохімічних показників водойм; іхтіопатологічного; генетичного.</p> <p>2.Впровадження інтегрованих мультитрофних систем органічної аквакультури в цілях оптимізації використання органічних та неорганічних залишків кормів, які викликають забруднення водойм (реутилізація невикористаних поживних речовин).</p>
<p>Розвиток аквакультури асоціюється з використанням кормів, оскільки переважно вирощуються види водних організмів, які їх потребують. Витрати на корми – суттєва стаття загальних витрат. Виготовляються вони (переважно рибне борошно) з диких пелагічних риб, які відіграють чималу роль у забезпеченні продовольчої безпеки. За умови подальшого зростання сектору аквакультури, в т.ч. органічного, потреба в кормах буде зростати, що унеможливило подальше використання риби та актуалізує пошук нових кормових джерел. Тому органічні корми це одночасно і вимога, і бар'єр, оскільки вони є вимогою стандарту, але власне виробництво відсутнє взагалі, тим більше для всіх вікових груп риби та інших водних організмів.</p>	<p>1.Розробка інноваційних видів поживних і дешевих кормів та методів годування (побічні відходи рослинництва, різні види водоростей, комахи, відходи переробки риби та тваринництва, одноклітинні, дріжджі, харчові відходи), які відповідають критеріям поживності, легкої засвоюваності, достатності, безперервності отримання, легкими в збереженні та транспортуванні</p> <p>2.Розробка нових методів годування водних організмів з урахуванням їх вікових потреб та цифровізації процесу годування, який дозволяє запровадити дозування кормів та вчасне припинення їх подачі.</p> <p>3.Залучити виробників кормів для риби та інших гідробіонтів, що вирощуються в умовах аквакультури до програм сертифікації кормів Marin Trust.</p>
<p>Органічне виробництво розвивається, на первинному рівні виробництва, тоді як органічна переробка ще тільки на початку свого розвитку та менше врегульована.</p>	<p>1.Підтримка якості й безпечності в органічних виробничо-збутових ланцюгах.</p> <p>2.Запровадження системи встановлення критичних точок контролю у виробничо-збутовому ланцюгу.</p> <p>3.Створення нових технологій переробки та пакування.</p>
<p>Оптимізація витрат органічних акваферм. Існує проблема органічного сектору – це високі витрати товаровиробників, які зумовлені вимогами технології. В ситуації, коли відсутня підтримка, складно дотримуватися необхідних вимог, притаманних сектору органічної аквакультури.</p>	<p>1.розширення джерел фінансування інноваційного розвитку органічної аквакультури та залучення до Європейського інноваційного партнерства (AGRI) і Системи знань і інновацій в сільському господарстві (AKIS) з метою розвитку органічного виробництва у цій галузі</p>
<p>Використання потенціалу органічних ферм з метою підвищення питомої ваги органічної аквакультури у ВВП, створеному національною економікою та через вплив на інші сектори, а також реалізація можливостей сектору для відповідального використання природної ресурсної бази в Україні не розглядається.</p>	<p>1.Створення, так званих органічних територій в місцях, які не входять у туристичні маршрути, що може стати фактором фінансової підтримки основної діяльності, просування продукції до споживача та осередком нового способу життя.</p>

<p>Механізми регулювання сектору аквакультури, в т.ч. органічного.</p> <p>Відсутність сектору в структурі національної економіки не сприяє розробці механізмів регулювання цього сектору. Загалом для існуючого сектору аквакультури використовуються підходи органічного землекористування, рибальства, водних ресурсів.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1.Розробка та впровадження економічних, правових та адміністративних механізмів щодо відповідального розвитку аквакультури, підтримки малих та середніх підприємств і темпів зростання сектору. 2.Запровадження системи страхування підприємств у секторі аквакультури. 3.Створення інвестиційно привабливого середовища як для розвитку потенціалу органічної аквакультури, так і створення виробничих систем, адаптованих до кліматичних змін та стійких до біологічних та фінансових ризиків. 4.Розробка механізму та визначення пріоритетних напрямів інвестування суб'єктів аквакультури всіх форм власності. 5.Гармонізація національних правил цифровізації з міжнародними стандартами
<p>Запровадження програм обміну знаннями</p> <p>Сучасний стан розвитку української аквакультури в цілому та відсутність в країні її органічного сектору свідчить про:</p> <ul style="list-style-type: none"> - незадовільний стан кадрового потенціалу, включаючи органи управління; - брак досвіду товаровиробників; -відірваність від світових досягнень цієї сфери; - відсутність цифровізації та навиків використання цих можливостей товаровиробниками; - відсутність доступу до мережі Internet; - слабе використання вітчизняних та зарубіжних наукових напрацювань; - недоступність програм обміну знаннями. 	<ol style="list-style-type: none"> 1.Створення дорадницьких центрів для виробників товарної аквакультури, в т.ч. органічної для надання консультативної допомоги. 2.Створення цільових інформаційних платформ для товаровиробників, що поєднують організації, які акумулюють інформацію щодо інновацій в аквакультурі. 3.Створення реєстру національних та зарубіжних виробників устаткування, кормів та генетичного матеріалу. 4.Створення центрів надання послуг аквафермам. 5. Запровадження територіальними органами Державного агентства рибного господарства дистанційної форми навчання працівників сфери аквакультури 6. Організація розповсюдження рекламної та навчальної друкованої продукції для підвищення рівня обізнаності та самоосвіти 7.Розвиток партнерських відносин і формування стійких довірчих зв'язків між зацікавленими сторонами. 8. Залучення молоді для розвитку бізнесу в сфері аквакультури.

Джерело: розроблено автором.

Задача держави не тільки започаткувати, а й створювати умови для розвитку будь-яких напрямів. Порівняння національних законодавчих ініціатив та світових напрацювань у сфері органічної продукції аквакультури свідчить про стагнацію цього напрямку. Перші кроки зроблено, проте цього недостатньо для використання природно-ресурсного потенціалу, наявного в регіонах

Українського Причорномор'я, зокрема в Одеській області. Розвиток згаданого сектору у світі продовжується, наука пропонує нові рішення його подальшого інноваційного розвитку на засадах сталості. Підтримка європейських ініціатив повинна поширюватися і підтримуватися.

Методичним інструментарієм регулювання розвитку органічної аквакультури стало прийняття Стратегії розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 рр. [27], що передбачає забезпечення сталого розвитку галузі рибного господарства України. Ця Стратегія має на меті вирішити ряд економічних, екологічних та соціальних завдань, спрямованих на поліпшення галузі та забезпечення її стійкого розвитку.

Крім того, у Стратегії враховано євроінтеграційні процеси, йдеться про розширення регіонального співробітництва в рамках Спільного морського порядку денного для Чорного моря, розвиток співробітництва з іншими міжнародними регіональними рибогосподарськими організаціями.

Відтак запланована імплементація актів ЄС для гармонізації законодавства з ціллю подальшого вступу України в Євросоюз.

Головними аспектами згаданої Стратегії виступають: екологічний стан, збереження природних ресурсів, зменшення імпортозалежності, соціальні інтереси, продовольча безпека, інвестиції та розвиток галузі.

3.2 Концептуальні підходи до забезпечення формування вітчизняного ринку органічної продукції аквакультури в умовах інтеграційних процесів

Україна набула світового визнання завдяки розвинутому сільському господарству, що становить невід'ємну частину її економіки. У цьому контексті варто зазначити, що сільське господарство виступає ключовим сектором національної економіки. Зараз за впровадження сучасних технологій спостерігається активний розвиток цієї галузі.

Завдяки використанню передових технологій фермери України мають змогу здійснювати рефлексивний аналіз ринкових тенденцій і постійно адаптувати свої стратегії до змін у попиті на агропродукцію. Ця активність на аграрному ринку свідчить про бажання сільських підприємців бути попереду та використовувати нові можливості для досягнення стабільного економічного росту. Органічна аквакультура відіграє значущу роль у розширенні аграрних можливостей нашої країни. В Україні органічна продукція аквакультури стає частиною відповіді на зростаючий попит на екологічно чисту продукцію й підтверджує постійне бажання українських фермерів вдосконалювати свої методи та пристосовуватися до змін на світовому ринку [52].

Зважаючи на це, можна стверджувати, що розвиток органічної продукції аквакультури в Україні виявився важливим кроком до більшої диверсифікації агропродукції та підвищення конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку сільськогосподарської продукції.

Насправді, органічна продукція аквакультури в Україні перебуває на початковому етапі свого впровадження, ця галузь ще досить нова та розвивається у контексті загального росту інтересу до органічного виробництва та сталого розвитку. Проходження через експериментальні спроби становить нормальну частину процесу, оскільки вимагається вивчення та адаптація до специфіки згаданої галузі.

Важливо також враховувати різницю між зовнішнім і внутрішнім ринками. Зовнішні ринки, такі як країни Європейського Союзу, це цільовий

ринок для української органічної аквакультури завдяки їхньому великому попиту на таку продукцію. Проте важливо розвивати й внутрішній ринок, хоча на це може знадобитися багато часу для популяризації органічної риби серед населення та створення попиту. Робота над інформаційною освітою та свідомістю споживачів щодо переваг органічних продуктів здатна сприяти внутрішньому ринку. Крім того, підтримка від держави та науково-дослідницьких установ може допомогти у розвитку та впровадженні цієї галузі на національному рівні.

Загалом важливо продовжувати моніторити та адаптувати стратегії розвитку органічної аквакультури в Україні, зважаючи на особливості як внутрішнього, так і зовнішнього ринків. Встановлення адекватних цін на органічну продукцію аквакультури виступає важливою складовою регулювання згаданого ринку. Це може охоплювати механізми стимулювання, в тому числі витрати на виробництво та позитивний вплив на навколишнє середовище.

Розвиток органічної продукції аквакультури передбачає створення нових робочих місць, залучення інвестицій та підтримку економічного розвитку в сільських місцевостях. Українська органічна продукція аквакультури здатна посісти відповідне місце на міжнародних ринках та здійснити внесок у збалансований розвиток аграрного сектору. Інвестування в дослідження та розвиток технологій в аквакультурі необхідне для підвищення якості продукції та конкурентоспроможності на світовому ринку. Враховуючи ці аспекти, розвиток органічної продукції аквакультури в Україні може стати важливим напрямом зростання ефективності сільського господарства та підтримки стійкої екологічної ситуації в країні.

Активне впровадження передових наукових досліджень необхідне насамперед для розвитку органічної продукції аквакультури. Це дозволить виробникам впроваджувати успішні практики, підвищувати якість продукції та зменшувати негативний вплив на навколишнє середовище. Сприяти обміну досвідом й інноваціями між фермерами, науковцями та практикуючими фахівцями, що допоможе створити плідне інформаційне середовище. Важливо

стимулювати співпрацю між університетами, дослідницькими установами, фермерами та бізнес-середовищем. Ця співпраця може включати в себе спільні дослідження, пілотні проекти, гранти та програми стажування.

Держава також має докласти зусиль для створення сприятливого середовища для поширення органічної продукції аквакультури. Серед таких спрощення адміністративних процедур, надання фінансової підтримки через субсидії або гранти, а також навчальні програми та курси для фермерів та органів сертифікації.

Вважаємо вагомими комплексний і системний підходи до розвитку органічної аквакультури в Україні, адже саме вони сприятимуть не тільки стабільному розвитку галузі, а й досягненню важливих екологічних та економічних цілей для країни [33].

Використання розрахункової методики, такої як встановлення коефіцієнта валової продукції виступає одним з ефективних інструментів у встановленні адекватної ціни на органічну продукцію аквакультури. Коефіцієнт валової продукції являє собою показник, який враховує безліч факторів, що впливають на вартість товару, серед яких витрати на виробництво, конкуренція на ринку, попит та інші економічні й соціальні чинники. Застосування коефіцієнта валової продукції дозволяє виробникам розраховувати оптимальну ціну на власну продукцію, зокрема витрати на виробництво, прибутковість, аналіз ринкових тенденцій та конкурентну ситуацію. Також його можна використовувати для порівняння цін на різні види органічної риби та допомагати виробникам зорієнтуватися на ринку.

Такий коефіцієнт дозволяє зрозуміти, які чинники найбільшою мірою впливають на вартість продукції та де можна застосувати оптимізацію для досягнення вищої рентабельності. Крім того, коефіцієнт валової продукції допомагає встановити цінову політику, забезпечити баланс між вартістю товару та споживчим попитом, а також прогнозувати ринкові тенденції. Він може бути використаний для стратегічного планування, визначення потенційних ринків збуту та розробки маркетингових стратегій для просування органічної продукції

аквакультури на міжнародному рівні. Усе це допомагає виробникам забезпечувати стійкий розвиток галузі та виходити на нові ринки збуту.

Коефіцієнт валової продукції стає інструментом, що сприяє підвищенню ефективності і конкурентоспроможності у рамках аквакультурного бізнесу, роблячи його прогнозованим, цілеспрямованим та стійким. Аналіз і використання цього показника дозволяє фермерам та виробникам органічної продукції аквакультури отримувати дані про рентабельність, витрати.

За допомогою коефіцієнта валової продукції можна ідентифікувати чинники, що виявляють найбільший вплив на економічну ефективність виробництва органічної риби, такі як витрати на корми, вітаміни, утримання, обробку та сертифікацію. Аналіз коефіцієнта валової продукції допомагає визначити пріоритетні напрями удосконалення виробництва, технологій і процесів, що сприяють підвищенню продуктивності та якості продукції. В контексті зазначеного у проведеному дослідженні розглянуто ситуацію на ринку органічного лосося.

За підрахунком коефіцієнта валової продукції на органічну продукцію аквакультури одержано наступні показники (табл. 3.3):

- коефіцієнт валової продукції на органічне м'ясо лосося – 0,2125;
- коефіцієнт валової продукції на органічну лососеву ікру з риби – 1,0;
- коефіцієнт валової продукції на органічний рибопосадковий матеріал – 0,125;
- коефіцієнт валової продукції на органічні відходи з лосося – 0,075.

Таблиця 3.3

Коефіцієнти валової продукції на органічну продукцію аквакультури

Продукція	Ціна, грн/кг	Частка валової продукції, %	Коефіцієнт валової продукції
Органічне м'ясо лосося	1700	21,25	0,2125
Органічна лососева ікра	8000	100	1,0000
Органічний рибопосадковий матеріал лосося	1000	12,5	0,125
Органічні відходи з лосося	600	7,5	0,075

Джерело: розраховано автором.

Згідно з наведеними даними, середня вартість органічного лососевої ікри становить 8000 грн за 1 кг, органічне м'ясо лосося оцінюється в середньому 1700 грн за 1 кг, органічний рибопосадковий матеріал лосося – в 1000 грн за 1 кг, а органічні відходи з лосося – 600 грн за 1 кг.

За вихідну основу для розрахунку коефіцієнта валової продукції вибрано найдорожчу складову, а саме органічний кав'яр.

Після визначення цін та ідентифікації найдорожчого компонента необхідно встановити частку валової продукції кожної складової. Органічна ікра, як найдорожчий елемент, становитиме 100 % повної вартості. З метою визначення частки валової продукції органічного м'яса лосося складається пропорція. За умови, що 8000 грн це 100 %, тоді X % відповідає вартості 1700 грн. Таким чином, отримано наступну формулу:

$$X = \frac{1700 \cdot 100}{8000} = 21,25 \text{ \% (частка валової продукції органічного м'яса лосося).}$$

Застосовуючи наведену формулу, можна розраховувати співвідношення вартості м'яса органічного лосося до повної вартості. Аналогічно, за аналізом ціни інших складових визначаються їхні співвідношення. Цей науковий підхід до визначення частки валової продукції допомагає зрозуміти розподіл економічних ресурсів у рамках аквакультурного бізнесу та сприяє управлінню його ефективністю. Таким чином, за наведеною формулою частка валової продукції на органічне м'ясо лосося становить 21,25 %. Валова продукція органічного рибопосадкового матеріалу лосося визначається таким чином, якщо 8000 грн це 100 %, тоді 1000 грн це X. Виводимо наступну формулу:

$$X = \frac{1000 \cdot 100}{8000} = 12,5 \text{ \% (частка валової продукції рибопосадкового матеріалу лосося).}$$

Після визначення частки валової продукції органічного м'яса і рибопосадкового матеріалу лосося розраховується частка відходів органічного лосося. Якщо 8000 грн це 100 %, тоді 600 грн це X. Виводимо формулу:

$$X = \frac{600 \cdot 100}{8000} = 7,5 \text{ \% (частка валової продукції відходів органічного лосося) .}$$

У процесі орієнтації на частки визначається коефіцієнт, починаючи з найбільшого показника, який вважається базовим і приймається за 100 % валової продукції органічного кав'яру. Якщо 100 % продукції це ціла частина, то можна вважати, що вона дорівнює одиниці, тобто 1,0000 у відношенні до коефіцієнта. Для забезпечення максимальної точності показника коефіцієнта обираються чотири значущих цифри після коми. Звертаючись до коефіцієнта валової продукції органічного м'яса лосося, його показник ділиться на 100, що дорівнює 0,2125. Аналогічні обчислення проводяться й для коефіцієнта відходів органічного лосося, що становить 0,075, та коефіцієнта валової продукції органічного рибопосадкового матеріалу – 0,125.

Таким чином, можна визначити коефіцієнт валової продукції органічної продукції аквакультури розкривши його складові. Разом із тим варто зазначити, що цей коефіцієнт виведено з розрахунку на 1 кг продукції. У разі застосування цього коефіцієнта необхідно визначити його для окремих видів органічних риб та їх вагового діапазону.

У процесі використання коефіцієнта розраховують останній для певного виду риби, у проведеному дослідженні це органічний лосось, та скільки кожної складової продукції можна одержати від однієї особини. Звідси передбачається визначення середньої маси однієї рибини. За інформацією фермерів, виробників та експортерів орієнтовна маса середньостатистичного органічного лосося становить 1350 г. Для належного використання коефіцієнта валової продукції треба врахувати кількість продукції, що може забезпечити окрема рибина.

Оскільки тут найцінніша органічна ікра, важливо визначити скільки її можна одержати від однієї риби. Маса однієї ікринки органічного лосося може значно варіюватися залежно від виду та віку риби. Зазвичай у лосося маса ікринки коливається від кількох до десятків грамів.

Так, у молодого органічного лосося (смолоски) маса ікринки, як правило, становить лише кілька грамів, близько 1-3 г на одну ікринку. У дорослого

органічного лосося, такого як лосось-чавича або лосось-сокільчак, маса ікринки може бути більшою, проте все ще менше ніж 3 г на ікринку. Ікринки у лососевих досить великі, їхня кількість не перевищує 20 000, у загальному це становить 300 г ікри. Чим старша особина, тим більше ікри від неї одержують.

Варто зауважити, що органічний лосось відомий продукуванням численних ікринок, звідси ікра може становити значну частку маси самої риби. Велика кількість ікри визнається однією з основних причин, чому лосось так цінується у світі як джерело цінних білків та омега-3 жирних кислот.

У дослідженні за основу обрано середні значення за масою однієї ікринки органічного лосося – 1,8 г. Ці вихідні дані дозволяють скласти пропорцію, яка містить відому ціну за 1 кг кав'яру. Далі з'являється можливість провести наступний розрахунок і вивести формулу:

$$X = 8000 * 1,8 / 1000 = 2400 \text{ грн/шт. (вартість ікри з однієї риби).}$$

Для визначення коефіцієнта валової продукції необхідно встановити вартість м'яса риби без відходів та вартість відходів риби. Зазначимо, що саме м'ясо органічного лосося має середню масу близько 950 г, відходи 350-400 г.

Враховуючи це, можна сформулювати відповідну математичну формулу, що дозволить обчислити відношення кількості м'яса органічного лосося до вартості продукції:

$$X = 950 * 1700 / 1000 = 1615 \text{ грн/шт. (вартість м'яса з однієї риби).}$$

Далі можна розрахувати коефіцієнт валової продукції вартості відходів з однієї риби:

$$X = 350 * 600 / 1000 = 210 \text{ грн/шт. (вартість відходів з однієї риби).}$$

Рибопосадковий матеріал органічного лосося включає в себе кав'яр та молодняк риби, що використовують для відтворення популяції. Цей матеріал має важливе значення для збереження та управління лососевими популяціями. Ікра слугує основним елементом рибопосадкового матеріалу органічного лосося.

Така ікра являє собою яйця лосося, які відкладаються самицями. Ікру збирають і обробляють для забезпечення оптимальних умов для вирощування

молоді органічного лосося. Молодь, що виплоджується з ікри, стає активною рибою, яка відправляється до органічної рибферми та лососевих інкубаторів для подальшого росту і розвитку. Рибопосадковий матеріал лосося також допомагає зберегти генетичну різноманітність популяцій, що важливо для забезпечення природної відтворення та стійкості популяцій лосося.

Використання рибопосадкового матеріалу лосося має значення як складова управління лососевими ресурсами та підтримки рибного господарства. Для збереження природних популяцій лосося і розвитку аквакультури цей матеріал залишається об'єктом дбайливого використання та контролю.

Кількість органічного рибопосадкового матеріалу від одного органічного лосося може значно варіювати залежно від віку та розміру особини. У дослідженні рибопосадковий матеріал розглядається вже у дозрілому вигляді, пройшовши всі етапи, коли можна його транспортувати. Ринкові умови, такі як попит та пропозиція, також здатні впливати на ціни на рибопосадковий матеріал лосося.

Регулюючі органи і законодавство можуть встановлювати обмеження на збирання кав'яру та продаж рибопосадкового матеріалу. У свою чергу це може впливати на ціни та доступність. Ціни на органічний рибопосадковий матеріал лосося надто дуже коливаються, тобто їхній рівень може змінюватися від сезону до сезону та в різних регіонах. Точну ціну слід визначати в контексті конкретного ринку та ситуації.

Середня маса рибопосадкового матеріалу в органічній аквакультурі знаходиться в межах 130-150 г. Крім того, важливо враховувати, що промислове повернення за всіма об'єктами вирощування має становити не менше 10 %. Тобто при вирощуванні органічної риби як мінімум 10 % загального об'єму вирощеної продукції повинно повертатися для розмноження або продовження вирощування в майбутньому. Такий підхід сприяє сталому веденню аквакультурного виробництва в органічних умовах. Для розрахунків необхідна формула:

$X=140*1000/1000=140$ грн/шт. (вартість одного рибопосадкового матеріалу).

Визначаємо коефіцієнт валової продукції органічної аквакультури різних складових з одного органічного лосося. Для цього необхідно вивести пропорції та наступні формули:

$X=1615*100/2400=67,29$ % (частка валової продукції м'яса з одного органічного лосося);

$X=210*100/2400=8,75$ % (частка валової продукції відходів з однієї риби органічного лосося);

$X=140*100/2400=5,8$ % (частка валової продукції рибопосадкового матеріалу з одного органічного лосося).

Розраховані показники необхідно поділити на 100 і в кінцевому в результаті одержати коефіцієнт валової органічної продукції аквакультури з однієї риби (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Коефіцієнти валової продукції на одиницю продукції аквакультури

Продукція	Ціна за 1 кг, грн/кг	Вартість за одну особину, грн/шт	Частка валової продукції за одну особину, %	Коефіцієнт валової продукції з однієї особини
Органічне м'ясо лосося	1700	1615	67,29	0,6729
Органічний лососевий кав'яр	8000	2400	100	1
органічний рибопосадковий матеріал лосося	1000	140	5,8	0,058
органічні відходи з лосося	600	210	8,75	0,0875

Джерело: розраховано автором.

У процесі дослідження розроблено коефіцієнт валової продукції для окремої риби – органічний лосось. Використання цього коефіцієнта для однієї особини органічного лосося або для 1 кг органічного лосося зручне при визначенні ціни на продукцію залежно від обсягу або маси. Хоча загалом

органічна продукція аквакультури продається на внутрішньому і зовнішньому ринках у кілограмах.

Із метою експорту або оптової торгівлі рекомендується застосовувати коефіцієнт валової продукції на 1 кг продукції. До прикладу, за наявності різких коливань цін, валютних курсів та інших ринкових змін, коли потрібно встановити ціну на органічне м'ясо риби за 1 кг, слід враховувати вартість найвищої цінної складової риби, такої як ікра, і помножити її на коефіцієнт валової продукції органічного м'яса риби. Тобто, $8000 * 0,2125 = 1700$ грн.

Також можна розрахувати вартість органічного рибопосадкового матеріалу за 1 кг. Для цього використовується вартість органічного кав'яру за 1 кг і множиться на коефіцієнт валової продукції органічного рибопосадкового матеріалу, що становить 0,125. Звідси, $8000 * 0,125 = 1000$ грн/кг

У результаті досліджень та аналізу визначено коефіцієнт валової продукції для органічної продукції аквакультури, що має практичне застосування і може бути використано для регулювання ринку аквакультури. Крім того, коефіцієнт валової продукції можна застосовувати в оптовій торгівлі або для експорту продукції органічної аквакультури, де вартість вимірюється в кілограмах.

Коли на ринку відбуваються зміни в курсах валют, цінах або інших ринкових умовах, використання коефіцієнта валової продукції дозволяє гнучко реагувати на ці зміни через встановлення відповідних цін на продукцію. Таке регулювання цін допомагає забезпечити баланс між постачанням і попитом на органічну продукцію аквакультури, підтримує стабільність на ринку та сприяє розвитку галузі. Крім того, за використання згаданого коефіцієнта підприємства можуть розробляти стратегії ціноутворення, прогнозувати прибутковість та ефективність виробництва.

3.3 Удосконалення інструментарію регулювання та функціонування ринку органічної продукції аквакультури в Україні

Адміністративна звітність слугує важливим інструментом для забезпечення контролю, координації та аналізу діяльності в галузі аквакультури. Форма звітності № 1А-риба, яка стосується виробництва продукції аквакультури, дозволяє зібрати основну інформацію про обсяги виробництва, якість продукції та видовий склад водних біоресурсів. За допомогою цієї звітності можна визначити, скільки продукції аквакультури вироблено протягом певного періоду. Це дає можливість контролювати тенденції виробництва та реагувати на зміни в попиті. Звітні дані можуть включати інформацію про якість риби та інших продуктів аквакультури. Це важливо для забезпечення високої якості продукції і відповідності стандартам безпеки та якості [46].

Також звітні дані можуть містити інформацію про види риби, які вирощуються в аквакультурі. Це допомагає визначити, які види користуються попитом та економічно вигідні.

Аналіз даних дозволяє регулюючим органам і господарствам здійснювати ефективне планування виробництва та ресурсного використання. Інформацію, зібрана через звітність, можна використовувати для прийняття стратегічних рішень щодо розвитку галузі аквакультури.

Із цією метою затверджено форму звітності № 1А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__р.» та Інструкцію щодо її заповнення [43] (наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 21.03.2012 № 141). Форму звіту № 1А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__рік» розроблено відповідно до П(С)БО 30 «Біологічні активи», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 18.11.2005 № 790 та Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів, затверджених наказом Мінфіну від 29.12.06 № 1315 [42].

Очевидна недосконалість форми 1А-риба (річна) з огляду на те, що вона не враховує всіх форм та напрямів аквакультури, у тому числі органічної аквакультури. Облік здійснюється за родинami, а не по видах.

Не включені до обліку інші гідробіонти, а звітність збирається виключно щодо виробництва рибної продукції. Тобто форма звітності вимагає вдосконалення. Також потребують вдосконалення й технології збирання інформації та посилення роботи територіальних органів із суб'єктами аквакультури. При цьому потребують належного фахового навчання фахівці, відповідальні за збір інформації, щодо обізнаності з технологічними процесами виробництва продукції в аквакультурі, знання об'єктів аквакультури та їх біології.

У контексті зазначеного пропонується внести доповнення до назви № 1А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__ рік» на «Звіт про аквакультуру за 20__ рік». Також додати новий розділ до згаданої звітності «Розділ 12. Вироблено органічної продукції аквакультури(риб) та інших гідробіонтів», з двома підпунктами: «12.1. Вироблено органічної продукції аквакультури (риб)», «12.2. Вироблено органічної продукції аквакультури (ракоподібні, молюски, водорості)».

Уведення нового розділу, який включає в себе назви видів двома мовами (українською та латиною), трилітерний код ISSCAAP та код рядка до кожного виду до «Звіт про аквакультуру», з удосконаленням економічного методу, через який позиціонується органічна продукція аквакультури як окремий вид на державному рівні; для того, щоб отримати державну підтримку, задовільнити запити споживачів та для забезпечення ринку саме органічною продукцією, а також для участі в грантових програмах та отримання коштів від інвесторів, пропонуються ці доповнення (табл. 3.5, 3.6)

Сертифікат, що підтверджує відповідність процесу виробництва продукції вимогам діючого законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, виданий відповідним органом сертифікації, який внесено до Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції.

Розділ 12. Вироблено органічної продукції аквакультури(риб) та інших гідробіонтів

12.1. Вироблено органічної продукції аквакультури (риб)

Трилі-терний код ISSCA AP	Назва виду		Код рядка	Номер, дата видачі та дата закінчення строку дії сертифіката*	Усього		Ставки		Садки	
	українська	латина			кількість шт. (сума граф 4,6,8,10, 12)	маса, кг (сума граф 5,7,9,11,13)	кількість, шт.	маса кг	кількість, шт.	маса, кг
A	Б	В	Г	1	2	3	4	5	6	7
FCP	Короп звичайний	<i>Cyprinus carpio</i>	12.1.1							
SVC	Товстолобик білий	<i>Hypophthalmichthys molitrix</i>	12.1.2							
BIC	Товстолобик строкатий	<i>Hypophthalmichthys nobilis</i>	12.1.3							
FCG	Амур білий	<i>Ctenopharyngodon idella</i>	12.1.4							
BKC	Амур чорний	<i>Mylopharyngodon piceus</i>	12.1.5							
—	Гібрид товстолобиків	<i>Hypophthalmichthys molitrix x Hypophthalmichthys nobilis</i>	12.1.6							
CWG	Карась сріблястий	<i>Carassius gibelio</i>	12.1.7							
BUF	Буфало великоротий	<i>Ictiobus cyprinellus</i>	12.1.8							
FBM	Лящ звичайний	<i>Abramis brama</i>	12.1.9							
FPI	Щука	<i>Esox lucius</i>	12.1.10							
SOM	Сом європейський	<i>Silurus glanis</i>	12.1.11							
ITP	Сом каналний	<i>Ictalurus punctatus</i>	12.1.12							
FPP	Судак звичайний	<i>Sander lucioperca</i>	12.1.13							
FPE	Окунь звичайний	<i>Perca fluviatilis</i>	12.1.14							
CLZ	Кларієвий сом	<i>Clarias gariepinus</i>	12.1.15							
TRR	Райдужна форель	<i>Oncorhynchus mykiss</i>	12.1.16							
TRS	Струмкова форель	<i>Salmo trutta</i>	12.1.17							
HUC	Дунайський лосось	<i>Hucho hucho</i>	12.1.18							
TLV	Харіус європейський	<i>Thymallus thymallus</i>	12.1.19							
SVF	Голец американський	<i>Salvelinus fontinalis</i>	12.1.20							
HUH	Білуга	<i>Huso huso</i>	12.1.21							
APR	Стерлядь	<i>Acipenser ruthenus</i>	12.1.22							
APB	Осетер сибірський	<i>Acipenser baerii</i>	12.1.23							
APG	Осетер руський	<i>Acipenser gueldenstaedtii</i>	12.1.24							
PAM	Веслоніс американський	<i>Polyodon spathula</i>	12.1.25							

APE	Севрюга	<i>Acipenser stellatus</i>	12.1.26							
–	Гібрид осетрових	–	12.1.27							
TLM	Тиляпія мозамбікська	<i>Oreochromis mossambicus</i>	12.1.28							
TLN	Тиляпія нільська	<i>Oreochromis niloticus</i>	12.1.29							
HRR	Тиляпія блакитна (ауреа)	<i>Oreochromis aureus</i>	12.1.30							
–	Тиляпія червона (гібрид)	<i>Oreochromis mossambicus</i> x <i>Oreochromis niloticus</i>	12.1.31							
FTE	Лин	<i>Tinca tinca</i>	12.1.32							

Джерело: розроблено автором.

Таблиця 3.6

12.2. Вироблено органічної продукції аквакультури (ракоподібні, молюски, водорості)

Три-літер-ний код ISSC AAP	Назва виду		Код рядка	Номер, дата видачі та дата закінчення строку дії сертифіката*	Усього		Ставки		Садки	
	українська	латина			кількість, шт. (сума граф 4,6,8, 10,12)	маса, кг (сума граф 5,7,9,1 1,13)	кількість, шт.	маса, кг	кількість, шт.	маса, кг
A	Б	В	Г	1	2	3	4	5	6	7
AAS	Рак широкопалий	<i>Astacus astacus</i>	12.2.1							
CRD	Рак вузькопалий	<i>Astacus leptodactylus</i>	12.2.2							
CRP	Рак австралійський червоноклешневий	<i>Cherax quadricarinatus</i>	12.2.3							
PRF	Креветка гігантська прісноводна	<i>Macrobrachium rosenbergii</i>	12.2.4							
PNV	Креветка білонога	<i>Penaeus vannamei</i>	12.2.5							
	Інші ракоподібні		12.2.6							
MSM	Мідія середземно-морська	<i>Mytilus galloprovincialis</i>	12.2.7							
OYG	Устриця гігантська далекосхідна	<i>Magallanagigas</i>	12.2.8							
OYF	Устриця європейська	<i>Ostrea edulis</i>	12.2.9							
	Інші молюски		12.2.10							
	Водорості		12.2.11							

Джерело: розроблено автором.

Діюча форма сертифіката наведена у додатку до Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 № 1032.

Також важливо внести доповнення до Інструкції для заповнення «Звіт про аквакультуру за 20__рік», що важливо для поліпшення якості інформації та забезпечення точності звітних даних.

XIII. Порядок заповнення розділу 12 «Вироблено органічної продукції аквакультури (риб) та інших гідробіонтів»

1. Розділ 12 заповнюється лише суб'єктами господарювання, що внесені до Державного реєстру операторів, які здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, за наявності сертифіката, що засвідчує відповідність процесу виробництва продукції вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

2. У пункті 12.1 «Вироблено органічної продукції аквакультури (риб)» відображаються дані щодо вирощування органічної продукції аквакультури за видами риб протягом звітного року.

3. У пункті 12.2 «Вироблено органічної продукції аквакультури (ракоподібні, молюски, водорості)» відображаються дані щодо вирощування органічної продукції інших гідробіонтів (ракоподібні, молюски, водорості) за видами та протягом звітного року.

4. Дані розділу 12 заповнюються за категоріями водних об'єктів або технологічних пристроїв, відповідно до зазначених у звіті показників.

У разі вирощування органічної продукції в інших технологічних пристроях, не передбачених відповідними переліками, визначеними у пунктах 12.1 та 12.2, дані вносяться до граф 12 та 13 відповідних пунктів.

5. У графі 1 пунктів 12.1 та 12.2 зазначається номер, дата видачі та дата закінчення строку дії сертифіката, що підтверджує відповідність процесу виробництва продукції вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, виданого органом

сертифікації, який внесено до Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції.

6. За всіма рядками у пунктах 12.1 та 12.2 графа 2 дорівнює сумі граф 4, 6, 8, 10 і 12, а графа 3 – сумі граф 5, 7, 9, 11 і 13.

Оновлена Інструкція для заповнення «Звіт про аквакультуру за 20__ рік» має сприяти збору більш точної та корисної інформації для подальшого аналізу та прийняття рішень у галузі аквакультури.

Доповнити таблиці 12.1 та 12.2 «Звіт про аквакультуру за 20____р.» уточнюючими даними по кожному виду, для більш детальної звітності, різновиду вирощування та постійного/тимчасового перебування органічної аквакультури:

- установки замкнутого постачання (кількість, шт.; маса, кг);
- інші технологічні пристрої (кількість, шт.; маса, кг);
- ставки (кількість, шт.; маса, кг);
- номер, дата видачі та дата закінчення сертифіката;
- усього (кількість, шт.; маса, кг);
- резервуари та басейни (кількість, шт.; маса, кг);
- садки (кількість, шт.; маса, кг).

Додавання відповідних доповнень до Методичних рекомендацій, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2006 № 1315, стосовно органічної аквакультури є кроком у правильному напрямі для підвищення ефективності цієї галузі [42]. Такі доповнення мають на меті надавати стосовно органічної аквакультури достовірну та фактичну інформацію.

1.1. Текст викласти у такій редакції: у додаток 1 Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів внести наступні зміни до графи 3 «Додаткові біологічні активи» рядка першого «Рибництво», пункт 9 «Рибництво, бджільництво, шовківництво»(табл. 3.7).

Таким чином, незаперечна роль органічної аквакультури, зокрема, штучних водойм для економіки України та в підвищенні життєвого рівня населення спонукала до розгляду концептуальних засад її відродження й переходу до сталого розвитку в умовах ринку. Ринкова економіка це певна

система, яка функціонує за притаманними для неї правилами й на основі відповідних інститутів.

Таблиця 3.7

Приклади біологічних активів і сільськогосподарської продукції

Об'єкти обліку біологічних активів	Сільськогосподарська продукція	Додаткові біологічні активи
II. ТВАРИННИЦТВО		
9. Рибництво, бджільництво, шовківництво		
<i>Органічна аквакультура</i>	<i>Товарна риба</i>	<i>Риба, креветки, рибопосадковий матеріал</i>

Джерело: розроблено автором.

Примітка.* пропозиції виділено курсивом

Важливим елементом в органічній діяльності аквакультури вирізняється також УКТ ЗЕД. Ця система кодів використовується для ідентифікації, класифікації та обліку товарів, які переміщуються через кордон та беруть участь у міжнародній торгівлі. Кожен код має своє унікальне значення й ставку мита, що встановлюється відповідно до податкового і тарифного законодавства країни [28]. Застосування правильного коду УКТ ЗЕД допомагає уточнити правила та обмеження, які стосуються до конкретного товару на митниці. Також це спрощує адміністративні процедури та облік товарів, що сприяє полегшенню міжнародної торгівлі й забезпечує збільшення прозорості та ефективності торговельних операцій.

Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності досить широко описує групу 03 «Риба і ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні», проте в цьому класифікаторі відсутня органічна аквакультура.

Потрібно додати ще один підрозділ з назвою «Органічна аквакультура» (табл. 3.8). Доповнення органічною аквакультурою до системи Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності дозволить значно точніше та системніше ідентифікувати та класифікувати органічну продукцію аквакультури для міжнародної торгівлі. Міжнародна торгівля регулюється митними правилами та ставками. Маючи окремий код УКТ ЗЕД для органічної

продукції аквакультури, можна без ускладнень визначати ставки мита та інші митні обмеження, що стосуються цього виду товарів.

Таблиця 3.8

Пропозиції до класифікації УКТ ЗЕД група 03 «Риба і ракоподібні,
молюски та інші водяні безхребетні»

Розділ I (01-05)	
Живі тварини; продукти тваринного походження	
група 03 Риба і ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні	
код товару	найменування
0301	Жива риба
0302	Риба свіжа або охолоджена, крім рибного філе та іншого м'яса риб товарної позиції 0304:
0303	Риба морожена, крім рибного філе та іншого м'яса риб товарної позиції 0304:
0304	Філе рибне та інше м'ясо риб (включаючи фарш), свіже, охолоджене або морожене:
0305	Риба, сушена, солена або в розсолі; риба гарячого або холодного копчення, рибні борошно, порошок та гранули, придатні для харчування:
0306	Ракоподібні, в панцирі або без панцира, живі, свіжі, охолоджені, морожені, сушені, солоні або в розсолі; копчені ракоподібні, в панцирі або без панцира, гарячого або холодного копчення, ракоподібні в панцирі, варені у воді або на парі, охолоджені або неохолоджені
0307	Молюски, в черепашці або без черепашки, живі, свіжі, охолоджені, морожені, сушені, солоні або в розсолі; копчені молюски, в черепашці або без черепашки, гарячого або холодного копчення, борошно, порошок та гранули з молюсків, придатні для харчування:
0308	Водяні безхребетні, крім ракоподібних і молюсків, живі, свіжі, охолоджені, морожені, сушені, солоні, в розсолі або копчені, гарячого або холодного копчення, борошно, порошок і гранули з водяних безхребетних даної товарної позиції, придатні для харчування:
0309	<i>Органічна аквакультура</i>

Джерело: систематизовано автором.

Примітка.* пропозиції виділено курсивом

Також можна здійснювати детальніший облік і моніторинг обсягів та оборотів згаданої галузі торгівлі. Це допоможе у визначенні розвитку ринку та виявленні потреб у регулюванні. Міжнародні покупці й продавці зможуть швидше і простіше знайти та ідентифікувати органічну продукцію аквакультури за кодом УКТ ЗЕД, що спростить торговельні операції.

Введення окремого коду УКТ ЗЕД для органічної продукції аквакультури може сприяти підтримці та розвитку цієї галузі, створюючи сприятливі умови для

її розвитку та інтеграції на міжнародний ринок. Загалом з'явиться можливість поліпшити структурованість та ефективність міжнародної торгівлі органічною продукцією аквакультури, сприяти її стабільному розвитку. Створення і впровадження сучасної системи національних статистичних класифікацій, які гармонізовані з міжнародними, виступає надзвичайно важливою умовою для вдосконалення офіційної статистики в умовах глобалізованої економіки.

Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД) являє собою важливий інструмент для організації та аналізу економічної статистики. Основний принцип КВЕД полягає в об'єднанні підприємств та організацій за подібними видами діяльності. Класифікація допомагає впорядковувати інформацію про різні галузі та сектори економіки з метою полегшення аналізу та порівняння даних [26]. За одержаними результатами розроблено рекомендації щодо оптимізації заходів та інструментів державного регулювання у сфері Державного класифікатора 009:2010 «Класифікація видів економічної діяльності» у частині груп товарів група 03.2 – «Рибництво (аквакультура)», що відповідає потребам продовольчого ринку та світових тенденцій розвитку галузей аквакультури [53].

Встановлено, що однією із базових засад державного регулювання виступає усунення галузевих диспропорцій. Удосконалення ефективності державного галузевого регулювання потребує наукового обґрунтування пріоритетних напрямів у згаданій сфері для досягнення динамічного, інноваційного, збалансованого економічного розвитку аграрного сектору та підвищення рівня життя населення сільських територій за рахунок створення робочих місць та розвитку інфраструктури, що забезпечить гарантовані державою соціальні стандарти [23; 56]. Регулятивною основою досягнення стратегічних цілей держави мають стати закладені цільові заходи стимулювання ефективності використання потенціалу галузі аквакультури за рахунок виваженої роботи законодавчих органів законодавчої та виконавчої влади, в також реалізації галузевого регулювання (табл. 3.9).

Рекомендації трансформацій галузевої системи державного регулювання у класифікації видів економічної діяльності КВЕД 2010: 03.2 – «Рибництво (аквакультура)»

Група	Види економічної діяльності та пояснення до них
Основний варіант	
03.2	Рибництво (аквакультура)
Класи	
03.21	Морське рибництво (аквакультура)
03.22	Прісноводне рибництво (аквакультура)
03.23	<i>Органічна аквакультура</i>

Джерело: удосконалено автором на основі [26].

Примітка.* пропозиції виділено курсивом

Запропоновані рекомендації щодо удосконалення Державного класифікатора 009:2010 «Класифікація видів економічної діяльності» забезпечують інституційну складову розвитку галузі органічної аквакультури як окремого виду економічної діяльності.

На нашу думку, така редакція Класифікатора видів економічної діяльності КВЕД 2010: група 03.2 – «Рибництво (аквакультура)» забезпечить уведення у регуляторне поле аквакультури окремого виду економічної діяльності «органічна продукція аквакультури», що забезпечить відповідне інституційне підґрунтя для повноцінного функціонування та інтенсивного розвитку галузі аквакультури за рахунок державної підтримки та стимулювання.

Подальша імплементація концептуальних засад регулювання розвитку органічної продукції аквакультури, її специфічні риси, роль і місце в структурі національної економіки, спонукали до проведення оптимізації механізму регулювання через внесення доповнень до Державного класифікатора 009:2010 «Класифікація видів економічної діяльності» у частині групи 03.2 – «Рибництво (аквакультура)».

Зважаючи на це, можна стверджувати, що офіційна статистична інформація стане значно послідовнішою, структурованою та зрозумілою, що

допоможе владі, дослідникам та бізнесу в управлінні, прогнозуванні та аналізі економічних процесів.

Висновки до розділу 3

Сукупність запропонованих заходів має стратегічне значення для забезпечення сталого розвитку сектору органічної продукції аквакультури в Україні. Запропонований перелік заходів ретельно підібраний з урахуванням потенційного впливу на галузь органічної аквакультури та її майбутній розвиток. Вони охоплюють широкий спектр аспектів, від правових і регуляторних до інфраструктурних та науково-дослідних ініціатив.

1. Встановлено, що запропоновані заходи відповідають стратегічним орієнтирам, визначеним в європейських документах і Регламентах, а також у Національній економічній стратегії на період до 2030 року, що затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179.

2. Доведено значимість внесення правових і регуляторних змін з метою створення сприятливого середовища для розвитку органічної аквакультури. Це слугує підґрунтям для визнання органічної аквакультури як окремого виду економічної діяльності, а також встановлення стандартів та правил для її виробництва та обігу.

3. Виявлено, що запропоновані заходи об'єднують розробку й впровадження нових методів і технологій у сфері органічної аквакультури, підтримку досліджень та розвиток освіти в цій галузі, а також сприяння зовнішній торгівлі органічною продукцією аквакультури. Встановлено, що не всі запропоновані заходи рівнозначні за складністю та часом впровадження, проте вони всі віддзеркалюють майбутнє бачення створення і функціонування сектору органічної аквакультури на національному та регіональному рівнях.

4. Доведено, що розроблена методика визначення коефіцієнта валової продукції органічної аквакультури виступає активатором розвитку згаданої галузі. Тобто, ця методика не лише дозволяє точно розраховувати ефективність виробництва, а й прийнятна для практичного застосування, що може суттєво впливати на ринок органічної продукції аквакультури. Серед основних аспектів

виділяється можливість використання зазначеного коефіцієнта для регулювання цін на ринку органічної продукції аквакультури.

5. Доведено, що коефіцієнт валової продукції органічної аквакультури може слугувати головним показником для регулювання ринку виробництва подібної продукції. Так, коефіцієнт дозволить урегулювати обсяги виробництва та збуту даної продукції відповідно до попиту на ринку, що сприятиме підтримці стійкої рівноваги між пропозицією та попитом. За використанням методики створюється нові можливості для розвитку органічної аквакультури та підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку.

6. Встановлено, що запропоновані зміни до діючої форми звітності та введення нового розділу про органічну аквакультуру важливі для підвищення точності й об'єктивності збору інформації, необхідної для подальшого аналізу та прийняття рішень у галузі аквакультури. Уведення нового розділу і підпунктів у формі звітності забезпечує можливість систематично збирати та аналізувати дані про органічну аквакультуру, що сприятиме точнішому визначенню обсягів виробництва, видів продукції та інших важливих показників, необхідних для ефективного управління галуззю.

7. Встановлено, що виокремлення органічної продукції аквакультури в КВЕД-2010 як окремого виду економічної діяльності надасть їй визнання на міжнародному рівні та спростить процедури митного оформлення та інші митні аспекти, що сприятиме розвитку зовнішньої торгівлі та стимулюванню міжнародного попиту на органічну продукцію аквакультури. Внесення доповнень до Методичних рекомендацій від 29.12.2006 № 1315 щодо біологічних активів забезпечить достовірність та об'єктивність інформації, що допоможе вдосконалити систему обліку та оцінки біологічних активів у галузі органічної продукції аквакультури та підвищити її ефективність. Внесення змін до УКТ ЗЕД та виокремлення коду товару 0309 «органічна аквакультура» спростить митне оформлення та зовнішню торгівлю цією продукцією, що створить сприятливі умови для збільшення обсягів експорту та популяризації органічної аквакультури в світі. Усі запропоновані зміни важливі для розвитку

органічної продукції аквакультури і сприятимуть її стабільному зростанню та зміцненню позицій на міжнародному ринку.

Список використаних джерел до розділу 3

1. Commission Regulation (EC) No 889/2008 of 5 September 2008 laying down detailed rules for the implementation of Council Regulation (EC) № 834/2007 on organic production and labelling of organic products with regard to organic production, labelling and control. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX %3A32008R0889&qid=1621211767212](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32008R0889&qid=1621211767212)
2. Council Regulation (EC) No 834/2007 of 28 June 2007 on organic production and labelling of organic products and repealing Regulation (EEC) No 2092/91. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex %3A32007R0834](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32007R0834)
3. FAO. 2019. The State of the World's Aquatic Genetic Resources for Food and Agriculture. FAO Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture assessments. Rome. URL: www.fao.org/3/CA5256EN/CA5256EN.pdf).
4. FAO. 2020. Report of the Progressive Management Pathway for Improving Aquaculture Biosecurity: First Technical Working Group Meeting, Rome, 20–22 March 2019. FAO Fisheries and Aquaculture Report No. 1322. Rome. URL: www.fao.org/documents/card/en/c/cb0582en.
5. FAO. 2021. Aquatic Genetic Resource Information database. База даних про водні генетичні ресурси www.fao.org/fishery/aquagris/home Lovatelli, A., Aguilar-Manjarrez, J. & Soto, D., eds. 2013. Expanding mariculture farther offshore: Technical, environmental, spatial and governance challenges. FAO Technical Workshop, 22–25 March 2010, Orbetello, Italy. Rome, FAO. URL: www.fao.org/3/i3530e/i3530e00.htm).
6. Makhyboroda K, Radchenko O., Matveyeva M. Information and analytical provision of budget support of institutional sectors of the economy (on the example of the agricultural sector of Ukraine). Independent journal of management & production (IJM&P). V. 11. №. 9. 2020. С. 2355–2378.

7. Regulation (EU) 2018/848 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 on organic production and labelling of organic products and repealing Council Regulation. No 834/2007. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX %3A32018R0848&qid=1621211857583](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018R0848&qid=1621211857583)
8. Regulation (EU) 2020/1693 of the European Parliament and of the Council of 11 November 2020 amending Regulation (EU) 2018/848 on organic production and labelling of organic products as regards its date of application and certain other dates referred to in that Regulation. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv %3AOJL_.2020.381.01.0001.01.ENG&toc=OJ %3AL %3A2020 % 3A381 %3ATOC](https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJL_.2020.381.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2020%3A381%3ATOC)
9. Аналіз динаміки структури ВВП України. Прогноз на 2020-2022 рр. Capital Times. URL: [https://www.capital-times.com/ua-ua/ analysis-of-ukraines-gdp-dynamics](https://www.capital-times.com/ua-ua/analysis-of-ukraines-gdp-dynamics)
10. Білоусова Т. П. «Математичне моделювання рівноваги функцій попиту та пропозиції». Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих вчених та здобувачів вищої освіти. Сучасна молодь в світі інформаційних технологій. Херсон. 2021. С. 152-155. URL: [http://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/20210514/ %D0 %97 %D0 %B1 %D1 %96 %D1 %80 %D0 %BA %D0 %B0 %20 %D0 %BA %D0 %B E %D0 %BD %D1 %84 %D0 %B5 %D1 %80 %D0 %B5 %D0 %BD %D1 % 86 %D1 %96 %D1 %97 %20 %D0 %A1 %D0 %9C %D0 %A1 %D0 %86 %D 0 %A2-2021.pdf#page=154](http://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/20210514/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%A1%D0%9C%D0%A1%D0%86%D0%A2-2021.pdf#page=154)
11. Брик М. М. Сучасний стан та перспективи розвитку галузі тваринництва в Україні. Економічний аналіз. 2018. № 4. С. 331–337.
12. Вдовенко Н. М. Аграрний сектор економіки у контексті дії нормативно-правових методів регулювання. Економіка. Управління. Інновації. 2014. №.2. URL: [http://nbuv.gov.ua/ UJRN/eui_2014_2_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_2_12).
13. Вдовенко Н. М. Глобальні пріоритети сталого виробництва сільськогосподарської продукції. Innovative solutions in modern science. 2016. №4. С. 3–17.

14. Вдовенко Н. М. Еволюція теоретичних поглядів на державне регулювання розвитку аграрного сектору. Механізм регулювання економіки. 2012. № 3. С. 115–125.
15. Вдовенко Н. М. Регулювання розвитку аквакультури у штучних водоймах України: монографія. Київ. 2011. 368 с.
16. Вдовенко Н. М. Формування та функціонування Спільної рибної політики Європейського союзу та шляхи її реалізації в Україні: монографія. Київ. 2018. 476 с.
17. Вдовенко Н. М., Богач Л. В. Зміни у глобальних тенденціях формування біологічних активів та сільськогосподарської продукції. Науковий вісник Полісся. 2016. № 3 (7). С. 162–167.
18. Вдовенко Н. М., Кваша С. М. Рекомендації щодо можливості функціонування механізму державно-приватного партнерства у рибній галузі. Київ. 2013. 70 с.
19. Вдовенко Н. М., Маргасова В. Г. Базові засади адаптації маркетингових стратегій інноваційного конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств в умовах надзвичайних викликів на ринку. Академічні візії. 2023. Вип. 15. 8 с.
20. Вдовенко Н. М., Наконечна К. В. Особливості структурних змін в економіці України. Економіка АПК. 2018. № 9. С. 56–61.
21. Вдовенко, Н. М., Коробова, Н. М., Зось-Кіор, М. В., Коваль, В. В.. Еволюція теоретичних засад регулювання експорту-імпорту аграрної продукції в умовах децентралізації для виходу на міжнародний ринок. Академічні візії. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/641>
22. Вербельчук С. П., Слюсар М. В. Передумови розвитку органічної аквакультури. Матеріали Форуму «Науково-практичні основи розвитку фермерського руху Житомирщини 2018». Житомир. 2018. С. 149–154.
23. Гафурова О. В. Законодавство про органічну аквакультуру: деякі проблеми реалізації. Право. Людина. Довкілля. 2020. Ч. 11. № 1. С. 27–35.

24. Жемойда О. В., Кваша С. М. Trade density for external market evaluation. Актуальні проблеми економіки. 2014. № 6 (156) С. 42–50. URL: <http://economicscience.net/archive2014/314-6156>
25. Кваша С. М., Вдовенко Н. М. Рекомендації щодо можливості функціонування механізму державно-приватного партнерства у рибній галузі. Київ. 2013. 70 с.
26. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010. Наказ Держспоживстандарту України від 04.01.2023 р. № vb457609-10 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10>
27. Кодекс Алиментариус. Органічні харчові продукти. Переклад з англ.; Київ. ФАО. 2006. 72 с.
28. Коды УКТ ЗЕД. URL: <https://services.dtkr.ua/classifiers/zed>
29. Маргасова В. Г., Вдовенко Н. М. Формування маркетингових стратегій інноваційного розвитку підприємств для регулювання виробничої діяльності груп суспільних інтересів на ринку. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. 2022. Вип. 35. С. 273-279.
30. Махиборода К. В. Еволюційні процеси формування базових підходів регулювання розвитку ринку органічної аквакультури в глобальній продовольчій системі. Біоекономіка та аграрний бізнес. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. Т. 13. № 4. 2022. С.71–83.
31. Махиборода К. В. Формування та пропозиції на органічну продукцію аквакультури в Україні та Європейському Союзі в контексті модернізації системи збирання статистичних даних. Бізнес інформ. № 5. 2020. С. 190–200.
32. Махиборода К. В. Перспективи ринку органічної продукції аквакультури. Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації: XX Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених, м. Тернопіль, 19 травня 2023 року: тези доповідей. Тернопіль, 2023. 1045 с. С. 87–90.

33. Махиборода К. В. Прогнозування розвитку ринку органічної аквакультури в умовах глобальних продовольчих викликів. Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи І Міжнародна науково-практична конференція м. Харків, 3–4 листопада 2022 року: тези доповідей. Харків, 2022. 480 с. С. 223–224.
34. Органік Стандарт. URL: <https://organicstandard.ua/>
35. Органічна Україна. URL: <https://organicukraine.org.ua/>
36. Перегуда Ю. А., Коробова Н. М. Експортно-імпортні операції на ринку продукції тваринництва в умовах економічних викликів. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. 2023. Вип.38. С. 297–306.
37. Перегуда Ю. А., Коробова Н. М. Регулювання конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах застосування цифрових інструментів маркетингу. Економіка і управління бізнесом. Ч. 14. № 2. 2023. С. 33–45.
38. Порядок розроблення паспорта водного об'єкта. Затверджено Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України 18.03.2013 р. № 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0775-13#Text>
39. Правові засади ведення органічного землеробства: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, 29–30 вересня 2017 року. Харків. 2017. 246 с.
40. Про аквакультуру. Закон України від 08.09.2012. № 529–VI. URL: <http://rada.gov.ua/laws/show/5293-17>
41. Про затвердження Державної цільової економічної програми розвитку рибного господарства на 2012–2016 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1245. Офіційний вісник України. 2011. № 95.
42. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів. Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2006. № 1315. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1315201-06#Text>
43. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи». Наказ Міністерства

- фінансів України від 27.05.2022 № z1456-05. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text>
44. Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2022 №970-2019-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-2019-%D0%BF#Text>
45. Про затвердження Програми розвитку інфраструктури ринку риби, інших водних живих ресурсів та харчової продукції, що з них виробляється на 2005-2010 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2004 № 1755. Офіційний вісник України. 2004. № 52. Т. 1. С. 311.
46. Про затвердження форми звітності № 1А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__р.» та інструкції щодо її заповнення. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 21.03.2012 №141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0514-12#Text>
47. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Закон України від 10.07.2018 № 2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>
48. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів. Закон України від 18.09.2012 № 3667–17. URL: <http://rada.gov.ua/laws/show/3677-17>
49. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них. Закон України від 06.02.2003 № 486–IV, зі змінами та доповненнями від 05.09.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/486-15>
50. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми розвитку рибного господарства на 2012–2016 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.10.2011 № 1003-р. Офіційний вісник України. 2011. № 79.
51. Про схвалення Стратегії розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках. Розпорядження Кабінету

- Міністрів України від 02.05.2023 № 402-р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2023- %D1 %80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2023-%D1%80#Text)
52. Рекомендації щодо здорового харчування дорослих. URL:<https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/документи/01122017>
53. Реферативний огляд європейського права: інформаційно–аналітичний дайджест. Інститут законодавства Верховної Ради України. Вип. 4. Київ. 2020. 41 с.
54. Сільське господарство України: статистичний збірник. Київ. Державна служба статистики України. 2019. 245 с.
55. Стратегія та концепція роботи ФАО в області харчування. Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй. Рим. 2015. 17 с. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://old.belal.by/elib/fao/700.pdf>
56. Сус Л. В. Головні аспекти державного бюджетного фінансування галузі тваринництва. Продуктивність агропромислового виробництва. Серія: Економічні науки. 2014. № 25. С. 39–44.
57. Тваринництво України: статистичний збірник. Київ. Державна служба статистики України. 2019. 214 с.
58. Циганок О. М. Хто врятував українську економіку в 2020 році. URL: <https://thepage.ua/economy/kto-spas-ukrainskuyuekonomiku-v-2020-godu>
59. Чудінов О. С. Інноваційні прийоми підвищення ефективності вирощування об'єктів авквакультури в ставках ТОВ «Інтерриба» на основі органічної технології. Житомир. 2023. 26 с.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження засвідчили важливість нарощування виробництва органічної продукції аквакультури не лише для задоволення внутрішнього попиту, а й для просування на загальні європейські та світові ринки. Проблема насичення внутрішнього ринку продуктами, виробленими в Україні, визнана ключовою для розвитку національної економіки. Особливо важливо виділити пріоритетні галузі, які можуть стати провідними у виробництві власної продукції, серед яких органічна продукція аквакультури.

1. Встановлено, що органічна продукція аквакультури характеризується потужним потенціалом для розвитку в Україні, оскільки поєднує в собі попит на органічні продукти та вирощування водних організмів. Вона може стати важливим джерелом як для внутрішнього споживання, так і для експорту. Виявлено, що інтеграційні процеси важливі для успішного розвитку органічної аквакультури, адже це сприяє зростанню її конкурентоспроможності на ринку, з'являється можливість здійснювати обмін з іншими країнами. Доведено, що для підтримки розвитку органічної продукції аквакультури в Україні необхідне ефективне державне регулювання, зокрема, регулювання цін і пільгове кредитування для виробників. Ці заходи здатні стимулювати збільшення попиту на органічну продукцію та сприяти росту її виробництва. При розвитку органічної продукції аквакультури важливо враховувати сталість і соціальну відповідальність галузі, як-то, збереження природних ресурсів і забезпечення справедливих умов праці в галузі.

2. Доведено, що запропоновані законодавчі ініціативи, включаючи закріплення основних принципів та вимог до органічної аквакультури в законодавстві, виступають чинниками створення стійкої та якісної системи виробництва органічної продукції аквакультури в Україні. Це створює можливість позиціонувати Україну як надійного виробника органічних водних організмів на міжнародному рівні. Основною метою зазначених законодавчих ініціатив стає створення умов для сталого розвитку органічної аквакультури в

Україні та забезпечення її конкурентоспроможності на світовому ринку. Такий підхід сприяє екологічному та економічному розвитку країни.

3. Виявлено, що Україна зосереджує зусилля на нарощуванні виробництва органічної продукції аквакультури. Це пов'язано з підвищеним попитом на органічні продукти як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках, збільшення виробництва свідчить про важливість галузі для економіки України. Встановлено, що експорт органічної продукції аквакультури значно зріс порівняно з попередніми роками. Це підтверджує конкурентоспроможність української продукції на міжнародних ринках. Нарощування обсягів експорту здатне сприяти збільшенню прибутку для країни та підтримці економічного зростання. Виділено як значимий аспект дотримання стандартів якості та екологічної стійкості продукції. Це відповідає сучасним вимогам і сприяє збереженню навколишнього середовища, безпеці споживання. Стандарти надзвичайно важливі для забезпечення якості продукції та її прийнятності для споживачів.

4. Виявлено, що існує конкуренція між органами сертифікації, тобто, звідси на необхідні розробка і впровадження чітких і надійних систем сертифікації органічної продукції. Дієва система сертифікації допомагає впевнитися, що продукція відповідає органічним стандартам. Доведено необхідність підтримки держави через законодавчі ініціативи та політичні заходи. Введення стандартів і регуляцій сприяє розвитку органічної аквакультури та створює сприятливі умови для росту галузі.

5. Доведено актуальність дослідження структурної політики формування пропозиції на органічну аквакультуру на світовому ринку, вивчення досвіду й адаптація такого в Україні при наданні пропозицій з метою максимального застосування європейського досвіду, формування ринку органічної продукції аквакультури з внесенням пропозицій до визначення детальних правил органічного виробництва та обігу органічної продукції аквакультури. Деякі з наданих пропозиції використано в Законі України «Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції»

№970-2019-п, 23.10.2019, з уточненими рекомендаціями в редакції згаданого Закону України №970-2019-п від 07.07.2022 року

Засвідчено важливість вивчення й адаптації міжнародного досвіду, адже це сприяє впровадженню успішних практик та стратегій розвитку галузі, виступає основним для її успіху. Акцентовано увагу на актуальності обраної теми дослідження, особливо в контексті формування світового ринку органічної продукції аквакультури, що підкреслює важливість подальших досліджень та регуляторних заходів у цій сфері.

6. Встановлено, що галузь органічної продукції аквакультури в Україні характеризується потужним потенціалом та перспективами, проте потребує підтримки і регулювання для її подальшого розвитку та успіху на міжнародному ринку. Запропоновано заходи і зміни, які відображають важливий стратегічний аспект для успішного розвитку сектору органічної аквакультури в Україні. Вони відповідають як європейським стандартам і регуляціям, так і національній економічній стратегії на період до 2030 року.

7. Доведено, що органічна продукція аквакультури потребує визнання, як окремий вид економічної діяльності та встановлення стандартів і правил для виробництва та обігу, що стане підґрунтям для створення правової бази для розвитку галузі і забезпечення її стабільності та сталості.

Підтверджено важливість розробки і впровадження нових методів та технологій у сфері органічної аквакультури, що здатне поліпшити продуктивність й ефективність виробництва, а також зменшити вплив на навколишнє середовище. Засвідчено, що підтримка наукових досліджень і розвиток освіти в галузі органічної продукції аквакультури сприяє підвищенню рівня знань і компетентності в цій сфері, стимулює інновації та розвиток галузі.

8. Доведено, що підтримка зовнішньої торгівлі органічною продукцією аквакультури здатна сприяти розширенню ринків збуту та збільшенню експорту. Визнання органічної аквакультури на міжнародному рівні спростить митне оформлення та інші митні процедури. Зміни у формі звітності й введення нового розділу про органічну аквакультуру дозволять збирати та аналізувати

дані про галузь систематично та об'єктивно, що спростить моніторинг та прийняття рішень у галузі.

Підтверджено, що розробка методики визначення коефіцієнта валової продукції органічної аквакультури слугує важливим інструментом для оцінки ефективності виробництва та регулювання ринку, адже саме цей інструмент здатний сприяти стабільності та сталому зростанню галузі. Виокремлення органічної аквакультури як окремого виду економічної діяльності у КВЕД та УКТ ЗЕД спростить класифікацію та митне оформлення продукції, допоможе зняти перепони у зовнішній торгівлі та стимулювати попит на органічну продукцію аквакультури.

Інструменти регулювання сфери рибного господарства України

Аквакультура (рибництво)	Промислове рибальство	Діяльність спеціальних товарних рибних господарств	Любительське та спортивне рибальство
Договір оренди землі водного фонду	Квота добування (вилову) водних біоресурсів	Режим рибогосподарської експлуатації водного об'єкта/Затвердження змін до Режиму	Дозвіл на право здійснення любительського та спортивного рибальства
Договір оренди гідротехнічної споруди	Договір на право спеціального використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах	Договір купівлі-продажу режиму рибогосподарської експлуатації водного об'єкта	Дозвіл на право здійснення любительського рибальства на засадах спеціального використання водних живих ресурсів
Паспорт водного об'єкта	Дозвіл на спеціальне використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах		Погодження створення культурних рибних господарств
Паспорт рибогосподарської технологічної водойми та/або технічний проєкт рибогосподарської технологічної водойми	Дозвіл на спеціальне використання водних біоресурсів за межами юрисдикції України		Погодження про акліматизацію (, переселення і розведення нових для фауни України або генетично змінених водних живих ресурсів, зариблення водойм
Висновок з оцінки впливу на довкілля	Форма реєстрації уловів (реекспорту) антарктичного та патагонського іклячів		Посвідчення підводного мисливця
Дозвіл на спеціальне водокористування	Дозвіл на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифікати на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, в частині осетрових риб і виробленої з них продукції		
Погодження заявки на проведення робіт із вселення водних біоресурсів у рибогосподарський водний об'єкт	Підтвердження законності вилучення водних біоресурсів із середовища їх існування та переробки продуктів лову		
Погодження графіку робіт із вселення водних біоресурсів	Ліцензія на провадження господарської діяльності, пов'язаної з промисловим виловом водних біоресурсів за межами юрисдикції України		

ПАМ'ЯТКА

Вимоги до системи виробництва та щільності посадки окремих об'єктів аквакультури

Органічне виробництво **риби у внутрішніх водах** (сімейство коропових (Cyprinidae) та інші пов'язані види в контексті полікультури, включаючи окуня, щуку, сома, сигів, осетра).

Система виробництва

- вирощування здійснюється у ставках для розведення риби, що періодично осушуються, та в озерах. Озера мають бути призначені виключно для органічного виробництва, включаючи вирощування врожаю на сухих ділянках;
- зона відлову риби повинна бути обладнана ділянками з чистою водою такого розміру, що забезпечить оптимальний комфорт для риби. Після відлову риба

повинна перебувати в чистій воді;

- забороняється обробка, що включає синтетичні хімікати для контролю гідрофітів та рослинного покриву у водах виробництва;
- полікультура з метою відгодовування використовується за умови, що критерії, встановлені в існуючих характеристиках для інших видів озерних риб, застосовуються належним чином.

Примітка: загальне виробництво видів обмежується 1500 кілограмами з 1 гектара.

© Махиборода Катерина

ПАМ'ЯТКА

Вимоги до системи виробництва та щільності посадки окремих об'єктів аквакультури

Органічне виробництво лососевих у прісній воді (форель струмкова (*Salmo trutta*), форель райдужна (*Oncorhynchus mykiss*), лосось (*Salmo salar*), голец (*Salvelinus alpinus*), хариус (*Thymallus thymallus*), американська озерна форель (або форель сіра) (*Salvelinus namaycush*), лосось дунайський (*Hucho hucho*))

Система виробництва

Харчування для систем з відгодовування у господарствах з вирощування об'єктів аквакультури повинне проводитися з відкритих систем. Потік повинен забезпечувати не менш як 60 % насичення киснем для поглотів'я та комфорт для них і

видалення стічних вод із господарства.

Максимальна щільність посадки

- 1) для незазначених видів лососевих - менше ніж 15 кг на 1 куб. м³;
- 2) для лосося - менше ніж 20 кг на 1 куб. м³;
- 3) для форелі струмкової та форелі райдужної - менше ніж 25 кг в на 1 куб. м³;
- 4) для арктичного голця - менше ніж 25 кілограмів на 1 м³.

УКРХАРЧОПРОМКОМПЛЕКС, ТОВ

пошук

Сертифікат діючий	
Назва компанії	УКРХАРЧОПРОМКОМПЛЕКС, ТОВ
Контактна особа	Волконський Андрій Васильович
Продукція органічна	заморожена риба, заморожене рибне філе, заморожені порції філе риби, креветка заморожена, креветка глазурована заморожена
Продукція перехідного періоду	
Десертифікована продукція	
Стандарти сертифікації	 Стандарт МАОС з органічного виробництва і переробки, що еквівалентний Постановам Ради (ЄС) № 834/2007 та 889/2008
Номер сертифікату і строк його дії	22-1218-05-01 , 2023-12-31
Сертифіковано діяльність	Переробка
Країна	Україна
Область	Київська
Район	Васильківський
Населений пункт	смт. Калинівка
Телефон	+38 045 714 2075, +38 095 455 2516.,
Електронна пошта	uhpk@ld.com.ua, a.volkonsky@ld.com.ua
Додано	24.10.2018 14:44

Активувати

Перейдіть до

Windows

Експорт органічної продукції аквакультури за видами

Рік	Вид експортованої продукції	Код УКТЗЕД	Кількість експортованої продукції, тонн	Країна експорту
2021	Порції філе органічного лосося с/м	0304	51, 5	Німеччина
2022	Порції філе органічного лосося с/м	0304	125,68	Німеччина
2022	Порції філе органічного сібаса с/м	0304	2,85	Німеччина
2022	Порції філе органічного дорадо с/м	0304	2,57	Німеччина
2023 (6 місяців)	Порції філе органічної форелі с/м	0304	36,93	Німеччина
2023 (6 місяців)	Порції філе органічного сібаса с/м	0304	7,34	Німеччина

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
З ПИТАНЬ БЕЗПЕЧНОСТІ
ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА
ЗАХИСТУ СПОЖИВАЧІВ**

Держпродспоживслужба

вул. Б. Гринченка, 1, м. Київ, 01001
тел. 279-12-70, факс 279-48-83, web: www.consumer.gov.ua
e-mail: info@dpss.gov.ua
код ЄДРПОУ 39924774

**УКРАЇНА
UKRAINE**

**STATE SERVICE OF UKRAINE
ON FOOD SAFETY
AND CONSUMER
PROTECTION SSUFSCP**

1, B. Hrinchenko str., Kyiv, 01001
tel. +38 (044) 279-12-70, fax +38 (044) 279-48-83
web: www.consumer.gov.ua
e-mail: info@dpss.gov.ua

**МІЖНАРОДНИЙ ВЕТЕРИНАРНИЙ СЕРТИФІКАТ
INTERNATIONAL VETERINARY CERTIFICATE**

EA № 139091

на м'ясо, м'ясні та молочні продукти, рибу і рибопродукти, які експортують з України
for meat, meat and milk products, fish and fish products exported from Ukraine

ВПК Біла Церква/ UBIC «Bila Tserkva»

Примітка: вказати в пункті Frontier Inspection Post
блок (Salmo salar) Філе б/ш лососся п-ції, б/ш с/м-10*0,250 кг-короб, норнії філе орг. лососся черевна частина б/ш с/м блок

Найменування продукції

Name of the product 358 (чотири тисячі триста п'ятдесят вісім)/(four thousand three hundred and fifty eight)

Кількість місць

Number of the products картонні коробка/cartons box

Упаковка

Type of package виробника/ by producer

Маркування

Identification marks 11335,00 кг/kg

Вага нетто

Net weight

1. ПОХОДЖЕННЯ ПРОДУКЦІЇ / ORIGIN OF THE PRODUCT

Найменування та місце знаходження виробника, вказати адміністративно-територіальну одиницю
Vasylko Svitlana, Kyiv region, 08022, Ukraine, експортер: ТОВ "Укрхарчпромкомплекс"/
"UKRKHARCHOPROMCOMPLEX" LLC

Походження продукції

Origin of the product

2. НАПРАВЛЕННЯ ПРОДУКЦІЇ / DESTINATION OF THE PRODUCT

Країна призначення Німеччина/Germany

Country of destination

Країни транзиту Польща/Poland

Countries of transit

Пункт перетину кордону Краківець-Корчова/Krakivets-Korczowa

Point of crossing the board

Найменування та місце знаходження одержувача J. Schroeder KG. (GmbH & Co) Am sandtorkai 37, 20457 Hamburg, Germany

Name and address of consignee

Транспорт

(вказати № вагонів, автомашин, рейс літака, судна)

AI0228OA/AI3470XF

Means for transport

(specify the number of the wagon, truck, flight number, name of the ship)

Маршрут руху транспорту

Route of transportation Україна - Німеччина/ Ukraine-Germany

№ накладних

No of consignments

CMR№2612/2022 від/dtd 26.12.2022.

3. Я, ЩО НИЖЧЕ ПІДПИСАВСЯ, ЛІКАР ДЕРЖАВНОЇ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ, ЗАСВІДЧУЮ, ЩО ПОДАНІ ДО ОГЛЯДУ М'ЯСО, М'ЯСНІ ТА МОЛОЧНІ ПРОДУКТИ, РИБА І РИБОПРОДУКТИ:

I, the undersigned veterinarian of the Government of the Ukraine certify, that subjected to examination meat, meat and milk products, fish and fish products:

— одержані від здорових тварин, визнані придатними для вживання в їжу
derived from healthy animals, recognized as fit for consumption

— вироблені на підприємствах, що перебувають під постійним контролем державної ветеринарної служби, мають експлуатаційний дозвіл на експорт і відповідають ветеринарним вимогам України
manufactured at the enterprises, which are under permanent supervision of the State Veterinary Services, have export permission and satisfy veterinary requirements of the Ukraine

— виходять з області, благополучної щодо інфекційних захворювань тварин (за списком МЕБ) та ящуру протягом більш як 36 місяців.
derived from the premisses and locality, which are safe with respect with to infectious diseases (included in the O.I.E. list) and foot and mouth disease since more than 36 months

— до забою тварини були піддані ветеринарному огляду, а туші та органи від них — післязубній ветеринарно-санітарній експертизі, свинину було досліджено на трихинельоз з негативним результатом
before slaughter the animals were subjected to the veterinary inspection; carcasses and their organs were — subjected to meat inspection; meat of swines was examined for measles, trichinellosis with negative results

— м'ясні та молочні продукти, рибопродукти перед відправленням досліджені на радіоактивне забруднення в державній ветеринарній лабораторії, що акредитована на такі дослідження, рівень радіоактивного забруднення при дослідженні не перевищує Бк/кг
the meat and milk products, fish products before shipment were tested for radioactive contamination in the State Veterinary Laboratory, licensed for such tests. The level of contamination did not exceed Бк/kg

4. ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ / ADDITIONAL INFORMATION

Експертні висновки /Finallyekspertnoe: е/в №002036е/22 від/dtd 21.11.2022.вид. Центральною випробувальною державною лабораторією Держпродспоживслужби в Київській області та м.Києві/issued by the Central Testing State Laboratory of the State Committee for Industrial and Commercial Services in the Kyiv region and the city of Kyiv, е/в №000365е/22 від/dtd 23.11.2022. вид.КМДЛВМ у Вінницькій області/KMDLVM of Vinnytsia region/KMDLVM of Vinnytsia region
Transport means of transport were cleaned and disinfected by methods and means, approved in the Ukraine

Укладено / Made on 26 грудня/december 2022 року

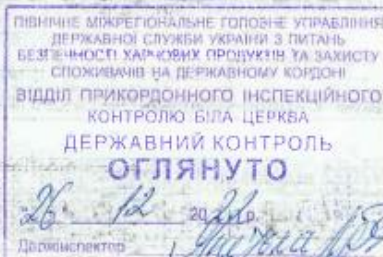
Державний лікар ветеринарної медицини
State doctor of veterinary medicine

Яницька Л.Б./ Yanitska L.B.

(посада, прізвище, ініціали / title, name)

Підпис / Signature

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
З ПИТАНЬ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ
ТА ЗАХИСТУ СПОЖИВАЧІВ**

вул. Б. Грінченка, 1, м. Київ, 01001, тел. 279-12-70, факс 279-48-83
e-mail: info@dpss.gov.ua, код ЄДРПОУ 39924774

Район (місто) м. Васильків
Область Київська область
« 26 » грудня 2022 року

В
ФОРМА № 2

ВЕТЕРИНАРНЕ СВИДОЦТВО

КБ № 315059

ТОВ "Укрхарчпромкомплекс" Київська обл, Васильківський р-н, смт. Калинівка, вул. Залізнична 496

Видане

(кому – найменування юридичної особи та її місцезнаходження або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи та місце її проживання)
Порції філе органічного лосося черевна частина б/ш, с/м, блок, Філе органічного лосося порції, з/ш,
у тому, що, випробування в лабораторії Держпродспоживслужби в Київській області та м. Києві №000365є/22 від 23.11.2022 Єс137 <3,91 Бк/кг Єс90 <5,96 Бк/кг

чотири тисячі триста п'ятдесят (вид продукту або сировини)
у кількості вісім(4358) місць (штук) загальною вагою н.11335,00кг. Б.13890,00кг кг,
(словами)

(вказати, в якому стані: свіжі, охолоджені, заморожені, прісно-сухі,
заморожене, картонні коробки

походження ТОВ "Укрхарчпромкомплекс" Київська обл, Васильківський р-н, смт. Калинівка, вул. Залізнична 496
(м'ясо – босенське; сировина – босенська, збірна від падежу тощо)

вивозяться із ТОВ "Укрхарчпромкомплекс" Київська обл, Васильківський р-н, смт. Калинівка, вул. Залізнична 496
(назва населеного пункту і господарства, найменування підприємства тощо)

благополучного щодо заразних хвороб тварин. Свинина досліджена (недосліджена) на трихінельоз;
коні перед забоєм піддані (непіддані) малеїнізації; сировина досліджена (недосліджена) на сибірку;
продезінфікована (непродезінфікована) (потрібне підкреслити). Продукти (сировина) направляються до

Німеччина I. Schroeder KG. (GmbH & Co.) Am sandtor 37, 20457 Hamburg, Germany

залізницею, водним, автомобільним, повітряним транспортом (потрібне підкреслити) з
навантаженням на станції (пристані, в порту) А102280А/А13470ХФ смт. Калинівка-Польща-Німеччина

(або вказати маршрут проходження автотранспорту)

2612/2022 26 липня 2022

Специфікація (товарно-транспортна накладна) № від « » року.

вентаж підданий експертній висновок №002036є/22 від 21.11.2022. вид. Центральною
випробувальною державною лабораторією Держпродспоживслужби в Київській області та
м. Києві, №000365є/22 від 23.11.2022 Єс137 <3,91 Бк/кг Єс90 <5,96 Бк/кг

що підлягають використанню (переробці) з обмеженнями

Провідний лікар вет.мед. Відділу ветеринарно-санітарної експертизи

Кравчук В.М.

(підпис, прізвище, ініціали та посада особи, що видала свідоцтво)

UKRKHARCHOPROMCOMPLEX LLC

ADDRESS: 49 B, Zaliznychna str., v. Kalynivka, Vasykiv district, Kiev region, 08623, Ukraine
Register code: 30479810

Correspondent Bank:
Swift: PROCBDEFF
ProCredit Bank AG, Frankfurt am Main, Germany

Beneficiary's Bank:
Swift: MIFCUAUK
IBAN: UA503209840000026004210415553
JSC ProCredit Bank, Kiev, Ukraine

Proforma-Invoice / ПАХУНОК № 73\12.2022 26.12.2022

Consignor: "UKRKHARCHOPROMCOMPLEX LLC",
Відправник: 49 B, Zaliznychna str., v. Kalynivka, Vasykiv district, Kiev region, 08623, Ukraine

Toller: I. Schroeder KG. (GmbH & Co)
Давалець: Am sandtorkai 37
20457 Hamburg, Germany

Processor: "UKRKHARCHOPROMCOMPLEX LLC",
Переробник: 49 B, Zaliznychna str. Kalynivka, Vasykiv district, Ukraine

Consignee: I. Schroeder KG. (GmbH & Co)
Отримувач: Am sandtorkai 37
20457 Hamburg, Germany

	Name of goods Найменування товару	Quantity of boxes/bags Кількість місць	Net weight, kgs Вага нетто, кг	Gross weight, kgs Вага бруто, кг	Price, EUR/kg Ціна, ЄВРО /кг	Amount, EUR Сума, ЄВРО
1	Frozen Organic Salmon fillet portions (belly), skinless, 3-5 sm, block/ Порції філе органічного лосося черевна частина б/ш, с/м, 3-5 см, блок	39	292,50	313,00	9,00	2632,50
2	Frozen Organic Salmon fillet portions (belly), skinless block/ Порції філе органічного лосося черевна частина б/ш, с/м, блок	49	367,50	390,00	9,00	3307,50
3	Frozen Organic Salmon fillet portions, skin-on, 10*0,250 kg box Філе органічного лосося порції, з/ш, с/м, 10*0,250 кг короб	4270	10 675,00	13 187,00	13,72	146461,00
Total / Всього		4358	11 335,00	13 890,00		152401,00

Terms of delivery / Умови Інкотермс (2000/2010):
Contract / Договір:
Means of transport / Транспорт:

EXW Kalynivka, W 52 2022 \ 52 тиждень 2022
№SCH-3005/2017 dtd 20.12.17
by truck \ автомобільна

Country of origin / Країна походження:

Ukraine \ Україна

Lot number: 21691641222 / ORG 0131/1; BIOFI09 / 21691641222 / ORG 0131/1; BIOFI02 / 21691641222 / ORG0131

Director/Директор

Blodid T.G.

Stamp / Печатка:

Signature / Підпис:

**ДЕРЖАВНЕ АГЕНТСТВО
МЕЛІОРАЦІЇ ТА РИБНОГО
ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ
(ДЕРЖРИБАГЕНТСТВО)**

вул. Січових Стрільців, 45 а, м. Київ, 04053
тел: (044) 272 20 32
E-mail: darg@darg.gov.ua
сайт: darg.gov.ua
код згідно з ЄДРПОУ 37472282

**STATE AGENCY
OF MELIORATION AND
FISHERIES OF UKRAINE
(DERZHRYBAGENTSTVO)**

45a, Sichovkyh Striltsiv str., Kyiv, 04053, Ukraine
tel: (+380) (44) 272 20 32
E-mail: darg@darg.gov.ua
WEB: www.darg.gov.ua

№ _____ від _____ 20__ р.

Національний університет біоресурсів
і природокористування України
вул. Героїв Оборони, 11, м. Київ, 03041

Державне агентство меліорації та рибного господарства України розглянуло результати прикладних наукових досліджень проведених Махиборода Катериною Вячеславівною щодо формування та функціонування ринку органічної продукції аквакультури та оцінки можливості застосування запропонованих і розроблених рекомендацій у практиці господарювання, надіслані листами Національного університету біоресурсів та природокористування України від 10.05.2023 № 88 та від 30.05.2023 № 98 та в межах компетенції повідомляє.

Україна має значний потенціал для виробництва органічної сільськогосподарської продукції, її експорту та споживання на внутрішньому і міжнародному ринках.

Надані результати досліджень визначають особливості формування та функціонування ефективного ринку органічної аквакультури та представляють механізм налагодження систематичного постачання сільськогосподарської продукції, в тому числі продукції аквакультури за межі України.

Разом з тим, у даних розробках проаналізовано базові принципи організації органічного виробництва, наведено переваги впровадження органічного виробництва у підприємствах аквакультури та проаналізовано виробництво органічної продукції у країнах Європи. Крім того, розкрито особливості органічного виробництва аквакультури в Україні та розроблено пропозиції щодо ефективного виробництва вітчизняної органічної продукції.

Для подальшого розвитку органічного виробництва в Україні необхідно створити умови для належного стимулювання сільськогосподарських виробників, у тому числі аквакультури, сприяти підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної органічної продукції на міжнародному та національному ринках.

Розвиток органічного сільського господарства сприятиме покращенню економічного, соціального та екологічного стану в Україні, комплексному розвитку сільської місцевості та забезпечення населення екологічно чистою та безпечною продукцією.

Т.в.о. Голови

Ігор КЛИМЕНОК

Інна Коба 484 63 50

СЕД АСКОД - Державне агентство меліорації та рибного господарства України
№ документа: 3-6.2.2-10/4121-23
Дата реєстрації: 19.07.2023
Сертифікат: 3FAA9288358EC00304000000B71335008630B300
Дійсний з: 22.02.2023 00:00:00
Дійсний до: 21.02.2025 23:59:59
Підписувач: Клименок Ігор Михайлович

ДЕРЖАВНЕ АГЕНТСТВО МЕЛІОРАЦІЇ ТА РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО «УКРРИБА»

вул. Олександра Кониського, 82а, м. Київ, 04053, тел. (044) 486 07 91

E-mail: office@ukrfish.gov.ua, сайт: www.ukrfish.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 25592421

від 08.06. 2023 р. № 02-13/44
На № _____ від _____ 20__ р.

Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Про наукові дослідження

Державне підприємство «Укрриба» розглянуло лист Національного університету біоресурсів і природокористування України від 12.05 2023 р. №91 про надання відгуку на наукові дослідження Махибороди Катерини В'ячеславівни щодо формування та функціонування ринку органічної продукції аквакультури з метою адаптації в практичну діяльність системи методів, інструментів і важелів регулювання та повідомляє, що декілька минулих років продукція українських виробників займає на зовнішніх ринках лідируючі позиції, зокрема і сектор органічної продукції, реалізація якого дозволяє отримувати додатковий прибуток. Запропоновані підходи до функціонування ринку органічної продукції аквакультури допоможуть виробникам встановити стабільні, зрозумілі та фіксовані відносини з державою та надати більш широкий спектр можливостей у цій сфері.

Таким чином надані пропозиції є актуальними і практично необхідними, робота рекомендується до прилюдного захисту з подальшою можливістю застосування в рибогосподарській діяльності суб'єктів аквакультури.

Генеральний директор

Людмила ДЕНИСЮК

АСОЦІАЦІЯ “УКРРИБСПІЛКА”

04050, м. Київ - 50, вул. Тургенєвська, 82-а, офіс. 502

тел./факс (044) 486-05-00, 067-296-59-73

E-mail: ukrribspilka@ukr.net

Код ЄДРПОУ 35393419

Здобуте 2013р № *24*

Довідка

про практичне впровадження результатів дисертаційного дослідження Махибороди Катерини Вячеславівни

Новітні підходи до формування і організації ринку органічної продукції, запропоновані у науковому дослідженні, дозволяють задовольнити потреби населення в продуктах харчування високої якості й надають всі підстави для отримання виробниками конкурентних переваг, стабільного доходу розширення можливостей формування пропозиції на екологічну продукцію як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Тому дисертаційне дослідження Махибороди К. В. є актуальним і практично необхідним. В роботі запропоновано обґрунтування підходів до формування та реалізації пропозиції на ринку органічної продукції аквакультури у країнах ЄС та рекомендовано до впровадження в практику рекомендацій щодо вдосконалення інструментів і заходів з метою активізації функціонування ринку вітчизняної органічної продукції аквакультури за умов надзвичайних викликів в Україні.

Заслужують на увагу розроблені пропозиції щодо різних видів органічної аквакультури, а рекомендації саме до удосконалення детальних правил і вимог до виробництва, зберігання, заготівлі, годування, перевезення, маркування є важливими до практичного застосування. Вказані здобувачем доповнення допоможуть операторам органічного ринку отримати сертифікат, для підтвердження їх участі у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Важливою є пропозиція й до поліпшення інструментарію для зниження забруднення довкілля зокрема води, земель, повітря від хімікатів та відходів в аквакультурі. Запропоновані пропозиції дозволяють підвищити ефективність виробничих і технологічних процесів суб'єктів господарювання в питаннях органічного виробництва і можуть бути застосовані й у інших галузях національної економіки.

Таким чином, дана дисертаційна робота є самостійно завершеним науковим дослідженням та рекомендується до прилюдного захисту, а Махиборода Катерина Вячеславівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності «Економіка».

Довідка видана для подання за місцем вимоги.

Генеральний директор

Н. Г. Павленко

ДЕРЖАВНЕ АГЕНТСТВО МЕЛПОРАЦІЙ ТА РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ
 ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО – УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ
 ПО ПРОЕКТУВАННЮ ПІДПРИЄМСТВ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРОМИСЛОВОСТІ
 «УКРРИБПРОЕКТ»

Телефон +38 (044) 486-68-08
 Факс: +38 (044) 486-69-50
 E-mail: ukrribproekt@gmail.com

Україна, 04053, м. Київ,
 вул. Тургенівська, 82а,

Р/р UA 193006470000000026009010637
 В АБ «ІСПРИНГОВИЙ ДІМ»
 МФО 300647, ЄДРПОУ 00468177

20.01.2023 № 01/25
 № _____ від _____

Довідка

про практичне впровадження результатів дисертаційного дослідження
 Махибороди Катерини Вячеславівни

Проблемні аспекти формування та функціонування ринку органічної продукції аквакультури в Україні нині виходять на перший план для їх вирішення. Тому актуальним і практично необхідним є проведення Махибородою К. В. дослідження напрямків, вивчення тенденцій та обґрунтування можливостей структурних зрушень у економічній діяльності в рибному господарстві саме в системі функціонування ринку органічної продукції аквакультури в умовах надзвичайних викликів.

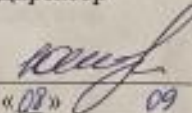
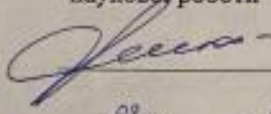

У теоретичному плані доцільним є обґрунтування врегулювання проблем, пов'язаних зі статистичним обліком. Зокрема нагальною є потреба в удосконаленні формі 1 А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20_р.», яка б ґрунтувалася б зокрема на при поліпшенні змісту і збирання інформації в розділі 1 «Діяльність у сфері аквакультури» та розділі 9 «Реалізовано товарної продукції органічної аквакультури». Здійснено оцінку та надано рекомендації щодо запровадження у практику PESTEL-аналізу, як концептуального підґрунтя для розроблення відповідних заходів із удосконалення форми звітності 1 А-риба (річна) та сприяти обміну інформацією про збирання даних про органічну рибу, що займає відповідну нішу на ринку органічної продукції аквакультури. Зasadничим заходом є також опрацювання пропозицій зі збільшення виробництва органічно обробленої риби, що є основним способом досягнення економії на масштабі та зменшенні витрат на виробництво. Розроблено науково-практичні підходи з удосконалення інструментів формування пропозиції на органічну продукцію аквакультури у контексті модернізації системи збирання даних в умовах глобальних економічних трансформаційних процесів.

Таким чином, дана дисертаційна робота є завершеним самостійно виконаним науковим дослідженням, рекомендується до прилюдного захисту, а Махиборода Катерина Вячеславівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності «Економіка».

Т. в. о. директора

М. Д. Левченко

<p>Погоджено Проректор з наукової роботи та інноваційної діяльності Володимир КОНДРАТЮК « 08 » _____ 2023 р.</p>	<p>Затверджую Директор Державної установи «Методично-технологічний центр з аквакультури» Юрій ШАРИЛО « 08 » _____ 2023 р.</p>
<p>АКТ №15 про впровадження/використання результатів дисертаційної роботи у виробництво Даним актом стверджується, що результати дисертаційної роботи, виконаної здобувачем кафедри глобальної економіки Махибородою Катериною Вячеславівною</p>	
<p>впроваджені у _____ Державній установі «Методично-технологічний центр з аквакультури»</p>	
<p>1 Вид впроваджуваних результатів. Рекомендації, спрямовані на удосконалення функціонування ринку органічної продукції аквакультури та системи програмних документів розвитку ринку органічної аквакультури. Взято до уваги запропоновані методичні підходи до оцінювання ефективності функціонування аквакультури, заходи регулювання розвитку рибного господарства у напрямку виокремлення органічної аквакультури, напрямки інформаційного забезпечення системи програмних документів розвитку ринку органічної аквакультури.</p>	
<p>2. Новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і підходів, розробленні комплексу заходів щодо регулювання розвитку рибного господарства у напрямку позиціонування органічної аквакультури, які забезпечить створення умов для ефективного розвитку вирощування органічної продукції аквакультури та потенційного виходу вітчизняних виробників на глобальний ринок.</p>	
<p>3. Практичне використання результатів. Практичний доробок полягає в комплексному використанні удосконалених заходів щодо формування та функціонування ринку органічної продукції аквакультури на принципах міжнародних регламентів та подальшого застосування індикаторів галузевого розвитку та поліпшення українського законодавства в даному секторі національної економіки в умовах надзвичайних викликів.</p>	
<p>Від Національного університету біоресурсів і природокористування України Начальник науково-дослідної частини « 08 » _____ 09 _____ 2023 р. Володимир ОТЧЕНАШКО</p>	<p>Державна установа «Методично-технологічний центр з аквакультури» Директор « 08 » _____ 09 _____ 2023 р. Юрій ШАРИЛО</p>
<p>Заступник декана економічного факультету з наукової роботи « 08 » _____ 09 _____ 2023 р. Юлія НЕГОДА</p>	<p>Начальник відділу розвитку аквакультури « 08 » _____ 09 _____ 2023 р. Василь ПЛІЧКО</p>
<p>Здобувач « 08 » _____ 09 _____ 2023 р. Катерина МАХИБОРОДА</p>	

<p style="text-align: center;">Погоджено</p> <p>Проректор з науково-педагогічної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України</p> <div style="display: flex; justify-content: space-between; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> (підпис) </div> <div style="text-align: center;"> Василь ШИНКАРУК (Прізвище, ініціали) </div> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-between; align-items: center;"> <div style="text-align: center;">« 08 »</div> <div style="text-align: center;">06</div> <div style="text-align: center;">20 23 р.</div> </div>	<p style="text-align: center;">Затверджую</p> <p>Проректор з наукової роботи та інноваційної діяльності Національного університету біоресурсів і природокористування України</p> <div style="display: flex; justify-content: space-between; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> (підпис) </div> <div style="text-align: center;"> Валерій КОНДРАТЮК (Прізвище, ініціали) </div> </div> <div style="text-align: center;"> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-between; align-items: center;"> <div style="text-align: center;">« 08 »</div> <div style="text-align: center;">06</div> <div style="text-align: center;">20 23 р.</div> </div>
---	--

АКТ № 8

**про впровадження/використання результатів
дисертаційної роботи у навчальний процес**

Даним актом стверджується, що результати дисертаційного дослідження, які представлені на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» Махибороною Катериною Вячеславівною впроваджено у навчальні плани підготовки фахівців та при викладанні дисциплін, за спеціальністю 051 «Економіка»:

для ОС «Магістр», освітньо-професійної програми «Прикладна економіка», навчальних дисциплін: «Прикладні програмні рішення в економіці «Агмемод», «Регіональні економічні програми та програми сприяння розвитку», «Аграрна політика», «Глобальна економіка», де використано обґрунтовані автором базові засади формування ринку органічної продукції аквакультури України в умовах продовольчих, екологічних та економічних викликів;

для ОС «Бакалавр», освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка», навчальної дисципліни «Міжнародна економічна діяльність України», де запропоновано заходи щодо удосконалення процесу збирання звітних даних про виробництво та використання продукції органічної аквакультури. Реалізація запропонованих заходів передбачає удосконалення методів формування та функціонування ринку органічної продукції аквакультури.

Розглянуто і схвалено на розширеному засіданні кафедри глобальної економіки у Національному університеті біоресурсів і природокористування України (протокол № 13 від 02 травня 2023 року).

Декан економічного факультету,
доктор економічних наук, професор

Анатолій ДІБРОВА

Завідувач кафедри глобальної економіки,
доктор економічних наук, професор

Наталія ВДОВЕНКО

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у науковому виданні,

включеному до міжнародних наукометричних баз даних

Scopus та/або Web of Science Core Collection

1. Radchenko O., Matveyeva M., Holovanova H., **Makhyboroda K.**, Haibura Y. Information and analytical provision of budget support of institutional sectors of the economy (on the example of the agricultural sector of Ukraine). Independent journal of management & production (IJM&P). V. 11. №. 9. 2020. С. 2355–2378. DOI: 10.14807/ijmp.v11i9.1418 *(Здобувачем здійснено аналіз інструментів регулювання ринку та програм державної і грантової підтримки й можливості їх реалізації в провідних галузях національної економіки).*

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Махиборода К. В. Функціонування ринку органічної продукції аквакультури в Україні та світі в контексті інноваційної економіки. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія: Економіка та менеджмент. № 20. 2019. С. 102–113. DOI: 10.33813/2224-1213.20.2019.0

3. Махиборода К. В. Формування та пропозиції на органічну продукцію аквакультури в Україні та Європейському Союзі в контексті модернізації системи збирання статистичних даних. Бізнес інформ. № 5. 2020. С. 190–200. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-190-200>.

4. Махиборода К. В. Еволюційні процеси формування базових підходів регулювання розвитку ринку органічної аквакультури в глобальній продовольчій системі. Біоекономіка та аграрний бізнес. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. Т. 13. № 4. 2022. С. 71–83. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/economics>.

Статті у колективних монографіях

5. **Махиборода К. В.** Вплив інформаційних передумов механізму регулювання розвитку ринку продукції аквакультури. Напрями підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах формування і функціонування ЗВТ з ЄС: [колективна монографія]. К.: Кондор. 2018. 444 с.

(С. 360–362). *(Здобувачем запропоновано механізм галузевого регулювання для формування ринку органічної продукції аквакультури).*

6. Махиборода К. В. Концептуальні засади стратегії майбутнього формування пропозиції товарної риби в Україні при гармонізації положень Спільної рибної політики ЄС. Формування та функціонування Спільної рибної політики Європейського Союзу та шляхи її реалізації в Україні: [колективна монографія]. К.: Кондор. 2018. 476 с. (С. 123–124). *(Здобувачем деталізовано напрями формування пропозиції товарної риби в Україні з урахуванням впливу на показники споживання риби, рибної продукції, ціни, а також ціноутворення).*

Методичні рекомендації

7. Шарило Ю. Є., Вдовенко Н. М., Шепелєв С. С., **Махиборода К. В.** та ін. Практичні рекомендації щодо виробництва смугастого окуня в умовах орієнтації на світові стандарти безпеки і якості. К.: АСТЕКС. 2019. 24 с. *(Здобувачем розкрито основні складові використання інструментів впливу на світові стандарти безпеки та якості).*

Тези наукових доповідей

8. **Махиборода К. В.**, Шепелєв С. С. Сучасний погляд на конкурентоспроможність галузі рибного господарства з оцінкою впливу її експорту. Концептуальні засади збалансованого розвитку аграрного сектору економіки України: науково-практична конференція, м. Київ, 01 грудня 2017 року: тези доповідей. Київ, 2017. 130 с. (С. 75–77). *(Здобувачем запропоновані дії та заходи держави для досягнення конкурентоспроможності в галузі рибного господарства).*

9. **Makhyboroda K.**, Pavlenko M. Experience of the organic production of aquaculture market in the European Union. Конкурентоспроможність аграрного сектору в умовах функціонування Зони вільної торгівлі з Європейським Союзом: Міжнародна науково-практична конференція з нагоди святкування 120-ти річчя Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, 21 березня 2018 року: тези доповідей. Київ, 2018. 287 с. (С. 187–189). *(Здобувачем проведено аналіз стану та досвіду ринку органічної аквакультури в ЄС).*

10. **Махиборода К. В.**, Тсікашвілі Н. Г., Парфенюк М. А. Організаційно-економічні та інформаційно-маркетингові передумови механізму державного регулювання розвитку ринку продукції аквакультури. Конкурентоспроможність аграрного сектору в умовах функціонування Зони вільної торгівлі з Європейським Союзом: II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, м. Київ, 11 квітня 2019 року: тези доповідей. Київ, 2019. 230 с. (С. 14–17). *(Здобувачем доведено актуальність введення в науковий обіг поняття «аквакультурний маркетинг»).*

11. **Махиборода К. В.**, Сіненко І. О. Базові засади розвитку ринку органічної продукції аквакультури в Україні та світі. Актуальні питання економіки в забезпеченні цілей сталого розвитку: всеукраїнська науково-практична конференція присвячена 65-річчю кафедри економіки підприємства ім. проф. І. Н. Романенка Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, 4 жовтня 2019 року: тези доповідей. Київ, 2019. (С. 91–93). *(Здобувачем проведено аналіз розвитку ринку органічної аквакультури).*

12. Sinenok I., **Makhyboroda K.**, Dmytryshyn R. Mechanisms for regulating the development of sectors of the national economy. Конкурентоспроможність аграрного сектору в умовах функціонування Зони вільної торгівлі з Європейським Союзом: III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, м. Київ, 9 квітня 2020 року: тези доповідей. Київ, 2020. 154 с. (С. 19–20). *(Здобувачем запропоновано механізми розвитку регулюванні економічної галузі).*

13. Махиборода К. В. Законодавча база реалізації органічної аквакультури в Україні. Сучасні проблеми раціонального використання водних біоресурсів: II Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 27–29 жовтня 2020 року: тези доповідей. Київ, 2020. 160 с. С. 150–152.

14. **Махиборода К. В.**, Сіненко І. О., Коваленко Б. Ю. Інструменти регулювання якості для зростання попиту на рибу виловленої в рибальстві та виробленої в аквакультурі із світового досвіду. Новітні інструменти формування сукупної пропозиції на рибу та інші водні біоресурси в умовах глобальних продовольчих викликів: II Міжнародний науково-практичний семінар, м. Київ,

18 березня 2021 року: тези доповідей. Київ, 2021. 57 с. (С. 45–48). *(Здобувачем запропоновано вдосконалення інструментів регулювання якості для зростання попиту на аквакультуру)*.

15. Махиборода К. В. Пропозиції до концепції розвитку органічної аквакультури в контексті інтеграції галузі із сільським господарством. Конкурентоспроможність аграрного сектору в умовах функціонування зони вільної торгівлі з Європейським Союзом: IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, м. Київ, 14 травня 2021 року: тези доповідей. Київ, 2021. С. 85–87.

16. Махиборода К. В. Органічна аквакультура в аграрному секторі: теоретичний аспект. Механізми збалансованого розвитку рециркуляційних аквакультурних систем в Україні: сучасні технології, економіка та право: I Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 20 квітня 2021 року: тези доповідей. Київ, 2021. 54 с. С. 17–18.

17. **Махиборода К. В.**, Коновалов Р. І. Структура ланцюга постачання райдужної форелі на італійський ринок. Новітні інструменти формування сукупної пропозиції на рибу та інші водні біоресурси в умовах воєнного стану: III Міжнародний науково-практичний семінар, м. Київ, 21 квітня 2022 року: тези доповідей. Київ, 2022. 126 с. (С. 93–95). *(Здобувачем внесено пропозиції для поліпшення цінового ланцюга у виробництві форелі для груп економічних інтересів й виходу на агропродовольчий ринок)*.

18. Махиборода К. В. Прогнозування розвитку ринку органічної аквакультури в умовах глобальних продовольчих викликів. Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективиб I Міжнародна науково-практична конференція м. Харків, 3–4 листопада 2022 року: тези доповідей. Харків, 2022. 480 с. С. 223–224.

19. Makhyboroda K. Prospects of organic production of aquaculture products in Ukraine. Sustainable livestock production and animal welfare: International Scientific Conference, Swedish, January 17–18, 2023: abstracts. Swedish, 2023. 76 p.

20. Махиборода К. В. Перспективи ринку органічної продукції аквакультури. Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті:

національна візія та виклики глобалізації: XX Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених, м. Тернопіль, 19 травня 2023 року: тези доповідей. Тернопіль, 2023. 1045 с. С. 87–90.

21. Махиборода К. В. Органічне виробництво на законодавчому рівні в Україні. Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу: Міжнародна-науково-практична конференція присвячена 125-річчю Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, 25 травня 2023 року: тези доповідей. Київ, 2023. 382 с. С. 215–216.

22. Махиборода К. В. Удосконалення системи відстеження обсягів виробництва органічної продукції аквакультури для ефективного функціонування ринку. Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: XII Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 8–9 вересня 2023 року: тези доповідей. Одеса, 2023. 154 с. С. 17–18.

Довідник

23. Шарило Ю. Є., Вдовенко Н. М., Поплавська О. С., **Махиборода К. В.** та ін. Збірник технологій виробництва різних видів риби з використанням інструментів впливу на попит та пропозицію риби, інших водних живих ресурсів для забезпечення конкурентних переваг рибного господарства. Довідник. К.: НУБіП України. 2021. 172 с. *(Здобувачем обґрунтовано прикладне застосування інструментів впливу на попит і пропозицію риби та органічну продукцію аквакультури в умовах трансформаційних процесів).*

Свідоцтво на авторське право України

24. Вдовенко Н. М., **Махиборода К. В.** Формування рівня конкурентоспроможності рибного господарства при виробництві органічної продукції для досягнення цілей сталого розвитку ООН. Авторське свідоцтво № 91217 від 02.08.2019. Рішення про реєстрацію авторського права № 92818 від 17.07.2019. *(Здобувачем запропоновано інформаційне забезпечення системи програмних документів економічного розвитку ринку органічної аквакультури).*